

Francesc Costa Oller

MATARÓ

LA MÚSICA I ALTRES LLOCS

ARXIU D'HISTÒRIA III

Mataró. La música i altres llocs

Francesc Costa Oller

Mataró. La música i altres llocs

Arxiu d’història III

Mataró, 2017

Aquests articles es varen publicar en diverses revistes i a internet, en general els reprodueixo tal com varen sortir, amb la referència editorial.

Índex

La música a Mataró, mil anys d'història

I altres llocs

Notes de premsa

Crònica de Josep Manén

La música a Mataró, mil anys d'història[1]

Llarga i antiga, la vida de la música a la ciutat de Mataró, que de sempre una cançó ben cantada, o el grinyol d'un violí, hi han dut la pau de l'harmonia, i el neguit del ritme. De fet la primera referència a l'activitat musical al Maresme, si deixem de banda les suposicions al voltant de l'època ibèrica i romana, i del primer cristianisme, és de finals del segle onze. En un vell pergamí del castell de Burriac hi ha citat un personatge de nom singular, es deia *Roland*, i era fill de Adaledis, senyora del castell. El nom prové de la francesa *Chanson de Roland*, que els trobadors recitaven castell a castell, amb tant d'èxit que els nobles posaven als seus fills els noms de Roland i Olivier, herois de la gesta. O sia que d'antic hi havia música en aquestes platges, i a Burriac hi arribaven les tonades fonedisses i engrescadores dels trobadors itinerants.

I d'aleshores ençà, instrumentistes de la més diversa condició han fet sonar les músiques a Mataró: la capella de Santa Maria, les orquestres de cambra, els ministrils, les masses corals, les cupletistes, les cobles, i tanta gent que sabien totes les notes del pentagrama. Els herois s'han dit Joan Pau Pujol, Jaume Arau, Lluís Viada, Melcior Marquès, Blanch, Dorda, Cassadó, Sabater, i més encara. Vet aquí el fil per a resseguir el laberint d'aquest mon d'art.

La Capella de Música de Santa Maria de Mataró

D'antic les arts musicals d'exigència artística s'exerciten a la capella de música de les catedrals, i a la cort reial. La música era una activitat selecte per acompanyar el missatge religiós i, en l'àmbit laic, entretenir els poderosos. Es l'església, però, el lloc del concert per excel·lència, i és el culte diví el que mou la

[1] Publicat a: *Mataroescrit* (gener, 1991)

composició i la interpretació. Així a localitats com a el petit Mataró del segle setze, amb un miler mal comptat d'habitants, l'àmbit religiós és el centre de l'activitat musical culte. Els inicis són d'auster cant pla sense instruments, però amb els anys arriba primer l'orgue, i el 1600 la capella de música de Santa Maria, institució que omple més de tres segles de música religiosa a la parròquia. I amb el barroc s'introdueix el baixó, els cantors, i els ministrils, amb els quals s'acaba de bastir l'edifici musical. Autors com Blanch, Dorda, Arau, Gas, i Joan Pau Pujol, faran de la capella un lloc d'expressió musical de gran categoria.

Sona l'orgue a Santa Maria

Als temps remots de l'edat mitjana l'activitat musical religiosa es reduïa al cant pla. Ho mostra prou be un inventari de l'església de Santa Maria, del segle catorze, fet amb motiu de la preceptiva visita pastoral del bisbe de Barcelona, en el qual s'hi ressenyen diversos cantorals i llibres de salmòdia. En quant a instruments, en l'inventari de 1446, molt detallat, no hi ha cap referència a l'orgue, i la primera notícia concreta la dóna l'inventari de l'any 1508, on consta l'existència d'uns *òrguens doblats*, i també, la d'un antifonari.

Vet aquí la menció del llibre litúrgic que conté les peces cantades de l'ofici, i la primera referència a un orgue a la ciutat de Mataró, segurament original de les darreries del segle quinze. L'organista, de seguida es converteix en l'eix de la funció musical religiosa, i en el cas de Mataró, abans de la introducció del baixó i la formació de la capella de ministrils, és l'única activitat instrumental de suport a les veus, tot i que cal suposar que en les grans festes es llogaven músics per a donar especial relleu a la litúrgia del dia.

La tasca de l'organista era d'actuar recolzant les activitats del culte que necessitaven música, i els moments més brillants es produïen en les grans celebracions, i també, en les processons, a les quals hi acudia amb un orgue portàtil.

L'any 1533 sembla que es construeix un orgue nou, en aquesta data el consell municipal, per finançar-lo, fa una recapta entre els habitants, que no va tenir els resultats desitjats, i els diners necessaris surten de la caixa de la ciutat. Així el febrer de 1534, davant el notari de la parròquia, el prevere Esteve Isern, els regidors fan un document on s'afirma que l'orgue es paga amb els

diners del comú. D'aquesta manera comença el patronatge de l'Ajuntament sobre el càrrec d'organista, que durarà més de quatre-cents anys.

L'any 1593 els regidors tornen a fer-se ressò de la necessitat de fer un orgue, cosa que podria indicar que tota la paperassa endegada l'any 1534 havia quedat en projecte i prou, o que l'orgue havia quedat antiquat o era fet malbé. El cert és que després d'una sèrie de peripècies el mes de gener de 1595 es formalitza contracte amb el mestre organer de Barcelona en Josep Bordons, d'una nissaga d'organers que tenien cura també dels instruments de la Catedral de Barcelona, que n'havia de construir un de vuit registres, pel preu de 700 lliures.

El dia 4 d'abril de 1596, ja instal·lat l'instrument, els regidors l'accepten i assenyalen "la bondat de dita hobra". L'imaginer Pau Forners s'havia cuidat del treball de fusta, la cadira l'havia decorada amb imatges de dofins, i les portes amb medalles de Sant Pere i Sant Pau. La pintura havia anat a càrrec d'Antoni Torelló, que treballava amb "colors fins y al oli", i va pintar una marededéu al mig del moble, i "de la una part dos figuras de sanctas mes decents".

L'organista Antoni Portell, que ja tocava l'orgue antic, com a mínim des de 1591, l'any 1596 rep l'encàrrec de "sonar los òrguens de nou fets", per la qual cosa havia de cobrar 40 lliures a l'any. El 1591 també consta com organista el cèlebre compositor mataroní Joan Pau Pujol, prevere beneficiat, de qui sabem que en la seva estada a Mataró compon llibres de cant pla per la parròquia.

L'època del Barroc

El segle disset, temps d'estètica barroca, s'inaugura amb la fundació de la capella de música de Santa Maria. Es l'any 1600 quan es produeix aquest notable esdeveniment que obra un període brillant en la vida de la parròquia, en el qual la missa, amb el reforç de la capella, pren una nova força, enmig d'una societat sacralitzada de dalt a baix. De fet els darrers anys del segle setze ja actuava una capella de música sota la direcció del prevere beneficiat Onofre Ameller, que tenia el títol de *mestre de cant*, però el 1600 s'instaura el patronatge del municipi.

Documents de l'època expliquen com la funció de la capella era interpretar música en la missa diària, i en la litúrgia de les grans

festes del cicle cristià: Nadal, Setmana Santa, Corpus, i d'altres. També tenia un paper destacat en l'ofici diví, sobretot en els “maitines, laudes, i vespres”, amb el cant dels salms, els himnes, els responsoris, i el magnificat. I donava relleu a les peces musicals menors que completaven molts actes, com els motets, villancets, càntics, i alguna dansa sagrada.

Les capelles de música acostumaven a estar formades per cantors i instrumentistes, tots ells sota la direcció del mestre de capella, que ensenyava de cantar i dirigia el conjunt. Els cantors eren grup format per un nombre variable de nens i quatre adults, un per cada una de les veus solistes; també hi tenia un lloc cabdal l'organista; i, amb el temps, s'hi afegeixen els ministrils, instrumentistes que tocaven flautes, baixons, xirimies, sacabutx, cornetes, i altres instruments de vent, amb els quals amenitzaven les processons, feien les entrades i sortides del cant, reforçaven les veus, i les suplien si era necessari, i, a més, actuaven en balls i festes populars.

La concòrdia de l'any 1600 sobre la capella de música, es signa entre el rector i l'Ajuntament, no tenim aquest document fundacional, però sembla que l'acord especificava que els regidors pagaven i elegien el mestre de capella i l'organista, però que el rector els organitzava les distribucions i tenia dret a vetar-ne el nomenament.

L'any 1628 hi ha una nova concòrdia on s'especifica que l'Ajuntament elegirà el mestre de capella i l'organista, i els pagarà, tot conservant el rector el dret a veto. De fet el tema de l'elecció és conflictiu, així a la mort del mestre de capella Melcior Marquès el 1670 l'Ajuntament nomena Josep Puig, però el rector el fa fora, i hi posa en Josep Marquès.

L'Ajuntament fa oposicions a la plaça i la guanya en Rafael Simon, que pren possessió el 1671, però tres anys després el rector el fa fora, i hi posa Josep Pujolar. Tot sembla arreglar-se amb el nomenament municipal de Llop Simon el 1685, però sis anys després el rector el fa fora, i al llarg d'un any el càrrec es vacant, però els regidors fan valer la seva autoritat i Simon retorna al càrrec.

L'any 1688 comença un plet seguit a la Cúria Romana sobre el privilegi en l'elecció del mestre de capella, i després de diverses vicissituds el 1695 el rector hi renuncia, i es signa un conveni. Tot i així l'any 1699 hi torna a haver picabaralles, i el rector destitueix el mestre de capella, l'organista i el baixó.

Mestres de Capella i organistes del Barroc

El mestre de capella obtenia el càrrec per oposició, i una de les seves obligacions, segons les notes del rector Folquer de l'any 1635, que l'anomena "mestre de cant, era ensenyar cada dia una hora als capellans". Els protocols d'obligacions que signaven aclarien el detall dels seus compromisos, però no n'he localitzat cap del segle disset, per la qual cosa en parlarem més endavant.

Felip Pujol (Mataró,1573-1624), és mestre de 1615 a 1624, però els anys 1613-1614 ja consta com a músic i cobra del municipi "per lo sonar ell y sos companyons", en les festes marianes el 28 d'agost, i el 1615 el trobem en els papers de l'època relacionat com "mestre de cant d'orga". Era fill del teixidor de lli Joan, de qui l'any 1572 sabem que feia de joglar, i devia d'estar molt relacionat amb el mon de la música ja que el 1607 te una filla que es apadrinada per Joan Vages, mestre de danses de Barcelona. En l'inventari de les pertinences de Felip Pujol, fet a la seva mort, hi trobem diversos llibres relacionats amb la seva activitat: de cant pla, de polifonia, a cinc veus, i per dos cors, també algunes misses, oratoris, i d'altres. També hi consten alguns instruments "un baxó (..) una corneta (..) una xaramina de ministrils (..) un tiple també de ministrils", tots ells a propòsit per les celebracions litúrgiques, i té "un thenoret de ballar", la qual cosa fa evident la multiplicitat de funcions dels músics d'església d'aleshores. Felip Pujol és conegut, en l'àmbit de la cultura catalana musical de l'època, com autor de dues obres polifòniques recollides al cançoner d'Olot, i potser tenia algun parentiu amb Joan Pau Pujol.

De Melcior Marquès, músic seglar professional, i mestre el llarg període que va de 1626 a 1670, sabem només que mort en l'exercici del càrrec, deixant viuda. El prevere Josep Puig és mestre interí l'any 1670, però el rector el treu. El prevere Josep Marquès és mestre l'any 1670, degut a la imposició del rector. Al prevere Rafael Simon, resident al Palau de la Comtessa de Barcelona, i mestre els anys 1671-1672, també el treu el rector, i torna al Palau, on es dedica a fer d'examinador de músics. El substitueix el prevere Josep Pujolar, mestre els anys 1672-1676, que havia estat entonador i dormitorer de la catedral de Barcelona, el setembre de 1675 és nomenat oficialment però a l'hora d'acceptar tria el magisteri de la catedral de la Seu d'Urgell, més ben retribuït i important.

El segueix el prevere Josep Gas, mestre els anys 1676-1685, que abandona el càrrec, i poc després el trobem a la Catedral de Girona. Gas és autor de nombrosa música religiosa, oratoris, villancets, i es conserva força obra seva, de l'estudi de la qual es veu la importància del mestre en la transició dins el barroc català cap a la policoralitat, amb misses de setze veus i ministrils, i villancets a catorze veus. En diversos estudis generals i enciclopèdies s'afirma que, cap a 1690, obté el títol de mestre el gran músic Francesc Valls, autor de la polèmica missa *Scala Aretina*, amb gran activitat a les catedrals de Girona i de Barcelona, però regirant els papers d'aquesta època, més aviat escassos, no hi ha ni la més mínima informació per vincular Valls amb Mataró, com a hipòtesi cal pensar que potser el va cridar el rector el 1691 per substituir Llop Simon, i forçar així la voluntat de l'Ajuntament, exercint uns pocs mesos, o que es va presentar a alguna oposició i que, en cas d'obtenir el càrrec, no en pren possessió.

El que és segur, i els llibres de credenceria ho demostren prou, és que el successor de Gas és Llop Simon (Mataró,1662), mestre de l'any 1685 al 1699, i fill d'un personatge de rellevància social, el candeler de cera Joan Pau Simon, jurat els anys 1656, 1666, i 1669. En un curiós testament satíric atribuït a Llop Simon, amb data de 1697, hi ha una relació humorística de les cerimònies que vol li siguin fetes en morir, i és un document interessant per a conèixer aspectes inèdits de la pràctica musical d'aleshores. Mana que al seu enterrament "assistescan tots los minyons dexebles meus y càntian la missa he compost pera això ab tres baxons, nou flaviols, tres tamborinos de corda, sis trompetes, trenta cornamuses, vuyt dotzenes de corns, vint y cinch cremelles, sis sonatrujes, dinou pifres, set cobles de ministrils, dos cents cegos ab diferents instruments. En lo segon cor tota la armonia de un viscalabat, qu'ès quan se casa un viudo, ab tots los instruments, com són esquelles, esaltadors, tamborets, bacines y altres. En lo tercer los músichs dels alamanys ab tamboos, timbales, cascabells, ab tota la vila que criden tant com pugan; advertin que vull que crídian a compàs". I també mana que li cantin villancets, "un Ave Maria Stella a cant de orga, i en temps de quaresma me càntian les caramelles y en lo estiu follies y pabanes y altres cobles al humano".

L'organista és un càrrec cabdal en la capella, el més antic relacionat amb l'acompanyament musical de la litúrgia, i en alguna època, com l'any 1635, n'hi ha dos. El prevere Antoni

Portell que l'any 1591 ja era organista a Santa Maria, reb l'encàrrec formal l'any 1596, i l'exerceix fins el 1638. El segueix el prevere Jaume Salvador i Fontanals, organista de la catedral de Barcelona els anys 1632-1637, que es presenta a oposicions per a obtenir el càrrec a perpetuïtat i les perd, llavors ve a Mataró, on fa d'organista de l'any 1639 al 1652. El darrer instrumentista del segle disset és el prevere Josep Puig, que exerceix l'ofici més de cinquanta anys, de 1652 al 1705.

En quant als cantors amb el barroc es trenca la polifonia i l'equilibri de les veus, i passa a predominar una sobre les altres, així és introduït el cant solístic. Els cantors, que feien les diverses cordes del quartet vocal, comptaven amb la col·laboració de les veus infantils dels escolans, així el 1635 a les notes del rector Folquer consta que a la capella hi ha "quatre minyons tiples que serveixen en l'església ab cotes morades i tots los dies solemnes se canta a cant d'orgue", i en algunes celebracions litúrgiques especials "canten a dos cors". Per els comptes del municipi sabem que l'any 1670, i fins el 1690, es paga un *cantor* solista, però segurament l'ofici s'exercia d'abans. De l'any 1673 al 1685, quan és destituït per injúries al mostassà, ho és el sastre Josep Pla, a qui segueix Joan Simon.

El primer instrument que s'afegeix a la capella, a més de l'orgue, és el *baixó*, de gran importància i implantació en la música barroca. Els baixonistes són: de 1670 a 1690 el prevere Josep Marquès, seguit pel prevere Sebastià Roig (1698), per Josep Roca (1699), i de nou Sebastià Roig (1701). Però l'autèntic canvi musical esdevé quan s'incorporen al conjunt de la capella de música la colla de músics coneguts com *ministrils*, especialistes en els instruments de vent. La seva funció principal era acompanyar els actes religiosos, però també participaven, en els actes civils, i els anomenaven *músics de la ciutat*, i era corrent de veure'ls en balls, desfilades, noces, i saraus de tota mena. De fet de músics d'aquesta mena, actuant a Santa Maria, en tenim notícia l'any 1688 quan el mestre de capella Llop Simon cobra uns diners per pagar els ministrils i cantors que havien actuat per les festes de Sant Desideri, en aquells moments encara no eren fixes, i els llogaven només els dies de grans celebracions. Però el juliol de l'any 1708 l'Ajuntament signa un pacte amb quatre músics per què passessin a residir a la ciutat a exercir de ministrils, eren Joan Màrgens, Bernat Serratosa, Segimon Sanosa i Josep Vilardebò

Esplendor del setcents

La capella de música del segle divuit viu les primeres dècades en plena crisi, segurament a causa dels conflictes polítics que es produeixen al país. El cert és que l'any 1741 es volia posar fi a la situació, que s'agreujava pel fet que els cantors eren molt grans i no hi havia bons músics, aleshores el rector i els regidors acorden nous pactes per a renovar-la. I l'Ajuntament es compromet a pagar tres músics supernumeraris, hàbils en cant pla, i pràctics en tocar “los instruments de sacapucho, contralto, y tiple, vulgarmente llamados ministrils”. Havien de ser solters, anar vestits amb hàbit talar, i assistir a totes les cerimònies. El rector es compromet a tenir de manera permanent cinc residents com a cantors, instruïts en solfa, per fer les diferents veus del cant, i un d'ells tocar el baixó. Així a partir d'aleshores la capella la formen el mestre, l'organista, cinc músics residents, tres supernumeraris, els escolans, i algun seglar que ajudava al cant, però, tot i així, la situació de crisi s'allarga els anys cinquanta i seixanta.

En relació a aquests circumstàncies a l'Arxiu Municipal es conserva un curiós document de mitjan segle divuit, escrit per un religiós, on es fa una ferotge acusació a la capella de música de la ciutat: “O coro, digno de llamarte mas corral de comedias que coro, rodeado continuamente de representantes hombres, y lo peor, mugeres. (..) O coro, que merecistes algun tiempo ser llamado coro de cartujos, y que pervertido se ha tu nombre en este tiempo. Los jovenes temblavan quando entravan en el coro. (..) Y hoy han de temblar los viejos, sin que aya quien se atreva a corregir ha ninguno”. I fa extensives les crítiques a certs costums: “en la fiesta del Corpus que hizieron los Padres Descalsos, permitieron (sino lo solicitaron) entraran los gigantes en su iglesia, y en la de las Madres a baylar delante del sacramento (..) y lo peor que apenas entró la processión en la iglesia, quan immediatamente se empeçaron los bayles delante los altares se havian echo en la calle”.

L'any 1780 els problemes tornen a ser àlgids, i l'Ajuntament vol intervenir-hi “observando la decadencia de la capilla de música (..) de muchos años a esta parte (..) destruhida de músicos y monascillos habiles, que ya llega al deplorable estado que (..) mas causa irrisión que edifica y eleva los espiritus de los ohientes (..) todo por el motivo de no tener los monascillos con que poder comer, ni poderse dar distribución a los músicos seglares”.

Continuaven faltant músics bons, i quatre escolans que cantessin bé, ja que, degut a la manca de diners, els bons instrumentistes marxaven a altres localitats. Així els regidors es fan càrrec, també, de pagar els escolans, i es signen noves capitulacions. La realitat és que poc després, l'any 1792, les parts interessades afirmen que "no han pogut provehir suficienment al lustre competent del Cor" degut a la condició que els cinc residents cantors havien de ser de Mataró, i que "raras vegadas se troban sacerdots naturals de dita ciutat que tingan veu de xantre", per la qual cosa decideixen prescindir d'aquest requisit.

Les obligacions del mestre de capella, segons el pacte que signa el mes de març de l'any 1741 el prevere Jaume Arau, eren: "cantar o hacer cantar por su capilla los oficios y otras funciones, assí con paga como sin ella (..); el enseñar de canto llano a todos los residentes de la Parroquial Iglesia (..) sin paga en las horas que pareciere a dicho maestro mas convenientes (..); a mas de los quatro muchachos de cota colorada habrá de tener otros quatro a quienes enseñe de canto (..); será de su obligación tenerles abastecidos a sus costas, de dichas cotas, sobre pellisses, bonetes, medias, y sapatos, de forma que vayan con toda decencia en qualquier función de la Iglesia, y fuera de ella". Habien de tenir "tres partes en todas las funciones de capilla, los residentes admitidos con título de cantores y los supernumerarios puestos por la ciudad tendrán partes iguales, y los demás que admitiere el dicho maestro con aprobación del Ayuntamiento se les dará la parte que parecerá mejor al mismo maestro, segun su habilidad".

Vet aquí les festivitats a les quals la capella era obligada d'estar-hi. El mes de gener, per l'Epifania, hi havia ofici a dos cors, i la tarde magnificat. El febrer, per la Purificació, ofici a dos cors. El juliol, el dia de Santa Magdalena, a la capella de l'Ajuntament dedicada a la dita advocació, un "oficio con el mayor lucimiento a la disposición del maestro, y se le pagarán por el seis libras". L'agost, "en la vigilia de la Assumpción de Nuestra Señora, Magnificat a las visperas, en el dia de la Assumpción officio, visperas, y procesión con los acostumbrados villancicos (..) en el dia de San Roque lo mismo". El setembre, "dia de San Desiderio lo mismo (..) y los gozos del santo en su capilla después del oficio". El novembre, "dia de todos los santos, officio a dos coros, y por la tarde Magnificat a las visperas, y después de ellas de difuntos, responso nombrado vulgarmente absolta general, dia de la commemoración de los difuntos officio

y responsio general después de el". El desembre, "dia de Navidad el santo officio y Magníficat a las visperas con el mayor lucimiento".

També hi havia festes movibles d'obligada presència: “dominicas de adviento, dominicas de quaresma”, diumenge de rams, la Setmana Santa, la Pasqua de Resurecció, Sant Desideri, Santa Magdalena, l'Assumpció, Pentecosta, i el Corpus “officio solempne con el mayor lucimiento, a la disposición del maestro, y el mismo dia en la proceción, se cantará alternativamente con el clero, y con los acostumbrados villancicos”. En quant als villancets, de gran popularitat en el barroc, s'interpretaven les festes més notables, i s'entregaven impresos, el 1698 els regidors en fan imprimir, en acció de gràcies per la pau, en la guerra contra França.

Hi havia actes religiosos amb acompanyament de la capella de música que es podien encarregar, amb els següents preus: ofici a dos cors, cinc lliures; completes, també cinc lliures; enterro de pàrvuls, amb processó i un cor eren quatre lliures; l'absolta general a cal difunt, dos lliures, amb processó, dos lliures més, i amb ofici, quatre lliures més; per una *siesta ordinaria*, dos lliures, i amb violins, quatre lliures; l'ofici a un sol cor costava una lliure; i per acompanyar la capella el viàtic, tres lliures.

El segle divuit només hi ha tres mestres de capella, el primer és Salvador Laverni, que exerceix l'ofici un llarg període, de l'any 1699 al 1747, plega per la seva avançada edat, i mort l'any 1758. El segueix el prevere Jaume Arau i Montané, els anys 1741-1778, provinent de la colegiata de Santa Anna de Barcelona, autor d'un oratori en honor de les Santes. Mort l'any 1778 i nomena hereu a l'Ajuntament, a qui dóna “los llibres de música dits Borradors”, que era on escrivia la música, també mana que l'enterrin a la porta de l'església de Santa Anna, i que a la llosa s'hi grabi: “hic jacet homo, minus nihil, i, també, que l'ofici de difunts sia sens caramellas, que (..) es prova de ignorància de la cosa. Per lo tant sia el cant pla, sèrio, igual, y pausat, que és més señor, devot y plausible”. Per l'inventari fet a la seva mort coneixem que entre les seves pertenences hi havia una guitarra. El darrer mestre del segle és el prevere Miquel Bassols i Gelabert (Mataró,1743-1810), fill d'un passamaner de Castelló d'Ampúries, que exerceix de 1779 a 1810. Tenia un caràcter una mica geniüt, provocant sovint enfrontaments amb els músics i l'organista, i en morir deixa hereva universal a la seva criada Rosa Ribosa.

En quant a l'organista, les seves obligacions, segons document de 1714, eren: “ensenyar de tocar orga a tots los naturals y habitants de la present ciutat de Mataró y son terme que que voldran aprendrer de tocar orga, y assó librement y sens cobrar de aquells cosa alguna (..) tocar arpa y acompañar ab ella en totas las ocasions que convinga y axí mateix hage cumplir en totas las obigacions que com a organista estiga obligat”, o sia tocar a tots els actes litúrgics, i quan no tocava havia de cantar en el cor de l'església. L'any 1706 l'organista és el llicenciat Joan Fexas, a qui segueix el 1714 el prevere Joan Simon, subtituït el mes d'octubre del mateix any pel prevere mataroní Josep Vila, que obté el càrrec fins l'any 1719, i després, fins el novembre de 1731, ho és Marià Codina, que marxa a Barcelona, a l'església Santa Maria del Mar, “por ocasión de no hallarse actualmente organo” a Santa Maria, i la ciutat es queda sense músic que fes anar l'instrument. La veritat és que l'orgue es ressentia del pas del temps, i era en un lamentable estat d'abandó, per aquest motiu l'any 1736 el mestre organer Anton Buscà el repara. Tot i així a ell mateix se li encomana de bastir-ne un de nou, que després del procés de fàbrica, s'estrena l'any 1738. Costa 3240 lliures, era d'estil barroc i un dels millors de la seva classe.

El prevere Lluís Parera (Barcelona,1703-Mataró,1783), fill d'un daurador, reb el títol d'organista l'octubre de 1734, havia escrit al consistori demanant la feina ja que a l'església de Sant Miquel de Barcelona cobrava poc, i els regidors coneixedors del seu ofici i habilitat, l'elegeixen sense fer oposicions a la plaça “en vista de hallarse actualmente la parroquial iglesia (..) sin organista (..) para tañer el organo que muy de próximo se espera de nuevo colocar en ella”. L'any 1778 l'ofici era vacant, i el cobreix el prevere Miquel Bassols, organista de La Selva de Mar, i en morir el mestre de capella Jaume Arau el substitueix l'any següent. Josep Corretger és l'organista de 1794 a 1798, seguit per Joan Obrador, fill d'un sastre de Moyà, que exerceix l'ofici de 1798 a 1810, quan mort.

Pel què fa als cantors ja hem vist com l'any 1741 eren d'avançada edat, i es vol canviar-los, problema repetit l'any 1780. Els problemes en la provisió de places per part del rector, duu a l'acord de 1792 amb l'Ajuntament de fer-se càrrec del manteniment de dos cantors, elegits, de preferència, entre els hàbils en algun instrument. Alguns dels cantors d'aquest segle són: Jacint Casanovas (1741); Miquel Vila (1741), que havia estat escolà,

primer violí, i tocava "el tiple de la xirimia" als viàtics i el baixó a les misses i oficis a dos cors; Salvador Bages (1760); Vicenç Alsina (1795), que havia estat mestre de capella de Berga; Marià Vila (1795), organista d'Iborra; i Tomàs Collell (1798), cantor de la catedral de la Isla de Juiza.

Glòria a les Santes

De fet va ser arran el patronatge de les Santes que l'activitat musical religiosa pren un relleu que no tenia des del segle disset. El mes de juliol de l'any 1772 hi ha una gran processó amb motiu del trasllat de les relíquies, en la qual hi participa la comunitat de preveres cantant les lletanies dels sants, i la capella de música cantant l'himne de les Santes, i, també, diversos cors de música repartits al llarg del trajecte. Hi ha misses, un *te-deum*, i d'altres actes litúrgics per celebrar tan gran esdeveniment. I, com a culminació de les cerimònies, sota la direcció del mestre de capella Jaume Arau, es representa un *drama sacro* sobre la translació de les relíquies de les Santes a Mataró. Es tracta d'un oratori on s'estableix un paral·lelisme amb la translació de l'arca bíblica i l'arca que recollia les despulles de les Santes. Tècnicament hi ha una alternança entre veus solistes i cors, es canten *areas*, àries, o sia cançons, hi ha recitatius, corals, i s'acaba amb un *cántico*, o sia amb un villancet, l'estribet del qual va repetint: "Pués Mataró gózate / desta Arca Sagrada, / que en carta de gracia, / te lleva librada / la Paz, y el Honor". L'oratori va ser imprès a Vic per Joseph Tolosa.

D'ençà d'aleshores la festa de les Santes pren un relleu de primer ordre, i és notable el ressò que té en les terres catalanes, pels actes musicals que es celebraven i la presència d'instrumentistes de primera categoria. L'any 1775, explica el veler Pau Andreu, que la processó compta amb "bona música de Barcelona". Però més interessants són les descripcions del Baró de Maldà, que sovint venia de Barcelona per assistir a aquestes festes tant notables.

L'any 1792 el Baró explica que a Santa Maria hi havia músics forasters, entre ells el conegut Magí Figueras, cantor de la Seu; mossèn Josep Valls, organista del Palau; Jeroni Altarriba, també del Palau, que tocava la viola; un contrabaix i una viola tocats per músics de Santa Maria; i els cantors de la capella de Mataró. En la crònica de 1799 explica que als músics de la capella "se hi

anyadí en est any lo Manuel de Vilafranca per tocar la viola, los demés ya hi solian acudir (..) lo Sr. Francisco Mas, conegut més per Sr.Mataró (..) lo Vadó Xaculaté, lo Palau, estos quatre de la música de la cathedral de Barcelona, havent faltat en est any lo celebre xantre de la Seu Magí Figueras. La composició de la música, se'm digué havé estat la de Juncà", el conegut mestre de capella de les catedrals de Barcelona i Girona. A la processó també hi havia els músics de l'església, i en Manuel de Vilafranca, que tocava la viola. Un dia de les festes a Santa Maria toquen la missa de mossèn Domènec Arquimbau "que compongué quan era mestre de Torruella", aquest era un músic de gran prestigi per la seva activitat com a mestre de capella de Girona, i de Sevilla, on hi està des de 1795 fins l'any 1829, quan mort.

El segle de Mossèn Blanch

La capella vuitcentista, després dels anys crítics de la Guerra del Francès, veu renovar-se el seu funcionament quan el 1813 es redacten unes noves *ordonacions del cor*, i l'any següent es componen a costes del rector un llibre de misses cantades, i un de resos cantats. Els anys vint la capella la formaven quatre tiples, que, per la seva indumentària, eren coneguts com els escolanets vermells; dos tenors, l'Agell i en Camp, i el baix Baldomer Vila; als quals, en els grans cerimonials s'hi afegien músics i cantants de fora. Però els problemes de sempre es reproduïen sovint, per aquest motiu l'any 1866 es signa un nou pacte amb l'Ajuntament, faltaven músics i els regidors es comprometen a pagar el reforçament de la música per Nadal, la Candelera, Pasqua, Corpus, etc.

De fet amb la reforma política liberal dels anys trenta, que en l'àmbit local suposa la pèrdua d'influència de la religió en la societat, l'activitat musical a l'església passa a un segon terme de la vida col·lectiva, lluny d'aquella presència vertebral d'anys abans. Hi ajuda, també, la competència de la sarsuela, l'òpera, els concerts als domicilis particulars, les activitats als casinos i societats d'esplai, i les festes de carrer. Ara la música és arreu.

El prevere Antoni Mitjans és mestre de capella de 1810 al 1815, quan dimiteix per anar al monestir Ripoll, i és nomenat Honorat Alberich, que poc després s'envà a Olot. El setembre del mateix any és nomenat Bernat Bertran, tenor de la catedral de

Girona, que mort dies després, i interinament fa de mestre Marià Poch. El març de 1821 l'Ajuntament constitucional nomena mestre de capella a Marià Berga, estudiant, i membre de la Milícia Nacional, que havia deixat els hàbits, però quan cau el govern liberal torna a la mestria, el juliol de 1823, Marià Poch, que s'hi està, sembla, fins el 1827. Per cert, l'any 1827 Josep Espiell demana i obté una plaça de músic, ja ho havia estat el període 1810-1824, però en aquesta darrera data l'expulsen per motius polítics, haver estat membre de la Milícia Nacional. El 1827 s'anomena mestre de capella a Honorat Alberich, que no pren possessió, i la titularitat de la capella és vacant, ja que alguna oposició no s'hi presenta ningú.

El 1830 nomenen mestre de capella a l'organista Baltasar Dorda, amb el desacord d'un altre opositor, el prevere Jaume Roura, que tira endavant un plet en el Tribunal Diocesà, hi renuncia el 1833 i l'Ajuntament el nomena mestre a ell, que exerceix l'ofici fins l'any 1853. El segueix el prevere Manuel Blanch i Puig de 1853 a 1883, un personatge de primer ordre en la història local, que amb la seva *Missa de Glòria* escriu la pàgina musical de més permanent actualitat. Es seguit per el prevere Francesc Mas i Oliver, i les oposicions de 1910 les guanya el prevere Joan Fargas i Heras (Barcelona,1875-Mataró,1944), autor de nombroses obres religioses: tedèums, misses, salves, motets, villancets, i la sarsuela *El ramo de violetas*, amb llibret de Tomàs Ribas, que s'estrena al Clavé el 27 de gener de 1941.

En quant a l'organista l'any 1810 ho és Josep Matarrodona, substituït el 1814 pel prevere Josep de Molina, que no pren possessió, i interinament el càrrec l'exerceix el prevere Cristòfol Diumeró i Saurí, succeït, fins el 1819 per Josep Menendez. Aleshores, i fins l'any 1830, el càrrec és pel prevere i gran músic Baltasar Dorda i Lloveras (Mataró, 1802-1839), que havia estat organista a Montserrat i mestre de capella a la catedral de Girona, era deixeble de Mateu Ferrer, i compongué força, recordant-se dues misses de Glòria, un Rèquiem, un *Stabat Mater*, lamentacions, motets, etc., obres que no s'han conservat perquè en morir va manar que tots els seus manuscrits fossin cremats.

El substitueix Jaume Isern i Colomer (Mataró,1798-1880), que fa d'organista fins la seva mort, llarg magisteri de cinquanta anys, un dels moments culminants del qual es produeix el 18 d'octubre de 1865, quan estrena l'orgue restaurat per l'orguener Gaietà Vilardebò, obra que costa mil duros i que Isern paga de la seva

butxaca. A la seva mort el nou organista és el prevere Salvador Puigsech, els anys 1880-1884, a qui segueix una persona que marcarà època, Lluís Viada i Castellà (Mataró,1849-1934), organista de l'any 1885 fins cap a 1930. Viada aprèn amb Isern, a qui substituïa en absències i malalties, i d'una manera gairebé permanent d'ençà de 1877, quan la salut del mestre era molt atropellada. Les seves interpretacions a l'orgue assolien un gran èxit per la seva qualitat, i també eren molt escoltades les improvisacions i variacions al teclat de peces conegudes. Escriu misses, rosaris, i cançons pietoses per les Filles de Maria, i fa de mestre de música al collegi de Valldemia. La seva passió musical el duu a formar part de diversos grups de la ciutat dedicats a la música de cambra. En aquests anys es va produir un esdeveniment important en la vida musical a Santa Maria, la construcció d'un nou orgue monumental, que s'inaugura el 24 de juliol de 1927, fet per la casa Gaietà Estadella, i que costa 152.000 pts.

De l'activitat musical a la parròquia de Sant Josep en tenim menys dades, sabem, però, que el mestre de capella i organista va ser durant molts anys Joan Martí i Catà, que l'any 1900 s'atreveix amb la missa de Santa Cecília, de Gounod. Mort l'any 1901, essent succeït pel seu germà Lluís.

El testament satíric d’en Llop Simon[2]

La primera notícia d'aquest testament la tenim per Francesc Matheu i Fornells, editor de l'*Anuari Català* de l'any 1875 (Barcelona,1874), que el publica informant que el coneix "d'una còpia de les que quan s'escrigué corrian de ma en ma". A l'Arxiu de Santa Maria hi ha una fotocòpia manuscrita, que coincideix amb el que publica Matheu, ja que hi manquen els mateixos fragments, de fet es tracta de l'acabament. En una primera aproximació el testament, pel seu caràcter festiu, sembla una paròdia literària produïda per la inventiva, però la historicitat dels personatges és certa.

El protagonista del testament és el prevere Llop Simon "mestre de Capella de Mataró, fill legítim y natural de Joan Pau Simon,

[2] *Migliaresi* (Mataró, octubre, 1990)

candeler de cera, y de Antiga cònjuges". Aquest, segons els llibres de baptisme de la parròquia de Santa Maria de Mataró, neix el dia 1 de setembre de 1662. I és cert que, tal com consta al testament, exerceix de mestre de capella a Santa Maria, exactament els anys 1685-1699, i era fill d'un personatge de certa rellevància social, el ric candeler de cera Joan Pau Simon, jurat del municipi els anys 1656, 1666, i 1669. La seva mare es deia Antiga, i els seus germans Joan (1640), Antoni (1649), Maria (1654), Anna (1656), i Miquel (1659). També he pogut documentar el forner Josep Oms, el sastre Josep Tarafa, i el cantor Josep Pla, i en el Mataró d'aleshores hi ha veïns d'un nom tant poc corrent com Salom. En quant al seu nebot, Marià Codina, consta un personatge d'aquest nom els anys 1701-1716 al carrer Bonaire, fent de mestre.

"Die 3 Julii anno 1697 Matharone.

Jo, Llop Simon Pbre. y Mestre de Capella de Mataró, fill llegítim y natural de Joan Pau Simon, candeler de cera, y de Antiga, cònjugues, estant en mon enteniment, sanes potències y ferma resolució, per los perills me poden ocórrer en Barcelona o per lo camí, de lladres, gitanos, soldats y altra semblant canalla, bales, bombes, carcasses[3], magranes[4], pedrades, bastonades, fam, set y altres enfermetats, estant empero ab íntegra y perfecta salut corporal y espiritual, ordeno est meu últim testament com última voluntat mia, en y ab lo qual primerament y antes de totes coses encoman la mia ànima al altíssim Deu, que aquella ha creat de no res.

Ordeno la sepultura al meu cos fahedora, en lo fossar o Iglésia de Sta.Maria de Mataró, en la tomba se acostuman enterrar los residents, en la qual sepultura vull assistescan tots los minyons dexebles meus y cantian la missa he compost pera això ab tres baxons[5], nou flaviols, tres tamborinos de corda, sis trompetes, trenta cornamuses, vuyt dotzenes de corns, vint y cinch cremelles[6], sis sonatrujes[7], dinou pifres[8], set cobles de ministrils, dos cents cegos ab diferents instruments. En lo segon cor, tota la

[3] Projectil incendiari
[4] Granada d'artilleria
[5] Fagot
[6] Flabiol de pastor
[7] La truja és la tremuja de la campana
[8] Flautí molt agut

armonia de un viscalabat[9], qu'ès quan se casa un viudo, ab tots los instruments, com són esquelles, esaltadors[10], tamborets, bacines[11] y altres. En lo tercer los músichs dels alamanys ab tamboos, timbales, cascabells, ab tota la vila que criden tant com pugan; advertin que vull que crídian a compàs. Al cor de la capella vull tots les escombreriayres de Barcelona, totes les dones que venen tripes, terra de escudelles, sal, vidre trencat, bescuyts, peres cuytes, los que cridan aygua de ordi, orxata, y cada hu de ells que càntia lo vilancich que sab y ordinàriament acostuma cantar.

Item. Elegesch en Marmessors y de esta ma última voluntat executors, a en Parorias, lo honrat Joseph Oms, Pau Salom y en Po Font dels Infants orfans, als quals y a cada un en particular, sens consentiment del altre, dóno ple poder de executar tot a la embullada, y si algú de ells no vol acceptar que lay fassen acceptar per forsa.

Item. Deix y llego al Convent de S.Joseph 8 lliures, perque lo P.Prior y demés relligiosos me càntian un Ave Maria Stella a cant de orga lo dia de mon òbit.

Item. Dexo al Escolà de la Rectoria un real de vuyt, pera que me celébria tres dejunis y me résia tres dotzenes de rosaris, acompanyats ab lo seu violí a dos cors.

Item. Dexo y llego als fadrins de esta vila 30 lliures, pera que en la quaresma me càntian les caramelles y en lo estiu follies y pabanes y altres cobles al humano.

Item. Dexo y llego la escopeta ab sa burxa[12], pany y tots los arreus, com són flasco[13], corretja, taps, pedres y descarragador, a Mariano Codina mon nebot.

Item. Los brocals[14], garrafes, orinals de vidre, tasses, ulleres, llanternes y tot lo que sia de vidre a Joseph Tarafa.

Item. Tot lo que sia de suro, com són capses de garrafó, les xinel·les[15] de la Majordona, pannes de suro, taps de ampolles y garrafons, junt tot, ab los instruments de terra, com són olles,

[9] Concert amb tota la instrumentació
[10] Potser un instrument de fer remor
[11] Safata
[12] Baqueta, vara prima de ferro per atacar el fusell
[13] Vas petit per a tenir-hi líquids, pólvora, etc.
[14] Garrafa de forma panxuda
[15] Sabata lleugera d'estar per casa

plats, bacins, covell, càntirs, escodelles y la gerra de aygua asserenada a Joseph Ferrer, cantor.

Item. Un manat de lloquets[16], la cendra del foch, la tassa escaixelada, gots, botelles, pastera, sedassos, pollera, llosses[17], pipes, metxa, foguer[18], esca y altres embalecos a Pau Bernat testols.

Item. Tots los blens dels llums, banchs, taules, la palla de les màrfagues, astos[19], grehelles, paelles, torredores y demés instruments a Joseph Pla.

Item. Tot lo que tench a casa no és meu.

Item. Tota la roba de mon vestir la deixo a Xacó Vins y que no puga usar de ella si no en les Carnestoltes y si no vol acceptar llegat ho deixo al coix Bruguera.

Item. Vull que lo mossol que he criat y mantingut en ma casa desde sa puerícia, després de seguida sa fi lo entèrrian al meu costat, y que se li fàssia una mortalla de una bufa[20] de tocino. (..)

De tots los altres, emperò, béns meus haguts o per haver, veus, drets y accions mies, instituesch per hereva mia universal a la pobilla olim[21] lleona, filla llegítima y natural de lleona, de mr Ros, germana de la gossa de casa Desplantí de Llevaneres, y vull y ordeno que seguida ma fi no la tingan més a la estaca, per los bons serveys tinch rebuts de ella, y si la dita pobilla no viurà o hereva mia ser no voldrà o no podrà, emperò morirà sens fills o filles, un o molts, o ab tals ningú serà de edat de fer testament de gos, en tal cas vull que tots mos béns sien destribuits per qüets voladors, y altres instruments de foch fahents per la festivitat de Sta.Cecília pròxim vinent, a la coneguda de mos marmessors.

Item. Es ma voluntat que quan portaran a enterrar lo meu cos, quem fassien una corona, com als albats, de fulles de eura, flors de badochs de carabassa[22], julivert, alls tendres, fulles de pàmpol, bledes, fulles de atzabara y altres saynetes, pera que tots ells me fassen conversa, perquè com ne he estat tant amich en vida, vull també me fassan companya a la hora de la mort.

---

[16] Tija vegetal ensofrada que s'encés acostada a una grasa
[17] Cullera gran
[18] Pedra foguera, de sílex
[19] Astes, mànecs
[20] Organ on es guarda l'orina
[21] Llatinisme: abans
[22] Flor de la carabassa

Item. Que al cap de tres mesos que seré mort reconegan mon cos y vejan sim corrompo, perquè estich ab pretensió de ser S.Màrtir de mal de cames.

Item. Vull y man que mos deutes y injúries no sien pagades, sinó aviluat[23] lo qui haye rebut sinó és ab plet, qüestió (..)".

Quan ens agradava *Il Trovatore* i *Marina*

A Barcelona d'ençà mitjan segle divuit l'òpera italiana hi arrela amb força, i nombroses companyies hi actuen amb tant d'èxit que les obres més noves dels autors del dia s'estrenaven aviat al teatre de la Santa Creu. Les vicissituds poc favorables de les dècades de trànsit entre els dos segles, plenes de conflictes bèl·lics, duen a la decadència dels espectacles. Després de la Guerra del Francès, però, arriben les obres de Rossini que de seguida es converteix en l'ídol del públic, i la febre italianista es referma amb l'arribada de les obres de Donizetti (1828), i Bellini (1830), que dominen l'ambient musical. L'any 1847 l'obertura del Teatre del Liceu duu un nou esplendor a l'òpera.

Contra l'italianisme dominant ressaltem les idees de l'escolapi Josep Rius (Mataró, 1785-1857), historiador i literat, que edita l'any 1840 el llibre *Opera Española*, en el qual tradueix el *Belisario* de Donizetti, per “cooperar a la formación de la Opera Nacional”. Defensa les representacions en castellà, per a fer-les comprensibles a l'audiència, i demana als autors catalans, Carnicer, Gomis, Saldoni, Rovira, Obiols, i el mallorquí Cuyàs, que escrivien en llengua italiana per exigència de la moda, que ho fessin en castellà, però els intents d'òperes espanyoles no van quallar.

A Mataró d'òpera no se'n fa fins a mitjan segle dinou. De fet l'activitat operística suposa l'existència d'una base social, d'un cert nombre de públic culte i benestant, situació que no es dóna fins ben entrat el segle, quan la revolució industrial duu un gran creixement econòmic a la ciutat. També era necessari l'existència d'un recinte adequat a tals usos, i a Mataró els pocs espectacles que es donen fins a les acaballes de l'Antic Règim tenen lloc en

[23] Avaluat

un recinte construït a l'Hospital, poc adequat per les sessions operístiques. Quan l'any 1832 s'inaugura el Teatre Principal al carrer Nou, propietat de l'Hospital, i amb una capacitat de mil persones, es disposa d'un lloc a propòsit per la música gran. Les primeres dècades l'activitat fonamental del Teatre són les representacions dramàtiques, tot i així, la música també hi tenia un lloc, ja que com a pròleg de les obres representades s'acostumava a executar "una agradable simfonia tocada por una escogida y numerosa orquesta·, i a més a la mitja part es feia ball.

Al Teatre el 1859 s'hi fa la primera representació de l'opera *Arnaldo de Erill* del mataroní Nicolau Guanyabens, amb text de Joan Cortada, que l'any abans havia tingut gran èxit al Liceu. Els anys setanta el gust operístic continuava decantat cap a Itàlia, així les obres que la gent volia sentir eren les de Verdi, Bellini, Donizzetti, i Rossini. La primavera de 1875 actua una companyia italiana, que canta *Il Trovatore, La Traviata, Norma, Il Barbieri di Siviglia*, i *Lucrezia Borgia*. L'any 1876 representen *Polinto, Il Trovatore, La Traviatta, Ernani, Norma*, i *Lucrezia Borgia*. El setembre 1880 una nova companyia italiana canta *La Traviata*.

El febrer de 1895 a l'Euterpe s'interpreta la *L'Africaine*, de Meyerbeer, amb el concurs d'una orquestra de la ciutat, i la premsa comenta que amb algunes sessions més: "se pondria nuestro público en materia musical a la altura del público de las capitales". L'any 1897 es representa *Il Trovatore* de Verdi, i *La Favorita* de Donizetti; el mes de març de l'any 1898 al teatre Fènix hi ha un recital d'àries d'òpera per cantants italians; i l'any 1900 la companyia d'òpera que l'octubre a l'Euterpe no ho fa be, i no agraden les seves interpretacions de *Il Trovatore* de Verdi i *Faust* de Gounod.

Amb el canvi de segle l'opera continua cridant l'atenció del públic mataroní, però l'auge de la sarsuela i la revista la deixen en un segon lloc, i, quan cap a 1915 apareix amb força el cinema, d'òpera se'n fa amb menys periodicitat. Vet aquí algunes dades: al Clavé l'any 1908 es canta *Tosca* de Puccini i *Les Hugénots* de Meyerbeer; el 1911 *Aida* de Verdi, dirigida per Josep Sabater; el 1917 *Cavalleria Rusticana* de Mascagni; el 1919 *Sanson et Dalila* de Saint-Saëns; i el desembre de 1921 actua una companyia que en dos dies fa quatre òperes, en sessions de tarda i nit: *La Favorita* i *Lucia de Lammermoor* de Donizetti, i *Rigoletto* i *Il Trovatore* de Verdi, aquesta darrera era l'òpera més estimada del públic local, autèntic *hit* de l'època, i es representava

contínuament. L'any 1923, i fins la dècada dels cinquanta hi ha una gran competència entre els teatres Clavé i Monumental per representar espectacles lluïts els dies de la festa de Les Santes, i en algunes ocasions es programen òperes italianes.

El món de la sarsuela, de més repercussió social que el de l'òpera, per la barreja de teatre còmic amb melodies fàcils, triomfa plenament com espectacle popular cap a 1849. La temàtica folklòrica de tipus espanyolista, i d'àmbit domèstic, va atreure els espectadors, pels quals l'opera era un espectacle massa avorrit. A Mataró l'èxit de la sarsuela és total d'ençà de les primeres representacions els anys cinquanta, amb títols com *Es la Chachi*, *Venta del Puerto*, etc. Ens manquen dades dels repertoris d'aquests anys que es representaven al Teatre Principal, però de sarsueles n'hi havia sovint ja que l'audiència així ho demanava, i, encara que Mataró era una plaça de segona categoria, moltes companyies que actuaven a Barcelona venien a la ciutat de bona gana.

Tot i que sarsuela és sinònim gairebé de folklore andalús o madrileny, també hi havia obres en català que tenien força èxit, així l'any 1869 actua al teatre del Prado Mataronés la *Compañía de Zarzuela Catalana*, de Josep Borrell. A partir dels anys setanta les companyies de sarsuela que visiten Mataró es multipliquen, i els títols de més anomenada dels autors del gènere s'hi representen: *Bohemios*, *Doña Francisquita*, *Los Claveles*, *Los de Aragón*, *Marina*, *La Viuda Alegre*, *El Conde de Luxemburgo*, *Cançó d'Amor i de Guerra*, i d'altres. Les darreres dècades del segle té gran èxit el *género chico*, derivació més accentuada de la sarsuela cap el sainet costumista, que es caracteritza per la seva menor durada, un acte. Es representen títols clau com *La Verbena de la Paloma*, de Bretón, i *Agua, Azucarillos y Aguardiente*, de Chueca. L'any 1898 per la Fira i les Santes les representacions de sarsueles grans i de les del *género chico* són contínues, i donen la mesura de la popularitat extrema que havien aconseguit. Al Clavé s'hi fan *Catalina* i *El Cabo Primero*; al Teatre Municipal *La Hermosa Geraldina*; i a l'Euterpe *El Anillo de Hierro*, *Jugar con Fuego*, *El Gaitero*, *La Bruja*, *La Viejecita*, *Marina*, i *Los Descamisados*. Obres sovint interpretades pels grans artistes cantants del moment, com Emili Vendrell, Hipólito Lázaro, i Cora Ragu, entre d'altres.

L'any 1900 a l'Euterpe es representa *La Verbena de la Paloma*, *El Santo de la Isidra*, i *Gigantes y Cabezudos*; al teatre Fènix,

amb certa periodicitat, hi canten sarsueles els membres d'una companyia mataronina d'afeccionats, que dirigia Josep Sabater; i el mes de juny s'inaugura el teatre de l'Ateneu Obrer amb l'obra més estimada dels afeccionats locals, *Marina* d'Arrieta, que interpreten escollits músics de Barcelona. Senyalem que, el març de 1917, al Clavé hi actua la gran tiple mataronina Enriqueta Sala, que havia fet gires per Amèrica i Espanya, i en aquesta ocasió canta fragments de *Maruxa*, *La Generala*, *El Conde de Luxemburgo*, i, és clar, *Marina*.

Notícia de dues institucions

A inicis del segle vint sorgeixen algunes iniciatives que van afermant la cultura musical dels mataronins: l'*Orfeó Mataroní*, la *Banda Municipal*, l'*Acadèmia Musical Mariana*, i l'*Associació de Música*. De l'*Orfeó* ja n’he parlat, i en quan a l'*Associació de Música*, que presidia Joaquim Cabanyes, en parla extensament Joaquim Casas.

La *Banda Municipal de Mataró*, amb 25 membres uniformats, neix l'any 1911, i la funda Agustí Coll i Agulló, mestre de l'Escola Municipal de Música, i autor de nombroses obres, que aplega els músics necessaris d'alumnes d'aquella escola, i de les orquestres *Els Tell*, *Jofre* i *La Ceciliana*. L'Ajuntament n'exercia el patrocini a través d'una subvenció anual, i a canvi els músics es comprometien a celebrar setze concerts, i a participar als actes de les Santes i el Corpus. El concert inaugural té lloc les Santes de l'any 1912, obtenint un gran èxit entre els ciutadans. D'ençà d'aquell moment la seva presència es va convertir en imprescindible en tota mena d'actes públics, i els seus concerts eren seguits amb interès. Com a efemèrides consta que va ser la primera banda en atrevir-se a tocar *Parsifal* de Wagner. L'any 1929 la plantilla de músics augmenta a quaranta.

L'any 1918 comença a actuar l'*Acadèmia Musical Mariana* que dirigia el mestre de capella Joan Fargas. Era un cor d'homes i nens, acompanyats per una orquestra de corda i vent de la qual el primer violí era Josep Castells, que en les grans ocasions era reforçada amb músics barcelonins. En l'àmbit de la música clàssica omplen un buit a la ciutat, i els seus concerts vocals i

instrumentals, que realitzaven amb més bona voluntat que precisió, eren seguits per força persones. La seva activitat més destacada era la interpretació anual de la *Missa de Glòria* de mossèn Blanch. També organitzaven concerts, els més destacats dels quals varen ser el de l'Orquestra Simfònica de Madrid, i la Capella Sixtina del Vaticà.

En un gran recital el maig de 1922 hi actuen la soprano americana Marry Harris, el violinista Josep Munné i el violoncel·lista Bernardino Gálvez, que interpreten obres de Mozart, Wagner, Grieg, Sarassate, Beethoven, Debussy, etc. També hi actua, amb gran èxit, el pianista Joan Borràs de Palau. Però el fet de ser un conjunt depenent de l'església els va produir força animadversió, així els organitzadors comenten, que al recital abans esmentat, que no hi assisteix "cap d'aquells músics mataronins que malmiren l'Acadèmia".

Músics de Mataró

Gabriel Menalt (Mataró,?-Barcelona,1687). Es el primer gran compositor català de *tientos*, la forma musical espanyola mes important en el camp de la música d'orga. De Menalt és conserven sis *tientos* i altres peces per orga. Oposita a Barcelona el 1679, però no guanya la plaça, tot i que el tribunal fa constar que estava bé en contrapunt. Va morir molt jove, i sembla ser fill del teixidor de lli mataroní Pau Menaut i Tauran.

Joan Bautista Dalmau i Mayol (Mataró,1813-Barcelona,1880).- Director de l'orquestra del teatre de Monte Lión, i professor de violí l'any 1837 al Liceu Filharmònic de Barcelona. El 1847 esdevé director de l'orquestra del teatre del Liceu, acabat d'inaugurar, càrrec que exerceix amb autoritat fins l'any 1863. Pare del notable violinista Eusebi Dalmau, també director del Liceu, que dirigeix orquestres a Lisboa, Trieste, San Petersburg, i diverses capitals espanyoles.

Teodor Mena (Mataró,1836-Sabadell,?).- Director de diversos periòdics a Olot i Barcelona, i autor de les sarsueles *El Conde de Nemours*, i *Gent de fàbrica* (1873); i de l'oratori *La redención de Maria*, estrenat a Sabadell l'any 1872.

Francesc Andreu i Novell (Mataró,1839-1870).- Aprèn música amb Jaume Isern, i a Mataró és tenor de la capella de música de Santa Maria. Ja a Barcelona exerceix de mestre de capella de l'oratori del Seminari; és domer de la catedral l'any 1864; obté la càtedra de llatí al Seminari l'any 1866; i el títol de doctor en Teologia el 1867.

Joan Sabater i Roca (Vilassar de Mar,1849-Mataró,1904).- La seva activitat musical la realitza a Mataró, com a violinista de petits conjunts instrumentals que actuaven als teatres i casinos. Però dotat d'una gran energia artística també donava recitals particulars, en salons escollits d'afeccionats a la música. Cap a l'any 1888 era el director de l'orquestra del Teatre Principal.

Joaquim Cassadó i Valls (Mataró,1867-Barcelona,1926).- Aprèn música amb mossèn Blanch, i a l'edat de dotze any ja tocava l'orgue de Santa Maria. L'any 1881 és l'organista de l'església de Sant Josep a Barcelona, aviat, però, és mestre de l'escolania de la capella de la Mercè a la mateixa ciutat, on després d'anys d'exercir-hi obté, l'any 1895, la plaça de mestre de capella. En un nou gir musical l'any 1900 funda l'agrupació *La Capella Catalana* amb 110 cantants i 80 músics, vasta empresa que ha de deixar al cap de tres anys per malaltia, després d'haver interpretat obres de Franck, Haydn, i Berlioz, entre d'altres, i havent fet nombroses actuacions. De 1907 a 1915 viu a París, on és un compositor d'èxit, i de retorn a Barcelona fa de professor de música, i dirigeix el cor *Pau i Esperanza* de Sant Andreu. Cassadó és autor de música de tota mena: religiosa, de cambra, simfònica, escènica (òpera i sarsuela), i de sardanes i cançons. Destaquen la *Simfonia Dramàtica*, estrenada a Nuremberg l'any 1903, i la seva obra magna, l'opera *El Monjo Negre*, estrenada al Liceu el 1920. Assenyalem, també, tres poemes simfònics un d'ells *La mort de Sant Josep*, i diversos concerts per a piano, violoncel i violí, un d'ells, la *Fantasia Española* per piano i orquestra, va ser premiat a París. En el camp de la sarsuela, de tanta popularitat aleshores, va compondre *La Real Mentira*, *El Cortijo*, i *La noche del Pilar*.

Pere Jofre (Sabadell,1870-Mataró,1925).- Els seus avant-passats eren de Mataró, i en aquesta ciutat s'educa musicalment al costat de mossèn Blanch, esdevenint un violinista de bona tècnica. Els primers anys de la seva vida musical va actuar amb gran ressò en diverses orquestres de Mataró i Sabadell. Una fita en la seva carrera artística es va produir en ser nomenat primer

violí del Liceu, i l'èxit dels concerts que interpretava i el creixent virtuosisme, al varen duu a actuar junt amb Sarasate. Com a mestre de violí l'any 1906 obra l'acadèmia Jofre de música a Barcelona.

Joan Borràs de Palau (Barcelona,1878-1953).- Pianista, compositor i crític musical, fill de mataronins. Va escriure diverses peces per corals, cançons catalanes, obres religioses, de teatre, una opera, sarsueles, i peces per piano. Era advocat però no va exercir mai, dedicant-se a la difusió de la música, i a la crítica, al llarg de 54 anys a *El Correo Catalán*. En ocasions feia recitals de piano, i va ser nomenat fill adoptiu de Mataró l'any 1918.

Josep Sabater i Sust (Mataró,1882-Barcelona,1969).- Aprèn música amb el seu pare Joan, toca a la seva orquestra, i amb quinze anys, dirigeix òperes i sarsueles al Teatre Principal de Mataró. Ja a Barcelona fa estudis de violoncel i piano, i l'any 1901 és professor de piano a l'Escola de Música de la capital catalana. Deixa el càrrec per dirigir orquestres d'òpera, i l'any 1913 comença a dirigir la del Liceu. També amplia estudis de composició amb el mestre Morera, i fa recitals de piano, actuant per Amèrica, Espanya i Portugal. Es el pare de la pianista Rosa Sabater i Parera.

Frank Marshall King (Mataró,1883-1959).- Fill de pares anglesos, estudia al Conservatori de Barcelona, i reb lliçons d'Enric Granados. Al llarg d'uns anys es dedica a donar concerts de piano per molts llocs d'Espanya i Europa. I a la mort de Granados passa a dirigir la seva acadèmia, donant classes de piano, activitat a la que es dedicarà d'ençà d'aleshores. L'any 1926, però, torna a donar recitals. Era molt apreciat per Falla, i va escriure llibres teòrics de música, i diverses partitures per piano, entre elles la *Suite Catalonia*.

Gaspar Cassadó i Moreu (Barcelona,1897-Madrid,1966).- Virtuós violoncel·lista i compositor, fill de Joaquim, de qui va rebre la primera educació musical i l'impuls artístic. De petit junt amb el seu germà Agustí, que tocava el violí, feien recitals, i ja llavors la premsa comentava les seves grans qualitats. Estudia amb Pau Casals de qui esdevé el deixeble predilecte, i actua per tot el mon, en ésser molt apreciada la seva tècnica. Com a compositor ha deixat diverses obres per violoncel, i instruments de corda, amb acompanyament de piano.

Mestres de Capella

Onofre Ameller (1591). Felip Pujol (1615-1625). Melcior Marquès (1626-1670). Josep Puig (1670). Josep Marquès (1670). Rafael Simon (1671-1672). Josep Pujolar (1672-1676). Josep Gas (1676-1685). Llop Simon (1685-1699). Salvador Laverni (1699-1741). Jaume Arau i Montané (1741-1778). Miquel Bassols i Gelabert (1779-1810). Antoni Mitjans (1810-1815). Honorat Alberich (1815). Marià Poch (1816-1821). Marià Berga (1821-1823). Marià Poch (1823-1827). Baltasar Dorda i Lloveras (1830-1833). Jaume Roure (1833-1853). Manuel Blanch i Puig (1853-1883). Francesc Mas i Oliver (1883-c1909). Joan Fargas i Heras (1911-1944).

Organistes

Joan Pau Pujol (1591). Antoni Portell (c1591-1638). Jaume Salvador i Fontanals (1639-1652). Josep Puig (1652-1705). Joan Fexas (1706-1714). Joan Simon (1714). Josep Vila (1714-1719). Marià Codina (1719-1731). Lluís Parera (1734-c1777). Miquel Bassols (1778-?). Josep Corretger (1794-1798). Joan Obrador (1798-1810). Josep Matarrodona (1810-1814). Cristòfol Diumeró (1814-1815). Josep Menendez (1815-1819). Baltasar Dorda i Lloveras (1820-1830). Jaume Isern i Colomer (1830-1880). Salvador Puigsech (1880-1884). Lluís Viada i Castellà (1885-c1930).

De joglars a cupletistes. La música popular

Certament, hi ha melodies a l'església i concerts al teatre, per les orelles devotes i les selectes. Però a la plaça la música és tota una altre història, perquè la gent del carrer, el teixidor diligent, la puntaire tafanera, el comparet gandul, i la llevadora esforçada, no en sabien res de bemolls, àries *da capo*, fugues i altres prodigis de l'estètica més refinada. Ells i elles cantaven i ballaven, i les seves tonades i ritmes eren la música quotidiana dels mataronins.

Cançons de taula, d'infants, d'amor, de bressol, de guerra i de pau, però també de treball, que sembrar, pescar, fer la verema, i

tots els oficis del món, tenien el seu compàs i la seva tonada amiga. També la tenien les festes religioses que amb tanta solemnitat es feien per Nadal, Quaresma i tots els dies sants. I vet aquí la gresca per les Caramelles, el Carnestoltes, el dia de Reis, i les lluents serenates de carrer.

Mirem curiosos cinc segles de música popular a la ciutat, d'ençà de l'edat mitjana, amb els camins visitats per homes de veu fàcil i tonada severa, que cantaven arreu per cinc cèntims de menjar. Travessem, amb la boca oberta, els segles, amb músics al carrer, orquestres, casinos, teatres, jazz, i tots el ritmes de la dansa, que ballar ha estat de sempre el prodigi de la festa, el deler de la jovenalla enamoradissa, el pànic de totes les institucions que han volgut fer de la joia el perill més gros.

Els joglars sonadors

De la música popular antiga hi ha molt poques referències, i només es troben notícies esparses que ens parlen de festes i balls amenitzats per gent que es guanyava la vida amb la música. Així l'any 1517 venen a Mataró jugulars amb motiu de la festa de la Verge Maria, el mes d'agost, que aleshores era la gran celebració popular de l'any, en ser patrona del municipi, i hi acudia molta gent de l'entorn. Entre els menestrals l'any 1532 hi consta vivint a Mataró un joglar de nom Burguera, i en Joan Pujol, pare del mestre de capella Felip, d'ofici teixidor de lli, sabia de música i l'any 1572 exercia de joglar. Aquests personatges eren una mena d'intèrprets musicals sortits del poble, que tocaven, en la viola, tonades de guerra, matrimoni, treball, i danses. En un document de 1536 es fa referència, al veïnat de Valldeix, a la masia de *Can Soler de ballar*, lloc on s'aplegava la gent que els agradava dansar, essent aquesta la manifestació musical més ben acollida pel comú del poble. S'hi reunia tanta gent que sovint calia prendre mesures, singularment en èpoques d'epidèmia, així l'any 1589 es prohibeix ballar a causa de la pesta.

D'instrumentistes catalans que sabessin fer lluir l'eina no n'hi havia gaires, però els de Mataró tenien molt de renom, tant que hi havia baralles per aconseguir-los, per aquest motiu, i a causa que els regidors de Cardedeu se'ls havien endut per la seva festa, l'any 1598 les autoritats municipals manen de "conduir los músichs de la present vila o altres bons", era la festa de Corpus i calia "sonar als oficis y professons". La fama dels músics de Mataró era tan

estesa que l'any 1599 toquen per Corpus a Montserrat, i el maig del 1601 tenen una gran actuació als carrers de Barcelona, en la magna processó celebrada en honor de Sant Ramon. Hi varen acudir representacions de molts pobles, però els de Mataró, segons les cròniques, varen ser els que més s'hi varen lluir. Duien, en la part musical, "atabals, trompetas y menestrils", acompanyant els penons de les confraries, amb un reguitzell de capellans, l'àliga, un tabernacle, i tres-centes donzelles vestides de blanc, i amb corona de roses.

El municipi, que aleshores prenia el nom d'Universitat, també era amic de músiques, i en alguna ocasió les feia servir. L'any 1583 consta com assalariat un tambor, i el 1590 el trompeta Bernat Soler, i el tabal Guillem Ferrer. Aquesta gent havien d'anar tocant pels carrers per animar la gent a fer *guaites* dalt les muralles, i a la torra de defensa que hi havia a la platja, a mirar bé, no fos cas que els moros donessin una sorpresa ben desagradable als de la ciutat. Però la música a vegades es girava contra els muní ceps, així sabem que l'any 1590 es cantava pels carrers cobles anònimes “dient mal dels jurats”, a causa de la gestió que havien fet en motiu de l'epidèmia de pesta que havia assolat la ciutat.

Músics de festa

Si el segle disset les notícies musicals que tenim són d'àmbit religiós, pel què fa al segle divuit els espectacles civils en els quals la música hi té un lloc preeminent, es multipliquen. El creixement de la ciutat, que aquests cent anys viu una àlgid període de feina i comerç, duu a la formació d'uns grups socials àvids de distracció, i la música popular és al centre d'aquest esplai. Vet aquí algunes dades.

L'any 1708 es celebren unes grans festes en honor d'Elisabet de Brunswick, amb la participació de: "un coro de instrumentos músicos, distribuido en tres compañias, una de argentados clarines, otra de sonoras chirimias, y otra de bien templados timbales", que divertien "con la variedad de sus tocatas el numeroso concurso de Mataró". El juliol de 1747 tenen lloc les festes d'inauguració de l'església de l'hospital, i entre elles una "sesta amb violins i tota la capella". El mes de setembre de 1759 amb motiu de la proclamació com a Rei de Carles III, hi ha una solemne processó amb músics del regiment de Lusitania amb

trompetes i oboès, junt amb els músics de la ciutat, que fan sonar marxes festives.

Hem vist, en parlar de la música religiosa setcentista, com es barreja l'activitat musical secular i la religiosa, i és que la música popular té cada vegada un paper de més relleu al carrer, i els ministrils de Santa Maria actuen en les ballades públiques, i en tota mena de saraus, per això se'ls coneixia com els "músics de la ciutat". Però de feina n'hi havia per a tothom en els moments únics de les grans festes, i molts músics s'hi feien el sou. L'any 1770 en acostar-se Carnestoltes "los músicos y siegos" demanen que les autoritats els permetin de "hazer bayle o saraos con la unestidad y respeto que se merece en semejantes funcciones", per la qual cosa demanen l'us de la fleca pública, però el permís no els va ser concedit, tot i així de ballades n'hi va haver. L'any 1783 els músics Jaume Matas i Joan Bautista Valls reben l'encàrrec de "sonar en la casa del cabildo", els tres dies de la festa pel part feliç de la Reina.

L'any 1792 aquell personatge tant tafaner que va ser el Baró de Maldà explica que, els dies de les festes de les Santes, pels carrers de la ciutat hi anaven músics amb violí que tocaven cançons, marxes, i la contradansa, i també hi havia guitarrers fent sonar el seu instrument. Un vespre el conviden a una casa i allà veu com els joves ballen la contradansa amb músics que tocaven violins i viola. Maldà torna a Mataró les Santes de l'any 1799, i explica l'èxit de la "passacalla la música de ciegos, semiciegos, y ab vista, per los carrers y plasas, esta que's componia de violins, algun clarinet, y lo bombo un xiquet massa gros per qui'l tocaba (..) tots estos músichs, que se me ha dit ser de Mataró". Altres instrumentistes anaven darrera els gegants tocant dances, es tractava de "dos musicas de paysans de Mataró, compostes de violins, clarinets y bombos". Tot això mostra prou be com, tot i la prevenció amb què eren vistos els espectacles públics els temps de la monarquia absoluta, per part dels poders polític i religiós, hi havia mànega ampla en quan a balls. Ja des de mitjan segle divuit es dansava al local de la fleca municipal, situat al Carreró, darrera l'Ajuntament, que es llogava a diversos músics.

També es ballava en una casa al carrer d'en Molas, que el període 1806-1816 era nomenada la *casa de Gota*. El músic Ignasi Gota era una mena d'industrial de l'esbarjo, ja que també regentava botigues de billars, i organitzava balls amenitzats per ell i una colla de músics. En la mateixa època al Camí Fondo hi

havia un lloc on tocaven els *mutxaxos de Paran*. I també és notable el paper del músic Joan Griber, que el 1814 fa balls a la casa d'en Gota, i l'any 1817 obra una sala de ball pròpia al carrer Santa Marta, on fins els anys quaranta hi actua la *Sociedad de músicos de Griber*.

La dansa de la llibertat

Però per veure florir tota mena d'activitats musicals hem d'esperar que la revolució liberal sigui un fet, i la repressió absolutista i clerical bandejada. Així a partir de mitjan segle dinou les diades populars, aplecs, i tota mena de festes de caràcter religiós, polític o ciutadà, es multipliquen. Els anys quaranta hi havia ball cada nit al *Teatre Principal*, que era on anaven els senyors, i les tardes es ballava a can Griber, i en un local del carrer de Montserrat, concorreguts per "el llano de la población". I tenia molt d'èxit l'orquestra d'Onofre Ballester, i la que dirigia Joan Iglesias Barbeito, que toquen en tota mena de trobades.

Per cert el ball era una activitat vista amb tota mena de prevencions per les jerarquies catòliques, ja el pare Claret aconsellava l'any 1845 allunyar-se'n, ja que Jesús i Maria "nunca he leido que fuesen a bailes". Però, més curiós encara, és que des de la trinxera ideològica contrària, els republicans també veien amb mals ulls el ball. Els de Mataró dels anys setanta consideraven que la intenció de la cosa era que nois i noies es coneixessin: "Y agradándose facilitar el matrimonio, però atenció!, que, esceptuando las contradanzas, rigodón y lanceros, los bailes de actualidad sirven mucho para excitar". Els més perillosos eren "schotichs, polkas y americanas", amb els quals es malgastaven forces i facultats "de ahí que se contraigan y propaguen vicios que relajan al individuo y alteran su economia, contribuyendo al patente desequilibrio social". Resultant "que una gran parte de la materialidad y egoismo que tanto distingue a la frívola sociedad actual, ávida siempre de goces, podrá ser sinó producto de los bailes".

L'ambient musical a mitjan segle el retrata bé el cronista Joan Amich que explica com les festes populars eren molt animades, i que el Carnestoltes es cel·lebrava al so de guitarres, esquelles, panderetes i castanyoles, es feien *bailes nacionales* i es sentien *canciones populares*. Altres festes sonades eren les caramelles, i

els aplecs, al de Santa Rita hi venia molta gent de pobles veïns. Però la festa més esperada eren les serenates de carrer, a tota orquestra, quan els veïns endreçaven el carrer, s'abillaven amb un lluït *trage de baile*, i tot era dansar el ball d'en Serrallonga, i l'esperat *llevant de taula* amb les morratxes, tant popular com les sardanes a l'Empordà, quan els macips tiraven perfum a les noies amb una mena de càntir de vidre nomenat morratxa, i elles el trencaven. Cap els anys seixanta les caramelles de la ciutat prenen gran importància, degut a les músiques i cançons composades, per tal ocasió, pel músic Guanyabens, i tan és així que venia molta gent de fora a veure la festa.

L'ambient de gresca popular es manté ben viu, però a inicis del segle vint es van perdent les formes tradicionals per adoptar-se maneres de fer més urbanes, lligades al que podríem anomenar cultura de la taverna i de l'espectacle musical. Tot i així el folklorista Joan Amades parla de cantaires populars mataronins d'inicis del nou segle, el flabiolaire Cabot, en Josep Capella (a) Gínjol, l'Angeleta Gran, i d'altres, que mantenien la memòria de tonades i compassos.

En una mena de ràpida miscel·lània noucentista assenyalem com a mitjan segle tenen gran acollida les gresques musicals patriòtiques amb l'orquestra de la Milícia Nacional, que dirigia el fabricant Ferran Dalmau, tocant pels carrers cançons i marxes revolucionàries. Els anys del Sexenni Democràtic tornen a tenir actualitat els cants polítics, i, en primer lloc la Marsellesa, adoptat com a himne revolucionari dels republicans d'arreu. En aquest temps fins i tot la desfilada de Carnestoltes era d'intenció política radical. En quant a músiques els mataronins de tant en tant tenien alguna sorpresa, així l'any 1870 toquen pels carrers una colla d'alemanys amb instruments de metall.

Notem la gran popularitat en aquests temps dels *romancistas*, recitadors de romanços acompanyats amb violins i guitarres, que venien per pocs cèntims fulls impresos amb els textos recitats. Però el que no podien empassar-se de cap manera era el *flamenco*, el juliol de 1871 a la Habana, que aleshores era un barri gitano, hi ha una gran festa arran el matrimoni d'una parella d'aquesta raça, i ve una *cantaora* de Barcelona de gran nom, que va ser blasmada; i el gener de 1888 actua un grup de cantants i balladors *moruno-flamenco*, i la premsa comenta que havien produït *general asco*. Un invent que va sorprendre la gent va ser el fonògraf de cilindres, la primera audició del qual a Mataró té

lloc al *Teatre Principal* el maig del 1879, i a partir d'aleshores sovint hi ha recitals públics de música mecànica, i els benestants es fan amb màquines d'aquestes.

Repertori de casinos i orquestres

D'ençà dels anys cinquanta, i amb més decisió els setanta, la cultura social viu un canvi decisiu en aparèixer un gran nombre casinos i entitats recreatives de tota mena, que eren unes societats privades on els homes es reunien a passar l'estona i entretenir-se. Al cap i a la fi hom s'adona que l'activitat principal de tots ells era la realització de balls en salons a propòsit, i, a vegades, algun recital de música. L'any 1870 hi havia el *Tívoli*, al carrer Sant Josep; el *Filharmònic*, a la plaça de la Constitució; el *Mataronès*, a la Riera; la *Constància*, al carrer de Sant Josep; i el *Talia*, al carrer de Sant Antoni. Anys després obren el *Liberal*, a la Riera; l'*Armonia*; l'*Espanyol*, a la plaça de Cuba; el *Fènix*, a la Riera; L'*Unió*, a la plaça de Cuba; la *Tertúlia Mataronesa*; l'*Ateneu de la Classe Obrera*, a la Riera; i tants d'altres que obren les portes i les tanquen seguint el favor del públic. També es balla, fins al seu enderroc, al local de la drassana, que, inútil per a les seves tasques pròpies, els mariners llogaven per fer-hi trobades musicals; i en algunes festes hi ha ball a l'era de Can Monjo de Mata, on s'instal·lava una orquestra.

La música esdevé negoci cap els anys setanta, coincidint amb el revifament de la indústria mataronina: obren locals dedicats exclusivament als espectacles, i les orquestres treballen de valent. De fet al *Teatre Principal* des de la seva inauguració ja s'hi tocava música de ball al descans de les representacions teatrals, i valsos i jotes en acabar. Però el primer local professionalitzat en l'activitat dansaire és el *Saló d'en Benet* al carrer de Bonaire, que obra els anys seixanta, però que aviat és conegut com *Gran Saló d'en Vila*, i que té continuïtat, amb noms diversos al llarg de cent anys. També es destaca el teatre *Euterpe*, que obra les portes l'any 1876, al costat de l'edifici de la presó, i on s'hi feien cada setmana espectacles musicals i balls, ja que comptava amb músics de la casa.

L'obertura, a l'actual carrer Isern, del *Prado Mataronés*, inaugurat el 29 de maig de 1868, representa la primera inversió important en un negoci de lleure a la ciutat. Aquest local va atreure una gran quantitat de públic, i s'hi feien espectacles de

música i teatre, s'hi ballava i tenia restaurant. Per cert que al Prado s'hi varen veure per primer cop algunes de les danses més modernes de l'època, s'hi balla el *cancan* en parelles de cinc, i un mataroní comenta que "és molt indecorós, ofenent a lo pudor y alhagant la sensualitat". El juliol de 1870 s'hi balla el *mabillé* i la premsa ho considera "en mengua del arte y de la moral". La seva fi es va produir el setembre de 1871, a causa d'un incendi, que el va fer desaparèixer totalment, ja que l'edifici era de fusta.

En quant a les orquestres la tradició local dels petits conjunts d'ocasió que s'aplegaven a fer música les primeres dècades del segle, sovint formats per artesans hàbils amb les notes, que combinaven la labor quotidiana amb l'art de sonar algun instrument, deixen pas a autèntiques orquestres professionals, que se les sabien totes dels ritmes de moda i de les exigències dels balladors. Les orquestres de Mataró que amenitzaven els balls els anys setanta eren conegudes sovint pel nom del seu director, es tracta de *Els Vilas*, de *Els Eudals*, de *Els Tells*, de *La Antiga Iluro*, i alguna altre de menor importància, que junt amb les que venien de fora, inicien una llarga tradició d'orquestres que es fan i es desfan al caprici dels músics i les modes.

Som-hi, el jazz

Amb el segle vint les coses de la música popular evolucionen de manera ràpida. El cinema, que arrela amb força la dècada dels anys deu, deixa en un segon lloc el teatre, l'opera, i els concerts. Però el ball era cosa sagrada, i continua l'èxit del grapat de petites orquestres que amenitzen els saraus que cada cap de setmana es celebren a ateneus, casinos, i associacions de tota mena. Perquè l'antiga activitat associativa continua ben viva les tres primeres dècades del segle, i les orquestres locals es multipliquen, sobretot els anys vint, quan actuen els grups *Tell i Jofre*, *Nova Iluro*, *Els Verds*, *Els Vilas*, *Els Moras*, el *Quintet Modern*, el *Quintet Gayarre*, l'*Orquestrina Dotras*, el *Sexteto Mataroní*, el *Quintet Clavé*, *Mach y su orquesta*, *Los Andes*, *La Lira*, i d'altres de foranes com el *Quintet Mandolinista*, *La Moderna*, etc., que amenitzen balls, als locals de l'*Iris*, al carrer Bonaire; la *Moderna Fraternitat*, al carrer Beat Oriol; el *Centre de Dependents*, a la Riera; l'*Ateneu Obrer*, a la Riera; el *Casino Mercantil*, a la Riera; el *Centre Mataroní*, a la Riera; l'*Unió Patriótica*, a la plaça Santa Anna; i a l'antic *Saló d'en Vila* que es converteix en *Saló Doré*, i

més tard en *La Boheme*; alguns d'aquests locals tenien la seva pròpia orquestra.

A mitjan dels anys vint canvia l'ambient musical, apareixen amb força el que la premsa anomena joves modernistes, que inspirats en certes maneres americanes, animen la general parsimònia de la ciutat. La revolució arriba l'any 1926 amb els sons *modernistes* que, importats d'Amèrica pel camí de París, engresquen la joventut d'aquí, són el foxtrot, el xarleston, i altres ritmes nerviosos. L'abril fa el seu primer ball, a l'hostal Montserrat, la *Picadilly Orchestra,* formada per "aristòcrates aficionats als sorolls modernistes", Boter de Palau, Recoder, Castells, etc. I la premsa parla d'una "música exòtica, folla i d'interpretació esquisida; dones delicioses, conjunt cubista, de cabells a la garçonne i panells enllustrats, bella amalgama americanista". També fa tronar i ploure l'*Oriental Jazz Orchestine*, que comença a tocar el mateix any, i era formada per un grup de joves amb piano, violí, violoncel, contrabaix, banjo, trompeta, trombó i saxofon.

Seguint aquest exemple, l'any següent es formen diversos grups de noms exòtics, que tocaven balls americans i el que aleshores s'anomenava *música moderna*, són: *Artístic Drums*, *London Jazz Orquestrina*, *Scat Jazz Ideal*, *Sinfònic Jazz, Terpsicore*, *Dandy's*, i *Nova Oriental*. De fet es tractava dels mateixos músics de sempre que es posaven al dia amb un àgil canvi de nom, de decorat i d'uniforme. El ball era un element social tant important, que després de la guerra civil, la dictadura va deixar fer, tot i que sovint en la premsa religiosa hi havia abrandats escrits contra la immoralitat d'aquesta distracció. I l'any 1941 consten un bon nombre de grups musicals, les orquestres *Abril*, *Albareda*, *Excelsior*, *Jazz Sinfónico*, *Los Titanes*, *Nueva Oriental*, *Royalty*, i *Oriental Jazz*.

La cançó de la terra

No és fins a mitjan segle dinou quan la música popular en llengua catalana es desvetlla d'una decadència antiga, de fet no s'havia deixat mai de cantar en la llengua del país, però la voluntat artística i reivindicativa que ara surt al carrer és un fet nou. Al

darrera de la puixança del cant coral hi ha la confluència de dos impulsos, el del precursor Anselm Clavé, i el del moviment obrer organitzat, al si del qual quallen les idees de reforma social a través del cant.

L'obra de Clavé té aviat una gran repercussió a Mataró, i es crea el primer grup coral l'any 1856, data quan comença a cantar la societat *La Antigua*, que presidia Salvador Palmarola, un actiu militant sindicalista i membre de la direcció del republicanisme local. De fet el lligam del cant coral amb l'esquerra política i el moviment obrer és constant a Mataró al llarg del segle, ja que eren treballadors els que componien els cors, i sovint actuaven en actes de solidaritat obrera, i fent concerts per recollir diners pels aturats. *La Antigua* té una existència dilatada, i fins els anys vuitanta actua en tota mena d'actes, fita destacada del seu quefer és l'obtenció del primer premi al concurs de societats corals de juny de 1864. El mateix Clavé, gran amic del músic mataroní Guanyabens, tenia en gran estima aquesta colla de cantaires, pels quals escriu les obres *Els pescadors* i *Al mar*, que estrenen dirigits pel mestre.

L'exemple de *La Antigua* va ser seguit els anys seixanta per l'*Asociación Euterpense*, i per *La Constancia*. Però la majoria de corals neixen les darreres dècades del segle: *La Juventud*, *La Palma*, *La Harmonía*, *La Antigua Fraternitat*, *La Moderna Fraternidad*, *La Nueva Constancia*, *La Antigua Esperanza*, *La Perla*, *Germanor*, i, entre d'altres, dos cors del Partit Socialista, *La Aurora Boreal* i el *Orfeón Socialista*. A més de l'activitat músical els cors es constituïen com a centres recreatius dels associats, i organitzaven festes de confraternització, àpats, balls, concerts de música, i activitats diverses, *La Moderna Fraternidad* fins i tot tenia una orquestra formada pels socis. Com exemple dels actes corals ressenyem un concert al *Círculo Clavé* el novembre de 1879 a benefici dels pobres. Canta la coral *La Antigua* dirigida per Marià Mora, i la part instrumental va a càrrec de l'orquestra mataronina *Els Eudals*, dirigida pel Miquel Rosell, que interpreten obres d'Anselm Clavé, fragments d'òperes de Verdi, i les simfonies *Marco Spada* d'Auber, i *Ismalia* de Mercadante.

Ja entrat el segle vint, l'any 1903, es produeix la fundació de l'*Orfeó Mataroní*, a iniciativa d'Agustí Coll i Agullò. El cor el formaven una colla de 80 cantants, entre homes, dones i nens, que aviat passen a ser dirigits per mossèn Josep Molé. L'Orfeó

neix a l'escalf del catalanisme polític que en aquelles dates era en auge, així el seu repertori era ple de cants patriòtics i peces tradicionals catalanes, i sovintejaven autors com Sancho Marraco, Vives, Morera, Schubert, Mendelssohn, Nicolau, i mataronins com Guanyabens i Borràs de Palau.

Dos moments importants pel cant coral varen ser la inauguració del monument a Clavé al Parc Municipal, el setembre de l'any 1911; i la celebració d'una gran trobada de cors de tot Catalunya en homenatge a Clavé, a qui s'anava a dedicar un carrer, el juliol de 1928. Un personatge singular en el món mataroní del cant coral va ser Antoni Casabella i Simó (Mataró, 1866-1946), que va dedicar tota la seva vida al foment del cant popular, i va ser el principal propulsor de l'obra de Clavé a la ciutat. Va escriure força música: les sardanes *Flor de Maig*, i *Mon Missé*, entre d'altres, també la sarsuela *Oro del Rhin*, i el sainet líric *El Tití del Amor*. Havia estat un actiu militant socialista, escrivint música revolucionària, així l'any 1896 posa a la venda fulls amb les següents cançons: *A la revolución*, *Los mártires de la Commune*, *La marcha del triunfo*, *Los proletarios*, totes aquestes peces per piano i veu, i, amb acompanyament de gran orquestra i estil de cantata, escriu: *Los ediles del porvenir*, *La redención del pueblo*, *La unión es la fuerza*, i *El triunfo de la urna*. De fet la polifonia coral va ser progressivament substituïda com a eix de la música popular catalana per la sardana, peça instrumental de l'Empordà que va seguir un procés d'implantació paral·lel al del moviment nacionalista. A Mataró l'any 1856 toca a les places la cobla empordanesa de Manuel Vidal, interpretant valsos, el contrapàs, cançons patriòtiques, i sardanes, que encara sonaven a cosa forana a les orelles locals. L'any 1872 actua al saló de ball del carrer Bonaire la cobla *La Juventud Torroellonense*, composta per quinze músics amb tamborí, flabiol, clarinet, i d'altres instruments, que toquen sardanes de signe republicà com: *A las urnas*, *La Federal*, i *El último ataque de Gracia*, i es comenta que havien interpretat *pesses pròpies de son pays*, fet que indica que el caliu nacionalista associat a aquella música encara era ben lluny. Fins i tot l'any 1898 en un concert que dóna la cobla de Cassà de la Selva a la plaça de Cuba la premsa local troba curioses, o sia foranes, les sardanes que s'interpreten, assenyalant que *cridaven molt l'atenció*.

Però tres anys després, el 1901, la sardana ja era plenament una música nacional i integrada en el tarannà col·lectiu, i a Mataró es

fan, amb molt èxit, ballades a la Rambla i a la plaça de Cuba, interpretades per cobles de l'Empordà, de Tordera i altres localitats. Aviat, però, l'orquestra local *Nova Iluro*, que dirigia Miquel Pla, respon a la demanda creixent de sardanes a la plaça organitzant-se en cobla, quan els clients així ho demanaven. La revolució sardanista s'havia produït pel proselitisme engegat a Barcelona cap a 1895, moviment que qualla l'any 1901 quan esdevé dansa nacional, arran el gran certamen que es celebra a la capital per la victòria electoral del catalanisme.

El 1907 amb el triomf polític de la *Solidaritat Catalana* s'estrena la sardana i himne catalanista *La Santa Espina*, amb lletra d'Angel Guimerà i música d'Enric Morera. I el mateix any a Mataró s'aferma el caliu sardanista en néixer el *Foment de la Sardana*, sota l'escalf del *Centre Autonomista Republicà*, però que aviat es fa independent. El mateix any l'*Ateneu Obrer* obra una secció de sardanes, i el mes de juliol comença a actuar el Quartet *de Grallas* de Mataró, amb un concert de sardanes a la plaça de Santa Anna. Els grallers varen tenir tant d'èxit que els reclamaven de festes majors d'arreu de Catalunya, per anar-hi a actuar. D'ençà d'aleshores el sardanisme local, amb els alts i baixos produïts pel pas de la història, s'ha mantingut ben viu, a través d'algunes cobles i colles, i pel protagonisme de la mateixa gent de la ciutat.

La puça de les dones, que buscaven els homes[24]

La cultura popular urbana es produeix, les darreres dècades del segle dinou, a la taverna, centre i espai on viu la classe obrera, ja que al domicili, mínim i poc acollidor, només s'hi menja i s'hi dorm. Es per aquest motiu que, quan apareix l'espectacle musical popular, ho fa en aquest territori ple de gent disposada a deixar fer. Cap als anys setanta obra el cafè-cantant, lloc on la gent acudeix a passar l'estona assegut en una taula, amb un got a la ma tot fent-la xerradeta amb el veí, i a entretenir-se mirant els esforçats artistes. La novetat a Mataró té de seguida força seguidors, de fet les tavernes i cafès que ja hi havia s'adapten als nous temps llogant artistes de la més diversa condició,

[24] *Mataroescrit (Gener, 1991)*

guitarristes, cantants, màgics, acordionistes, i tota mena de gent. Un dels locals d'èxit és la *Cerveceria Nacional*, a la Riera, però n'hi havia molts més.

Les darreres dècades del segle l'evolució del mon de les varietats duu del cafè-cantant al *music-hall*, local on s'havia de pagar per veure un espectacle picaresc-satíric sovint pujat de to, i aviat obren gran quantitat de cabarets i sales de *varietes*, amb tant d'èxit que amb pocs anys n'hi ha a Catalunya 325. Les representacions que s'hi feien eren subproductes de la sarsuela i recitals de cupletistes. De fet el *género chico* evoluciona cap el *género ínfimo*, parent de la *revista*, sense argument i amb un fil escènic mínim, la mostra de més èxit és *La Gran Via* de Chueca. Ja l'any 1895 s'estrena a l'Euterpe la revista còmica amb cuplets *La Gran Via de Mataró*, una adaptació de l'obra de Chueca feta per un tal Felipe Perez, que treia suc a l'invent, ja que a cada poble li anava canviant el nom, i hi afegia motius locals. Quant a cupletistes l'any 1895 actua "la conocida tiple en el género 'gommeuse' Srta. Elisa Sanmatias", i el 1898, a l'Euterpe, una companyia de sarsuela canta els "couplets de Gedeón". Som en temps de picaresca, però aviat la passió es desbocarà.

Es en el tombant de segle quan neix allò que popularment s'anomenarà la *sicalipsi*, en poques paraules, cançons eròtiques i exhibició artística, és clar, de pit i cuixa femenina. Engeguen l'especialitat cupletistes com *Bella Chelito*, que amb els ulls així, canta insinuadora: "Tengo una pulga dentro de la camisa, que salta y corre y loca se desliza". Fins els anys trenta els espectacles eròtics pujats de to tenen gran èxit a Mataró, ciutat sempre oberta a noves experiències, i les representacions més avançades es fan a l'*Euterpe*, al *Doré*, i a *music-halls* poc recomanables com la *Tosca*, al costat del forn del Vidre, al Rierot, el *Pataco*, davant el convent de les Tereses, i a *Can Paquetilla*, al carrer Xurruca.

El mes d'octubre de 1906 a l'*Euterpe* hi ha representacions de *gust sicalíptic*, es tracta de l'actuació de cupletistes, en espectacles de títols com: *El arte de ser bonita*, *La gatita blanca*, etc., que la premsa més encarcarada blasmava degut a la gestualitat de les noietes, les paraules provocatives dalt l'escenari, i les nueses dels cossos joves, que eren "vergonya del art y de la moral. Y'ls analfabets y'ls sàtirs continuan aplaudint bojament". Tot i les crítiques dels que no entenien l'art, les dues primeres dècades del segle hi ha molta activitat sicalíptica a Mataró. El 1911 a l'*Euterpe* es representen sarsueles lleugeres com *La carne flaca* i

La Corte de Faraón, i l'any 1912 actua al *Royal* la *Bella Otero*, enmig del deliri del gènere masculí, que el 1916 veu decebut com l'actuació de *Raquel Meller* al *Clavé* no és possible en tenir afonia, essent substituïda per la italiana *Adria Rodi*.

Els anys de la guerra europea Catalunya esdevé centre de la frivolitat continental, ja que els països que participen al conflicte no estaven de broma. Així Barcelona es converteix en lloc d'acollida de moltes artistes europees de diversa categoria i condició, hi havia, deixant de banda les grans dives, les *teloneres*, que actuaven en primer lloc i aspiraven al triomf; les *papillones*, dedicades, a més de cantar, a alternar molt, amb la intenció de trobar un bon *promotor*; les *tanguistes*, amb poc talent artístic però que buscaven un lloc al sol, de la manera que fos; i d'altres, que s'espavilaven per no morir-se de gana, i que sovint acabaven sota la protecció d'un *senyor*. Temps terribles, aquells, quan iniciat el conflicte bèl·lic que mataria tantes persones, el papa Pius X prohibeix el tango, per la seva immoralitat i perversió, i la cosa té més gràcia si sabíem que llavors el tango només era una dansa, sense lletra cantada. De fet els anys vint hi ha una certa reacció moralitzant que transforma el mon de l'espectacle. La sicalipsi, els espectacles més explícits de tipus eròtic, passen a un lloc discret en les preferències del públic, i és el moment del cuplet sentimental de *Raquel Meller* i *La Goya*.

Però, tot i els canvis, el món mataroní de les varietats és ben viu, i es mou en locals com el *Clavé*, l'*Iris*, el *Bosque*, i el *Gayarre*, llocs on actuen moltes companyies de *voudevill* i de varietats, i senyoretes cantants de noms tant suggestius com: *Florentina Garcia*, *Blanca de Oriente*, *Adela Marqués*, *Española Elsa*, *Frivolina*, *Rosaleda*, *Sorquinita*, *Dorita Luz*, i altres. El *Clavé* era un local d'espectacles seriosos, però l'any 1921 la demanda del públic anava per altres cantons i l'empresari perdia diners, així es decanta també per les varietes, tot excusant-se de veure's obligat a "dar un espectáculo que no es precisamente el que mas encaja en el marco de este elegante coliseo", es tracta de l'actuació de la dansarina *Rosita de la Cueva*, la cupletista *Luisita Morel*, i "la encantadora Mari-Fé, que cual bibelot nos encantó, pues su linda personita dentro poco figurará con las primeras estrellas del frívolo arte de varietés". En una altre ocasió fan la revista *El principe Carnaval*, i, per fi, la gran cupletista *Raquel Meller* hi actua l'abril de 1923, per a delit de la selecta

concurrència masculina, que tenia posats els ulls en aquella diva enlluernadora, greu, definitiva.

Però el centre de la sicalipsi, de l'erotisme mataroní, on es feien els espectacles més forts, continua essent el *Saló Doré,* on triomfen ballarines, cupletistes, i altres deesses del desig. L'any 1921 hi actuen "Julia Pardo y Pepita Meseguer, dos buenas artistas que cantan como los ángeles y que su nombre basta para que el público acuda cual abejas al panal de rica miel deseosos de oir los suaves trinos de sus gargantas privilegiadas. Tienen además un cuerpecito bien columpiado, unos ojos que dan el quien vive a un muerto, una sonrisa pronta y una edad con cédula para todo lo bueno de este mundo". L'interès musical del públic és prou evident, i així va continuar l'èxit de les faldilles voladores, fins un divuit de juliol de mala sort.

Fàbrica d'instruments

Al segle divuit a Mataró s'hi produeix una notable indústria de fabricació d'instruments musicals de corda, i, també de cordes per aquests instruments. Personatges que s'hi dedicaven són: el guitarrer Maurici Carbonell (1716); els corda violers Anna Jericó (1716), i Fèlix, que el 1720 feia *cuerdas de bigüela* en una barraca davant de Sant Simó. Els Marquès són una nissaga de fabricants de violes: el 1759 Josep Marquès, i el 1768 Salvador Marquès treballa de *viguelero*. A Bertomeu i Ignasi Sivilla els trobem de l'any 1770 al 1810 fen cordes de viola, amb els budells de la carnisseria pública, que tenien en règim d'arrendament.

Esplai romàntic al Mataró vuitcentista[25]

La gent de Mataró en el segle de la revolució industrial també va aprendre a passar-ho bé, en les rares estones que es podia oblidar el tragí de les fàbriques tèxtils. Ara resseguirem les activitats del lleure en un any concret, el 1877, que tenim ben documentat en la premsa, i que és una bona mostra de la realitat de l'esplai des de

[25] *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria* (Mataró, octubre, 1992)

la dècada dels cinquanta fins les acaballes del segle. Les activitats festives que trencaven el quefer quotidià eren, en primer lloc, les obres de teatre, i també les sessions de ball i festes populars, i en algun cenacle es feien conferències literàries i culturals.

El teatre que es fa a Mataró en aquest any, i al llarg de tota la segona meitat del segle és una mostra de la general decadència del teatre a Europa des del romanticisme a l'aparició d'Ibsen. L'èxit de l'estilística del drama romàntic duu a la fossilització en la forma del drama històric, en uns temes recurrents, en una escenografia excessiva i en una expressió lírica desenfrenada, que no es renova i es prolonga en una progressiva degradació que ni la comèdia seudorrealista moral, reflexiva i de tema actual d'Echegaray pot superar. Però tot i la més absoluta falta de sintonia amb la realitat, per la gent d'aleshores, com els que escrivien al periòdic *El Mataronés*, el teatre era una eina que contribuïa a "perfeccionar la cultura e instrucción" i la consideraven "una de las mas civilizadoras instituciones humanas".

Les activitats de lleure es produïen en dos espais concrets, el públic i el privat, que corresponen a dues maneres d'entendre el lleure. L'espai públic per excel·lència és el Teatre Principal inaugurat l'any 1832, i amb el temps apareixen altres escenaris, així l'any 1877 obra el Teatre d'Euterpe, i l'any 1879 el Teatre Clavé. Assenyalem també el teatre del Prado Mataronès obert de l'any 1868 al 1871, quan s'incendia.

L'espai privat és format per diverses associacions i casinos: el Mataronès, el Filharmònic, el Fènix, el Foment, l'Armonia, el Tívoli, i el Talia, entre d'altres de menor implantació. Moltes d'aquestes entitats comptaven amb un teatret propi, i sovint els afeccionats hi actuaven. Eren llocs molt exclusius i excloents, així en aquest any el pianista Joan Martí no vol tocar als balls del Casino Filharmònic perquè era d'una altre societat, acaba acceptant per educació, però no el deixen ballar. L'entrada era només privilegi del soci i es prohibia el pas als forasters no convidats expressament.

Primera temporada al Teatre Principal

La primera temporada teatral va del dia 31 de desembre de l'any 1876 al 28 de gener del 1877 i és a càrrec de la Companyia Dramàtica Tutau, en aquesta ocasió formada pels actors i actrius Mena, Cardalda, Llibre, Vives, Rodó, Jané, Valldeperas, i Baró.

L'actor cap de la companyia Antoni Tutau i Mascla (Figueres, 1838-Barcelona, 1898), havia debutat cap a 1865 a Barcelona i aviat és "primer actor de caràcter" de la companyia de Joaquin Garcia Parreño. L'any 1870 amb l'actriu Carlota de Mena, la seva futura muller, formen la companyia Tutau-Mena, la principal institució teatral de l'època, que estrena obres de Guimerà, Iglesias, i altres. A Mataró hi havia molta afició al teatre i la Companyia Tutau hi feia llargues estades, i el seu director era molt considerat per les seves qualitats interpretatives, i sovint és "llamado al procenio y obsequiado con multitud de ramos de flores, demostración evidente de las simpatias que este laborioso actor ha sabido captarse del público".

La temporada la formaven onze sessions d'abonament i d'altres de lliures, i cada sessió constava d'una obra principal, sempre de caràcter dramàtic, i un entremès satíric per acabar, i en algunes ocasions l'orquestra del local interpretava alguna peça instrumental als entreactes. Assenyalem que els dies que van de Nadal a Reis hi ha sis representacions del drama sacre en tres actes *Pastorcillos*.

A Mataró es fa el teatre que es fa arreu, i el públic exigia les obres del repertori clàssic del romanticisme, algunes de les quals feia molts anys que s'anaven repetint amb gran èxit. Els drames representats en castellà són: *Valentín el guarda costas*, *La aldea de San Lorenzo*, *Las memorias del diablo* de Ventura de la Vega, *La hermana del carretero*, *La muerte civil* de Teodor Baró, *La huerfana de Bruselas* de Jean Nicholas Bouilly, *El alcalde de Zalamea* de Calderon de la Barca segons versió d'Ayala, i *Los pobres de Madrid* de Manuel Ortiz de Piñedo.

En quant al teatre català predomina el sainet, peça teatral curta i llenguatge planer, molt a propòsit per acabar les sessions, però també es fan els drames de Serafí Pitarra que segueixen els models romàntics, amb un llenguatge medievalitzant i acció situada en la història catalana. En aquesta ocasió: *Lo ferrer de tall*, *Les joies de la Roser*, *Lo didot*, i *Los segadors*; i també dos drames d'altres autors com *La virtut i la consciència* i *Los misteris del mar*. La representació de *Los segadors* amb decorats del pintor escenògraf Geroni Soler va ser ben acollida, “menos el detalle de sacar a las tablas la imagen del S.S. Sacramento (per) esa falta de respeto a lo mas respetable”. En quan als sainets, molts en català, però també en castellà, coneixem el nom de tres: *La casa de campo*, *Cura de moro* d'en Pitarra, *Un mal tanto* però

se'n representen molts d'altres dels quals no en coneixem el títol en no anunciar-lo.

Interludi de Carnestoltes

Amb motiu de cel·lebrar-se el Carnestoltes era costum deixar de fer obres de teatre i donar pas al ball. Així el diumenge 21 de gener comença la gresca, que engega, tot penjant el ninot al balcó del Casino Armonia, la societat carnavalesca organitzada per muntar els actes de la festa.
Amb motiu de l'enterrament de la sardina els joves es vesteixen amb *dominos* blancs duent ciris a la ma, i al voltant del taüt del ninot anaven cantant les *ensoltes* mentre desfilaven pels carrers principals. El dimecres de cendra la gent va a dinar als voltants de Can Portell, de Santa Rita i del Pericó, i les colles d'amics canten i ballen "al son de cantatas populares". Aquest any, i a diferència d'altres ocasions no es fa l'acostumada cavalcada per recollir diners pels necessitats.

Ben aviat s'inauguren els balls de societat amb molt de "bullicio y animación", i és que els casinos eren una institució social de primer ordre, centre de relació i esplai dels diversos grups socials, que acollien en recintes adequats als seus iguals per tal de divertir-se i passar l'estona. N'hi ha de propis de les classes mitjanes, com el Fènix, el Filarmònic i l'Armonia, d'altres acullen els benestants, són el Foment i sobretot el Mataronès, lloc de trobada dels rics i elegants.

Ressenya la premsa que: "los bailes de la temporada dados en los casinos y demás sociedades de recreo estuvieron a cual mas lucidos y animados, descollando empero los del Fénix, que tuvieron lugar en el Teatro Principal". Es comenta que "los casinos han rivalizado en hacer los honores (..) distinguiéndose el del Fénix por el número y animación de las máscaras reunidas en la platea de nuestro Teatro, local siempre mas a propósito para esta clase de bailes". Les disfresses més assenyalades varen ser els vestits de dama de la cort, d'andalusa, de pageses, i fantasies diverses.

El Casino Mataronès no acull tanta gent, però "en cambio se ha distinguido por la escogida sociedad que en ellos se ha dado cita", es tracta de les famílies Rafart, Labori, Espiell, Clavell, Maseras, Serra, Torrejón, Saiz, Esquerra, Ravell, Argila, Saborit,

Tosquellas, Vallmajor, Soler, Ayet, i d'altres. L'animació del Carnestoltes s'acaba a mitjan febrer i torna la situació normal.

Segona temporada al Teatre Principal

La segona quinzena del mes de febrer actua un altre cop la Companyia Tutau amb diversos drames romàntics en castellà: *El zapatero y el rey* de José Zorrilla, *Guillermo Colman*, *Carlos Segundo el hechizado* d'Antonio Gil y Zárate, *El pacto del hambre*, *Carlos de España y la ciudadela de Barcelona*, *Rafael del Riego, mártir de la libertad*, *La muerte civil* de Teodor Baró, i *Los hijos de Eduardo* de Casimir Delavigne, drama, segons la premsa, “que vemos siempre con repugnancia, pues ciertos realismos en escena, son siempre repugnantes por mas que tengan en su apoyo algunas veces la verdad histórica”. També fan dos drames catalans de Serafí Pitarra: *Lo didot* i *La filla del marxant*, i *Lo plor de la madrastra*, d'autor desconegut. Alguns sainets varen ser: *La guerra a casa*, *Cura de moro* d'en Pitarra, i *La teta gallinaire* de Francesc Camprodon.

Després d'un mes de març sense teatre a causa de la Setmana Santa el mes d'abril continuen les representacions ara a càrrec de la Companyia Fages, que escenifica els drames: *Estudios al natural* de Luís Mariano de Larra, *Los tres banqueros*, *La Inquisición por dentro*, *Juan el cochero, o el hijo del pueblo*, *Honor, patria y amor*, i *Lo plor de la madrastra*. Amb el complement dels sainets: *Me conviene esta muger*, *Lluvia de oro*, *El payo de centinela*, i *Los banys de Caldetas* de Josep Maria Arnau.

Interludi fonambulesc

A finals d'abril al Teatre Principal junt amb la Companyia Fages actua en algunes sessions la Companyia Romana del senyor Milà, dedicada als quadres escènics, per tal de donar “mas aliciente y novedad” a les representacions. El treball d'aquests artistes consistia en la recreació d'escenes històriques, mitològiques o fets notables de la vida quotidiana. A Mataró presenten els següents quadres: *Marte y Venus*, *Caza nocturna*, *Virginia asesinada por su padre*, *El banquete de los dioses*, *La batalla de Tacio*, *Batalla de las amazonas*, i els quadres sacres *Camino del calvario* i *Ultimo suspiro*. El públic surt content a causa del

"buen efecto general, notamos algunos detalles interesantes y grupos artísticos que demuestran el buen gusto y conocimientos en la materia del director de los mismos".

El mes de maig actua el prestidigitador senyor Canonges, arreu conegut amb el renom de *el Merlin Español*, que a Mataró tenia molts admiradors per la seva qualitat d'alçada internacional, comprovada amb trucs com "la baraja magnètica". El seu espectacle, de molt d'èxit, s'alterna amb la colla d'acròbates formada per els germans Oriol, el senyor Jofre, i Ferran Alemany.

Temporada d'estiu a l'Euterpe

La tardor i l'hivern és temporada *seria* de teatre dramàtic, i la primavera i l'estiu temps de diversió i sarsuela. I en aquest any hi havia motius d'esperança pels afeccionats ja que el 26 de maig s'inaugura un teatre capaç per dues mil persones als jardins d'Euterpe, lloc d'esplai que comptava amb amples terrasses i un saló de ball que havia obert les portes el 27 de maig de l'any anterior. De bon començament hi actua la companyia de sarsuela còmica dirigida pel baríton Mollà, que comptava amb Enriqueta Alemany, la senyora Mateu, i els cantants Colomer i Rosset, amb un programa de representacions que suposa, segons la premsa, el "*plan mas completo jamás podiamos prometernoslo en nuestras humildes aspiraciones". La Companyia Mollà també la contracta el Casino Fènix pel seu teatre d'estiu.*

En el temps d'estada a Mataró fan sarsueles en català com *Dorm*, *La nena del Vendrell*, *Lo diari ho porta*, *La festa del barri*, i *Lo diari d'en Brusi*. Però la gent demanava amb preferència textos en castellà com *Sensitiva*, *Tres ruinas artísticas*, *La gallina ciega*, *La menescala*, *El alma en un hilo*, *Las campanetas*, *Adriana Angost*, *I ferocci romani*, *La gran duquesa*, *Catalina*, i *Canto de angeles*, obres d'arguments variats, moltes d'elles sainets còmics musicats. Però també representen sarsueles de més envergadura: *El barberillo de Lavapies*, *Marina*, *El Relámpago*, i *El valle de Andorra*, totes elles obres, segons la premsa: "del antiguo repertorio que hizo concebir la mas lisonjera esperanza acerca la definitiva formación del arte lírico dramático español, esperanza desgraciadamente desvanecida en gran parte a causa de la escasa protección que nuestros gobiernos han dispensado al arte nacional y que tan esplendi-

damente han prodigado al extrangero, así como por la invasión del género bufo que tanto ha perjudicado el verdadero arte”.

La companyia de sarsuela també s'atrevia a fer teatre, i en aquest estiu representen els drames *La agonia de Colón* en la traducció de Victor Balaguer, *La esposa del vengador*, *La dida* d'en Pitarra, i *Como marido y como amante*. Actuen fins el mes de setembre, però quinze dies abans de tancar la temporada Mollà fa fallida deixant els actors penjats. Assenyalem que aquest estiu una colla de membres del Casino Filharmònic representen el drama *La vaquera de la Finojosa* de Luís de Eguilaz.

Temporada de tardor i d’hivern al Teatre Principal

La temporada comença el 27 d'octubre i altre cop és a càrrec de la Companyia Tutau. Ara, però, com que els actors venien amb tren de Barcelona per actuar, i sovint passava que arribaven tard i cansats a les representacions, decideixen quedar-se a viure a Mataró el temps de temporada.

Els drames que fan les delícies dels mataronins en aquesta ocasió són: *El camino del presidio*, *Don Juan Tenorio* de José Zorrilla, *Los hugonotes*, *Margarita de Borgoña* d'Alejandro Dumas, *La huerfana de Bruselas*, *El drama nuevo* de Manuel Tamayo y Baus, *Carlos Segundo el hechizado*, *Pedro el negro*, *Cid Rodrigo de Vivar* de Manuel Fernandez y Gonzalez, *Don Juan de Serrallonga* de Víctor Balaguer, i *La expulsión de los jesuitas en España*.

En català fan dues obres de Pitarra *La dida* i *Lo ferrer de tall,* sempre esperades pel públic. En quant als sainets, en castellà fan *Como marido y como amante*, *Las tres alegrias*, *Roncar despierto*, *Los dos inseparables*, *Perico el empedrador*, *E.H*, i *Fuera*; i en català: *Los hereus* de Josep M. Arnau, *Cassar al vol*, i *Vostès diran*. Notem que la premsa de la ciutat denuncia que el director de la companyia canvia els títols originals als sainets per tal de no haver de pagar els drets d'autor.

Aquest cop Tutau enmig dels drames romàntics presenta *La esposa del vengador* i *Como empieza y como acaba,* dues obres d'Echegaray, el dramaturg més prestigiós del moment que “ha creado una nueva escuela en el arte dramático”. I a tothom agrada “el buen deseo de la empresa de darnos a conocer las obras modernas que mas celebridad alcancen”.

La festa literària

Un altre aspecte de l'esplai vuitcentista són les sessions literàries de l'Ateneu Mataronès, una activitat que combina la il·lustració i l'entreteniment. L'Ateneu, molt actiu les dècades dels cinquanta i seixanta, era en estat mig letàrgic, i es feien molt poques sessions, en aquest any se'n fan només tres que acullen com espectadors els notables de la ciutat.

En l'acte del 21 de gener el metge Josep Barba parla de *La teoria progresiva del genio del hombre*, l'enginyer Eduard Culla explica la *Teoria mecánica del calor*, i com a cloenda reciten poemes el senyor Josep Millán i el senyor Pascual. El dia 8 d'abril fa la conferència Josep de Palau i Català que tracta *Dos ideas individualistas: el trabajo y el ahorro*, i el seu germà Melcior recita poemes, com també ho fa Millán. El dia 14 d'octubre comença la temporada d'hivern de l'Ateneu amb el propòsit de fer una conferència cada mes. En aquesta ocasió el senyor Monforte parla de *La belleza en las artes y la utilidad en las artes bellas*, i Millán llegeix poemes. En la segona part el senyor Gutierrez parla sobre *La condición de la muger antes y después del cristianismo*, i els poemes van a càrrec de Thos i Codina, i Millán. Com que era una sessió de gala als entreactes l'orquestra dels Vilas interpreta peces musicals. Però els bons propòsits de fer sessions més repetides no es varen concretar.

Les festes populars

Vet aquí, doncs, com va transcórrer l'any 1877 a Mataró per tots els que gaudien de l'esplai honest del teatre i la literatura. Certament, una petita part de la ciutat, la que tenia diners i temps per perdre estones en les diversions que encara s'assaborien a la romàntica manera. Els altres també es divertien, però al carrer, a les festes populars que una darrera l'altre ajudaven a passar l'any entretingut.

Com que la nostra font documental és la premsa de l'època, només ens referirem a les festes ressenyades al periòdic *El Mataronés*, únic que aleshores sortia. Però, certament, de festes se'n feien més de les que recull aquest paper. A fi de març és el moment de les caramelles, quan la coral Antigua i diverses colles de joves i alguns socis del *Casino Armonia* surten al carrer amb carros adornats. Els dies de la fira del mes de maig es balla la

mazurka i altres dances als casinos que engalanen el salons en data tan assenyalada, i també hi ha balls populars.

Pel que fa a la festa de Les Santes hi ha força distracció, enmig de la joia ciutadana i la vinguda de molts forasters. El dia 26 repic de campanes, sortida dels gegants pels carrers i actes religiosos diversos. El dia 27 sonen de nou les campanes, ofici solemne, una orquestra de Barcelona desfila pels carrers, hi ha cerimònies religioses de vespres i completes, es fa una processó amb les relíquies de les màrtirs, s'enllumena la casa de la ciutat, es fa un castell de focs d'artifici, i s'acaba el dia amb balls públics a l'Euterpe i el Tívoli, i particulars al casino Fènix i a la societat Armonia. El dia 28 tornen a repicar les campanes, nou ofici solemne a Santa Maria, jocs d'anells i *cucaña* a la plaça Santa Anna, i la nit es torna a ballar. I per acabar, el dia 29, hi ha més balls, i els de la coral Antigua canten peces escollides del seu repertori. I a esperar l'any que ve, que no ha estat res.

El teatre abans del teatre[26]

De teatre amb majúscules se'n comença a fer a Mataró el segle dinou. Abans hi ha certs indicis que duen a pensar en petites representacions de tipus religiós o festiu en ocasió de festes assenyalades, en el temps dels joglars. Però el fet que l'església fos enemiga dels espectacles, duu a què els actes sacramentals i tota mena de representacions de suport a la litúrgia es deixessin de fer. De fet Mataró és un poblet insignificant fins les darreries del segle disset, i en aquells temps el teatre era cosa de nobles i ciutats de primera.

A mitjan segle divuit tenim la primera notícia de teatre a la ciutat, es tracta d'una representació que varen fer els soldats de la caserna militar situada a la part alta de la Rambla, era l'any 1788, i sembla que va tenir gran èxit de gent. La propera notícia ens situa a l'any 1800 quan la junta de caritat que cercava maneres de fer diners pels pobres de la ciutat, en uns anys de gran penúria econòmica, fa construir un petit teatre al lloc de la Fleca municipal, darrera l'Ajuntament, essent aquest el primer local de la seva classe que tenim documentat. En aquest estatge al llarg de

[26] Del llibre: *Sala Cabañes 75 anys. 1916-1991.*

quatre anys s’hi representen obres de diversa categoria, però generalment de tipus religiós, coneixem alguns títols: *Vida de Josef*, *Historia de Judit*, *Acto de la Creación del Mundo*, i d'altres, entre les quals destaca una *Tragedia de las Santas Patricias Juliana y Semproniana*, que va ser programada degut a què un mataroní la va escriure. El teatret es va mantenir fins l'any 1803, quan la junta es dissolt.

Amb els estris de l'antic teatre de la Fleca l'any 1815, una vegada acabada la guerra del francès, es va obrir un nou teatre annexa a l'edifici de l'Hospital. Els organitzadors volien d'aquesta manera tenir un recinte permanent on fer representacions destinades a obtenir recursos econòmics pel centre sanitari que acollia els necessitats, tal com passava a Barcelona amb el Teatre de la Santa Creu, la recaptació del qual també anava per l'assistència. Tot i que això del teatre era malvist per les autoritats, la seva obertura va ser possible pel recolzament del Corregidor i la participació econòmica de mataronins amb possibles que varen subscriure cinquanta accions per un valor total de setze duros.

Gairebé no tenim notícies de les obres que es representen en aquest local, sabem, però, que eren molt ben acollides pels mataronins, i que es feien amb assiduïtat. Davant l'èxit del teatre, es comença a suscitar la polèmica del canvi de local, ja que el que hi havia era de poca cabuda i de molt poca categoria en la seva fàbrica. El fet que s'enderroqués una part del mateix va suposar un nou estímul de cara a bastir un modern edifici al carrer Nou, apte per a mil persones. En ser inaugurat l'any 1832 la ciutat s'integra, amb més o menys fortuna, als circuïts de teatre que prenent com a centre Barcelona, feien gires per les ciutats més importants de Catalunya, i al llarg de la segona meitat del segle dinou, al Teatre Principal s'hi varen representar obres de manera contínua.

Pel què fa als Pastorets, a Mataró en tenim notícia l'any 1800, en aquelles representacions que feia la junta de caritat, i curiosament, de tots els títols que sabem es fan al teatre de la Fleca, només n'hi ha un en català, i es tracta dels Pastorets, potser els escrits per Ignasi Plana, tant populars aleshores. No tenim cap altre notícia de Pastorets fins els anys seixanta del mateix segle dinou. De fet amb alts i baixos la tradició es va anar mantenint al llarg de tot el vuit-cents, això si, fets per afeccionats de la ciutat i amb molt poca cura. El Nadal del 1869 llegim a un periòdic local

que hi haurà la funció obligada de la nit de Nadal *Los pastorcillos de Betlhem, o sea el nacimiento de Nuestro Señor Jesucristo,* que en aquest any varen ser presentats “amb tota mena de luxe escènic, desconegut a la ciutat, que estava acostumada a assistir a la representació d'un complert mamaracho. Amb això no volem dir que Los Pastorcillos reformats no els faltin mamarachadas, però en canvi al conjunt de l'obra és molt més acceptable i digne del públic, tant en la seva part literària, com de la manera en la qual ha estat representada”.

Els de Mataró canten[27]

Vet aquí que, de música, a Mataró sempre n'hi ha hagut, perquè al llarg dels segles dels segles ha estat inconcebible que les festes grosses de la ciutat no fossin amanides amb gresques dorremisòniques. En els temps antics, el lloc principal de la celebració musical era l’església de Santa Maria, amb la capella de música, i un vistós orgue que deixava parats els enteniments dels naturals, que enmig d’aquella escenografia de dimonis i àngels de cotó fluix, es distreien a manca d'altre esplai.

Quant a la cosa laica, tenim notícies de grups de músics que amenitzaven pels carrers els dies de les Santes el segle divuit, i poca cosa més, que ballar i fer xerinola era prohibit pel Rei i la religió. Però és a mitjan segle dinou, quan a la monarquia absolutista i als clergues clericals els rebaixen els fums, que les festes populars amb balls passen a ser cosa de cada setmana. I grups d’instrumentistes mataronins i d'arreu actuen a locals públics per fer més alegre la vida, i provocar vocacions matrimonials.

A mitjan segle, es produeix una divisió en el món de la música, que pateix els condicionants de la cada vegada més implantada societat de classes: hi ha música per als rics música per als pobres. Per a la gent benestant s’inauguren els casinos on es reuneixen en vetllades íntimes els propietaris de fàbriques, advocats, negociants, i tots els que vivien del treball dels altres. Allí, hi tenia lloc privilegiat l’audició de música, el recital selecte d’autors escollits. En les cases de més posició també es

[27] *Mataroescrit* (Gener, 1988)

realitzaven petits concerts per als amics i coneguts, i a vegades es contractava músics de renom. Però sovint els invitats havien de patir, amb la resignació del que va menjant pastes de franc, a un afeccionat de la família, que demostrava la seva inutilitat davant un piano, o cantant.

A l'altra cara de la moneda, a les cases que havien de treballar, la música també era motiu de goig, especialment quant al cant coral, arran la labor proselitista d'Anselm Clavé, que funda la primera massa coral el febrer de 1850. Es el cor *La Fraternitat* que anys després prendrà el nom de *Euterpe*. A Mataró la primera coral obrera es funda el 1856, el reglament és aprovat el 7 de juliol d'aquell any, i pren el nom de *Sociedad Coral Antigua de Mataró*, amb la seu social al carrer Beat Oriol núm. 33. La vida de la coral va ser molt activa i popular, sempre en els rengles de la reivindicació obrerista, per la qual cosa els anys 1864-65, els cantaires recorren diversos pobles de Catalunya fent recitals per a recollir diners per als obrers en atur de Mataró.

L'any 1878 la coral era presidida pel bracer Antoni Pons i Casanovas, sent-ne secretari el filador Joan Catalá i Cucurell. Els 46 socis que la formaven eren tots ells pertanyents a la classe obrera: 11 filadors, 8 teixidors, 4 jornalers, 3 pintors, 3 corders, 2 tintorers, 2 bracers, 2 serrallers, 2 fusters, 2 sabaters, 1 espardenyer, 1 torner, 1 galledaire, 1 paleta, 1 sastre, 1 mitger i 1 fonedor. En aquest any els socis decideixen adquirir per 12.000 pessetes una casa a la Rambla núm. 40 per hostatjar la seva labor. Vet aquí l'origen del futur teatre Clavé.

En els anys seixanta es funda la coral *La Constància*, i un temps després *La Juventud*, *La Antigua Fraternidad*, *La Moderna Fraternidad*, *La Palma* i *La Perla*, seguides d'altres, sovint lligades a entitats culturals. Una fita important és la fundació l'any 1903 de l'Orfeó Mataroní. Altres moments àlgids de la vida musical són l'aparició de la Banda Municipal (1911) i l'Acadèmia Musical Mariana (1918). Si, a això, hi sumem la gran quantitat d'orquestres que a partir de les darreries del segle dinou apareixen a la ciutat, i les bandes de jazz dels anys vint, haurem de concloure que s'havia encomanat als mataronins, que vivien en plena restauració monàrquica i mig constitucional, un autèntic neguit filharmònic.

I altres llocs

La verge de Lorita no vol ser francesa[28]

Dalt els turons que estalvien a Llavaneres el fred del Montseny, vista generosa i costes plantades de vinya, el santuari de Lorita era una presència sòlida, un far que vigilava el Camí Real que de Mataró anava al Montnegre i donava aixopluc els vianants. D'antiga història, cal explicar algunes coses poc conegudes del temps de la guerra de la Independència.

Notem que l'any 1791 els regidors de Llavaneres decideixen que en Francesc Graupera i Farnés, "fadrí natural de est poble", exerceixi d'ermità de l'indret, encarregat de les coses que de seguida explicaré. I entre aquestes tenir cura d'aquell moment de l'any quan Lorita brillava, el dia de l'aplec: "que de temps immemorial es la tercera festa de Pasqua de Resurrecció", quan les autoritats religioses i civils i tot el poble feien el camí de muntanya cap el santuari.

Per contribuir a fer agradable la festa l'hostaler de Llavaneres tenia certes obligacions: "Que lo dia del aplech de nostra Señora de Loreto, situada en est terme, deurà dit arrendatari tenir al detràs de la capella tot lo dia, tant de pa blanch y vi bo quant sie necessari y vendrerne a tots los que ni demanian al preu que li señalarà lo Magnífic Ajuntament, y podrà també donar menjar y vendrer de las mateixas especias pertanyents al hostaler".

Però va venir la guerra i tot es va trastocar. El dia 1 de març de l'any 1813 els regidors de Llavaneres convoquen al notari Josep Segarra perquè ha de donar fe d'un acord important. El document és de tant interès que el reprodueixo sencer:

"Convocat y reunit en la casa consistorial del present poble de Sant Andreu de Llevaneras lo dia primer del mes de mars del any

---

[28] Arxiu Comarcal del Maresme. Districte notarial de Mataró. Josep Segarra Ramis, any 1813,f.13 i ss., any 1815, f.73 i ss. Gaspar Bartrès i Ferran Manau. Recull històric de Sant Andreu de Llavaneres (Barcelona, 1986).

de la nativitat del Senyor mil vuyt cents y tretse. Lo Magníficg Ajuntament compost dels indivíduos baix firmats, los reverents Feliciano Brunet y Narcís Germà preberes y ecònomos de la Parroquial Iglésia, y los señors obrers Joseph Segarra y Pere Torrens, per deliberar sobre la translació de la Verge de Loreto que se venera en una hermita erigida en lo present terme a altre lloch més segur y decent; atenent a que per rahó de las actuals ocurrèncias ha estat desemperada la dita hermita per son hermità Francisco Graupera, sens que se veguia ab ànimo de residirla durant las actuals circunstàncias; atenent també a que a motiu de ésser desemperada la dita hermita se troba tan més exposada la imatge de la Verge a ser ultrajada per las tropas enemigas en sas diversas correrias, no menos que las demés imatges allí veneradas; attenent finalment a que en lo actual estat de la hermita serveix més per lo abrich de lladres y saltajadors de camins, que no a la reunió dels faels y devots de la Verge y que per la dita circumstància va de cada dia en aument la destucció y ruhina del edifici y sos utils: Per tant unàniment han resolt trasladar ab solemne profesó los dia vint y cinch pròxim la dita imatge de la Verge ab tots sos útils transportables en la capella de Sant Sebastià situada en lo mateix terme a fi de tributarli en ella lo degut culto, nombrant a eix efecte tres administradors, a saber, un eclesiàstich y dos seculars: obligantse per una part lo Magnífich Ajuntament a fer aperedar en lo entretant a costas del comú los portals del edifici o hermita desemparada, y los ecònomos obligantse per altre part a continuar lo culto a la Verge y demés funcions en la dita capella de Sant Sebastià, tot en la forma, modo y manera que se acostumaba fer en la hermita de Loreto: Prometent tots a una lo retornar ab solemne professó la dita imatge y demés útils en la pròpia hermita de Loreto y reposar las ditas cosas en son anterior estat luego que cecian las expressadas circumstàncias a coneguda del Magnífich Ajuntament. En testimoni de tot lo que, y perquè constian ditas cosas acordadas, jo notari infraescrit instat per los referits he format esta escriptura que firmo com a obrer ab los nomenats señors (que afirmo conèixer) de que fag fe com a notari.

Feliciano Brunet, prevere, ecònom. Narcís Germà i Bayer, prevere, ecònom. Joan Sala, batlle. Andreu Matas i Catà, regidor. Joan Mas Riera, regidor. Josep Cabot i Sordó, regidor. Miquel Graupera, regidor. Joan Vieta, síndic. Josep Segarra, obrer".

Sense ermità i amb el santuari buit caldrà esperar al final del conflicte. Seguirem una informació que explica què va passar, i és que l'Ajuntament de Llavaneres es reuneix el dia 25 de febrer de 1815: "Atès que per efectes de la recien terminada guerra consequent a la invasió de las tropas francesas a quedat sens hermità la capella y santuari de Nostra Señora de Loreto o Lorita, en lo terme de esa parròquia erigit, y nullo y de ningun valor de voluntat els nomenats". Es fan gestions per trobar algú interessat en el càrrec i ho està en Francesc Graupera, que ja ho era però havia fugit per la por als soldats francesos. Ara és "novament nomenat hermità del indicat santuari", però no sabia escriure i signa el document d'acceptació una altre persona.

Vet aquí les obligacions de l'esmentat càrrec: "Que totas las charitats que dit hermità com a tal acaptarà o recullirà fora de la dita hermita o santuari, així en eix terme com en qualsevols altres, consistent las tals charitats en espècies de menjar y de beurer y en moneda sien enterament del mateix hermità per sos aliments y manutenció. Però tot lo que acaptarà y recullirà de charitats y dàdivas dins de dita capella y hermita de qualsevols espècies sien, seran enterament per conservació y milloras del mencionat santuari a disposició dels señors nomenats o dels administardors y zeladors".

El dia de l'aplec: "deurà dit hermità eixir a rèbrer la professó que hi puja tots los anys des de la Iglésia Parroquial de est poble y acompañarla després de cantat lo ofici que acostuma celebrarse en dita capella. (...) Que deurà dit hermità assistir en totas las festas principals que se celebraran en dita Iglésia Parroquial y aportar la creu en totas las professons així com ho ha practicat essent hermità (...) Y que deurà dit hermità procurar la utilitat de dit santuari y contentar sos devots y concurrents y evitar tot lo perjudicial al mateix santuari, per tots medis regulars y que possibles li sien. Fer vida heremítica honesta y arreglada civil y christianament, y generalment fer tot quant li correspon y han fet y degut fer ses antecesors en la mateixa hermita".

Són conegudes algunes notícies posteriors. El mes de març de 1816 l’Ajuntament de Llavaneres demana permís al Bisbat per fer missa. El 1821 Francesc Colom compra la finca on hi havia l'ermita. El març de 1826 el bisbat prohibeix la missa i l'aplec, que no es tornaran a fer més, i el juliol de 1828 es trasllada el retaule i la imatge de la Verge a la parròquia de Llavaneres al costat de l’altar de Sant Joan. Finalment l'agost de 1828

l'Ajuntament de Llavaneres perd el plet que mantenia amb Francesc Colom per la titularitat de l'ermita. I aquí s'acaba la història de les ruïnes que podem visitar dalt les muntanyes.

Notes del segle disset[29]

Temps de crisi el segle disset, la corrupció de l'administració central que motiva l'aixecament de Catalunya els anys quaranta, les contínues guerres amb França i altres països amb el greuge de la Pau dels Pirineus, les diverses epidèmies que despoblen el territori, i un generalitzat enfonsament econòmic com a conseqüència del desballestament social i polític, marquen negativament el sis-cents. El problema dinàstic obert amb la mort de Carles II, dona pas a la guerra de Successió, que tanca un segle tant conflictiu.

La guerra del Rosselló amb França, iniciada amb la declaració de guerra de 1635, i que és clou amb el tractat dels Pirineus de 1659, duu la intranquil·litat al país, i genera conflictes interns en forma de revoltes per defensar les constitucions del Principat i els privilegis de Barcelona, amenaçats per la política del Virrei, fet que té la seva eclosió en la guerra de succeir, iniciada l'any 1640. Quan es produeix el Corpus de Sang la ciutat de Mataró es manté en l'obediència al Rei Felip IV, tot i que els ciutadans no eren unànimes en aquest tema, però l'oligarquia local va aconseguir de frenar el suport a la revolta. Els anys que segueixen son crítics i sovint hi ha alarmes i inseguretat entre els ciutadans, ja que el Principat era en guerra. Quan el 1651 els regidors fan homenatge a Felip IV l'exèrcit català que defensava la incorporació a la corona francesa assalta la ciutat amb 4.000 homes i executa represàlies contra la fracció filipista. Una nova batalla, en la qual la ciutat és bombardejada, el 19 de setembre de 1652, torna a donar el control de Mataró a les forces realistes, i així fins que uns anys després la Pau dels Pirineus duu la pau al país.

Un problema endèmic del segle és el temut bandolerisme que recorre Catalunya, i que també afecta Mataró, ja que sovint lladres de camí ral assalten la gent pels viaranys del Maresme, i amb aquest motiu s'organitzen batudes de les muntanyes que

[29] No publicat (Any 1989)

aconsegueixen resoldre el problema. Però si els bandolers se'ls pot aturar mes difícil és fer-ho amb els pirates que venien del nord d'Africa per mar, i que ataquen les poblacions costaneres per endur-se persones com esclaves i robar les propietats. Va ser l'agosarament dels pirates el motiu que el segle setze la ciutat decidís tancar-se dins una muralla protectora. Però el resultat mes greu de la seva acció era dificultar el comerç, per la qual cosa es decideix de construir una fragata corsària de defensa, que entra en funcionament l'any 1696 i fa algunes captures de vaixells moros.

El conflicte pagès anomenat dels 'gorretes' té repercussió a Mataró quan el 1687 els pagesos revoltats al Vallès, per negar-se a donar allotjament als militars i pagar les contribucions de guerra, ocupen la ciutat el dia 6 d'abril al crit de 'Visca la terra', i detenen quatre dels principals ciutadans: Miquel Pou, Joan Pau Gassia, Melcior de Palau i Josep Feu, als quals s'enduen a Barcelona per a fer-los servir de portantveus. Davant l'amplada del moviment, i la gran quantitat de pagesos que envolten la capital el Consell Reial accepta les seves reivindicacions de perdó als aixecats i de reduir de les contribucions. El poble menut de Mataró, compost en la seva major part de jornalers del camp, va recolzar el moviment, i moltes persones de la localitat marxen cap a Barcelona a participar en aquella mena de setge. Els sectors benestants, però, de la mateixa manera que havia passat durant la guerra de Secessió, no segueixen el moviment. La revolta esclata amb mes violència l'abril de 1688, la declaració de guerra amb França, que duu a la demanda de mes impostos militars, fa que els pagesos s'aixequin de nou, però aquesta vegada Mataró secunda la posició del govern, i quan l'any 1689 els sollevats en nombre d'uns dos mil intenten ocupar la ciutat les forces militars en maten quaranta i els derroten.

L'evolució física i econòmica de la ciutat en aquest segle es força desconeguda, tot i que sembla que en el període 1600-1640 es viu un certa activitat al redós dels bons anys que es viuen a Catalunya. A partir d'aleshores la crisi política incideix en l'activitat econòmica fins la represa dels anys vuitanta. Es llavors quan la ciutat entra d'una manera decidida en la història gran, en introduir-s'hi el comerç a gran escala. El poblament humà de la ciutat constata aquest fet en passar dels 500 veïns l'any 1616 (uns 2.500 habitants), als 634 l'any 1663, i als 1.047 veïns del 1.702 (uns 5.000 habitants). En un segle es dupliquen els recursos

humans, fonamentalment a partir del creixement dels anys vuitanta, així la crisi d'estancament general que pateix Catalunya no es produeix a Mataró, que de la insignificança econòmica del segle setze passa a ser una de les poblacions de primer ordre al Principat.

El creixement te una constatació puntual en l'edificació, i la ciutat tancada dins les muralles del cinc-cents, obra carrers a l'exterior per donar acolliment a la nombrosa gernació que s'hi traslladava a causa de l'increment dels treballs. Primer s'edifica davant els portals d'entrada a la ciutat, i al llarg del Camí Ral, moviment que qualla les dues darreres dècades, quan neixen a la banda de mar els carrers de Sant Antoni, Ravalet, Sant Joan, del Pou d'Avall (ara de l'Hospital i Sant Pere), Sant Francesc de Paula. A la banda de muntanya s'hi basteix els de Massavà i Sant Sadurni, i es constitueixen com a carrers ja de certa dimensió les cases que hi havia davant els portals de la muralla, son els carrers de Sant Josep fora portal, Argentona fora portal, i Valldeix fora portal.

L'anàlisi de les professions de les persones que habiten els carrers de nova edificació, possible a través de *l'Apeo* de 1716, dóna informacions clares sobre les característiques del creixament econòmic de finals del segle disset. Veiem com els carrers de muntanya son ocupats per obrers del camp, i que als de la banda de mar hi ha molts mariners, pescadors i artesans. I a través d'una anàlisi quantitativa es fa evident la dependència econòmica de Mataró del cultiu de la vinya i del comerç del vi i l'aiguardent. Els excedents de vi venuts l'any 1616 son unes 500 botes l'any, que el 1630 arriben a mil, no tenim mes dades per aquest segle, però segur que aquest comerç va anar en augment. El vi, i el seu subproducte l'aiguardent, es dirigia a poblacions catalanes, de la península, i a països com Itàlia, França, etc.

Hi ha altres motius per l'èxit econòmic, el principal dels quals es el desplaçament d'algunes activitats professionals, i de moltes famílies, de Barcelona a Mataró, per aprofitar-se de les franqueses fiscals per les mercaderies de que gaudia la ciutat. L'origen d'aquesta prosperitat en la menor pressió fiscal es un fet diferencial que els barcelonins no pararan de blasmar, pel perjudici que els suposava. Molts retorcedors de seda de la capital venen a instal·lar-se a Mataró, hi ha comerciants que hi desplacen el gruix dels seus intercanvis, com els homes de negocis francesos, i també els velers de mes activitat comercial. Una activitat en

increment, degut també a l'exportació americana és la metal·lúrgia, consta que l'any 1674 hi ha 14 molins d'esmolar i diversos daguers, alguns dels quals s'instal·len en un carrer que aviat passa a ser conegut per la denominació de l'eina cabdal del sorollós ofici, es el carrer de Les Moles. El comerç del tabac s'hi aveïna, i pren gran increment, exportant-se al voltant de 2.000 quilos l'any.

Aquestes activitats varen quallar a Mataró perquè hi havia una tradició local prèvia d'iniciatives comercials. El memorial del rector Folquer, dels anys trenta, ja ens dóna força dades de l'empenta dels mataronins, explica que els vins eren de gran qualitat, que hi havia dos molins fariners, tres forns de vidre el producte dels quals s'enviaven a Barcelona, Castella, França i altres parts, i acaba afirmant que: "Es una de les mes populoses, riques i qualificades viles de tota Catalunya". Un aspecte de la vida econòmica el notem l'any 1638 arran la crisi jurídica que es va promoure per qüestions de contraban, que fa evident que en una data tan reculada les iniciatives comercials eren intenses. En aquell any, degut a la guerra amb el pals veí es prohibeixen les importacions de productes tèxtils francesos, però malgrat els impediments legals comerciants com Pere Tarau i Melcior Tria es dedicaven al contraban d'aquells productes, que venien a diversos indrets. Cap a mitjan segle els mercaders genovesos i francesos tenien a Mataró com a centre dels seus proveïments, en comptes de Barcelona.

L'extensió de les activitats comercials en les darreries del segle és un fet nou en aquella escala, que protagonitzen diversos sectors socials: hisendats, burgesos, artesans, etc. En el tràfec marítim de mercaderies hi participen tota mena de persones, a vegades amb poc capital per invertir, d'alguna manera s'inaugura una relativa democràcia del negoci, de l'especulació. Així a través de les assegurances, els canvis i la participació en empreses marítimes, molta gent fa diners. El comerç de les barques es dirigia al litoral mediterrani, d'Andalusia a Itàlia, i les illes, però també anaven a la costa portuguesa. Els productes exportats eren vi, aiguardent, i pinyons, i els importats eren teixits, sucre, tabac, blat, llana, pells, etc. Mataró al llarg de sis-cents veu canviar l'entorn urbà amb diverses edificacions notables: el convent dels caputxins de 1620; el trasllat l'any 1635 de l'Ajuntament a l'edifici de la Riera, que era ocupat d'antic per l'hospital; el convent de carmelites del 1685, i el nou hospital, començat a bastir a finals de segle al carrer del Pou de la Sínia.

El setcents evoluciona demogràficament dels 5.000 habitants d'inicis de segle als 9000 de començaments del segle dinou, augment de població que, com el segle anterior, te un rerefons econòmic. L'any 1716 l'anàlisi de la població activa mostra una economia decantada cap els treballs de la terra (21%), de la pesca (7%), del comerç (6%), del transport (18%), i d'activitats artesanals diverses (31%). La importància del comerç del vi i l'aiguardent apareix com el centre de la vida econòmica local, s'hi dedicava al voltant de la meitat de la població activa: els pagesos i hisendats posseïen la terra, els brasers la treballaven, els boters feien les botes per emmagatzemar el vi, els traginers i els mariners el transportaven, els carreters i els calafats feien carros i barcos per a fer possible aquest comerç, i moltes industries en depenien directament, o indirectament, subministrant productes per a la reproducció d'aquest actiu sector: els paletes feien cases, els sabaters el calçat, els teixidors roba de vestir, etc.

Es en aquest segle quan el comerç es generalitza com activitat de la qual se'n poden treure importants rendes, i la mentalitat del benefici comença a marcar els estrats superiors de la societat, els sectors de la petita noblesa local, i l'emergent burgesia comerciant, el 1716 hi havia 74 persones que tenien aquesta dedicació: negociants, mercaders, corredors d'orella, botiguers i revenedors, que al llarg del segle veuen augmentar les seves possibilitats de negoci. Però la ciutat d'economia agrària comença a patir importants transformacions a causa de l'aparició de noves indústries lligades al comerç. Es tracta de la producció dels teixits estampats nomenats indianes que s'instal·len a la ciutat degut a la voluntat inversora de comerciants que coneixien be el mercat americà i sabien com aquells productes hi tenien bona acollida. I d'aquesta manera s'inicia a Mataró el treball tèxtil a gran escala, que en les darreres dècades del segle es manifesta en un gran floriment de les indústries de filar i teixir el coto, arran la llibertat d'intercanvis amb Amèrica per part dels catalans. Es el moment quan membres de l'artesanat cotoner i comerciants d'iniciativa planten noves fàbriques per teixir i estampar el coto, i al redós d'aquestes industries torna a créixer la ciutat i s'edifiquen noves cases i carrers per allotjar gent de fora que ve a la recerca de treball.

Aquesta esplèndida realitat econòmica te un gran suport en la pau que es viu al país la major part del segle, tot i que havia començat amb la greu problemàtica de la successió al tro

d'Espanya, els anys 1705-1714, quan es produeix la disputa entre Borbons i Austries, decidida a favor de Felip V. La pau del set-cents acaba en dues dècades crítiques de guerres contra França i Anglaterra, que provoquen greus problemes a la indústria local, ja que els vaixells enemics bloquejaven les rutes marines per les quals es dirigia l'activitat comercial dels vaixells que duien les mercaderies a Amèrica, i les fàbriques havien d'aturar, provocant el col·lapse industrial, l'atur obrer, i la manca de sortida pel vi i l'aiguardent.

Tot el que fa referència a la sanitat es manifesta en la societat d'aquesta època com un problema clau en la supervivència de les persones i les comunitats. La manca de solucions mèdiques eficaces contra les grans epidèmies que com un flagel assolen el país duu a la necessitat de l'aïllament dels focus de contagi, per aquest motiu l'única estratègia possible era la preventiva: control de les persones i control dels productes que ingressen als nuclis habitats. L'Ajuntament de Mataró desplega una intensa vigilància de les entrades i sortides de la ciutat, sobretot les dels barcos. Per un cantó s'obliga a que les mercaderies duguin la guia sanitària i per un altre es controla la procedència de les expedicions marítimes, per saber si venien de llocs infectats. A mitjan segle divuit les autoritats de marina, quan entrava un barco, procedien a interrogar la tripulació. Vet aquí un exemple, es demana jurament a un patró: "ynponiendole pena de la vida dijere la verdad de lo que le fuere preguntado, que de donde venia, dijo que de Narbona, que no abia echo escala alguna que no tenia enfermo ni pasagero alguno en su bordo, que habia tenido ocho dias de Narbona a esta playa que aquella ciudad y sus moradores quedaban libres de todo contagio, que no habia comunicado con ninguna embarcacion ni tenido rose alguno, que no abia oydo a decir se padeciere mal contagioso, y abiendo sido contados y echa la visita de tacto por el medico Mariano Riera fue admitido a plactica por la Muy Ilustre Junta de Sanidad".

Les mesures de control eren molt estrictes i generals a tot el mediterrani, un curiós document de l'Arxiu Municipal de Mataró de l'any 1701 ho mostra: "Notas de algunas escalas fan los fransesos tant en la part de ponent com en las pars de llevant: Sale, Tetuan, Alger, Al Collo, Bona, La Cala, Tabarca, Cap Negra, Porto Farina, Tunis, Susa, Tripoli, Alexandria, Damiata, Roseto, Jafa, St.Joan Daira, Alixandreta, Esmirna, Costantino-bla, Salony, Al Colo, Teneri. Totas las illas del arxipelago y terra

ferma aont aia negosi se fa apatent de sanitat per lo consul franses, y en cas noi agia consul franses nia de grego o judio o armeni, com tinga casa establida, y encara que la terra sia neta, si per las pars sirconveinas aia suspita de mal los fan lo apatent brut. No obstant que encara que lo apatent sia net sempra se fa quarentena. Advertint que si al gran turch lleva la treta ab algun regna, sempre nia carregan de quantrabando y en tal cas no fan apatent pero lo ban afer en alguna illa del arxipelago, mitjansant jurament en las pars an carregat. Asent de retorn per totas las pars tocan, fan donar lo apatent y lo perfuman, y si no bol fer quarentena seli posa una guardia neta per avitar no tinga comunicasio ab ningu, y quant lo tems es bo per fer partensa ban a buscar lo apatent y pagan lo ancoratja y guardia.

En las pars deuan fen la quarentena los demanan de aont benan y donan lo apatent perfumanlo, y no aportantne farian la quarentena mes llarga, y se dona un manifest als intendans de la sanitat sens refraudar ninguna cosa que altrement sarian castigats, y tota la roba que es de quarentena se descarrega al nasereto com es llanas, cuiro, coto y altres generos de robas. Com no sia oli, blat y tot genero de peix salat, que aquex genero, y alguns altres que no son subdits a mal, podan descarregar sempra que bolan. Advertint que, quant la embarcasio aporta roba que deu contumancia o quarentena, no entra lo bastiment en quarentena que no agia descarregat del tot, y aportada la roba al nasareto per raho que la roba deu fer lo ters mes de quarentena, o lo que ben bist los sia als intendans de la sanitat. La rao que la gent ab lo bastiment fan menos quarentena que la roba es per que la persona manifesta lo mal, lo que no pot ser de la roba per enfectada que sia.

Si lo marxant, o altre de la embarcasio, vol fer la quarentena apart enterra al nasereto, ne fan menos que si lo feian al bastiment, per rao que al bastiment sempra pot tenir mes comunicasio ab lo mal, tant per los trastos y ormeix com per la roba de la gent, y si lo qui ba enterra dins car dias no manifesta lo mal, senyal que esta net. Antas que lo tems espiria de la quarentena, los intandans tenan consell y resolan lo dia sels deu donar entrada, y un intendant los pregunta, y ala guardia, si estan tots bons y lo dia de la entrada los perfuman. Tots los gastos de la quarentena paga lo bastiment, menos lo de la roba que o paga lo marxant. En Marsella quant los donan lantrada parfuman tota la gent. En Tolo perfuman. En Genova perfuman. En Liorna

perfuman. Alacant lo dia de lantrada besitats de dotor y selurgia. En Barselona vesitats de dotor y celurgia. En Marsella encara que aia nasareto vesitats de dotor y selurgia".

L'epidèmia infecciosa mes temuda d'antic era la pesta bubònica, que junt amb la verola, la febre groga i el còlera atemorien la gent per la mortaldat que provocaven. Fita històrica es la Pesta Negra dels anys 1347-1350, que afecta Asia i Europa i delma les poblacions, a Catalunya arran aquesta epidèmia minva la població de manera substancial els anys 1348-1349, i a partir d'aleshores te rebrots mes o menys desenals. En la pesta de 1558 s'utilitza de llatzeret l'ermita de Sant Simó, i consta que els metges intenten combatre-la a base de xarops, aigües d'herbes, ungüents, purgues, i cataplasmes. Es important la darrera gran pesta, la dels anys 1650-1654, que a Mataró duu la mort a unes 400 persones, i davant la seva amplada l'Ajuntament contracta el cirurgià francès Mateu Lusinya, l'apotecari de Sant Celoni Joan Pau, i el metge barceloní Josep Gimbert, per a tenir cura d'organitzar la lluita contra el flagel. La mesura mes radical de les dutes a terme va ser la sortida dels habitants de la ciutat per a purificar les cases.

La pesta a partir d'aleshores minva la seva importància epidèmica per a desaparèixer el segle següent, quan es rellevada per altres malalties infeccioses. El sis-cents te especial importància la verola, que mes endavant deixa pas al còlera. Però també hi havia altres epidèmies, un document de març de 1733 ens mostra "la major part del clero, y cantors de la yglesia (..) malalts de la constellacio caterral".

El 1720 davant la greu epidèmia de colera que ataca la ciutat de Marsella i altres poblacions franceses, les autoritats de la ciutat ordenen enèrgiques mesures de seguretat a mesura que la situació es fa greu. Patrulles militars recorren contínuament la costa per vigilar el contraban, i son reforçades per dos barcos amb cinc tripulants que naveguen per la costa per a prevenir les entrades il·legals de persones i els descarreraments de productes sense guia sanitària. A la platja es formen barraques de guàrdia amb soldats, i en d'altres barraques a les afores de la ciutat es fa guardar quarantena a les persones sospitoses de contagi, i els aliments, el bestiar, el peix, la roba, la farina, etc., abans d'entrar-hi.

Per a garantir d'una forma mes segura l'aïllament del contagi s'ordena que el carregament dels barcos que venen a comprar vi

es faci pel següent procediment: "que sin comunicacion alguna se echen las botas de vino al mar y se dexen a correspondiente distancia de la embarcacion para que des de ella vayan a buscarlas de forma que no resulte inconveniente ni sospecha alguna a la salud publica". Totes aquestes mesures varen seguir molt temps perquè el mal a França anava en increment: el juliol de 1721 només poden entrar gent amb butlleta de sanitat per les portes de Barcelona i Valldeix, on les autoritats exerceixen un estricte control, i en diverses ocasions es cremen públicament queviures i teles confiscades. En aquests moments la infraestructura sanitària de la ciutat comptava amb un hospital de pobres, metges, cirurgians i apotecaris hàbils en les seves arts, paro limitats pels coneixements de l'època. Els enterraments es produïen als cementiris del voltant de l'església de Santa Maria, i al lloc de la Morberia, als afores de la ciutat.

Les coeteres secretes de la Serralada Litoral[30]

A Vallromanes i desconegut de tothom, enmig del bosc, hi ha un petit tresor que ens parla de les angúnies de la gent del camp. Un pagès d'aquelles terres, un home que se les sap totes, m'explica coses dels verals. D'aquí i d'allà. Saber que els de ciutat tenim llunyà, detalls que sorprenen, històries d'algun veí i de camins trepitjats. I sense donar-hi importància em parla de les casetes dels canons, que diu que n'hi ha dues. ¿Canons a la serralada? I no es tracta de guerra entre els homes, és de la guerra contra un enemic que duu gana al pagès, contra les pedregades que maten les collites, i la collita que manava era el raïm.

Ep! és que a finals del segle dinou les muntanyes que ara caminem, plenes d'alzines i alguna pineda, eren plenes de ceps, i el vi era el que omplia les butxaques dels assenyats pagesos. La pedra era la desesperació. La gana, potser. "Es desconsolador que

---

[30] *La Verdad* (25/8/1900), *El Regional* (25/7/1901), *La Veu de Catalunya* (1/1/1902), *Heraldo de la Industria* (15/5/1902), *La Vanguardia* (7/7/1903), *El Rossinyol* (29/10/1904), *La Costa de Llevant* (29/4/1905), *El Progreso Agrícola y Pecuario* (7/10/1906), *Veu de Catalunya* (14/8/1909), *Qui Sembra Cull* (Sallent, maig, 1911).

cada any s'hagin de lamentar en nostre país els desastrosos resultats de les pedregades, que acaben d'enfonzar nostra vinicultura tan malparada ja per altres circunstancies". I de cop es varen sentir veus de forasters que explicaven que als països veïns hi havia un invent meravellós que deixava els cels nets i dòcils i que acabava d'una vegada amb aquell patir rebentant a canonades els núvols dolents.

Els canons contra les pedregades els va inventar un propietari de vinyes austríac l'any 1880, es deia Albert Stiger. I de seguida s'omple d'andròmines d'aquesta mena Alemanya, Àustria, França. A Itàlia "es ahont comensaren à usarse" els *cannone antigrandine* i a final de segle n'hi havia milers apuntant al cel. Un invent "que tanta acceptació han lograt dels agricultors de tots els paissos".

Entrem en detalls: "Un cañón granífugo es un dispositivo usado en la agricultura con objeto de prevenir la formación de tormentas de granizo que acaben dañando las cosechas. (...) El cañón adopta la forma de un barril de 6 metros de alto con una abertura de aproximadamente 1 metro, colocado en posición vertical. Para ser efectivo, el sistema debe iniciarse de 15 a 30 minutos antes que la tormenta de granizo. Dado que se hacen disparos cada 5 ó 6 segundos, las ondas generadas pueden llegar a cubrir hasta un kilómetro de diámetro alrededor del cañón". Els italians, els més populars, eren una mena de paperina així grossa, un con d'una altura de dos metres, com una xemeneia de tren de vapor. Hi posaven pólvora i es disparava: "L'esplosione causava la fuoriuscita di fumo verso l'alto e allo stesso tempo un fragoroso rumore". Si no es podia comprar un canó una altre manera d'intentar aconseguir l'efecte era a través de coets.

A Espanya el primer que hi va veure negoci va ser José Cameo, que l'any 1900 es presenta com inventor del *cañón granífugo*, i ho explica així: "El aparato tiene por objeto lanzar una columna, de aire por medio del disparo, a una altura de 2.500 a 3.000 metros, según cálculo de los físicos, columna que perfora la nube tempestuosa que no diste de la tierra más de 1.000 metros, y que al ser molestada deja caer el agua que contiene en forma de lluvia benéfica, en lugar de gruesos granizos.

Cada uno de estos aparatos se le calcula un radio de acción de 500 metros. Serian, pues, unas 87 hectáreas de terreno las protegidas por cada aparato. Está probado que en las tormentas más aparatosas cesan el relámpago y el trueno del quinto al séptimo dísparo. Cuando hay varias baterias en una comarca, este

fenómeno no se produce hasta que la nube no ha atravesado la zona defendida, y una vez salvada, empiezan de nuevo los truenos y relámpagos con más furia. Si los disparos no se hacen antes de empezar el pedrisco, por haberse descuidado los artilleros, a los 12 ó 13 disparos cesa de caer piedra, y entonces se convierte el temporal en un aguacero fuerte.

La colocación ó instalación de estos aparatos debe hacerse en el centro de la zona que se quiera defender; no en las alturas ni puntos donde aparentemente se forma la tempestad. La piedra o granizo se forma precisamente en linea perpendicular donde cae; es decir que en el momento de formarse cae; y mejor todavía se forma en el camino. Por esto la acción del cañón dura mientras pasa por encima de la nube. Una vez que ésta se ha alejado, sigue despidiendo piedra si tal es su constitución; por esto precisa que la implantación de estos aparatos sea colectiva, a fin de que comprenda mucha extensión.

El coste de cada aparato es de 250 pesetas en esta estación; los cartuchos metálicos valen a cinco pesetas cada uno, contigua al aparato es necesaria una caseta de madera para poder refugiarse en ella los artilleros, que deben ser dos, una para cargar y otro hacer los disparos. Los gastos que cada tormenta puede originar pueden calcularse al saber que estos disparos se hacen con pólvora de mina, que vale 1.60 pesetas el kilo. Cargando cada cartucho 80 gramos, resulta con pistón y taco a unos 22 céntimos por disparo, puesto que los cartuchos de bronce sirven indefinidamente. En cada tormenta no pueden precisarse el número de disparos; éstos serán más numerosos cuanto mayor sea la intensidad de la misma. El Gobierno italiano ha suministrado a las baterias establecidas en Italia 300 toneladas de pólvora; este dato prueba lo extendida que se encuentra en el extranjero. El Gobierno francés ha subvencionado las primeras instalaciones".

Estem a l'any 1901 i a Manresa no s'hi pensen gens: "Sembla que definitivament será un fet la instalació d'una gran bateria de canons contra las pedregades. El senyor Genescà, qui ha obtingut la patent, oferí un preu molt mòdich pera la comarca. Això feu que'ls principals contribuyents se reunissin a la Casa de la Vila, ahont el propietari d'aquesta y procurador de Manresa, don Joan Torras, feu una detallada y ben rahonada exposició de las ventatjas de dits canons y forma de instalarlos en tota la comarca o terme.

El discurs del senyor Torras fou molt ben rebut, y a instancias sevas va nomenarse una comissió pera que gestioni la vinguda del enginyer agrònom, senyor Aguiló, a fi de que dirigeixi la instalació. Ara sols falta que la comissió demostri una mica d'activitat, no fos cas que per la Primavera ens trobéssim encara ab las vinyas indefensas". Vinyes assetjades i canons salvadors. És la guerra !!

I ara un altre inventor de canons, és l'any 1902 i en una exposició: "Entre los utensilios y aparatos útiles á la Avicultura y á la Agricultura figura el notable cañón granífugo del señor Bori. Nuestros lectores recordarán aún la viva expectación despertada entre los agricultores, cuando se anunciaron las primeras experien-cias de la artillería contra el granizo, y que tuvieron lugar en Italia. Más tarde, en la Exposición celebrada en París en 1900, tuvimos ocasión de ver algunos de esos cañones, que tanto bien hacen, y que cada día será mayor el beneficio que presten á los agricultores. En Austria y en Francia es mayor cada día el número que de esos cañones se construyen. En Italia existen ya más de 1.500 estaciones, cada estación con su cañón, cuya acción alcanza á unas 25 hectáreas. Los ensayos hechos del cañón del Sr. Bori han dado muy buenos resultados, y es de esperar que se extienda rápidamente en la Península su uso".

Vet aquí els canons en acció l'any 1903: "El pedrisco que cayó hace unos días en esta localidad [Caldetes] y pueblos vecinos de San Vicente de Llavaneras y San Andrés ha dejado los viñedos y demás plantas completamente destrozados. Los labradores están afligidísimos y con razón, en vista de que no solamente han perdido la cosecha del actual año, sino la del próximo venidero en cuanto a la de los viñedos. Conviene pues que los labradores se asocien con el fin de comprar e instalar en los sitios necesarios de este término municipal cañones granífugos, como han hecho algunos otros pueblos con resultados satisfactorios".

Dos anys després i un dia d'abril "descarregà altra forta pedregada en aquesta comarca, que produí incalculables danys en los termes municipals d'Arenys de Mar i Caldetes i també en el de Sant Vicenç de Llavaneres. El torrent anomenat el Gorg, de Caldetes, experimentà una forta avinguda, arrastrant les aigües tan gran quantitat de sorra que arribà a cobrir la via del ferrocarril en aquell punt, dificultant de moment el pas dels trens.

Aquesta forta pedregada ha donat ocasió de comprovar d'un modo evident la gran eficàcia dels canons i dels coets granífugs.

En un extens vinyat del terme de Caldetes, a les primeres mostres de pedra que observaren los parcers i alguna altra persona que allí es trobava, foren disparats successivament hasta cinc coets, mentres pogueren ben observar que los alrededors s'anaven blanquejant per l'espessa pedregada que queia, i amb la satisfacció consegüent que ells rebien copiosa pluja sense un gra de pedra".

L'any 1906 un altre inventor ve a rebaixar els costos: "El aparato, entre otras ventajas, presenta la de ser sumamente económico; vale 16 pesetas, y cada disparo viene á costar unos ochenta céntimos de peseta. Una granada de tiempo es lanzada á unos 300 metros de altura, mediante la explosión de una pequeña cantidad de pólvora ordinaria de caza (la que cabe en un cartucho de escopeta), explosión que se produce con un pistón que es aplastado por el golpe del gatillo. La granada esta cerrada por barro endurecido y produce una detonación fortísima á la altura indicada. Trátase de un modelo de cañón muy recomendable á los agricultores por su baratura, sólida construcción y fácil manejo".

Deuria ser en aquests anys que inauguraven el segle vint quan a la Serralada Litoral, plena de vinya, de soleia a bagueny, ressonen les veus. Doncs a veure què farem i és que de seguida volem canons. De les casetes on es guardaven els canons i els coets a l'Ebre en diuen coeteres i encara n'hi ha de senceres per aquells verals que fan arròs. El nom m'agrada, o sigui que ja les hem batejades. Tornem a casa i caminem a la recerca d'aquests testimonis de la lluita per la vida dels nostres avantpassats.

La primera coetera és fàcil de veure i mirar, la tenim davant mateix de Can Gurgui Gros, mas imponent que arrela en les pregoneses de la història. Si després de menjar una botifarra a la brasa —què és ara restaurant l'indret— surts a l'era que fa de balcó sobre boscos amables, a la dreta veuràs un petit edifici de teulada vermella que és la coetera. I ens hi acostem. És un edifici quadrat de poques dimensions i que podem visitar entrant per la finestra decorada amb columnes, que mans primitives han esberlat. Terra de rajoles a pressió, petita decoració al sòcol i unes bigues de fusta que aguanten les teules. Però en aquest sostre hi ha moltes senyals negres que deuen ser el resultat tal vegada d'alguna explosió fortuïta dins l'estatge, sembla de pólvora el desori. El canó el guardaven en aquestes casetes junt amb la matèria explosiva i els coets o les granades. Quan tocava anar per feina trien el material, el preparaven, i foc a la metxa i

amagar-se dins la caseta abans de fer pum!! Atenció les inicials del penell corresponen a l'amo, en Joaquim Lairet.

Per cert, la inauguració d'aquesta coetera va ser sonada, i ens ho explica el periòdic *La Veu del Vallès* del dia 30 de març de l'any 1902: “El dia de Sant Joseph, devant de numerosa concurrència van tenir lloch las provas del canó granifuch de doble efecte de don Alfons Bori, presenciadas personalment per l'enginyer don Claudi Baradat. Dit canó granifuch està instalat à la finca anomenada 'Gurgui', de Vallromanas, propietat de don Joaquim Layret, membre de la 'Lliga de Propietaris de Montornès'. Els ensajos s'efectuaren ab èxit complert, fentse nutrits disparos de sencill y doble efecte. Entre la distingida concurrència hi havia'l president de dita 'Lliga de Propietaris' y'l digne senyor Rector de Vallromanas Mossèn Bou, els quals després de felicitar al enginyer de la casa constructora per tan notable aparell, se reuniren en fraternal banquet ofert pel senyor Layret, à qui varen fer extensivas las felicitacions”.

La segona coetera és emocionant perquè l'has de buscar enmig de la brolla dels boscos de Can Lairet, oblidant camins, on abans tot era vinya. Està ben sencera i té la porta tancada, però mirant per un forat veus, més o menys, que no hi ha res. Té uns bancs a l'exterior per reposar, com l'altra coetera, i un detall propi, una petita fornícula amb la imatge del Sagrat Cor. Es tractava d'unir les forces espirituals i les militars per tal d'aconseguir el miracle de desfer el glaç. La brolla envolta el recinte on els pagesos espantats es jugaven les garrofes a cops de canó. Anys abans ho provaven resant a algun sant adequat, i ara, però, carregaven de pólvora els canons i a punxar núvols. A vegades els trets destruïen els conreus d'algun pagès i això no anava bé. I també es va pagar un preu de sang perquè una explosió abans d'hora mata algun canoner.

De coeteres n'hi havia més, que hi ha mapes antics que ens ho diuen, però ja no hi són. Dalt d'un turonet vora Tiana hi havia un edifici d'aquests. Un altre en un pla a la part de dalt del Pomar de Badalona. I la més curiosa.

Resulta que a la cartoixa de Montalegre també es varen creure que amb aquestes andròmines podien salvar la collita però no varen fer cap obra per hostatjar el canó ja que feien servir per aquests menesters la torre del campanar. Consta que en motiu d'alguna festa popular pels verals es varen disparar canonades de

joia: "desde la torratxa de la Cartoixa el canó granífuch saludaba tot sovint ab una salva d'honor".

La veritat és que durant un temps tothom es va imaginar que tenien efectes positius. Hi varen posar voluntat. Hi varen gastar diners. Deien que si, que potser. I varen acabar dient que no. Que no servia per res aquell disparar al cel. En pocs any la fantasia es va acabar. Un final trist. Ho direm amb la veu d'un italià decebut: "L'esperienza pratica non dimostrò però la sua efficacia, tanto che il suo uso andó lentamente riducendosi".

Per acomiadar tan distreta dissertació, potser una mica de música de paraules no farà nosa. Ho deixarem dir al *Pastor de les Rondalles* que ara fa més de cent anys va deixar escrit irònic poema sobre tan sensible i inèdita temàtica:

Acompanyat d'una forta
revolta de trons y vent
baxa un núvol de montanya
que esparvera al bon pagès
y com sia que no's para,
y'l bramul del tro seguex
y pren proporcions inmenses,
va al campanar el campaner
y en sa estació de defensa
l'actiu mosso de pagès.
Ja'l sol no toca en la cresta
del turó mès alt que's veu,
va avensant el negre núvol
y extenent-se més y més,
ja l'aygua comensa a caurer
com gayre sovint no's veu
y entre'l toc de les campanes
y dels trons els espetecs,
y entre'l soroll dels disparos
y el de l'aygua y el del vent
sembla que'l món va a enfonsar-se
per no parlant-se'n may mès.
Per fi la pluja s'estronca,
del tro calma l'espetec,
torna a exir el sol y'ls pagesos
se miran tots satisfets
dient-se: Gràcies als disparos

y als forts tocs del campaner,
la pedra s'ha tornat aygua
y no s'ha fet res malbé.
L'endemà del vehí terme
a la vila ve la gent
y explica que la tempesta
va fer net per tot arreu
y axò que també tocavan
les campanes a mal temps
y'ls canons contra la pedra
no varen parar un moment.
El Pastor de les rondalles
aquí no sab què dir mès.

El tràfic d'esclaus d'un barco del Masnou

El dia 29 de setembre de l'any 1844 en Jaume Estaper del Masnou, capità i propietari d'una falua que navegava per la costa de Guinea, va estar de mala sort. Va ensopegar amb el tinent Hadaway que comanava l'*Espoir* i anava a la cacera de barcos d'esclaus.

L'any 1807 Gran Bretanya prohibeix el tràfec d'esclaus amb la *Slave Trade Act*. I la *Royal Navy* engega un operatiu per controlar els mars i impedí aquest comerç establint una força operativa, el *West Africa Squadron*, que al llarg de cinquanta anys opera contra els transports esclavistes. Cap a l'any 1850 era formada per 25 barcos i uns dos mil tripulants i en tot el període d'activitat, de 1807 a 1860, es varen confiscar uns 1.600 barcos deslliurant 150.000 africans.

El tractat entre Gran Bretanya i Espanya, del 28 de juny de 1835 per suprimir el comerç d'esclaus, donava autoritat als britànics per actuar contra els barcos espanyols. Hi ha una documentació de gran interès, els informes anuals que els British Commissioners presenten al Parlament i que recullen totes les accions per aturar aquell comerç. Aquests volums estan plens d'accions contra barcos espanyols, portuguesos, i d'altres nacionalitats, perquè tot i la il·legalitat del tràfec, gent sense escrúpols intentaven evitar les naus britàniques. I és que

semblava una cosa normal anar a l'Àfrica i endur-se les persones i vendre-les a Amèrica per la força.

Aquesta és la història final de la falua el *No Sé*, que havia estat originalment un místic anomenat el *San Pablo*, i abans, encara un molt conegut barco que es dedicava al contraban al llarg de la costa espanyola. Va ser venut el novembre de l'any 1843 per Isidoro Pla a Jaume Estaper, del Masnou. Va deixar el port de Cádiz amb direcció a Montevideo per tractes comercials, amb una derrota marcada cap a la capital americana. Però de sobte la seva ruta va ser alterada dirigint-se a la costa d'Àfrica, canvi que falsifiquen al llibre de ruta. En realitat es tractava d'un viatge per anar a recollir esclaus a la costa de Guinea, vora el riu Congo. I és que duien el barco condicionat per fer el trasllat del *chocolate*, que és com es referien als negres. Encara no tenien carga d'esclaus però estaven preparats amb una gran quantitat d'arròs i aigua per alimentar-los en el llarg viatge.

I de sobte aquell 29 de setembre de l'any 1844 el barco anglès l'*Espoir* els enganxa vora el regne del Congo. Intenten fer-se el suec i el capità Jaume Estaper diu que forts vents els havien desviat. Però els anglesos varen veure que carregaven 225 arroves d'arròs, una gran quantitat, que tenien una coberta especial pel trasllat d'esclaus i molta aigua. També varen veure que abans de l'abordatge llençaven a les profunditats diversos materials: armes, cadenes.

I cap a London a purgar els pecats i deixar el barco en bones mans.

Antonio Gaillard Clouchier a Argentona

Antonio Gaillard Clouchier (1874-1943), casat amb Rosa Marcoz, era un enginyer químic industrial de nacionalitat francesa radicat a Barcelona molt conegut pels seus invents i patents. Entre d'altres sabem que l'any 1909 inventa una màquina per fer àcid sulfúric que patenta als Estats Units. De fet la part central del seu negoci era la gran fàbrica de productes químics i abonament que tenia a Montgat, al barri de Les Mallorquines. Però com que era molt llest també es va dedicar a un mercat ben

nou, el dels cotxes, així l'any 1919 inventa un mecanisme revolucionari, el *Commande Gaillard*.

Diu la premsa que és: “ya desde muchos años ventajosamente conocido en el mundo industrial y científico por sus inventos patentados y en explotación en el mundo entero. Consiste la *Commande Gaillard* en un aparato para poner en práctica un procedimiento patentado en todos los países que permite á toda persona que va en automóvil, poder ella misma, en cualquier momento, durante la marcha disminuir la velocidad del coche independientemente de la voluntad del chauffer y ademas economizar de 15 á 30 por 100 de bencina, es decir, que comprando este aparato se compra la tranquilidad”. L'any 1930 era membre de l'Associació de fabricants d'automòbils d'Espanya.

De Gaillard va ser la iniciativa d'establir el tramvia a Mataró a Argentona, i va presentar la sol·licitud el 5 de desembre de 1917, ja que era "persona con experiencia por su participación en el Tranvía de Mongat a Tiana". El permís el va rebre el 3 d'agost del 1926 i dos anys després transfereix els drets a la *Compañía Anónima del Tranvía de Mataró á Argentona*.

Com un de tants benestants de la capital es va fer bastit una torre a Argentona i ho va fer al turó d'en Calopa que obria la vila als forasters, un lloc de privilegi. Cada estiu hi passava els mesos de calor amb la seva família en un casal de grans dimensions rodejat d'imponents jardins i boscos, amb un mirador a la part de Mataró.

Gaillard es va arruïnar i ho va perdre tot, així l'any 1935 la Caixa d'Estalvis de Mataró va adquirir en subhasta pública la torre d'Argentona, i la va dedicar a colònia infantil, i a la casa del guarda hi va obrir una oficina, la primera fora de Mataró. El mes d'agost d'aquest any ja s'hi podien realitzar "toda clase de operaciones relacionadas con las libretas de previsión y ahorro".

La muller de Gaillard mort el juny del 1943 i ell quatre mesos després, quan tenia 69 anys. Llavors vivia a Barcelona, i l'esquela de l'enterrament anuncia que no hi seran presents a la cerimònia ni la filla Yvonne, ni les cunyades, ni les nebodes, i només algun cosí. Què havia passat?[31]

---

[31] *Gran Vida* (abril/1919). *La Vanguardia* (9/5/1919). *El Mundo Deportivo* (11/5/1919).

Elogi de la Tiana d'abans[32]

Aquest article és de Jaume Passarell Ribó (1890-1975), dibuixant i periodista, que va publicar un gran nombre de caricatures a *Papitu, L'Esquella de la Torratxa, La Campana de Gràcia* i *El Mundo Deportivo*. També va exercir el periodisme a *Mirador*, *La Publicitat, La Nau* i *Meridià* on escriu la crònica d'espectacles i també alguns articles de costums, que el pas dels anys han fet de gran interès informatiu.

"Tiana, sota la Conreria; un poblet, aleshores — parlo de trenta anys enrera, si no mes, — catalaníssim, típic, de pagesos amb barretina. Encara no havia canviat de caràcter pels estiuejants que després se n'incautaren. Una formosor de poble, un recó del Paradís; la terra de promissió per a tots aquells que volien fruir, en santa pau, de la bellesa del paisatge, de la puresa del cel; dels que volien oxigenar-se el cos i l'ànima respirant l'aire pur dels seus boscos perfumats amb l'olor de taronger.

Tiana era, aleshores, un Granada cent per cent. Voltaven el poble fins arran dels pins uns tarongerars immensos. Darrera, hi havia una cinta ampla de ginesteres florides, i damunt el color, morat, dels pins. Al peu de les muntanyes que el voltaven i el protegien, el poble, blanc, de teulades roges, l'ull del campanar, que cabia, tot plegat, al palmell de la mà. Quan, cap al tard, ressonaven majestuoses, amb un ritme lent, les batallades de l'Angelus, que ressonaven fondes en saltar per les carenes, el paisatge s'amarava de recolliment; mentrestant, obria l'ull un llum groc, tremolós, des d'una finestra, i la primera estrella, clara i brillant, s'encenia al cel.

Oh Tiana tres vegades immortal! L'una, gràcies a l'estada d'Isaac Albèniz, tianenc il·lustre d'adopció per voluntat expressa de l'enamorament que sentia per Tiana; l'altra pels teus tarongerars i la darrera per les teves ginesteres florides.

Avui ets un poble farcit de torres i torretes fatxenderes amb reixes daurades, anomenades *Villa Josefa* o *Villa Mariana*; noms que no diuen res, mentre que abans ho eren de cases de pagés o de masies amigues; a cal Isidro o a cal Taià, noms que ens

[32] Jaume Passarell. *Albéniz a Tiana* (Mirador, 21/7/1932).

evoquen la vella Tiana adormida al peu dels pins, i la còrpora molsuda, la rialla grassa de la mestressa, amb el seu etern mocador de pita penjat al cap, el perol amb la calderada per l'aviram a la mà, o el rostre secardí i l'ull maliciós de l'home amb el caliquenyo apagat a la boca.

Ara tens tramvia propi, pintat de blau, com el de Sarrià, i estiuejants sobreposats — més estiuejants que no pas fills—, que, com els de totes les colònies estivals, hi han importat costums exòtics, convertint-te en una sucursal de la Granja Royal. Abans, per la Festa Major, basties un envelat a la plaça que era l'orgull de la contrada. Les noies hi compareixíem abillades amb les seves millors gales, tretes de la calaixera, perfumades amb l'olor de la poma camosina que l'àvia hi posava per a preservar-les de les arnes; amb un borrissol daurat a les galtes, encara no maquillades, que eren de pell de préssec. Ara fas *revues* ultra-estilitzades, amb *girls* colonials i *chevaliers* empeltats d'estudiants de medicina de quart any.

De la teva festa, que és per Sant Cebrià se'n parlava a tota la costa, de cap a cap, i a tot el Vallès. Els hereus hi acudien, travessant les dreceres, calçant les espardenyes amb vetes i amb les botines embolicades amb un mocador de fer farcells, disposats a esquitxar els vint duros que valia la toia, per a oferir-la a la noia mes xamosa de l'envelat.

Ara la teva festa major s'ha tancat dins del Casino i és més dels estiuejants que no dels tianencs. És una festa major sense caràcter, sense color, que no té fesomia: cosina germana de la de Caldetes o de Sant Hilari. Una festa major espectacular i moderna, no gens íntima, no gens cordial, no gens ni mica familiar, i bon tros encarcarada.

Del bé de Déu esplèndid que eres abans, a penes te'n queda res. Els teus tarongers, les teves ginesteres, els teus boscos de pins, la dolça delícia del teu paisatge; aquell cafè de baix acollidor i menestral, on son? (...)

La torre enfarfegada, de color de crocant, amb jardí de sorra granada, ha mort les masies, les cases de pagès amb hort, llar de foc, amb pastera i celler. I gairebé ha mort el record dels Reventós i dels Albéniz, els descobridors de Tiana. La torre ha fet el bosc a trossos, ha fet presoners els pins tancant-los dins dels jardins dels edificis bastits per estiuejants; ha suprimit els tarongerars i perseguit les ginesteres muntanya amunt. Avui a Tiana hi

queda molt poc paisatge i del poc que hi ha sembla paisatge fet d'un jardiner influenciat per les modes.

L'article d'en Moragas m'ha fet recordar els bons temps de Tiana; la meva Tiana de noi, perfumada de taronger i de ginesta; la de quan l'avi m'hi portava, agafat de la ma, trescant per camins de vinya i per dreceres, ja que aleshores la carretera no existia, o per la riera de Montgat. Pujàvem turons, travessàvem boscos, trossos de vinya assolellada, i tot d'una sorgia, davant dels nostres ulls meravellats, el miracle dels tarongerars. Ens els menjàvem amb els ulls i amb el cor. Sentíem una formigor estranya a l'esquena, com si ens nasquessin ales per a volar-hi; i les cames, elles soles, es posaven a caminar de pressa, de pressa.

Ens esperava el cafè de baix, on deixàvem el farcell. I sense reposar del cansament de la caminada, agafàvem un cove i ens en anàvem a la Riera a collir taronges. N'hi havia una catifa estesa a terra. Triàvem les de pell prima, de carn sanguinosa i sucoses, dolces com la mel i sense pinyols. Les de pell gruixuda, ni nosaltres ni ningú no les collia. Aquesta és la Tiana inoblidable i única, la Tiana de l'Albéniz".

La febre groga de l'any 1870

Per la serralada racons insòlits. Història i dolor vora la Conreria al cementiri que acull fugitius de Barcelona quan la febre groga ataca. Recer solitari que les herbes fan seu. Un parenostre i la mirada enllà. Avui, de boira blava.

"Los periódicos han referido las tristes causas que han dado lugar al desarrollo de la fiebre amarilla en Barcelona. La Barceloneta, ó sea el arrabal de la marina, ha sido desde el primer momento cruelmente castigado por tan terrible azote. En un instante quedó aquel animado puerto triste y abandonado. Los infinitos barcos que á todas horas llenan la rada se alejaron, y el grabado que reproducimos da una idea de la soledad que reina donde no há mucho todo era vida, trabajo, comercio, movimiento. Sólo unas cuantas lanchas pescadoras surcan el agua. Los habitantes de la Barceloneta abandonan sus hogares para refugiarse en la ciudad. La escena es desoladora, y constitu-ye, por decirlo así, el principio de las calamidades que pesan sobre la

capital del Principado. Todo ha quedado allí en suspen-so; las tiendas y las casas de las calles principales están cerradas, numerosas familias han abandonado la población, y todo en ella acusa el fúnebre pesar, el profundo temor que se ha apoderado de los ánimos. ¡Quiera Dios mitigar esta desgracia, permitiendo que vuelva en breve á la hermosa é ilustrada Barcelona la animación y el movimiento de sus mejores tiempos!".

"Declinaba el año 70, y en los primeros días del mes de Septiem-bre, en el barrio marítimo de la Barceloneta, una enfermedad sospechosa, contagiada de algún buque procedente de las Antillas, ocasionó varias víctimas, enfermedad que resultó ser el tifus icterodes, más vulgarmente conocida con el nombre fiebre amarilla, extendida con tal rapidez, que la autoridad militar vióse obligada a desalojar los cuarteles, que fueron trasladados a distintos y lejanos lugares. El Ayuntamiento, por su parte, nombró una comisión municipal de Sanidad, compuesta de diez y seis concejales, entre los que figuraban el gran patricio don Francisco de P. Rius y Taulet y además doce facultativos, de entre los cuales citaremos a don J. Giné y Partagás y a don I. Valentí Vivó.

El día 6 de Septiembre empezaron las defunciones, siendo las primeras víctimas de la terrible epidemia, un carabinero de la calle Mayor del mencionado barrio, que falleció en el Hospital militar y un marinero que espiró en una barca. Ante el incremento que tomaba la epidemia, con fecha 16 de Septiembre la comisión de Sanidad del Ayuntamiento se trasladó al edificio del Monasterio de Montalegre, para examinar si era aquel lugar a propósito para colocar, a cargo de la Corporación municipal, a algunas de las familias atacadas procedentes de la Barceloneta. El propietario del monasterio, don Pedro Sellé, por mediación de su apoderado don Francisco Cabré, cedió generosamente el edificio para tal fin, al igual que el edificio de la Conrería fué ofrecido por don Antonio Pers y Ricart, procurador del mismo, por hallarse su dueño en Ultramar. Otro de los ofrecimientos importantes fué el de la Compañía del Ferrocarril de Mataró, que se comprometió a trasladar gratuitamente a Badalona a todas las familias pobres que por orden del Municipio debían ingresar en Montalegre.

Ya en marcha el asunto, nombró el Ayuntamiento administrador del monasterio, por renuncia de don Hermenegildo Bonis, a don Francisco Figueras, director en aquel entonces de la Casa de

Corrección, cuyos albergados también pasaron a Montalegre; siendo nombrado capellán don Juan Gispert, que desempeñaba el mismo cargo en la mencionada casa y que al ocupar el nuevo cargo autorizaba con su firma los registros de defunción.

La primera expedición de atacados que llegó a Montalegre ascendía a 66, procedentes de la Barceloneta, entre los días 22 y 23 de Septiembre. Prohibióse la entrada en el repetido barrio el 3 de Octubre y, dos días más tarde, habían salido para el monasterio 1.700 enfermos. Refiere la prensa de aquella época, que una mujer que expendía pan en la plaza de la Barceloneta, condimentaba a diario una sopa para los felinos de aquel barrio, los cuales acosados por el hambre acudían con marcada regularidad al lugar donde aquella alma caritativa les proporcionaba el rancho.

Por lo que respecta a la colonia sanitaria de Montalegre, en 25 de Noviembre había únicamente 1.398 enfermos de ambos sexos: 480 en las celdas del monasterio y 918 en la Conrería, casi todos ellos procedentes de la Barceloneta. En esta fecha, entre los emigrados había un negro de noventa y siete años de edad, de gran estatura, que antes de la invasió se dedicaba en Barcelona a pedir limosna en la puerta principal de la iglesia de San Jaime, para el Patronato de Pobres; y una mujer de ochenta y seis años, que ya estuvo alojada en el propio monasterio el año 1821 [per l'epidèmia d'aquell temps]. El régimen que se daba a los emigrantes de la Colonia era el siguiente: por la mañana para el desayuno, alternativamente, sardinas saladas o bacalao y tomate. Al medio día, en la comida, sopa de sémola y puchero con carne y tocino, garbanzos, col y patatas. Por la noche, habichuelas, fríjoles y bacalao frito; desde luego, todo ello bien guisado por los cocineros de la fonda del Universo. A cada albergado se le daba libra y media de pan blanco y un cuartillo de vino de Tiana.

Habiéndose negado el vecindario de este pintoresco pueblo a dar sepultura en el cementerio del mismo a los fallecidos de la fiebre amarilla, de común acuerdo aquél con el concejal comisionado de la Colonia de Montalegre, don Juan Sorroca, eligieron el terreno que hoy ocupa, situado a 350 metros al Este del edificio de la Conrería. El Ayuntamiento de Barcelona, en sesión del 4 de Noviembre, acordó colocar en el centro del terreno destinado a cementerio una piedra colosal que perpetuara la memoria de los fallecidos en la Colonia. El propio Ayuntamiento, con fecha 8 del mismo mes, encargó a don José Artigas,

arquitecto-director de Edificaciones y ornato, el proyecto y presupuesto de la mísma. Del plano no pueden darse detalles por haber desaparecido, y el presupuesto fué el siguiente: Coste de la piedra en la cantera, 180 pesetas; labrado, 165; colocación y transporte al lugar donde se emplazo, 80; total, 425. Dicha piedra, cuyo peso es de 70 quintales afecta la forma circular de cerca dos metros de diámetro y tiene una labor que representa una cruz griega entre cuyos brazos se destaca el escudo de armas de la ciudad, los emblemas de la muerte y una inscripción que dice: *Colonia de Montalegre. El Ayuntamiento de Barcelona. A las víctimas de la fiebre amarilla. 1870*. Esta piedra, que se terminó en 25 de Abril de 1871, fué conducida por un carretero de Las Corts llamado Colom, costando un trabajo loco el transportarla, pues desde Tiana al cementerio se emplearon veintiocho horas, aparte de que hubo que ensanchar en algunos puntos el camino y emplear pólvora, volcando varias veces el carro que la conducía.

Del 2 al 12 de Diciembre fueron regresando a sus casas los vecinos de la Barceloneta, por haber desaparecido la epidemia. Y el 13 de Mayo de 1871, pasó a Montalegre una comisión del Ayuntami-ento con objeto de colocar la gran piedra, celebrando con tal motivo en aquel reducido recinto uno de los señores Canónigos de esta Catedral una misa rezada a la que estaban invitadas las familias que tenían parientes enterrados en dicho cementerio. Al acto acudieron las autoridades. Se construyó un altarcito en el ángulo Norte con una Virgen Dolorosa. La misa fué celebrada por el canónigo doctor José Morgades Gili. Detrás de la piedra plantóse un sauce llorón, hoy desaparecido.

Uno de los acontecimientos más salientes de este triste suceso fué la celebración del *Te Deum*, que en sesión de 15 de Noviembre acordó el Ayuntamiento de Barcelona, visto el carácter benigno de la invasión. Fiesta notable que tuvo efecto once días después y cuya descripción ocuparía muchas líneas de no tener que circunscribirme a la corta extensión que deben ocupar estos trabajos, consignando con tal motivo solamente lo más interesante.

Salió de las Casas Consistoriales la comitiva, en la que figuraban 400 emigrantes de la Colonia de Montalegre, llevando tres pendones, uno azul que decía: *Los albergados de Montalegre al excelentísimo Ayuntamiento de Barcelona*; otro morado, en el que se leía: *Conrería al laudable celo del inspector de la Colonia*

y a cuantos han contribuído a la creación y sostenimiento de este benéfico asilo, reconocimiento eterno; y el tercero era encarnado, con el siguiente lema: *No se extinguirá el eco de nuestra gratitud hacia el digno Ayuntamiento de Barcelona. Conrería*. Los emigrados vinieron a pie desde la Colonia. Asistieron todas las autoridades y corporaciones, excepto la Diputación provincial, varias bandas de música y el Cuerpo consular. Cantóse el Te Deum a las doce del propio día 26 en el interior de la Catedral, con inmenso gentío y una nutrida orquesta compuesta de 100 profesores. Dirigió la gran masa vocal el entonces Maestro de capilla de la santa iglesia don José Marraco (hijo), oficiando el Muy Ilustre señor don Manuel Villaronga, dignidad de Maestre-scuela de la santa iglesia. La iluminación del templo era de un efecto magnífico.

Regresó la comitiva al Ayuntamiento a la una, dando el alcalde las gracias a los asistentes en el Salón de Ciento. Terminado el acto los emigrados hicieron entrega de sus pendones al Ayuntamiento, los cuales fueron colocados en la fachada, que estaba hermosamente decorada, partiendo los emigrados para Montalegre en tren hasta Mongat. Aunque en algún documento de aquella época consta que los estandartes fueron depositados en la iglesia parroquial de San Miguel del Puerto en ésta no se conserva documento alguno que lo justifique, ni nadie sabe dar razón del paradero de ellos.

Los propietarios del convento de Montalegre y de la Conrería fueron indemnizados por el Ayuntamiento de Barcelona en la siguiente forma: al dueño del monasterio, 1.500 pesetas, que se le entregaron por mediación de su apoderado, y al de la Conrería 1.750. La duración de la Colonia fué de setenta y nueve días. Fallecieron 75 personas. Del tifus icterodes, 18, y de enfermedad común, 57. La primera defunción ocurrió el 5 de Septiembre y la última el 5 de Diciembre.

Con motivo de esta efeméride el rey Amadeo tuvo un hermoso rasgo. Cuando se le presentó la comisión que fué a ofrecerle la corona de España, preguntó si todavía existía la fiebre amarilla, y como le contestaran que no, dijo: "Si todavía durara la epidemia en Barcelona querría desembarcar en su puerto"[33].

---

[33] *La Ilustración Española y Americana* (5/10, 15,25/11//1870).

Francisco Pi y Margall per la costa, l'any 1842

Francisco Pi y Margall (Barcelona, 1824 - Madrid, 1901) quan era jovenet i volia fer carrera literària, i encara no s'havia inventat allò del *pacto sinalagmático* va caminar per carreteres i corriols de Catalunya i ho va deixar escrit en un bell llibre ple d'imatges[34]. Vet aquí què va dir de casa nostra:

"Del resto de mi jornada conservo solamente estos apuntes. La noche se acerca á paso de carga. He llegado á descubrir la llanura de Monseny y en ella he visto sentada la villa, de Gualba. Sus casas jalbegadas hasta el techo, su iglesia hasta el remate del campanario han producido en mi una impresión estraña y fantástica. Numerosas estrellas brillan en el cielo. La senda que sigo es una hermosa calle de árboles. La noche es muy oscura: difícilmente puedo dar con el camino que conduce á San Celoni. Cuando he llegado á esta villa eran las diez.

Al día siguiente madrugué con el alba y dirigíme á Barcelona. Durante la jornada vi á Vallgorguina sentada orillas de un riachuelo cuya margen cubría muchedumbre de ligeros chopos, tramonté Collsecreu, cruzé Areñs de Munt, seguí el cauce del rio del mismo nombre, y á media legua andada halléme ya en la pintoresca villa de Areñs de Vall cuyas hermosas calles pare-cían bañarse en la mar tersa y azulada. Seguí riberas del mar, y causóme no poca maravilla ver al mismo pié de las aguas hermosas huertas cuya cerca constituían á menudo limones y naranjos. Los montes inmediatos ofrecían á cada paso contornos caprichosos, collados cubiertos de viñedos y hermosas poblaciones modernas sobre cuyos techos alzaban su corona sombría los restos de algún castillo antiguo.

En todos estos pueblos descubrí uno que otro torreón ya coronado de almenas ya de ladroneras que recordaba la dominación de los árabes; mas he buscado en vano ruinas que recordasen la fundación de las ciudades con que embellecieron los romanos estas dilatadas orillas.

[34] *España: obra pintoresca en láminas ya sacadas con el daguerreotipo, ya dibujadas del natural, grabadas en acero y en boj por Luis Rigalt ... y acompañadas de texto por Francisco Pi y Margall*. Barcelona (1842).

Donde están lluro y Betulo de que hablan los antiguos escritores? Donde están cuando menos los escombros que debian decirnos ‘aquí fueron’ ? Sobre estos escombros sentáronse ya otros pueblos y el nombre de las ciudades romanas desapareció. Estas nuevas poblaciones han sucumbido después á la fuerza de los siglos y al furor de las revoluciones: los escombros antiguos han hablado á los hombres y su voz ha sido escuchada respetuosamente. Y los historiadores y los cronistas y todos los escritores que despreciaron lo presente para poder sepultarse entre las ruinas de lo pasado han revelado cuanto había arrojado al olvido una larga serie de siglos.

lluro fué destruida por los árabes. Durante muchos años viéronse sus ruinas sentadas en la llanura sirviendo de abrigo á las aves rapaces que turban el silencio de la noche con sus cánticos de muerte. Cuando los hombres quisieron restablecerla, la dieron el nombre de 'Civitas fracta' en recuerdo de que fué alzada de entre sus ruinas.

Tras la conquista de Mallorca creció en población, en riqueza, en poderío, unióse con el pequeño pueblo de Mata, despreció su nombre triste y melancólico y llamóse Mataró. Centro del movimiento agrícola y fabril de esta costa oriental, hízose su reina, y hoy dia conserva aun con brillantez su imperio. En nuestros tiempos se conservan todavía de la ciudad antigua algunas piedras literatas de Seviros augustales, restos de un mosaico, y algunas monedas de oro y plata de los tiempos de Vespasiano y Tito.

Poco sabemos de la antigua Baetulo. Solo hallamos á dos leguas y media de Mataró un pueblo sito también orillas del mar, cuyo nombre guarda mucha analogía con el nombre antiguo. Las conjeturas á que da lugar esta notable analogía están confirmadas por la connivencia de hallarse el pueblo moderno casi en la misma situación en que nos describen la ciudad antigua autores de siglos muy remotos. Este pueblo es Badalona. A legua y media está la capital de Cataluña".

Castellfollit de la Roca, i els ponts d'anar-hi

A l'entorn del riu Fluvià, segles medievals i soldats-pagesos del nord d'Europa que s'estableixen en la ribera fèrtil. Un avantpassat

meu, Argimundus que es deia, treballa en unes costes —d'aquí el meu nom— vora Bisuldu (ara Besalú), i un camí resseguia el riu per relacionar la gent dels nuclis d'estadants nouvinguts.

Primer es passa a gual quan l'aigua es deixa. Segles i anys, i un dia cal un pont, molts ponts, però és obra que costa diners. I en varen fer un de bella factura per superar el riu Fluvià, tot anant cap a Olot. Podem tocar les restes del que ara en diuen pont Trencat al municipi d'Oix i el va trencar l'aigua un dia de mala sort i pluja, difícil any 1643. Quedaven algunes arcades decoratives que les fotos d'abans ens ensenyen, però el 1977 més aigua va deixar llimat el pont medieval.

El caminant que volia anar a Castellfollit després de passar aquest pont, o el riu a gual, anava pel marge dret del Fluvià fins a trobar el riu Toronell, que un dia també hi varen fer un pont en temps antics, notícia del segle onze. Un mapa que dibuixa Antonio Borsano cap a l'any 1680, és la primera imatge de la medieval construcció, però Francisco Zamora el 1787 diu que *es pobre cosa*. Per cert, l'aigua també se'l va menjar i va ser l'any 1970, una recent obra permet passar el riu sense molèsties, tal com ho feien mils anys fa. Després toca superar una forta pujada per arribar el cim de la cinglera, i entrar a Castellfollit, que era l'única manera de seguir camí cap a Olot.

Tenim tres mapes de Castellfollit de finals del segle disset que ensenyen el pont medieval sobre el Toronell i el camí que puja a la vila. I un camí que passa a gual el Fluvià i va a trobar el camí de pujar a Castellfollit al costat esquerra del Toronell. També el camí que ve d'Olot a la part alta del cingle.

A finals del segle divuit es va produir un canvi important en el trànsit per accedir d'Olot a Besalú i Girona tot passant per Castellfollit, es va obrir una carretera per pujar la cinglera. I la varen fer per l'únic lloc que l'orografia ho permetia, les feixes de Can Gussinyer, que superava a través d'unes marrades després de passar a gual el riu Fluvià. Un canvi important que facilitava la comunicació entre aquestes localitats amb carro, la manera de transportar volums importants de mercaderies, perquè fins aquell moment només feien el servei els traginers amb matxo.

Pascual Madoz els anys quaranta del segle dinou explica que en quant a camins: "hay uno de calzada que baja al rio Turonell por el Sur, y otro de herradura que baja al Fluviá por el E. y conduce á la carretera general de Olot á Besalú, que pasa por el

despeñadero, fuera de ellos este es inaccesible, se hallan en mal estado".

La carretera oberta el segle passat, precària i malmesa per la pluja, es va haver de fer nova. L'any 1854, s'hi estava treballant i poc després s'hi podia passar. Els anys vuitanta es va perfeccionar construint un gual d'obra per travessar de manera més còmoda el riu quan no baixava massa aigua. Algunes imatges mantenen el record del gual, i devia ser una cosa innovadora perquè l'ajuntament de Girona l'any 1894 parla de fer-ne una sobre el riu Onyar seguint el model de Castellfollit. Anys després, en fer un pont ben fet, aquest gual va ser conegut com *el pont vell*.

A l'altre gual, per agafar el camí antic de pujar a Castellfollit, també s'hi va fer una obra sòlida, hi ha imatges que ho recorden i alguna resta queda a lloc. Ben a la vora, i en un moment que no puc precisar, es va bastir una palanca de fusta sobre pilars de pedra, sota la cinglera. Es tractava de poder accedir a peu cap el camí antic de pujada a la vila. L'any 1857 hi ha un assassinat a Olot i el criminal abandona la ciutat: "tomando en el término de Beguda la carretera de Castellfollit, cuya palanca pasó á las diez de la mañana".

Però el Fluvià, riu senyor, quan plou era un problema. L'any 1881 un diari es queixa: "es vergonzoso para no decir escandaloso, que la única carretera que pone en relación Olot y su comarca con el resto de España, esté interrumpida por solamente un palmo de agua que cubra el vado del Fluvià en el punto de Castellfollit".

Arribem al segle vint i és hora d'endreçar la contrada. Es construeix una carretera nova i un pont modern sobre el riu Fluvià. L'any 1903[35] explica un diari: "Se travalla ab gran activitat en las obras del pont de Castellfollit de la Roca, en la carretera d'aquesta ciutat à Olot. En la actualitat se construheixen los fonaments de la columna situada al centre del riu. Una potenta màquina de vapor extreu l'aigua del pou, mentres se va formant l'afirmat del fons. L'escàs caudal d'aigua que porta 'l Fluvià afavoreix en gran manera la operació que 's va duhent à cap ab la major felicitat". El pont Nou, de pedra, es va inaugurar el mes de març de l'any

[35] *Lo Geronés* (22/11/1903).

1909, però un temps després hom s'adona que els fonaments no eren sòlids i es va haver de reparar.

El pont va anar fent la seva feina fins l'any 1939 quan en les accions finals de la guerra civil els republicans el dinamiten. Després d'algunes reparacions es va poder tornar a utilitzar però un temporal d'aigua destrossa dos arcs el 1940. I el pont Nou es va quedar convertit en un altre pont Trencat, les restes del quan encara podem visitar. Aleshores es va construir un pont de nova factura i molt vistós. Les obres comencen el 1945 i en tres anys es varen acabar. Ara encara hi passem.

Can Maymó, un molí fariner a Vilanova del Vallès

Secret i amagat enmig de la brolla de la muntanya del Mas Miquel hi ha el molí de Can Maymó, en territori de Vilanova del Vallès. Restes medievals d'un gran edifici on treballaven el blat esforçada gent aprofitant l'aigua del torrent d'Ardenya, que també és el torrent d'en Maymó i el torrent d'en Cuquet. Poca aigua ara mateix però fa segles servia per alimentar quatre molins fariners. Després de remenar el bosc he trobat aquesta joia oblidada que la vegetació amaga i pocs ulls han vist. Però que en temps d'Artur Osona[36] era descoberta: "Es digne d'esment lo gran desnivell que s'observa en lo llit de la riera, puig en la vessant de la vorera esquerra, a pochs passos de la casa, al Oest, s'oviran los enderro-chs y part de las parets d'un edifici que fou, fa dúas o tres centúrias, lo Molí de Can Maymó. Los esmentats enderròchs are s'oviran com penjats en l'accidentada vessant entre l' bosch, a uns 15 o 16 metres de desnivell sobre l' llit de la riera, proba evident de lo molt que en poch temps relativament, ha baixat lo nivell de la mateixa (15 a 16 metres), puig las ayguas pluvials en las fortas avingudas, han anat socavant lo terreno o sól de la riera, que essent sauló, com tot l'aixecament de las serras de la Costa de Llevant, ofereix poca resistència".

---

[36] Arthur Osona. *Guia Itinerària de las Serras de la Costa de Llevant o sia del Besòs al Tordera.* (Barcelona, 1892 segona edició).

Notem que el mas de Can Maymó està situat ara i fa mil anys, al costat del antiquíssim camí de Granollers a Vilassar, un fòssil de petjades feudals. I era una autèntica factoria de pagès, amb molí, bassa, séquia, aqüeducte, pou de glaç, font i camps obrats. Ara, però, restaurant i lloc d'esbarjo. És segur que al segle disset ja s'hi treballava i abans també. Lloc amatent a l'entrada del congost de la riera d'Ardenya. Bíblic paradís: "casa situada a la desembocadura de la gemada vall, rodejada d'esplèndida vegetació; té una ombrívola verneda, conreu y prats regats per las ayguas del torrent o riera y las cristallinas que brollan d'una font de mina, situada darrera de la casa", que escrivia mestre Osona el segle dinou.

Agrícola contrada que funcionava com un rellotge. La trama hídrica és notable i he anat a regirar el fondals plens de verdura que punxa per aclarir-ho. Notem que la riera d'Ardenya, que neix sota el mas de Can Boquet, segles fa era una cosa sèria d'aigua. L'Osona parla dels "prats regats per las ayguas del torrent o riera", es tracta de les extensions verdes ara aprofitades per jugar al golf. Aquestes aigües eren recollides per la gran bassa que hi ha al costat de la riera i canalitzades cap els camps de conreu. I ho eren per una sèquia a cel obert que encara podem trobar enmig de la vegetació.

És interessant l'aqüeducte de dos arcs que varen construir per tal de superar l'esmentada riera. Visitem, també, el petit pou de glaç que hi ha sobre la bassa, una indústria antiga amb ben poques mostres en aquestes muntanyes.

A finals del segle dinou només quedaven les ruïnes del molí però la finca era ben activa. Acostem-nos a veure, més amunt, en la mateixa riera d'Ardenya, les retes imponents del Molinot o molí d'en Gili, i crida l'atenció que tos dos ja estiguessin fets miques el segle dinou. El seu abandó era llunyà en el temps.

El pont del Rei a la vall d'Aran

Al municipi de Bausen a la vall d'Aran hi ha el pont del Rei, sobre el riu Garona, punt precís de la frontera històrica entre Espanya i França. De temps medievals un corriol per passar-hi a les costes del congost, i un dia fan un camí al pla amb un pont.

Quatre fustes, res de l’altre mon, més aviat un maldecap pels traginers. Un gravat molt antic sembla ensenyar un pont de pedra però Pascual Madoz a mitjan segle dinou diu que el pont: "es de madera, seguro, bastante ancho, corto, porque el río va encajonado entre dos peñascos, situado en territorio español a seis pasos del francés. El camino generalmente es malo; desde Tredós a Viella es sólo para caballerías, y algunos puntos bastante peligrosos; desde la capital hasta Puente del Rey van carretas y aun carros de 4 ruedas, en su mayor parte de madera, bien que algunas forradas de hierro y tiradas únicamente por bueyes para conducir la madera de sus bosques".

Un comentari poc afalagador de l'any 1877: "Se entra en el valle por una carretera que comienza en Marignac (...), y que se desvanece en la frontera, en el *Pont du Roy*, famoso por la ruleta allí establecida durante la guerra civil, viéndose todavía, perfectamente conservado, el establecimiento á donde concurrían afanosos los jugadores, y que hoy ocupa, si mal no reparé, una pareja de la Guardia civil. Al llegar al puente del Rey, ya en territorio español; al observar que de improviso termina una buena carretera para comenzar un mediano camino; viendo aquel puente, pomposamente llamado del Rey, compuesto de unos cuantos puntales y tablas de madera, que tiembla como artificío de seca caña al cruzarlo los carruajes; que gime y se queja, sin duda avergonzado de ser lo que es y de nombrarse como se nombra; al llegar á este punto y pisar el suelo de la patria querida, volviendo la vista atrás, donde queda una Francia tan rica, tan próspera y tan civilizada, la mas grande amargura anubla el corazón; y aunque irrite ó inflame el pecho la patriótica ira, comienza uno á esplicarse la especie de desden, mas ó menos cristiano, con que nos miran los estranjeros. Bien es verdad que solo á los españoles puede ocurrirse tener un puente tan mezquino y enclenque como el que por este lado tenemos sobre el Garona, y llamarlo orgullosamente nada menos que puente del Rey, detalle que algunos quizá estimarán nimio, pero que refleja, á juicio mió con bastante exactitud, nuestro carácter, pasadas desgracias y lastimosas preocupaciones".

Les imatges que es conserven ensenyen aquest pont malgirbat amb l'edifici de la duana, després enderrocat. I també va canviant el pont de fusta, que han de reforçar amb puntals.

L'any 1907 el senyor Antonio Viladevall també veu el desastre: "iba á entrar de nuevo en mi Patria, ansioso de contemplar el

célebre Puente del Rey, que constituye nuestra frontera. ¡Pero qué puente, Dios mío! Una mala palanca, tan mala, que no hace mucho se hundió al paso de una carreta de bueyes, habiendo su dueño tenido la fortuna de oir un crujido que le alarmó, y saltando á la opuesta orilla, pudo en salvo contemplar cómo su vehículo se hundía en las turbulentas aguas del Garona. Y para mayor sarcasmo, vense esparcidos acá y allá grandes sillares que estuvieron un día, no sé cuándo, destinados á la construcción del puente. Francia pretendió y ofreció construirlo, con tal que se declarase internacional; mas España se opuso, y con razón, pues el puente nos pertenece por entero y es de capital importancia estratégica. Ahora parece va pronto á construirlo una compañía francesa interesada en ello, á causa de la explotación de las minas, habiendo tenido ya lugar la subastade la obra".

I poc temps després un magnífic pont de pedra va posar remei al neguit. Fins i tot un autor francès, Alexandre Croisez, va compondre el mateix any 1907 una peça per piano per fer festa grossa. El pont existeix com a record històric, però la seva feina la fa un de nou adequat a la carretera moderna. Ens acaben d'explicar no se què d'un casino establert vora el pont, en territori francès, en temps de la tercera guerra carlista. Una història i un conflicte entre el casino del pont de Rei i el del coll del Portillón, situat a frontera francesa dalt les muntanyes per anar a Bagneres de Luchon. I la cosa va acabar amb sang l'any 1891.

"Resulta comprobado que, mientras por los pueblos y por los montes circunvecinos del valle de Aran vagaban las partidas de Dios, Patria y Rey, no se encontraban lejos de aquellos lugares elementos que, con el otro lema de Libertad, Igualdad y Fraternidad, querían meter su cuarto á espadas, que dice el vulgo. Los republicanos de acción Pozas, Sols, Caballé y Longán se encontraban á la sazón en Bagnéres de Luchon, y, como públicamente hacían el reclamo de estar dispuestos para cualquier empresa, en ellos y en sus disposiciones guerreras hubieron de fijarse los socios de la ruleta de Puente del Rey, Frossard, Sicre, Acemar y Bordes. La casa de juego de El Portillón, en la misma raya francesa, favorecida por rica y numerosa concurrencia, tenia desiertas las salas de la de Puente del Rey, y como esto no convenía á sus empresarios, determinaron, á lo que parece, dar un golpe de mano, valiéndose para ello de los Pozas y compañía. En este punto existe alguna discordancia entre el informe del

procurador de la República en Saint Gaudens y una de las más extensas notas que nos fueron facilitadas en Tolosa.

Mientras en el primero se consigna que "le general Pozas, bien connu en Espagne par son opinión cantonaliste et radicale, entra furtivement en France et proposa a Miguel Longan et a Ángel Caballé de se joindre a luí pour former dans la Vallée d'Aran une bande destinée a combatre le Gouvernement de l'ilustre Marechal, President dé la Republique", la segunda establece que "Sicre, Frossard, Acemar y Bordes... hicieron de los españoles citados (Pozas y los otros) un instrumento de venganza contra la Sociedad ruletaria del coll del Portillón".

Sea, pues, de ello lo que quiera, es lo cierto que Longan, Pozas, Caballé, Miguel, García y otros 28 ó 30 hombres asaltaron a mano armada la casa de juego de El Portillón, dispersaron la concurrencia y se llevaron cuanto dinero había. Ocho días después, y en ocasión de estar acuartelado Pozas con su gente en el Casino de Puente del Rey, fué sitiado por una fuerza de voluntarios de la República que, al efecto, bajó á marchas forzadas desde Benasque. Un ligero tiroteo dió por resultado que Pozas y los suyos se rindieran sin condiciones, y, conducidos todos á El Portillón, fueron fusilados ipso fact delante de la propia casa de juego que habían asaltado. Sobre el cadáver de Pozas se encontraron 2.500 francos en luises de oro franceses". [37]

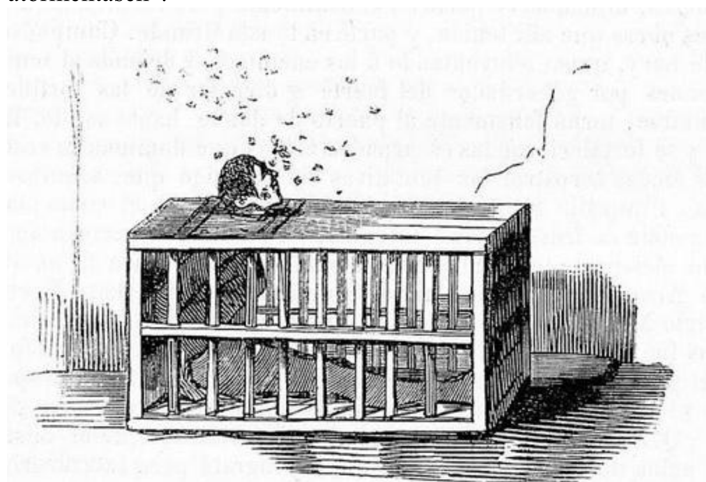
Un episodi negre de la guerra del francès

El dia 11 de setembre de l'any 1811, en plena guerra de la Independència, el baró d'Eroles va atacar els gavatxos a la població de Cervera i els va fer molts morts i 645 presoners. Va aconseguir, també, detenir el corregidor de Cervera, que estava a les ordres dels francesos. Era el senyor Isidoro Pérez del Camino, a qui van enxampar quan fugia.

Diu una crònica que: “Entre otras de sus tiranías debemos mencionar la invención de una jaula en que hacia encerrar á los buenos patriotas, ó á los que se retrasaban en el pago de los

[37] *La Epoca* (27/8/1877, 11/9/1891). *La Lectura* (Madrid, setembre, 1907).

insoportables impuestos con que se oprimía al pueblo, que estaba dispuesta de manera que quedaba fuera solamente la cabeza del paciente, cuyo rostro se untaba con miel para que las moscas le atormentasen”. Una altre crònica: “Así enjaulados los infelices que en sus manos caían, eran espuestos en la plaza pública para que el que quisiera les escupiese, repelase, hiriese, ó de otro modo injuriase afrentosamente, y aun á veces les pringaba el rostro con miel para que hasta las moscas les atormentasen”.

LA JAULA DE PEREZ CAMINO.

Sense manies: “Mandó Eroles meterle en su propio invento, en el que debía perecer víctima del furor popular, mas fué ahor-cado en la villa de Berga por sentencia judicial. Su esposa D.ª María fué indemnizada por Napoleón con una pensión anual de 3.200 reales”.

El baró de Maldà que es refugiava a Berga fugint dels france-sos, explica alguns detalls del final del malvat traidor, perquè ho va saber de primera mà.

El dia 12 d'octubre del mateix 1811: “Acaba de dir-se haver fet en Cervera lo Sr. baró d'Eroles a tres-cents presoners, i els demés rendits a discreció, i així ja podran los cerverins tocar, en senyal d'alegria d'haver-ne trets els francesos, la famosa campana d'aquella universitat i l'altra, àdhuc lo timbau i al sant major”.

El dia 13 d'octubre: "Lo picaronàs intrús governador de Cervera s'ha dit si passejar-lo dintre d'una gàbia de ferro com lleó, ós o tigre, i així veure la gent a aquell fantasmon que volia ficar a la gàbia de ferro als que en la mansió de francesos en Cervera no els volien pagar les contribucions, i ara que ja no hi són ells, los anirà prou mal als quins han abraçat son partit diabòlic".

El dia 14 d'octubre: "Lo que havia notat ser lo governador de Cervera és lo corregidor, un renegat espanyol i d'allò ben cruel, lo ficat dintre de la gàbia de ferro, i, pels turments que donava als pobres cerverins, mereix igual pena, lo brivó".

El dia 15 d'octubre: "S'espera [a Berga] el renegat espanyol corregidor de Cervera, al de la gàbia de ferro, per posar-li lo botxí a l'esquena lo reto o lletrero per vergonya qual diu 'por traidor a la patria y cruel para con sus conciudadanos'".

El dia 16 d'octubre: "Devent arribar en esta tarda qual altre Baizeto dintre de la gàbia de ferro, lo gran traidor a la nació i a la pàtria, s'ha dit si ser natural de Córdova, ha eixit molta gent de tota classe, edat i sexo, capellans i religiosos d'estos dos convents per aquell camí del Roser i cap amunt a Sant Bartomeu, mogut tothom a curiositat a veure passar aquell desnatu-ralisat espanyol, ja es pot dir cruel fiera, i entrar a esta vila de Berga, per si dur-lo dintre de la gàbia en efecte, ab molta quitxalla al davant i forta griteria d'esta com del *pueri hebreorum*; ben diferent entrada aquella que era la triomfant de Jesucrist a Jerusalem cantant *hosanna benedictus qui venit in nomine Domini*, d'esta ben ignominiosa de malediccions i imprecacions dels minyons, hòmens i dones, ab forts alarits que s'oïen en lo camí i quants més foren dintre de la vila davant i detràs d'un tal mal home. L'hem vist tras de tota esta multitud passar cerca de la font, no dintre de la gàbia, sí que sobre d'ani-mal ab bast, jovenot encara, portant sombrero elàstic lligat sota la barba ab tafetans, casaca blava i pantalon, i al davant al pit la butlla, fora de no tenir indulgències, sí sols ab lletres grosses de "por traidor a la patria y cruel hacia sus conciudadanos", i per lo tant lo més enorme delicte que ha comès est brivonàs, qual anava cabizbajo, havent-hi anat prop d'ell mossos o soldats ab escopetes per sa guàrdia i no matar-lo los xicots i altres més grans ab pedres en lo camí, que s'ha dit haverne rebudes algunes en lo pas per Cardona i que, per primera providència, luego de collit en Cervera, li trencaren lo braç dret".

El dia 17 d'octubre: "En est matí llegida la sentencia del reu que ahir tarda l'entraren d'allò ben sufocat ab tants alarits de

poble i dicteris en sa infàmia, a esta vila de Berga, s'ha posat en capella i avisats tots los fusters per acudir en esta tarda dalt al castell per treballar les forques allí dalt i enviar-les llestes a la plaça del Vall per sentenciar-lo demà matí ab mort de forca. Devem encomanar-lo a Déu com a pròxim, perquè convertit de veres lo renegat espanyol, don Isidoro Pérez del Camino, a Déu Nostre Senyor, se digne perdonar-lo i salvar-li la sua ànima. Amén. I per sufragi de la sua ànima, anava un soldat ab sotacopa per la vila, o algun altre individuo secular, ab l'avís ab campaneta a la gent, captant limosnes per celebrar-s'hi misses per est pobre infeliç que demà té de morir. L'assisteixen a ben morir i confessar-se lo Revd. pare guardià d'est convent de Sant Francesc, que és a qui ha demanat, tractant-lo ab gran amor i dolçura; i també en auxiliar-lo lo Revd. pare mercenari lector fra Vicenç Giralt, resident en est convent de mercenaris i algún altre religiós; i dit-nos lo dit pare secretari que, reconegut del mal que havia fet, estava molt resignat lo reu a morir, si bé molt sensible ser-li en la forca, caient en deshonra de sa muller i filles, Foixá de Capellades".

El dia 18 d'octubre: "En est matí sent tots los congregants de Maria Santíssima dels Dolors, ab ses vestes i cucurulles negres, juntats en sa devota capella de la parròquia de Sant Pere ab la imatge del Sant Cristo per acompanyar al reu al suplici en lo vall, aon eren posades les forques, a deu hores tocades; al punt de dos quarts per les onze, han eixit los congregants ab la sagrada imatge de Cristo crucificat des de la capella, ab tots los devots i devotes que eren en la capella a pregar per est difunt ab molt fervor, ternura i devoció tothom. Tornats que han hagut los congregants a la parròquia i entrats a la capella de Nostra Santíssima Mare Adolorida, s'ha reservat al Divino Senyor, i los capellans han cantat un responso a est difunt, que en lo cel descànsie la sua ànima. Amén. Per mes sufragi a l'ánima d'est difunt ajusticiat, que descolgat en esta tarda del patíbulo s'ha enviat a la parròquia, s'han dades les campanes ab les de les dos iglésies de Sant Francesc i de Sant Joan, per un funeral demà matí, i los tocs com si hagués estat de confraria. Lo reu que havia notat ser de Córdova era de Burgos, segons los impresos públics de la sentència de forca per sa infidència, que circularan pels paratges no invadits d'esta província peraquè serveixi d'experiència en lo que ha obrat la justícia a est infident a los demés infidents i afrancesats".

Al senyor de Maldà ni francesos ni liberals no li agradaven gens i ressenya un curiós vers del moment:

Receta para hacer gavachos o liberales

En alambique pondrás
a Lutero y a Calvino,
un ateo, un asesino;
con los cuales mezclarás
la sangre de Barrabás,
y de Herodes el tirano,
en el horno de Vulcano
destila la quinta esencia,
y saldrá sin violencia,
un francés el más humano.

Barcelona, el temporal *horrorosísimo* de 1862[38]

A Barcelona el dilluns dia 15 de setembre de l'any 1862 va caure tanta aigua com no ho havian vist: "los nacidos, ni sus padres, ni sus abuelos", però va ser un temporal general que va deixar Catalunya sota l'aigua: "El Besos desbordándose, salió de su cauce, é inundando todos los campos ha invadido la via de Mataró. El puente de este rio sufrió muchísimo, puesto que las aguas lo cubieron por algunas horas. Cerca de Masnou también el torrente de las Cañas ha invadido la via. Tocante á la via de Granollers, el Bogatell ha vuelto á destruir el terraplén. La riera de RipoIlet ha socabado alguna pila. El puente llamado de San Jaime en Breda destruido. La estación de Martorell, averiada de consideración: rails arrancados, terraplenos destrozados, etc. etc". (...) "cuéntase que en el vecino barrio de Hostafranchs y sus cercanías, fueron aun mayores los desastres. Varios carreteros seencontraron en gravisimos apuros, puesto que atascados en un principio sus carros y mulas y caballos, fueron luego varios de estos últimos arrastrados por las aguas, ahogándose de cuatro á seis. Los conductores pudieron salvarse". A Reus, uns dies abans,

---

[38] *La Corona* (13,15,16/9/1862). *La Correspondencia de España* (6,19/9/1862). *El Lloyd Español* (16/9/1862).

la tormenta: "causó un verdadero pánico entre los vecinos". Però a altres indrets d'Espanya també es va produir el mateix desori el dia 15. A Bilbao "ha diluviado" i el riu Nervión va sortir de mare. La provincia de Santander: "ha sufrido horrorosamente con los temporales que tantos destrozos han causado en otras provincias del Norte (...) las aguas habian inundado varios puntos de la capital, subiendo en algunos de ellos hasta seis pies. (...) El puente de Ranedo ha sido arrastrado por las aguas".

Barcelona inundada

Seguirem les cròniques dels que ho varen viure i patir: "Son las doce de la mañana [del dia 15 de setembre] y vadeando con agua hasta la rodilla algunas de las calles menos inundadas de la capital, hemos podido llegar hasta la redaccion. El espectáculo que ha presentado Barcelona desde las nueve y media de la mañana, es horrorosísimo. No lo habían visto los nacidos, ni sus padres, ni sus abuelos, ni lo recuerda la historia de la ciudad condal. Estaba reservado para nosotros. (...)

Barcelona ha estado á punto de desaparecer del mapa: no exageramos. Entre el fango se esconden ya las fortunas de muchos industriales. A trazar, siquiera pálidamente, de tan inmensa catástrofe, la pequeña parte de que hemos sido testigos presenciales, no alcanza nuestro ánimo atribulado. Eran las diez y aumentó la lluvia copiosamente: desbordada la riera de Malla y cuantas á ella afluyen, pudieron arrojar sus aguas á Barcelona entrando por la Rambla. No era aquello un rio caudaloso, era un brazo de mar con toda la furia de sus encrespadas olas. Los sótanos viéronse instantáneamente invadidos; las tiendas luego, y hasta algunos pisos muy enseguida.

No citaremos esta ni la otra calle: desde la de Aviñó por la parte de la Rambla hasta las inmediatas á los ex fosos de la muralla de tierra, la mitad de la población, todas sufrieron lo mismo: caudalosos torrentes eran las mas. Basta decir que las avenidas arrastraban mesas, cajas, tablas, e infinidad de objetos. En la riera del Pino hemos visto a muchas personas salir nadando de sus casas, cuando el agua les llegaba al cuello. Los tablones y vigas que estaban en depósito en las afueras de la ex-puerta de Isabel II han desaparecido; yendo a parar arrastradas por el agua en mitad de nuestras calles: habíalas de las mayores en frente del Liceo. Aceras de asfalto en la Rambla de Estudios no han

quedado: han ido a parar a trozos á distancias considerables. Carros tumbados, los vimos en medio de varias calles; habiendo sido trasportados por las corrientes á largas distancias.

Hora y medía después de haber cesado la lluvia, tenían las calles del Hospital, San Pablo y demás paralelas, una vara de agua. Como estarían las inmediatas, pueden figurárselo nuestros lectores. En las tiendas flotaban los objetos: puesto que hasta los estantes se vieron inundados. Algunos establecimientos vimos situados en las esquinas que recibían un río por una puerta, dándole salida por la otra. De las mesas de los puestos de venta de la Rambla, barracones etc. etc. etc., han desaparecido muchas. (...) En cuanto a desgracias personales, sabemos tan solo de dos hombres que sorprendidos en unos sótanos de la plaza de San José, se han ahogado".

Lorenzo Pujol escriu: "Ayer ha sido un día de luto para Barcelona. La primera capital de España se ha visto inundada por torrentes de fangosa agua, cual si fuera un pobre y desvalido lugarejo que no tiene fuerzas para protegerse contra los aluviones del río que la inunda. (...) A consecuencia de la copiosa lluvia de esta pasada noche, la que parece haber sido bastante general, y del chaparrón de esta mañana, los torrentes de Malla y acequia Bogatell, se han roto en algunas partes, comenzando á inundar la ciudad. Al mismo tiempo fluian á ella, en numerosas vertientes, por las abiertas calles del ensanche, las citadas aguas, juntándose a las que venían en diversas masas, por los caminos que van á las montañas; caminos que, en las grandes lluvias, se convierten en rios, cuyo desembocadero son las calles de la ciudad.

Desde la puerta de Sta. Madrona, calles de San Pablo, Hospital, Carmen, Rambla de Isabel II y adyacentes, plaza de Sta. Ana, calles Condal, Junqueras y demás, hasta terminar á la de Bora del Rech y al Born, se estendia el agua; répidas corrientes que, por minutos, crecían, arrastrando con sus fangosas olas las pitas y maderos de las montañas vecinas, inundando subterráneos, bajos recintos, y tiendas y almacenes; esparciendo dolor, desastres y terrores.

A la vez dos grandes corrientes, venian con furioso impetu, estendiéndose á lo largo de la acera de la casa de Correos, llegando hasta el parque de Ingenieros y Atarazanas. Volumioso caudal de aguas, después de haber arrastrado muchas mesas de frutas de la Rambla de San José, se precipitaba con inaudita furia en las vertientes que forma el crucero de calles de la Boqueria y

Riera del Pino, por un lado, y del Hospital y San Pablo por el otro, y seguía inundando la calle de Fernando, Plaza Real y Escudillers. Era tan fuerte la corriente, que una muger que ha atravesado el espacio que media entre las dos aceras á la entrada de la calle del Hospital, ha sido vencida por la fuerza del agua, y hubiera perecido, sin el pronto socorro de unos jornaleros, que la han salvado, con una actividad digna de encomío.

Rota la acequia del Bogatell, inundaba todas las huertas del Fuerte Pio, y en furiosas oleadas se precipitaba por las calles de Tantarantana, Princesa y Bora del Rech, destruyendo en esta última última azúcares, drogas y otros efectos coloniales y del país, de crecido valor. Estos son los tristes hechos que han sucedido ayer causando grandísimas pérdidas, y de tanta importancia que constituyen para Barcelona un desastre".

Lorenzo Pujol explica que això es podria arreglar construïnt el "canal de Circunvalación" ja previst, per tal de desviar les rieres fora de nuclis habitats, però que la manca d'interès i recursos va aplaçant l'obra.

La narració d'Andersen

Tenim la interessant narració que el conegut escriptor danès Hans Christian Andersen va fer d'aquest esdeveniment perquè havia acabat d'arribar a Barcelona i va patir el temporal[39]:

"Un dels darrers dies que vaig passar a Barcelona va ploure intensament tota la nit, i el matí va succeir que havia d'anar a casa d'un banquer. L'aigua no s'havia escampat prou i la tenia sobre les meves botes d'aigua. Vaig arribar a casa completament xop, i mentre m'estava canviant la roba em varen informar que la inundació havia arribat a la Rambla, i que anava en augment. Hi havia crits i gent corrent apressada. Vaig veure des del nostre balcó munts de grava i runes situats davant dels hotels, i que a banda i banda dels passejos més elevats fluïa un corrent d'un color cafè groguenc, i que per la part pavimentada de la Rambla baixava amb brogit un corrent en augment. Vaig fer via. La pluja gairebé havia acabat, però els seus efectes desastrosos s'incrementaven. I vaig poder observar l'espectacle terrible i temible del poder de l'aigua.

[39] Hans Christian Andersen. *In Spain* (London, 1864).

Des dels turons la pluja caiguda s'havia convertit en aquests torrents, i el llagrimeig dels rierols de muntanya aviat havia inflat el riu que corre paral·lel a la carretera i el ferrocarril. En els primers moments la inundació no arribava al mar però la ràbia de l'aigua va forçar un passatge: s'abocava pel que abans havia estat el fossat de Barcelona, i que després han omplert amb escombraries i pedres per tal de construir-hi a sobre, ja que la ciutat havia de ser ampliada. Aquí l'eixida tampoc no donava l'abast i l'aigua amb empenta travessava per sobre, pujava i pujava i no l'aturava cap obstacles. El ferrocarril aviat va estar sota l'aigua i la carretera enterrada sota el diluvi aclaparador. Les tanques varen ser destruïdes, i els arbres i les plantes desarrelades per les aigües impetuoses, que es varen precipitar a través de la porta de la ciutat, escumejant com la bassa d'un molí, de color groc fosc per ambdós costats del passeig. La inundació se'n va endur barraques de fusta, mercaderies, barrils, carros, tot el que va trobar al seu camí. I suraven carabasses, taronges, taules i bancs. Fins i tot la ràpida corrent va portar a una distància considerable un vagó ple de porcellana i pisa.

A les botigues l'aigua va pujar fins gairebé a la cintura de les persones. Gent amb força va col·locar cordes des de les botigues als arbres, en les parts més altes de la Rambla, per tal que les dones s'hi podessin agafar mentre que travessaven el torrent. Vaig veure una dona que se la va endur l'aigua, però dos joves varen córrer a salvar-la i la van portar de tornada a terra ferma en un estat d'insensibilitat. Hi va haver crits i laments, i escenes similars van tenir lloc en els estrets carrers adjacents. La inundació es va obrir camí, corrent per sobre de tot, sorgint en altes onades i inundant els pisos inferiors de les cases.

Es varen posar obstacles, es varen tancar les portes per tractar de mantenir fora l'aigua, però no sempre amb èxit. Es va treure una part de la pedra de sota el pont per aconseguir que així l'aigua trobés una sortida, amb pocs resultats, cosa que de fet es va convertir en la causa de grans mals. M'han explicat després que diverses persones se les va endu aquest remolí, i es varen perdre en les profunditats. Mai no havia vist el gran poder de l'aigua d'una manera tant clara i paorosa, era realment terrible. No hi havia res per observar, només la gent fugint de la inundació que creixia, res a escoltar, només els gemecs i els laments. Els balcons i les teulades es van omplir d'éssers humans. Als carrers, els arbres i les casetes navegaven enllà. Els policies eren molt

ocupats en tractar de mantenir l'ordre. Finalment la inundació semblava estar afluixant,i es va comentar que a l'església de la Rambla els sacerdots, amb l'aigua a la cintura, cantaven missa.

Al cap d'una hora, aproximadament, la fúria del torrent va afluixar i l'aigua va disminuir. La gent anava pels carrers laterals per veure les destroces. Els vaig seguir a través d'un fang espès de color groc, que era molt relliscós. L'aigua queia de les finestres i les portes, jo anava brut i feia una olor terrible. Per fi vaig arribar a la residència del Dr. Schierbeck que estava a certa distància: ell no tenia coneixement de la inundació que acabava de tenir lloc. Al llarg dels molts anys que feia que residia a Barcelona la pluja sovint havia provocat que els rierols de muntanya i el riu es desbordessin, però mai en la mesura del torrent impetuós que ara havia ocasionat tant de mal i tant desconsol. En haver de desfer el camí pels carrers, ens va fer fàstic el fang brut que l'aigua havia deixat, i que s'assemblava a les escombraries repugnants de les clavegueres. A la Rambla hi havien escampades cabines bolcades, taules, vehicles i carros.

A la part exterior de la porta l'obra de destrucció era encara més notable. La carretera era tallada en molts llocs, les aigües passaven avall, i formaven cascada darrera cascada. Els carruatges amb gent del país eren parats en fila, i els passatgers obligats a sortir sí desitjaven entrar a la ciutat. Grans bigues de fusta d'un entramat de pati de veïns estaven escampades al voltant, com projectades per algun personatge danyós invisible, jugant a un joc d'atzar. Passant al llarg de les principals carreteres, grimpant pels arbres caiguts i altres impediments, vàrem poder arribar a l'estació de tren, que semblava l'habitatge d'uns castors, la meitat dins l'aigua i l'altra meitat a terra. Hi havia una mena de llac sota el sostre i per un bon tram l'aigua de color groc amagava les vies metàl·liques del ferrocarril. El nostre retorn va ser tan difícil com havia estat el nostre passeig des de la ciutat. Vam caure en forats i ens vàrem arrossegar sobre la terra mullada. Carreteres i camins eren tallats per nous corrents, vàrem haver de travessar el fang profund, i vàrem arribar a Barcelona ben esquitxats. Abans mai no havia tingut cap idea del poder d'una tal inundació".

El 25 de setembre de l'any 1962, cent anys i deu dies després d'aquest aiguat, els rius Llobregat y Besòs varen destruir tot el que varen trobar i al llarg de dues hores varen provocar uns mil morts, milers de ferits i una destrucció extraordinària.

Día de reflexión

Charles Mackay publica l'any 1841 a Londres: *Memoirs of extraordinary popular delusions and the madness of crowds*. Comença així: "Al leer la historia de las naciones, nos encontramos con que, como los individuos, tienen sus caprichos y sus peculiaridades. Sus temporadas de entusiasmo y de temeridad, cuando no se preocupan de lo que hacen. Vemos a comunidades enteras que de repente fijan sus mentes en un objeto, y se vuelven locas en su búsqueda. Como millones de personas se convierten a la vez, impresionadas por una ilusión, y corren detrás de ella, hasta que su atención es atrapada por alguna nueva locura, más cautivadora que la primera. Vemos de pronto a una nación presa, desde las clases altas a las bajas, por el violento deseo de la gloria militar. Otra, enloquecer de repente por una obcecación religiosa. Y a ninguna recuperar sus sentidos hasta que se han derramado ríos de sangre y sembrado una cosecha de gemidos y lágrimas, que será recolectada por sus descendientes. (...) Los hombres, se ha dicho con acierto, piensan en manada y se vuelven locos en rebaño, mientras que sólo recuperan sus sentidos lentamente, y uno a uno".

Pere Bacarisas, l'hostaler de Collbató

L'any 1853 el periòdic *El Ancora* va publicar un anunci curiós: "Posada de las Cuevas de Monserrat, en Collbató. El crecido número de viajeros que pasa a visitar las famosas cuevas de Monserrat; las expediciones que sin cesar se llevan á cabo para dicho punto; la animación y vida que esta circunstancia va dando al pueblo de Collbató, todo ha inducido al dueño de la nueva posada de este pueblo, á no perdonar gasto para arreglar su establecimiento de tal modo que los viajeros encuentren en él toda clase de comodidades. Pedro Bacarisas, dueño de la grande y nueva posada de Collbató, es el mismo que tuvo el honor de acompañar á los primeros espedicionarios que esploraron estas maravillosas é ignoradas cuevas. Cabiéndole la imponderable satisfacción, de que todos quedaran contentos de él, y de los

guias que les proporcionó. Por lo mismo, no vacila en apelar á este testimonio, para que el público comprenda que no en vano se atreve á ofrecer sus servicios á las personas que quieran honrarle con su presencia. El mismo Bacarisas, procurará frutas, caballerías, fuegos de bengala, y cuanto se necesite para visitar las referidas cuevas del santuario de Ntra. Señora de Monserrat, y las maravillas de la montaña catalana. Las espediciones que quieran valerse de sus servicios, pueden escribirle con carta anticipada y el siguiente sobre: Al Sr. Pedro Bacarisas, posada de las cuevas de Monserrat, Collbató".

Un personatge el tal Pere, enginyós i atrevit que va veure una oportunitat de negoci a l'empara de la curiositat popular per aquelles coves de les que tothom parlava. Temps endarrerits quan no s'havien descobert els plaers d'anar d'excursió, quan la gent només viatjava per anar als balnearis, i encara per prescripció facultativa. O sigui, per força. De fet traslladar-se s'havia de fer amb uns vehicles insuportables i per camins precaris, un turment al capdavall. Tot i així hi havia interès per visitar alguns llocs que anaven de veu en veu, i s'acabava creant un clima de misteri, de cosa prodigiosa que calia tastar.

Les coves de salnitre Collbató varen ser un d'aquests llocs afavorits per la curiositat. Hem llegit l'anunci del senyor Pere oferint el seu nou establiment i els seus serveis als clients. I ara anem a veure què en pensava de tot això un dels tals, el viatger francès Alfred Germond de Lavigne[40] que l'any 1868 s'està a la *Posada de las Cuevas de Monserrat* i ens explica coses de com anava aquest establiment.

"Vaig tornar a la ruta de Martorell a Collbató, que estàvem fent en tartana. Aquest instrument de suplici finalment es va aturar i ens va deixar, trencats, sacsejats, estovats i afamats, davant de la *Posada nueva de las Cuevas*, a l'entrada de la vila de Collbató, a dos terceres parts del camí d'Esparreguera al Bruc. L'hostal era una casa blanca i petita de amb intenció monumental, un petit temple de dos pisos coronat per un frontó triangular. Un llarg vestíbul s'obria al ferm de la calçada, i sobre les seves parets, pintades de colors vius, es llegia, i no se amb quina intenció, la divisa de Sage [Alain-René Le Sage]: *In necessariis unitas. In dubiis libertas. In omnibus charitas*.

---

[40] Germond de Lavigne. *Visite au Montserrat* (Le Tour de Monde, Londres, 1869). *El Ancora* (11/6, 10/7/1853).

L'hostaler, Pere Bacarisas i Pujol, que ens va rebre al llindar de casa seva, és un home valent i molt acollidor, el tipus satisfet, molt orgullós de tenir una casa, un portal i un jardí i de deure tot això a la seva indústria. Pere Bacarisas ha estat un dels Cristòfol Colon de les cèlebres grutes, després del savi cronista Víctor Balaguer. És el guardià, té les claus i obté, per deixar-les visitar, una petita renda, i crec que una part va al municipi. Vàrem convenir amb el nostre hostaler com organitzaríem el temps. De seguida esmorzar, després d'esmorzar la visita a les grutes, en tornar el sopar i anar a dormir d'hora. L'endemà aixecar-nos ben aviat i partir cap a la muntanya amb els cavalls, els guies i les provisions per esmorzar a dalt.

Mentre que sacrificaven els pollastres, que ens feien la truita i que trinxaven el pernil, vàrem anar, sota la direcció de Pere Bacarisas, a visitar la vila i les ruïnes del castell vell, penjades d'un turó. Res de curiós a veure, sense cap dubte, però en Pere era feliç fent-nos aturar davant d'unes oliveres, d'un camp de vinyes on els ceps sense raïm es recolzaven al terra entre les pedres, davant d'un jardinet on els conjunts de flors eren envoltats de rajoles. I ens deia amb un gran somriure i tocant-se el pit amb la punta del dit: *Es meu*. Al costat del seu hostal ens va ensenyar el seu cup, en el que els seus fills col·locaven sacs d'espart plens d'olives, i veia rajar el producte dient-nos: *És el meu oli*. Ja a la taula, mentre veiem arribar l'esmorzar tant desitjat, vàrem convidar el nostre hoste, que es va situar al davant i quan varen arribar algunes botelles de vi blanc, nascut als barrancs pedregosos de Montserrat, va afegir, picant l'ull: *Es de mi cosecha*. En acabar vàrem partir cap a les grutes, sempre sota la direcció de Bacarisas que portava torxes, un foc de Bengala i cordes.

[Segueix una llarga i detallada descripció de l'interior de les coves]

En retornar a l'hostal estàvem una mica baldats de cansament. Un gran foc brillava a la llar de la cuina i nosaltres ens hi vàrem acostar, mentre tota la família Bacarisas, la mare Francisca i les quatre filles, Carmeta, Marcita, Pepita i Angeleta, s'ocupaven dels preparatius del nostre sopar. El menú va ser una mica més variat que el del matí, uns *pollos* acabats de matar, unes perdius, una llebre, ous, pernil, raïm i peres del jardí de l'amo i vi de la seva *cosecha*. Bacarisas es va mantenir fidelment al nostre costat i va trobar bons els nostres cigars. Ens va contar de manera molt divertida algunes històries interessants, massa il·lustrades, mala-

uradament per la nostra capacitat d'entendre-ho, d'expressions catalanes. I ens va demanar d'inscriure el nostre nom i el nostre testimoni en un llibre dedicat als seus visitants, entre els quals hi vàrem trobar nombrosos amics. Finalment ens va fer un curs de política i parlava de Prim [el general Joan Prim] i de Baldrich [el general Gabriel Baldrich], i va acabar amb un sonor *Viva la Libertad*!. Vàrem anar a dormir quedant d'acord per la primera hora de l'endemà.

No va ser necessari que ens vinguessin a picar a la porta. Abans de l'alba el corral estava esvalotat, i els pollastres feien sentir el seu crit de revolta i alarma. Pepita, Marcita, Carmeta i Angeleta agafaven els pobres pollastres destinats a la nostra reparació dalt la muntanya. Els gossos bordaven, i al *corral* tres muntures, dos cavalls i una mula, ens esperaven mentre agitaven les seves campanes. Després de prendre la xocolata, varem posar el peu a l'estrep i vàrem partir, tenint per guies els tres fills de Bacarisas, i escortats pel mateix Bacarisas, que ens va aconduir fins les primeres pujades".

Eren les fontades, minyons

Temps del vuit-cents, i l'amic Carles Bosch de la Trinxeria, que parla sempre de coses populars de manera assenyada, ens descriu a l'article *Una fontada*[41] una de les belles costums de la menestralia per tal de passar un diumenge agradable. Anar de fontada amb la família, o sia menjar un arròs amb conill al bosc, al costat d'un bon raig d'aigua fresqueta. A les poblacions veïnes de les serres de la marina moltes eren les fonts que acollien la festiva trobada. Famílies i colles d'amics i associacions de tota mena es trobaven enmig del bosc on dringava el rajolí: "en arribar al coll anomenat Roda-Soques que separa la nostra prada de la Vall-sana allí trobaves que hom s'hi aturaba per a pendre alenada, per agafar tot seguit la devallada fins a ca l'Artiller, on la gent començava a buscar un lloc a propósit on posar els atuells per el fer la minestra

[41] L'article d'en Bosch va ser escrit a Prats de Molló el dia 29 d'agost de l'any 1886 i publicat a la revista *Renaixensa* (1886).

i pasar el dia ... Quin brugit! Quina animació! Hi havia gent de totes les nostres contrades".

Però escoltem en Bosch de la Trinxeria: "Los barcelonins que, fugint de la calor del pla, estiuejan durant los mesos calorosos de juliol y agost en las frescas y regaladas valls de nostres Pirineus prompte entre ells se coneixen, prompte existeix entre las familias un llas de bona y franca amistat com si sempre s'haguessen conegut.

Los dias son tant llarchs! *lo dolce far niente* tan estimat! Los quefers y costums de la vida de ciutat son posats de recó; s'adoptan las costums de la vida del camp. Las senyoretas ab sombreros de palla d'amplas alas, vestidas de teixits clars elegants, calsadas d'espardenyas bordadas, sombrilla y alpenstock, pujan per las serras, cullint floretas de montanya, fent ramets de xucla-mel, clavellinas, margaridoyas y rosellas, que's posan ayrosament sobre llur sombrero. Los joves, vestits de dril, barret de palla, una flor a la botonera de la americana.., un galantejar y flirtejar que dura del matí al vespre. També que animadas, que alegras son las fontadas y excursions que s'organisan a las fonts frescas y sitis pintoreschs de la vall!

Avuy al santuari del Coral, demà a la font de Sant Antoni, a la font dels Mil gustos; un altre dia, ascensió al puig de Costabona, a las ruinas del convent de Santa Margarida, de coll d'Ares, a la torra del Mir, a l'ermitatge de Sant Guillem de Canigó, etc., etc. Hi ha en nostres Pirineus indrets tant agradables! tant atractius! Tothom sempre està disposat; l'ayre es tant pur, tant fresquet que 'l sol no ofèn; ademés que la vall està rodejada d'ombrívolas rouredas y castanyedas que donan una frescor delitosa.

Lo dia 23 d' agost de 1886, los estiuejants de Prats de Molló, projectàrem una diada de camp a la masia de la Plana, ahont se troba la rica font dels Mil gustos; una hora de pujada; a mitja serra, sota la torra del Mir; aygua abundant, gelada, que surt d'una penya, rodejada de creixens y ombelíferas, ombrejada per verns y freixas; glebers encatifats d'hermosas floretas (a 1.200 m., d' altitut); rica vista: lo Canigó, Pla, Guillem, Costabona, lo riberal del Tech fins a La Preste.

Sortírem de Prats de bon matí, las mamàs a cavall, la jovenalla a peu, un dia hermós, serè, no més algun borrall de broma sobre lo Canigó. Som una vintena... quin delit tothom! las senyoretas s' enfilan dalt la serra com daynas, cullint floretas ensà enllà, extasiantse devant las rossas carlinas esbadadas al sol. La

cabalcada de las mamàs segueix endarrera; tota la comitiva va serpejant camí amunt; l'oreig del matí fa voleyar algun sombrero que rodola rost avall... crits, riallas corrent darrera d'ell...

Arribem a la font, vinga l'esmorsar saborejant la rica aygua de la font dels Mil gustos, 5 gr. centíg., lo vas queda tot entelat, s' ha de veurer a glops de tant freda. Apa! noys, aném pel dinar!... uns arreplegan llenya, altres preparan los fogons ab quatre pedras per l'arròs y l' estofat; lo rich enciam de pebrots, tomàtechs, sebas y escarola posat en fresch al toll de la font. Mentres lo dinar cou, tot lo jovent a córrer, esbargintse per los glebers, pujant al cim de penyas, buscant punts de vista, herborejant, perseguint papallonas... Una corda lligada entre dos arbres serveix de balancer; y vinga gronxarse en mitj de crits y riallas. L' exercici, l'ayre fresquet, la font dels Mil gustos desperta la gana y fa badallar. Tots venen uns tras altres ensumant l'aroma suculent de l'estofat de badella.

De cop se sent lo primer toch de campana... s' ha tret l'esquella del Moreu pera avisar á la gent escampada que's va a tirar l'arròs a la grasala, arròs ab pebrots y tomàtechs d'ahont las camas y alas de pollastres sobressurten com d'un camp de batalla, en mitj de bombolls y escuma del such saborós.

No's fa esperar lo segon toch de esquella... á taula! á taula!.. , oh joya! una blanca toballa és parada sobre'l gleber sota l'ombrívola arbreda... vingan pedras per assiento y formar rotllo a l'entorn, tothom assentat, plat y forquilla sobre la falda. Ara! ara!... la cuynera porta la grasala d' arròs... quin suspir de satisfacció! tothom ensaliva; quin perfum més rich al destaparla! faria retornar un mort!... quina gana! quinas caixaladas!... y lo fresch y virolat enciam!... lo suculent estofat! la cuixa d'anyell rostida!.., lo tot arregat de bon vi de Banyuls!...

A postres cada hú diu un brindis, versos; se trinca á la salut dels presents y ausents. Se passa la tarde digerint, estirats sobre lo gleber, fent jochs de mans, jugant als quatre pilars. Al cap vespre s'empren la baixada, retorn a la vila, cada hú a sa casa; projectant altras fontadas. Per la nit, reunions, tertúlias, comèdias de saló... l' estiu passa que un no se'n adona.

Ve'l setembre, ja las nits y matinadas son fredas; l'humitat de las fonts sota 'ls arbres incomoda. L' alegra comitiva se disgrega; és cas de tornar a la ciutat comtal; uns segueixen als altres. Que tristos són los adeus!,.. no falta alguna llagrimeta.:. fins l'any vinent si a Deu plau!... y l'any vinent qui sab hont serem!...

podrem encara trobarnos tots reunits!... Quantas abrassadas y encaixadas de ma!... Adeu siau! Adeu siau!... parteix lo landau y mocadors y sombrillas voleyan enlayra... Adeu! adeu! á reveurer!... Eixa franca amistat de la temporada d'estiu no's troba en lloch; las bonas relacions d'eixa vida en comú no s'oblidan may més".

En Layret de les abelles, a Vallromanes

El senyor Joaquim Layret Rosell (Mataró 1845-Barcelona,1927), va ser un fabricant de teixits de Barcelona, nascut a Mataró, que a Vallromanes tenia dues finques: Can Gurgui i Can Ginesta. Un home de gran iniciativa i a diferència dels barcelonins que tenien finques d'esbarjo a la muntanya per passar l'estona, ell es dedicava a explotar-les en diverses activitats agrícoles[42].

Va contribuir a fundar la *Lliga de Propietaris de Montornès*, que neix l'any 1901 i té continuïtat fins la Guerra Civil. En Joaquim va ser el secretari de la primera junta i va exercir el càrrec fins l'any 1926, llavors el va succeir el seu fill Joaquim Layret Massana. En un altre article he explicat com va fer construir dues canoneres per intentar aturar les pedregades que malmetien els conreus. Notem que el desembre de 1907 rep un premi: "Por real orden del ministerio Fomento se ha dispuesto se libren los premios correspondientes á la región de Cataluña á los agricultores (...) A D. Joaquín Layret Rosell, otro de 1.500 pts por cultivo del olivo y fabricación de aceites". Una de les diverses activitats agrícoles que treballava.

Però ara ens interessen les abelles com activitat industrial, perquè en aquest àmbit va tenir bones idees. El 18 d'abril de 1909 la *Sociedad Española de Apicultura* organitza una visita a "los colmenares del apicultor don Joaquín Layret":

"Segons s'había anunciat, la Societat Espanyola d'Apicultura realisá el 18 d'abril una excursió apícola. Els excursionistas se dirigiren á Vallromanes, en qual terme radican les propietats del vispresident de la Societat, En Joaquím Layret, y en les quals te instalats los ruschs movilistes que foren l'objecte de nostra visita.

[42] *El Siglo Futuro* (6/12/1907). *Catalunya Agrícola* (abril, 1909). *LaVanguardia* (14/4/1909). *Ilustració Catalana* (2/5/1909). *La Vanguardia* (23/1/1914).

Un cop foren arribats els excursionistes á les esplèndides propietats del senyor Layret, s'els serví un esmorsà al aire lliure, visitant tot seguit el colmenar nombre 1. En el mateix pogué admirarse l'ordre en la colocació y disposició dels ruschs, y en general l'esmero ab que cuida ses abelles el senyor Layret, seguint sempre els moderns procediments y empleant les eynes mes modernes que recomanen els tractadistes d'apicultura. El colmenar nombre 2, qual fotografía s'acompanya, també fou visitat, inspeccionant els excursionistes alguns quadros movils de ruschs, poguentse convencer del bon estat dels aixams.

Tan agradable excursió s'acabá ab un dinar íntim, en el qual se serví per postres el classich mel y mató, y 'l president, En Ricart Geli, al fer us de la paraula, agrahí als molts concurrents llur assistencia al acte, que considerá com un dels medis mes prácticлs pera fomentar el sistema movilista y l' afició á les abelles. També s' dirigí una instancia endressada al Ministre de Foment, solicitant concedeixi á la Societat Espanyola d'Apicultura facilitats de tota mena pera propagar l'art apícol, que, donats el clima y flora d'Espanya, pot produir resultats tan profitosos.

Aquest es el primer cop que's reuneixen els apicultors pera visitar els colmenars importants ja establerts, essent ja una proba de que á la fi 's desperta entre 'ls propietaris rurals l'afició á l'apicultura, y que al ensemps se convencen del bon negoci que'ls pot reportar eixa nova industria.

Se felicitá calurosament al senyor Layret, no sols per l'importancia de sos colmenars, sí que també per haber sapigut aprofitar les ventatjes que les abelles proporcionen á l'agricultura com auxiliars de la fecundació vegetal, cas que tindríen d'imitar molts propietaris. Es d'esperar que 's continui avant sempre pel camí que s' ha comensat, car sabem que's preparen altres excursions á colmenars de la provincia de Barcelona, á les que segurament hi assistirán els apicultors en gran nombre". Notem que el senyor Layret es va fer construir un paradís secret al sot del Bord, forest agraïda d'arbres generosos.

Vet aquí unes notícies escrites pel senyor Antoni Layret: "El pare del meu avi es deia Joaquim Layret Massana. Vet aquí el nom de la font de Sant Joaquim, i la de Santa Anna, ambdòs onomàstiques el dia 26 de juliol, que era el dia de la festa gran a la Torre Sant Joaquim. Les sequioes (de la font de Sant Anna) les va importar i plantar el pare del meu avi des del Quebec (Canadà), durant el segle dinou. Aquestes sequoies són cataloga-

des i, per tant, formen part d'un catàleg protegit". També explica que en: "referència a unes rajoles a la façana de Can Vinagre, doncs bé, aquesta casa no és diu can Vinagre. El seu nom correcte és Can Dominguet, abans Can Sanjoan, i anomenada popularment Bonesbarjo. Les rajoles de la façana les vàren col.locar el Sr Giró (avi Girò) antic manobre del poble i molt conegut pels que portem molts anys al poble (els seus fills encara son pel poble), al voltant del anys 40, per ordre del meu avi. Igualment, els textos, segons tinc entès, son del pare del meu avi, Joaquim Layret Massana".

Después de la batalla

Bailén 1808

Después de la derrota miles de soldados franceses son trasladados a pie a Cádiz. Años después uno de los prisioneros escribe: "Las largas hileras de nuestros regimientos harapientos asemejaban procesiones de enfermos indigentes a los que un incendio ha expulsado de su hospital. Caminaban lentamente en un completo desorden, y sin reconocer otra disciplina que la culata de rifle de los soldados que formaban nuestra escolta. Cualquier preso que se separaba del grupo por una necesidad, o que a causa de su debilidad se obstinaba en no seguir la columna, lo hacía sobre su tumba. Los habitantes del lugar acudían a masacrarlo, solo teníamos que girarnos para ser testigos de estos asesinatos, y si no lo hacíamos, los gritos miserables y las canciones bárbaras de los asesinos también nos revelaban lo que acababa de pasar. Mujeres, niños, ancianos, todos mezclados".

Daubon, oficial de dragones, cuenta que: "El general René, uniéndose a su división, fue atacado por los campesinos cerca de Santa Elena, hacia la cima de la montaña. Agotado por el cansancio, privado de municiones y la mitad de su escolta, que había sido asesinados, el general se rindió, y fue llevado a La Carolina con lo que quedaba de la escolta. En la carretera sufrieron el tratamiento más humillante y brutal.

A la mañana siguiente de su llegada, los campesinos que los habían preso, junto con aquellos que vivían en la Carolina, fueron

al hospital, despertaron a los hombres que podían caminar y masacraron a los que no eran capaces de seguirlos. Se llevaron 150 heridos, así como al general, también lesionado, a su ayudante de campo, un niño que era su sobrino, y algunos otros franceses detenidos hacía unos días. Se los llevaron a un lugar llamado la Venta de Cárdenas, en las gargantas de la Sierra Morena".

Otro cronista da detalles:"Al llegar a la casa [la Venta de Cárdenas], mataron a todos los heridos delante del general, entonces hicieron un fuego ardiente [un caldero de aceite hirviendo] y quemaron vivos al general y a su escolta, después de cometer mil abominaciones sobre muchas personas. Pasamos varios días después por el sitio y las marcas de fuego eran muy visibles. Los huesos estaban todos aún carbonizados, y a los muertos no los habían enterrado.

Nada en el mundo era tan horrible como este triste espectáculo". Daubon pasa por el sitio: "vimos con horror los restos en descomposición de más de quinientos franceses convirtidos en presa de los buitres, después de haberlo sido de los habitantes feroces de estas regiones".

Los presos llegan a Cádiz donde son recibidos con insultos por la población, desfilando andrajosos por la ciudad. Los encierran en barcos-prisión expuestos al sol y mal alimentados con pan lleno de tierra, comida salada, habas podridas y agua en poca cantidad. En fin, "un mundo de espectros" diezmados por toda clase de enfermedades: diarea, disenteria, tifus, escorbuto. Los cadáveres los tiran al mar pero la corriente los empuja a la playa de Cádiz por lo que las autoridades de la ciudad se hacen cargo de su entierro, però van a recogerlos una vez por semana pudriéndose en los barcos bajo un sol inclemente. A los que quedaron vivos les esperaba el hambre en la isla de Cabrera.

El extraordinario sufrimiento que vivieron los prisioneros franceses derrotados en la batalla de Bailén el dia 20 de julio del año 1808 se puede cuantificar, aunqué las cifras son imprecisas. Larchey dice que de 19.000 soldados solo volvieron a Francia 3.000. No precisa los muertos en la batalla de Bailén pero los prisioneros encerrados en barcos en Cádiz eran unos 14.000 diezmados por las enfermedades y epidemias vivieron unos 1.500. Los encerraron en la isla de Cabrera con otros prisioneros franceses, formando un grupo de 4.500. Muchos murieron de hambre y

al final de la guerra, el año 1814, dos fragatas devolvieron a su país los 3.000 que quedaban vivos.

La derrota de Bailén y sus dramáticas consecuencias causaron sensación en Francia y muchos libros ofrecieron al público los detalles de lo que sucedió a sus soldados en España. Uno que gozó de una extraordinaria difusión fué el de Henri Ducor, *Aventures d'un marin de la garde imperiale prisonnier de guerre sur les pontons espagnols, dans l'ile de Cabrera et en Russie*, del año 1833. Una reedición del año 1858 contiene muchas ilustraciones de gran dramatismo.

De gran interés es un libro que recoje diversos escritos de memorias de personas que sufrieron prisión en Cádiz o en la isla de Cabrera: Lorédan Larchey. *Les suites d'une capitulation. Relations des captifs de Baylen et de la glorieuse retraite du 116e régiment* (Paris, 1884). En la introducción culpa a los españoles de las muertes de sus compatriotas, considerado que la crueldad era resultado de la ignorancia.

Reconoce el "odio por la invasión" pero relativiza su importancia por los antecedentes históricos raciales: "En cuanto a los españoles, por el contrario, todo contri-buyó a empujar su violencia natural a los límites extremos de la ferocidad: el odio por la invasión y de un rey impuesto por la fuerza; el sentimiento de inferioridad militar que provoca entre los débiles las más horribles represalias cuando pueden reunirse diez contra uno; su fe excitada por la propaganda que predicaba el asesinato del francés como obra santa.

Ciertamente, matar al opresor por medio de torturas sin nombre, es digno del cielo y de la patria. La tradición de los árabes, antiguos gobernantes de Andalucía, se encuentra en su totalidad en el furor con que el pueblo mutilaba los cadáveres de sus víctimas. En realidad, el pueblo no había aprendido nada de los moros; permanecía ignorante, supersticioso, con una vida pobre, insensible a las privaciones que imponía, demasiado amante de ver sacrificar a los toros o de enviar a los herejes a la parrilla, para vacilar frente a actos que hacen estremecer. Llegó al grado de exasperación de dar su vida para eliminar a uno de sus enemigos". Si Larchey recordara la guerra de la Vendée hubiera matizado el componente racial del horror.

Zaragoza 1809

Maurice de Maltzen[43] nos cuenta que el dia 22 de febrero de 1809: "Entramos en la parte de la ciudad que no habíamos ganado después de ver desfilar a más de 20.000 hombres, tanto las tropas regulares como los paisanos. Todas las calles están desiertas y llenas de cadáveres. En cada puerta podíamos ver a mujeres y niños sin hogar, llorando, muriendo de hambre, la presencia de la muerte. Las casas están perforadas por las bombas. No se sabe qué ha sido de los 60.000 habitantes de una de las ciudades más prósperas de España. No se ha puesto orden a causa de la manera en que se han repartido los puestos militares por diferentes barrios.

Muchos soldados se han dedicado al saqueo. Me han ofrecido unas mulas de 25 luises por 30 francos. No he podido comprarlas porque no hay forraje en ningún sitio. Los soldados cometen excesos para enriquecerse. Las órdenes más severas dadas para prevenirlo no producen ningún efecto. Las casas que tomamos antes de la rendición de la plaza estaban llenas de bellos muebles de todo tipo. Yo soy el dueño de un piano de gran belleza, si se lo pudiera enviar, mis queridas damas, estoy convencido de que Henriette se convertiría en músico. Si me destinan en Zaragoza, haré negocios con mi anfitrión.

Esta mañana he entrado en el Palacio de Palafox, este miserable que acaba de morir en un sótano, en los brazos de don Basilio [Boggiero], un monje fanático que merecía la muerte una y mil veces. Pero se ha otorgado el perdón a los mayores villanos. Esta medida, aunque lamentable, está dictada por la política.

Es imposible describir este horrible asedio y los peligros que corríamos, eramos al principio 35 oficiales y ahora 27 están fuera de combate, muertos o heridos. Cada día se producía un asalto por la brecha de algunos edificios, y no era raro que uno de los nuestros vertiera su sangre. Lo que era cruel era caer herido en lugares en los que pensábamos estar a salvo. A menudo me encontré en habitaciones con las ventanas atrincheradas, y las balas pasaban silbando a mis oídos y llenaban de astillas y polvo mi cara. En fin, el asedio de Zaragoza ofrecerá material a la historia.

---

[43] Vicomte de Grouchy. *Correspondance inédite du baron Maurice de Maltzen, officier du génie à l'armée d'Espagne* (1809-1810.) Braine-le Comte (1880).

[25 de febrero de 1809] Anuncié la muerte de Palafox, y todavía está vivo, pero a su amigo Don Basilio lo fusilaron ayer. Hablo de Zaragoza para decirte que habrá muchos premios concedidos a los ingenieros utilizados en el sitio. Todos aquellos que han sido heridos probablemente tendrá la cruz".

Sabemos que los prisioneros españoles fueron trasladados a Francia trabajando como esclavos en la construcción de canales y diversas obras peligrosas. El mes de marzo del mismo año Napoleón comenta: "Doce mil presos vienen de Zaragoza. Están muriendo a razón de 300 a 400 al día. Por lo tanto podemos calcular que no más de 6000 llegarán a Francia. Ordené un régimen de dureza, estas personas deben ser obligados a trabajar, les guste o no. La totalidad de ellos son fanáticos y no merecen consideración alguna".

Arapiles 1812

La derrota francesa en la batalla el 22 de julio de 1812 les suposo la pérdida de doce mil soldados. Una masacre de cuerpos al sol. Algunos soldados vencedores lo cuentan: "Vi una larga línea de buitres en el campo de batalla; estos pájaros de mal agüero se posaban erguidamente, y a distancia se podían confundir con un regimiento formado en una sola línea. Era un lugar magnífico para ellos; los cuerpos de hombres y caballos, que se habían intentado incinerar, estaban amontonados por todas partes, medio quemados. Después de la batalla se amontonaron juntos los restos de los animales y soldados y se cubrieron con ramas tan verdes que no hicieron un fuego capaz de convertir en cenizas todo aquello. Había un hedor insoportable y la escena era repugnante. Un gran número de cerdos, traídos por los campesinos, deambulaban por la zona y compartían el festejo con los buitres."

También: "lo que vi fue horrible: el campo estaba plagado de cabezas, brazos, piernas, caballos. Los heridos chillaban y sangraban, las mujeres gritaban y lloraban por sus maridos muertos". Otro: "Era horrible el sonido de los lloros y quejidos de los moribundos cuyo sufrimiento se veía aumentado por los saqueadores portugueses que les desnudaban para quedarse con sus ropas ".

Sobre las viudas de los soldados británicos que seguian al ejército: "Toda idea de moralidad o decencia había desaparecido. El saqueo y el libertinaje eran sus únicos objetivos. Los soldados

apreciaban a sus mujeres en proporción a su dedicación a estos vicios. En cuanto acababa el combate, estas arpías cubrían el campo de batalla, saqueando a los enemigos y a nuestros soldados por igual. Muchos heridos eran asesinados para acallar sus quejas".

El capitán francés Marcel[44] pasa por el campo de batalla poco tiempo después: "Después de algunos días de lluvia contínua los caminos estaban espantosos. De todas maneras regresamos y hicimos vivac cerca de los Arapiles, y partimos a las siete de la tarde para llegar a Salamanca en una marcha nocturna. Atravesamos el campo de batalla en plena oscuridad. Marchábamos con gran dificultad enmedio de los cadáveres que ya eran esqueletos. Las cabezas rodaban y los huesos sobre los que pisábamos hacían al romperse un ruido siniestro. (...) Salamanca fué entregada al saqueo (...) los habitantes se comportaron de una manera atroz con los heridos de los Arapiles, arrancando las tiras de vendaje y poniendo al descubierto las heridas. Mutilando de manera horrible a otros infelices y envenenando a todos los amputados que estaban en los hospitales. No hubo ninguna piedad para semejantes salvajes".

Un joven Ramón de Mesonero Romanos[45] un año después de la batalla visitarà el lugar: "En el mes de Agosto de 1813, apenas evacuada por los franceses la capital del reino a consecuencia de la gloriosa jornada de los Arapiles, mi buen padre, que con suma impaciencia había permanecido incomunicado durante cinco años con su país, aunque sabedor por el rumor público de la desdichada parte que en los desastres de la guerra había alcanzado; que se complacía en referirnos los pormenores de aquella importante jornada, mostrándonos en el mapa con el dedo los pueblos de Arapiles y sus colindantes, las Torres (donde radicaban sus bienes), Calvarrasa, Babilafuente y demás que fueron campo glorioso de aquella sangrienta batalla; que suspiraba y gemía, no por sus frutos perdidos, no por sus tierras, incultas o abandonadas, sino por los desmanes causados a su país natal a consecuencia de los frecuentes encuentros de los ejércitos franceses con los aliados anglo-hispano-portugués, no pudo

[44] *Campagnes du capitaine Marcel, du 69e de ligne, en Espagne et en Portugal (1808-1814)* (Paris, 1913).
[45] Ramón de Mesonero Romanos. *Memorias de un Setentón* (Madrid, 1881).

resistir por más tiempo a su deseo de visitarle y convencerse por su misma vista de tanta calamidad y desventura.

Arrostrando los terribles obstáculos que a la sazón ofrecían los caminos destruidos, los pueblos, las ventas y caseríos incendiados, el ataque probable de las bandas de salteadores que había dejado la guerra en pos de sí, y los escasos o inverosímiles medios de comunicación que por entonces eran posibles, ajustó una galera (no recuerdo cuál de las dos que hacían el ordinario servicio entre Madrid y Salamanca, a cargo de los respectivos capataces Picota y Faco Brocas), y al rayar el alba de una mañanita de Agosto, previa la saludable y muy prudente preparación con los auxilios espirituales, y probablemente la de arreglar también sus negocios temporales, embanastó en el ya dicho vehículo a toda la familia, compuesta del matrimonio y cinco hijos, todos de tierna edad —yo, que era el segundo, contaba a la sazón diez años— y emprendimos con la ayuda de Dios una marcha heroica, que ofrecía a la sazón más peligro que el que hoy suelen arrostrar los osados exploradores de las regiones polares. (...)

Pisamos, pues, aquellas célebres, aunque modestas heredades, hallándolas casi yermas, si bien sembradas de huesos y esqueletos de hombres y caballos, de balería de todos calibres, y de infinitos restos del equipo militar. Era un inmenso cementerio al descubierto, que se extendía por algunas leguas a la redonda, y que ofrecía un horroroso espectáculo, capaz de poner miedo en el ánimo más esforzado. Pero los muchachos lo apreciábamos de otro modo, convirtiéndolo todo en provecho de nuestros juegos y escarceos. Mis hermanitos y yo, unidos con los chicos de los renteros de mi padre, y con la mejor voluntad y patriótica algazara, reuníamos aquellos horribles restos, apilándolos en formas caprichosas y pegándoles fuego con los rastrojos, porque todos aquellos huesos, a nuestro entender, 'eran de los pícaros franceses', y porque, según nos aseguraban los labriegos, aquellas cenizas eran muy convenientes para el abono de las tierras; otras veces, dedicándonos al acopio de proyectiles, les colocábamos en sendas pilas, como suelen verse en los parques y maestranzas, y recogiendo entre ellos aquellos más pequeños que podíamos llevar en los bolsillos, tornábamos a la aldea muy satisfechos de nuestra jornada y ostentando nuestro surtido de municiones. Otro día, conducidos por mi padre, nos dirigíamos a las dos célebres colinas, el Arapil grande y el de las Fuentes, teatro principal de

aquella sangrienta jornada, y cuya nombradía alcanza a los tiempos heroicos de nuestra historia, según el Romancero".

The other side

1760

Els que acusen els espanyols d'ociositat com a mínim han fer una excepció a favor dels pagesos catalans, als que he trobat aquest matí treballant a la llum de la lluna en els camps, mentre sortia de Piera a les quatre en punt. M'he preguntat com és que hi ha gent que amb tanta diligència surt del llit i s'aixeca tan d'hora per a aquest propòsit? Tal vegada la gent s'aixeca tan aviat a fer la feina per evitar el cansament durant les hores ardents del migdia. (...) El meu bon amic Canon m'assegura que els aragonesos no van massa pel darrera dels catalans en aquest particular, però sosté que els catalans són la gent més activa d'Espanya, i ofereix una bona raó per a això. La raó és, diu, que des dels 15 als 60 anys, els pobres catalans es veuen obligats a pagar un impost de 44 reals anuals, a més de la quota de taxes comuns a tots els súbdits. Aquest pesat impost, continua Canon, va ser obligat als catalans per Felip V, per castigar-los per la seva obstinada adherència al seu competidor Carles a la llarga guerra de successió, com ells l'anomenen.

¡Vegeu el que aconsegueixen els petits en ficar-se en les competicions dels grans! La gent comú de Catalunya, i els camperols especialment, no tenien cap necessitat d'involucrar-se en la successió, ja que guanyés qui guanyés seguirien sota un govern sense restriccions. Però la multitud sempre ha estat insensata a tot el món, i sempre l'han convertit en eina per defensar arguments que els afecten molt poc, o molt remotament. I mai no els podreu convèncer que, en quant als seus interessos, importa molt poc com i per qui estiguin governats.

En comptes de mantenir la pau, i fer només d'espectadors, com altres espanyols van fer en aquesta ocasió, en comptes de deixar els dos prínceps lluitar tot el que poguessin, els tontos catalans van escoltar la seductora veu dels nombrosos emissaris d'Àustria i Anglaterra, que els van fer creure que tot serien rics, tots feliços i tots gloriosos, si prevalia Carles. L'efecte d'aquestes promeses

va ser que les pobres gents van deixar les seves arades i màquines de teixir, van agafar espases i escopetes i van marxar bravament contra Felip, declarant que tindrien un rei alemany, i no un de francès.

Però de què varen servir les seves declaracions i les seves lluites! Felip va prevaler, perquè els alemanys poc van poder fer per Carles. I els anglesos, que l'hi havien donat un suport potent durant molt de temps, es van cansar i el van abandonar. Desertats i rendits pels aliats de Carles, els desgraciats catalans van ser considerats rebels i traïdors pel vencedor. Molts d'ells havien caigut en la guerra, però ara eren penjats, decapitats, enviats a galeres, i assetjats i torturats de diverses maneres.

Llavors se'ls va exigir un impost que obligava a tota la seva posteritat, i ara es veuen forçats a aixecar-se abans de l'alba per poder-lo pagar i expiar el gran disbarat dels seus progenitors. *Tuas res age* [a la teva empresa] és el millor consell que la prudència pot donar, i si cada català, en comptes de *Viva el Rei Don Carlos*, s'hagués dit a si mateix i als seus paisans *tuas res age*, haurien evitat les calamitats que els van sobrevenir per falta d'aquest consell. [46]

1813

El catalán es espíritual, ingenioso y muy sensible. Si todas estas qualidades fuesen dirigidas por una educación bien entendida, lo harian infinitamente amable. Pero se ha dexado encenagar al pueblo en la mas profunda ignorancia. Una ridícula preocupación condena también á las mugeres á no saber nada. Se supone que así serán mas virtuosas; como si las pasiones no tomasen mas imperio sobre el ignorante, que cogen desprevenido, que sobre el individuo cuyo corazón hallan precaucionado contra sus ataques.

De muchachos hay muy pocos que aprendan á leer y escribir. Aquellos, cuyo nacimiento, ó fortuna llama á empleos que requieren instrucción, son educados con métodos ineptos y bárbaros. Se les dexa en una total ignorancia de la literatura de los demás países. No aprenden sino su propia historia, y no llegan á adquirir la noticia de los hechos que la forman sino por medio de vagas é inciertas tradiciones. Algunas acciones señaladas,

[46] Joseph Baretti. *A journey from London to Genoa, through England, Portugal, Spain and France* (London, 1770).

atribuidas á sus antepasados dan pábulo á su amor propio, y les inspiran un profundo desprecio de todo lo que no es catalán.

Si diesen una ojeada á los fastos de la diferentes naciones, hallarían en todos los parages del mundo civilizado épocas de grandeza, y rasgos de heroísmo que no podrian dexar de admirar. No habría pueblo que no viniese uno después de otro á reclamar la parte que le toca del aprecio exclusivo é ilimitado que todos hacen de sí mismos y de sus abuelos, y quando los alumnos se hubieran reido del apático chino, y estúpido egipcio que osadamente se arrogan el primer lugar entre las naciones, volverían a sí mismos, y se hallarían penetrados de una presunción enteramente ridícula. Tan útiles consejos moderarían la aspereza de carácter, y el catalán sin perder una de aquellas apreciables qualidades que le distinguen, por fin tendría á bien el llegar á ser ciudadanos del mundo, y hermano de la humanidad. [47]

1833

Hallé, sin embargo, [en Barcelona] cierta enfática superioridad, cierta aristocracia mercantil, algo exagerada, la cual, unida al espíritu de provincia, que en Cataluña se echa de ver más que en parte alguna, choca sobremanera al forastero, y sobre todo al español que se encuentra mirado como un extranjero. Este amor propio, que les hace creerse muy superiores al resto de España, este egoísmo provincial, que pretende que en agradecimiento de su industria, le paguen un tributo forzado las demás provincias y el Gobierno la dispense continuas exenciones y privilegios con perjuicio de aquéllas, no dejaba de proporcionarme algunas contestaciones con los dueños de las fábricas. En ellas puedo decir que observé la agudeza de sus argumentos; por ejemplo, decíanme: Nosotros somos obligados á comprar los granos y otras materias de Castilla, pudiéndolos tener más baratos del extranjero; pues obliguese en cambio á los castellanos á comprar nuestras manufacturas.

Pero este argumento está contestado en el hecho, pues yo veía y ellos mismos me habían repetido, que casi todos los productos de sus fábricas los remitían a Madrid y otras ciudades; luego, señores catalanes, ¿quiénes compran sus manufacturas de ustedes? ¿Los franceses? No por cierto. ¿Los ingleses? Tampoco.

---

[47] *Historia de las conspiraciones tramadas en Cataluña contra los exércitos franceses.* Tomo I (Barcelona, 1813).

No hay que cansarse, son los españoles? y si no recórranse esas tiendas de Madrid, Valencia, Sevilla, etc., y se verán en todas ellas sustituidos en lo general los paños, las blondas, los algodones, las sedas, los sombreros, las medias, el papel, los percales catalanes á los extranjeros, que hace diez años ocupaban casi exclusivamente nuestro mercado; verase á la más elegante dama y al más alambicado petimetre mirar sin horror un precioso velo trabajado en Sarriá ó en Gracia por las obreras de Margarit, ó hacerse un traje de paño Tarrasa, que puede, sin desmentirle, hacerle pasar por de Sedán. Sin embargo, los astutos catalanes, conociendo aún un resto de preocupación en ciertas cabezas, suelen á veces cambiar por algún extranjero los nombres de su fábrica, y yo mismo he visto tejer en Barcelona medias y pañuelos con el nombre de París y Lyón. Vayase por los géneros extranjeros que tal vez el mismo interés les hará pasar por catalanes.[48]

1838

El cas dels catalans em sembla el cas dels mestre de forja francesos. Aquests senyors volen lleis justes, a excepció de la llei de duana, que s'ha de fer al seu gust. Els catalans demanen que cada espanyol que fa ús de teles de cotó pagui quatre francs de renda pel sol fet d'existir Catalunya. Cal que l'espanyol de Granada, de Málaga o de La Coruña no compri els productes britànics de cotó, que són excel·lents i que costen un franc la unitat, i que utilitzi els productes de cotó de Catalunya, molt inferiors, i que costen tres francs la unitat. Amb aquesta excepció, aquesta gent són en el fons republicans i grans admiradors del Contracte Social de Jean-Jacques Rousseau. Diuen estimar el que és útil i odiar la injustícia que beneficia a uns pocs. És a dir, avorreixen els privilegis d'una classe noble que no tenen, però volen seguir gaudint dels privilegis comercials que amb la seva influència varen extorquí fa temps a la monarquia absoluta. Els catalans són liberals com el poeta Alfieri, que era comte i detestava els reis, però considerava sagrats els privilegis dels comtes.[49]

---

[48] Ramon Mesonero Romanos. *Recuerdos de viaje por Francia y Bélgica* (1833). Trabajos no coleccionados. Tomo II. Madrid, 1905.
[49] Henri-Marie Beyle (Stendhal). *Mémoires d'un touriste* (Paris, 1929).

Notes de premsa

La premsa satírica a Mataró[50]

En el període que va de l'any 1887, data de la primera publicació satírica mataronina, a l'any 1932, quan surt la darrera abans de la guerra civil, podem comptar una dotzena escassa de títols. Aquesta activitat literària festiva no va ser massa cultivada pels lletraferits d'aquí, els quals preferien esbatussar-se en les publicacions *series*. Així, la premsa política de la Restauració té en les seves pàgines un lloc cabdal per als enfrontaments dialèctics d'un to polèmic força pujat que, en tractar dels partits polítics enemics, fins i tot arriba a l'insult.

Però la premsa satírica estricta, que en aquells mateixos anys tenia molts cultivadors i memorables títols a Barcelona, no va temptar els caps de brot de la ciutat. El primer és el centenari *Lo Regidor Matheu* (1887) que llegit amb ulls d'ara és d'una innocència de verge noucentista que talla l'alè. Vint anys després apareix el lerrouxista *La Estaca* (1907), que té com a única motivació insultar les "hembras catalaneras" de la coalició Solidaritat Catalana, i això ja és una altra cosa.

La sàtira local te el seu exponent més interessant en els títols que al llarg de quinze anys publiquen la colla del Cau Grillat: *Mataró en Broma* (1915), *L'últim dia de la fira* (1915), *Castanyes i Panellets* (1915), *AFP* (A fer punyetes) (1919), *La Llufa* (1922), *Els 4 gats* (1923), *Els Panxistes* (1923) i *La Vespa* (1930). La intenció d'aquest col·lectiu iconoclasta d'anticlericals, d'ideologia catalanista d'esquerra, era riure's de tots els estaments, entitats i organismes públics i privats de Mataró. La colla grillada es manté unida fins l'any 1919, però llavors les dissensions internes els duen a enviar el gremi "A Fer Punyetes". A partir

---

[50] *La lletra de la història* (Novembre, 1987). Edició facsímil dels exemplars coneguts de la premsa satírica de Mataró.

d'aleshores els títols que segueixen els escriuen membres de l'antic Cau per a bescantar l'evolució burocràtica d'alguns dels antics integrants i, de passada, tornen a carregar contra partits polítics, centres religiosos, periòdics, personatges de tota mena, i res no els detura. Menció a part hem de fer de *La Vespa* (1930), el periòdic satíric mes incisiu dels que s'havien publicat fins aleshores a Mataró, editat arran de caure l'Ajuntament de la Dictadura, i que va costar algun disgust als seus autors. Altres títols menors són: *Lo Truc* (1910) i *La Llumanera* (1923). Aquest darrer periòdic va fer la rara proesa d'editar tres números, quan l'habitual era el número únic. Però el seu estil carregós, d'articles llargs sense idees, el fa soporífer.

Publico en facsímil reduït tots els títols de premsa satírica local que he localitzat. Els que s'han perdut són: *Lo Truc*, *L'últim dia de la fira*, i *AFP*. *Lo Regidor Matheu* és de la Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis Laietana i els altres de col·leccionistes particulars, llevat de *La Llumanera* que és a l'Arxiu Municipal de Mataró. Molts d'aquests títols són en certa manera inèdits, en no trobar-los a cap arxiu ni biblioteca pública, i ser molt difícil la consulta. Cal ressaltar la publicació de *La Estaca* ja que després de fotocopiar-la va desaparèixer l'original. Temps després vaig editar un segon volum de facsímils amb algunes de les revistes perdudes localitzades en arxius privats: *L'últim dia de la fira*, i *AFP* i *Mataró en broma* i la desconeguda *Lo Ballaruch*.

Lo Regidor Mateu (1887)

L'any 1887, ara fa un segle, apareix el primer títol satíric de la premsa de Mataró, que invoca la memòria del regidor Matheu, un personatge inexistent en la història de la ciutat, però molt present en el folklore popular, com una mena de referència satírica, al qual s'imputaven tota mena d'idees poca soltes. Aquest periòdic el presenta ressuscitat perquè vegi la trista situació política de la ciutat, dominada per les corrupteles polítiques dels cacics que realitzen tota mena d'accions de sotamà per assegurar-se el càrrec, fent capgirar els resultats electorals, duent a votar els morts, etc. En aquell moment s'acostaven les eleccions municipals i els redactors passen per l'adreçador suau del periòdic els principals partits: als carlins els acusen de manipular la religió en benefici propi i només com a mera aparença; als republicans de manipular l'obrer predicant la seva emancipació; parlen del deute

municipal que no té remei, i ironitzen sobre el tràmit interminable que pateix el projecte d'eixample a Madrid. Explicarem algunes referències molt de l'època: s'al·ludeix al costum d'acomiadar el seguici dels enterraments a l'esplanada de les monges caputxines (aleshores només els íntims continuaven fins al cementiri); es parla dels discursos sobre els fets del 10 de gener de 1875, celebració de la victòria que aquell dia assoliren els mataronins sobre la tropa carlina que intentava envair la ciutat. Hi ha també notes iròniques sobre l'espiritisme, molt popular entre les classes populars com a alternativa al catolicisme. I poca cosa més d'aquest títol vuitcentista, que és un suplement humorístic del periòdic *El Mataronés*.

La Estaca (1907)

Surt a la llum pública el 19 de gener de 1907 amb el fi exclusiu d'atacar la Solidaritat Catalana des de la perspectiva política dels republicans lerrouxistes. La sàtira dels enemics polítics és més aviat insult, i passen pel sedàs tots els que tenen a veure amb els solidaris: en Pepito Cabot, aspirant a diputat provincial, ex possibilista i ara cap de la coalició; en Marquès; en Mayola d'Arenys, i a alguns els acusen de carlistes i clericals: Marfà, Fàbregas, Cuadrada, Pascual, etc. Els seus enemics són "el caciquismo, la clericalla, las hordas carlistas (..), y en particular esas 'hembras catalaneras'", no oblidant però, els altres sectors republicans que no estaven d'acord amb ells. En un article fan la proposta de crear grups revolucionaris de *descamisados* per atacar els contraris. També és refereixen a l'elecció a diputat a Corts de 1905 que va guanyar el president de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Salvador Rius i Torras, de la Lliga Catalana, amb suport de liberals i carlins , anomenant-lo *puerco espín*. A la portada del periòdic hi ha un dibuix al·legòric del suport que l'església dóna als catalanistes, amb el rerefons de la façana de Santa Maria. També donen suport a l'obra i a la persona de Ferrer i Guàrdia, que en aquells moments era detingut i processat com a inductor de l'atemptat contra Alfons XIII fet per Mateu Morral, ja que aquest era un empleat de la seva editorial.

Lo Ballaruc (1914)

Periòdic editat l'any 1914 pel jovent de l'Ateneu Obrer amb motiu del ball de Carnestoltes que va celebrar l'entitat. Esdeveniment social que era una bona ocasió per a ells i elles de trobar parella, d'aquí les ironies i la intenció dels articles publicats.

Mataró en Broma (1915)

Aquest títol, editat el 5 de gener de 1915, suposa l'aparició pública de la colla del Cau Grillat, que es dedica a fer sàtira de la premsa, els polítics, els intel·lectuals i les institucions. Vet aquí els personatges citats al paper: Pere Pascual, farmacèutic alt i prim (per a mes detalls vegeu *La Vespa*). Joan Busqué, prevere de Santa Maria, que feia versos. Domènec Campins, rellotger, regidor del Centre Autonomista Republicà, que s'estava al carrer de Barcelona. Francesc Rossetti, empleat de despatx, republicà i nacionalista, autor de molts llibres de poesia, membre del Cau Grillat. Emili Aranyó, alcalde, liberal de la tendència albista. Joan Clavell, empresari d'una important fàbrica de bombetes del carrer Biada. Ramon Puigbonet, liberal albista de la colla del cacic Moret, que tenia la dèria de fer revistes i una notable perspicàcia publicista: edita *La Réplica* i *La Réplica Artística*, entre d'altres. En Fogonini era el fabricant de fogons Sr.Casa-bella, prohom dels cors de Clavé, popular ramblista i aferrissat insolvent: no pagava ningú. Vicenç Borràs i Baiges, periodista afeccionat que escriu a diverses publicacions locals: era empleat de l'Ajuntament, fill de Baldomer Borràs, regidor pel partit autonomista republicà que de jove havia festejat amb sectors obreristes. Salvador Llanas i Rabassa (1854-1928), lletraferit que treballava al despatx de Can Marfà, conservador, com els seus amos: havia escrit moltes col·laboracions literàries a diversos periòdics i dirigia el *Diario de Mataró y la Comarca*, publicació mil·lenària en exemplars apareguts, però que tenia molt poc prestigi entre els cercles cultes de la ciutat, pel seu conserva-dorisme i la religiositat extrema. Llanas era poeta i autor de teatre, amb diversos títols estrenats que gaudiren d'una certa fama. Lluís Moret i Català, el cacic per excel·lència, diputat a Corts, advocat, era liberal albista, vivia al carrer Nou i hom l'anomenava *El Moro*, avi de l'ex-alcalde Salas i Moret. El periòdic *El Liberal* venia a ser el seu butlletí oficial i l'Octavi

Culla un dels seus regidors més fidels. En un article s'ironitza sobre quatre intel·lectuals sense citar-ne el seu nom. Hem pogut identificar el III: Emili Saleta i Llorenç i el IV: Francesc Rossetti. Pel que fa als polítics, el I és el cacic Moret, el II l'alcalde Àngel Fàbregas, i el III l'Octavi Culla. I finalment un nom de lloc, el del teatre Euterpe, que estava instal·lat al costat de la presó, al carrer de la muralla del mateix nom.

L'últim dia de la Fira (1915)

Periòdic del Cau Grillat que apareix el maig de 1915. Repeteix l'estructura de les publicacions precedents, fent broma dels polítics, dels metges, de les casades, dels espectacles, de la banda municipal, etc. Ressaltem el poema que ridiculitza els liberals, eterns propietaris de les cadires municipals, i les descripcions de polítics, la primera de les quals correspon a l'alcalde Emili Aranyó.

Castanyes i Panallets (1915)

Editat el 30 d'octubre de 1915 per la colla del Cau Grillat, en commemoració de la diada dels morts. Els articles tracten les temàtiques clàssiques de sàtira dels prohoms i institucions ciutadanes, com *La Pubilla*, o sia l'Ajuntament, de majoria liberal permanent, envoltant-ho tot de notes fúnebres, dol, vídues i la retòrica pròpia de Tots Sants. Hi ha referències a les divisions en la societat mataronina al voltant de la guerra europea, en francòfils i germanòfils, i notes sobre la manca de productes alimentaris degut a aquell conflicte. Els personatges que hi surten ja els hem documentat abans, llevat d'en Vicens Barbena un republicà radical molt afeccionat a escriure versos a la publicació del partit *Nuevo Ideal*. Per seguir la seva curiosa evolució política, vegeu *La Vespa*. Hi són citats locals públics i d'entitats de tot tipus: La Constància, societat recreativa propietària del teatre Clave, dissolta l'any 1915, que és quan l'empresari de varietats Josep Pruna es fa càrrec del teatre. El casino La Unión, a la plaça de Cuba, els socis del qual mantenien una gran rivalitat amb els de l'Iris, al carrer de Bonaire, fundat l'any 1915 per elements de la dissolta societat La Constància. El cinema Modern, a la Riera, era regentat pel Sr.Trilla, i el cinema Gayarre, a la Rambla, (després cine Serra) el dirigia en Cugat. A l'antiga Sala Mercè del carrer

de Bonaire s'hi havia inaugurat, l'octubre de 1911, el Royal Cine, que duu una vida trista fins l'any 1915 quan el tanquen. El Sr.Ibañez s'encarrega aleshores del local i obra el Cinema Doré. El Foment de la Sardana era situat al primer pis del cafè Peninsular, a la Riera, davant el carrer d'en Pujol, al mateix lloc hi havia el Casal Catalanista. El Tupinamba era un popular local de venda de cafè i xocolates, a la Riera, pujant a ma esquerra, on hi havia un mico mecànic de grandària natural del qual, tirant-hi deu cèntims, en sortia una pastilla de xocolata. Vet aquí algunes fàbriques: Can Fontdevila i Torres, de gènere de punt, situada al carrer Goya, anomenada popularment *Ca la Boja*. Els propietaris, en Fontdevila i en Torres, eren antics encarregats que obren negoci propi. Can Gassol, de gènere de punt. Can Bonet, nom pel qual era coneguda la fàbrica Minguell al mig de l'illa dels carrers Sant Ramon, Sant Bonaventura i Puigblanch. Referències a publicacions locals del moment: *La Revista*, miscel·lània de matís catalanista, dirigida per en Borràs i Baiges. *Rèplica Artística*, editada per en Puigbonet, de caràcter frívol i dedicada a l'art escènic. *Pensament Maria*, periòdic catòlic, òrgan dels carques de la ciutat; l'adjectiu *mariano* definia, pels republicans, una mena de persona caracteritzada per la incapacitat de pensar més enllà de la doctrina rebuda.

A.F.P. (A fer punyetes) (1919)

Apareix el 1919 per acomiadar el Cau Grillat, "on ens sentíem apòstols intel·lectuals i bromistes al hora". A les seves pàgines hi trobem les acostumades sàtires a les institucions locals, als partits polítics, a la premsa, als regidors i les seves accions, etc. La referència al CNR, correspon al partit polític Centre Nacionalista Radical fundat el 1917 com a continuïtat de la tradició catalanista d'esquerra, que a Mataró té com a iniciador el Centre Autonomista Republicà, en aquells moments en decadència. El CNR, integrat pels membres del Cau Grillat i altres elements, havia tingut com a portaveu el periòdic *Fortitut*. El periòdic *La Nau* era l'òrgan de la Lliga Regionalista.

La Llufa (1922)

Apareix el 28 de desembre de 1922, diada dels innocents, com a parodia de *Galanies*, una revista que tenia com a tema exclusiu

l'amor i les noies de Mataró, i era feta per una colla d'adolescents que gastaven una estètica de cotófluix i merenga. *La Llufa* en satiritza l'estil i fa broma a les costelles dels autors de la casa: Jordi Cançons (Julià Gual), Sitis (Salvador Triador), Guiomar, Simonet, Galdric, etc, i el conegut Fogonini. Hi ha citats una colla de mataronins populars: les nenes de casa Dona Pilar, que anaven a l'escola de Pilar Bertomeu, a la cantonada de la plaça de Cuba i el carrer de Sant Cugat; en Mensa, llogater de pianos que aleshores tenia l'establiment a la baixada Santa Anna; en Cau, guàrdia del parc municipal, camacurt i malcarat; en Federico el Sr. Josep Federico i Julià, popular dependent de Can Miracle; en Manelet, venedor públic de diaris, també de curta estatura; el fotògraf Maxenchs; la impremta Filles d'Abadal; la Companyia Frediani, una colla de gent de circ que cap el 1914 es varen establir a Mataró. La Diana (a) Can Felip dels banys blancs, es refereix a l'establiment de banys de la platja, amb un grup de casetes pintades de blanc i en forma de ferradura. També hi havia una altra empresa amb les casetes pintades de vermell; així popularment es parlava dels banys blancs i dels vermells. La referència al Rei Amadeu I és relativa a la visita que va fer aquest monarca a la ciutat l'any 1871, quan una colomassa que hi havia preparada per fer-li els honors a la seva entrada a la Riera, va fer el ridícul de mala manera mig estabornida pel sol, cosa que va provocar una gran xiulada dels mataronins, i com que el Rei es va pensar que anava per ell l'obsequi, va fer mitja volta, tocant el pirandó. Vet aquí un grapat d'il·lustres capgrossos mencionats: Mossèn Blanch, l'autor de la Missa de Les Santes, el pintor i dibuixant Rafael Estrany i Ros, l'escriptor de segona regional Thos i Codina, i el pintor Josep Cusachs. L'Institut Salut, al carrer de la Palma nº15, era regentat per Francesc Bonamusa, el pare del qual tenia una botiga de roba de nen a la plaça de Santa Maria, i hom l'anomenava *tisora d'or*, pel seu bon fer. En Bonamusa fill no tenia cap títol per a exercir la medicina, tot i el grapat de diplomes que havia portat dels seus viatges a l'estranger, que asseguraven en tots els idiomes les seves qualitats tècniques. Es va fer instal·lar una mena de consultori amb raigs X, dels quals afirmava, mentint, que eren els únics que hi havia a la ciutat. Anunciava que amb aquell invent sense necessitat de despullar-se el malalt veia la malaltia que pateix. També tenia un novíssim aparell per a la curació de la tuberculosi, o sigui que allò semblava una central elèctrica.

Els Quatre Gats (1923)

Nova publicació del *Cau Grillat* que surt el març de 1923, aquesta vegada escrita per en Duran, en Saleta, en Gómez, en Recoder i l'Oms, que es riuen de les institucions ciutadanes i d'ells mateixos. Vet aquí algunes entitats i llocs citats: Casino Mataroní, lloc d'esplai dels rics de la ciutat, que era i és al costat de l'Ajuntament. Casino Liberal, seu del *Círculo Liberal Monárquic*, al costat de l'antiga botiga de diaris de Can Pi, local que després de la guerra civil va ser utilitzat pels sindicats franquistes. Casino de l'Sport Mataronès, al mateix lloc que ara, a la Rambla. Patronat Obrer, fundat per Mossèn Valdé, amb estatge al carrer de la Coma. Pomells de Joventut, entitat catòlica recreativa juvenil, de matís catalanista, fundada l'any 1920 per Folch i Torres, i prohibida l'any 1923 pel general Primo de Rivera. Ca l'Esclop, fàbrica de punt de Salvador Julià, al Rierot. Can Corves, fàbrica de mitges d'Epifani Colomer, abans saló d'enllustrador al Bar lluro. Fàbrica d'en Ramos, de gènere de punt, al Ravalet. La Unió Regionalista i la Joventut Nacionalista tenien l'estatge al carrer d'en Pujol.

Persones que surten tocades per la maledicència dels *grillats*: Josep Monclús i Ribera, empleat d'oficina, versificador, que després d'haver estat del Cau Grillat es fa *mariano* i s'apunta a la Lliga, per la qual cosa el premien amb el càrrec de regidor. Joan Rectoret, fabricant de mitges, fundador de Molfort's i de jove, quan no tenia diners, mig socialista. El gran Francesc Ponsa, fabricant de punt al carrer Balmes i membre de l'Esport. Mossèn Josep de Plandolit i Riera, beneficiat de Sant Josep, creador del patronat de Sant Josep per a Obrers. Mossèn Francesc Girbau, beneficiat de Santa Maria, del Centre Catòlic, també versificador, gran catalanista i corrector del *Diari de Mataró*. Era tan innocent, l'home, que en un escrit on l'autor deia "los españoles son unos viceversa", ho va arreglar així: "los españoles són unos invertidos". Josep Colomer i Volart, gerent de la fàbrica de punt Colomer Germans, al carrer del Prat. Diputat provincial per la Lliga, afeccionat a la música i fundador de l'Acadèmia Musical Mariana, paga de la seva butxaca l'orgue nou de Santa Maria. Conegut com el "mariano gros", ja que manava al *Pensament Marià*. Josep Montserrat i Cuadrada, president de la Caixa d'Estalvis, assaonador, ferm catalanista, tinent d'alcalde amb els de la Lliga. Joaquim Capell i Vidal, tenia una fàbrica de terrissa a

la cantonada del carrer de Sant Josep amb la muralla i era batlle de la ciutat per la Lliga. Marià Patuel i Rossell, perruquer, amb una gran dèria pel teatre, per la qual cosa crea la col·lecció *lluro*, d'edicions teatrals. Hi ha citats alguns músics: en Dotras, en Miquel Bartrons (violí), l'Agustí Valdé (de la banda), etc. I els grillats es riuen d'ells mateixos: de l'Emili Saleta expliquen que ha canviat d'ençà que és secretari d'ajuntament; fan broma a les costelles d'en Gaspar Duran, botiguer de vins que aigualeix convenientment el producte, etc.

La Llumanera (1923)

Tot i la durada de la publicació –edita tres números, a diferència dels altres títols d'aparició única–, és de poca categoria literària i amb una ironia molt epidèrmica. Gasten un estil sobrecarregat i excessiu, són catalanistes i només parlen de noies i de l'amor. Els seus crítics afirmen que la publicació és un entreteniment del noi Aranyó. Critiquen els espectacles de vodevil del *Salón Doré* pel seu pujat to eròtic. Fan befa de la victòria del cacic liberal Moret, l'any 1923. I en una de les troballes més divertides, parodien els Jocs Florals en uns versos ben rimats. Tot plegat, poca cosa.

Els Panxistes (1923)

Apareix l'abril de 1923 per fer broma dels antics membres del Cau Grillat que s'han anat acomodant al *sistema*. I com de costum es satiritzen els mataronins més rellevants del moment, la premsa, les institucions i tothom. Té una vena més àcida que altres títols en fer crítica d'alguns antics companys dels periòdics esquerrans *Mestral* i *Fortitut*, que s'han passat a l'enemic. En l'article *El panxisme a Mataró*, donen una ullada al trist ambient social de la ciutat. Personatges citats: l'enginyer, novel·lista i director del *Diari de Mataró* Marçal Trilla i Rostoll (1887-1967). Joan Mora i Castellà, oficinista amb vena poètica, que fa la necrològica de Terenci Thos. Els Marfà, fabricants de gènere de punt, conservadors. Martí Canet, futbolista, mort en caure de la moto a la plaça de les Tereses. El rellotger, ara socialista, és en Campins. I antics membres del *Cau Grillat*, a part dels que he esmentat són: en Josep Rabat i Simón, catalanista, en Zaratrustra, renom del senyor Subirà, i l'Oms, el pastisser bromista. Hi ha una repassada irònica als partits polítics: els federals, que s'havien

fusionat amb els radicals a començaments de segle; els socialistes; el partit Unió Federal, republicans anti Lerroux; els anarquistes, que tenien el casal al carrer Nou de Caputxines. Fullejant la premsa ironitzen sobre el *Diari de Mataró*, d'en Marçal; *El Liberal*; el *Pensament Marià*, d'en Joaquim Bartra; *Arriba el Telón*, d'en Puigbonet; *Mataró Deportiu*, revista setmanal il·lustrada; *Galanies*, d'en Josep Santaeulària, calderer del carrer Santa Teresa; i *La Llumanera*.

La Vespa (1930)

El mes de març de 1930 un grup de mataronins treuen a la llum pública el primer i únic número de la revista satírica *La Vespa*, en la que es rifen dels que havien col·laborat amb el dictador Primo de Rivera des dels càrrecs municipals i des de les files del partit del règim. Les referències a la UP corresponen a les sigles del partit oficial de la dictadura, la *Unión Patriótica*, adjectivat de *catau pupí* i d'altres maneres. *La Unión* era el periòdic del partit a Mataró, que tenia com a redactor en cap el farmacèutic Pere Pascual, el del *bigoti atapeït*, en *Pere llarg*, Don Pedro, en Peret, antic catalanista i significat membre de l'UP que es converteix en un dels caps d'esquella de *La Vespa*, al qual dediquen un vers i caricaturitzen la seva llarga figura a la pàgina 8. Un altre redactor d'aquell paper era en Vicenç Barbena, responsable d'uns versos en castellà d'un horror increïble; signava amb els pseudònims de Relámpago, Leonardo, Albornos, etc. Anys abans havia estat abrandat republicà radical, escrivint al periòdic *Nuevo Ideal* i exercint l'ofici de municipal. L'alcalde de la Dictadura era l'inefable Antonio de Palau de Soler i de Simón, també president de la UP, que rep adjectius variats: el gegant, la patarota, l'aixafanous, en robafaves, en tripa, el gordinflón, el Conde Tifa, el cap de suro, l'ex-feudal, el Rei Antoni dels burros I, i l'elefant. A ell correspon la caricatura de la pàgina 9. Durant la Dictadura, les obres públiques i les despeses de tota mena es reprodueixen amb una facilitat tan gran que els de *La Vespa* veuen que la cosa fa pudor i que darrera de cada projecte hi ha algú que cobra de sotamà. Les crítiques mes punyents se centren en les obres de reforma de la Rambla, adjudicades al constructor Foronda sense subhasta, cosa que permetia tota mena de tripijocs amb el pressupost, comissions d'agraïment, etc.

S'acusa l'Ajuntament de corrupció arran de dues compres de cases als propis regidors, fetes amb la intenció d'enderrocar-les per a obres públiques. Es el cas de la casa d'en Josep Cabot (en Papitu), tinent d'alcalde i principal accionista de la fàbrica *Comercial Trasatlántica*, per la qual en paguen 110.000 ptes. En Cabot era, per dir-ho fi, mig doneta, i els de *La Vespa* fan riota de la seva manera de parlar. També hi ha el cas de la casa adquirida per en Vicenç Fornells en 40.000 ptes, i que dies després ven a l'Ajuntament per 55.000. En Fornells era un pagès ric, també regidor. Per cert que el que es va fer famós va ser el seu fill del mateix nom, que a *La Vespa* anomenen *l'hortelano*. Aquest, aprofitant les coneixences del seu pare, va obrir la Banca Fornells a la Riera. Els pagesos, aconductats pel progenitor, de seguida varen omplir de calerons les seves arques, i quan va tenir la butxaca ben plena, ell i la dona marxaren a París, deixant els clients de Mataró ben escurats. Llavors, un home d'una integritat poc freqüent en l'administració de l'època, el jutge Blanes, va fer tots els possibles per a perseguir el delicte d'aquell gandul, intentant la seva extradició, però davant l'enrenou, el Govern el trasllada a una altra localitat i el jutge que el substitueix tapa l'afer. I els de *La Vespa* s'interroguen sobre qui va ser l'interessat en aquella operació contra la veritat.

El neguit de fer obres i afavorir els amics té aspectes exòtics, fins i tot en la darrera sessió de l'Ajuntament, quan els llestos de la Dictadura local anaven a ser cessats, els regidors intenten comprar a l'amic Spa, del partit, unes quantes casetes, per a fer-hi no sabem què. Les acusacions que fan referència al laboratori d'en Blai Trabal, corresponen als tecs que organitzava la Casa Gran a l'Hostal Montserrat, al carrer de Sant Agustí nº1, regentat per l'esmentat personatge, i que pagava la ciutat. Per cert, si hom repassa la premsa d'aquests anys s'adona de la gran quantitat de tecs i de festes patriòtiques que s'organitzen, a la salut de les panxes municipals. El mateix *elefant* va ser el centre d'algunes d'aquestes cerimònies gastronòmiques, ja que sovint es feia organitzar homenatges d'adhesió; en consten més de quatre.

Altres titelles de la història ridiculitzats, tots ells membres del partit o de l'Ajuntament, són: el metge Puig, el regidor i adroguer Joan Bosch; el tintorer Segimon Palacios; el regidor i farma-cèutic Francesc Spa, acusat de col·locar la família a oficis municipals, i de cobrar comissió en la compra d'instruments i uniformes nous per a la Banda Municipal, operació en la qual es

gasten 85.000 ptes; el cap de la policia municipal Guadalupe de la Fuente; el caragirat Agustí Valdé; en *Llaunes*, renom del comandant d'artilleria Juan González, que era de l'escala del cigró, com s'anomenaven els militars que anaven pujant de categoria amb els anys, des de soldat ras, o sigui que no eren d'acadèmia. Més ocellots: el regidor Patricio Gallego, anomenat *el gallaguet*, actor de teatre, d'ofici sabater, que surt molt mal parat dels fiblons de *La Vespa*. També fan escarni d'un tal Font, del botiguer Diamant, del militar xerraire Yanguas, d'en Fradera, d'en Badó, del metge forense Trinitat Cruzate, d'un regidor que no sabem qui és *Don pipiripino*, del doctor Serralta, i d'en Dimas. El metge Lluís Marimon rep força per ser de la colla dels caragirats, antic catalanista i anticlerical, escrivint fins i tot a *Fortitut* i que ara pastura a les faldilles del *Conde Tifa*. També parlen bé de mitja dotzena de regidors, principalment d'en Manuel Cuyàs, i citen el funcionari municipal J.Reniu, al qual els *pupistes* obliguen a plegar pel seu passat de fervorós liberal. Per cert, els de *La Vespa* ironitzen a l'editorial sobre els *dinástico-liberales*, l'antic partit totpoderós del cacic Moret, que en aquells moments era la darrera cosa que es podia ser en política; el seu desprestigi era total.

Una revista del 1917 que és encara actual[51]

L'any 1917 coexisteixen a Mataró vuit revistes de tipus polític o cultural i un diari. Si tenim en compte que la ciutat era habitada per vint mil persones, la xifra és sorprenent. Una d'aquestes publicacions l'edita un grup de joves "decidits a riure's d'aquells que en els seus cors en lloc d'una il·lusió hi tenen una regla de multiplicar". Amb aquest propòsit neix una de les publicacions locals més intel·ligents i actual.

Fortitut apareix l'any 1917 com a òrgan d'un grup poc cohesionat que sota la voluntat de fer "acció catalanista" formula una proposta política basada en dos punts: "el nacionalisme és el fonament de la nostra actuació" i "el socialisme és el camp de lluita". Situant-se en l'àmbit de l'esquerra, volen agitar "la vida grisa i monòtona que porta Mataró" i remoure "les aigües

[51] *El Maresme* (30, novembre, 1979).

somortes d'aquest llac immens de la indiferència i del panxisme". Al darrera hi ha la colla heterogènia del *Cau Grillat*, joves provinents de la menestralia local tocats de modernisme i decidits a no passar desapercebuts. Les gresques sonades que varen promoure, encara avui s'expliquen amb l'aire de gesta heroica. El seu local social, un soterrani del carrer de les Espenyes, era el de la redacció de la revista.

El modernisme tardà de la revista es manifesta en el catalanisme entès com a moviment alliberador i integrador de classes, connectat amb un esperit de rebel·lió anti-burgès; en el vitalisme nietzscheà que respiren els escrits reivindicatius i els que satiritzen els usos i costums de la menestralia; en el subjectivisme messiànic acompanyat d'un verbalisme generós i utòpic que va guanyar als seus redactors l'animadversió de gairebé tothom; i en l'actitud regeneracionista, descrita més endavant. La publicació presenta dues etapes ben diferenciades. A la primera etapa hi coexisteixen articles sobre qüestions d'actualitat política, cultural i social, i temes estrictament literaris de poesia i narració. Lloc important hi tenen les seccions dedicades a Mataró, que ja comentarem.

Com a òrgan d'expressió de l'esquerra catalanista, acull col·laboracions de Rovira i Virgili, Ignasi Iglesias i, posteriorment, Andreu Nin. Hi escriu, també, gent de Mataró preocupada pel canvi polític. La postura *progressista* es tradueix en articles anti-lerrouxistes, d'altres a favor de la utilització de la llengua catalana; cròniques de les vagues locals i de la lluita pels drets sindicals, denúncia dels casos de corrupció, reivindicació dels drets de la dona, etc. El regeneracionisme hi és present a través d'articles contra el joc, la prostitució, la *flamenqueria* i d'altres. Una de les bèsties negres de la casa són els *toreros* denunciats com a símptoma de l'Espanya caníbal. En aquest àmbit no deixa de ser curiosa la defensa enfervorida de l'adulteri, que se li escapa a un redactor.

Els esdeveniments polítics de l'any 1917 donen la mesura del compromís de la revista: donen suport a l'Assemblea de Parlamentaris i publiquen el manifest per a l'autonomia. Fan costat a la vaga general d'agost suspenent la publicació i, posteriorment, denunciant la repressió. La seva actitud d'esquerra fa que a nivell internacional saludin la jove Rússia de la revolució, la independència de Finlàndia i l'aniversari de la *Communne*. Els esdeveniments viscuts l'any 17 radicalitzen la redacció i en començar

1918 *Fortitut* fa un gir. S'abandona la part literària i les temàtiques més o menys frívoles per tal de dedicar tot l'espai a la campanya electoral del candidat socialista Manuel Serra i Moret, i es converteix en òrgan del *Centre Nacionalista Radical*. Tota la campanya es centra en la personalitat del candidat i en l'enfrontament amb el caciquisme. Amb la derrota la publicació passarà greus problemes econòmics fins a desaparèixer quan ja n'havien sortit vint números. En aquesta segona etapa es concreta més la posició política de la revista, els trets fonamentals de la qual són el catalanisme, que a vegades frega amb propostes independentistes, i un generalitzat menyspreu envers els *espanyols*; el suport a les reivindicacions obreres; l'enfrontament amb la *Lliga*; i la formulació d'una mena d'anticlericalisme *científic*.

A les planes de *Fortitut*, hi apareix el Mataró d'aleshores vist des de la perspectiva crítica dels seus autors. Una mena de retaule satíric els subjectes del qual són “tots els clergues de Mataró, tots els senyors Esteves panxuts, tot l'estat major caciquista i tota la ronya social d'explotadors i arribistes”. Seccions com *Bagatel·les* o *Noves i Comentaris* són petites notes d'humor al voltant dels fets quotidians de la ciutat. D'altres de més literàries com *Glosses d'amor* o *Breviari frívol* combinen l'exercici estilístic amb el desvergonyiment sensual. Dels homes que la feien cal destacar Josep Rabat, comentarista dels costums mataronins en un estil incisiu però desapassionat, cosa poc corrent dins la publicació; Emili Saleta, director i protagonista de la polèmica amb *Lo Pensament Marià*, ideòleg del grup i cultivador d'uns prosa incendiària; i el polifacètic Francesc Rossetti, poeta, home de tàctica vehement en el cultiu de les lletres, sensualista i apassionat, un autèntic producte del modernisme en la seva etapa de decadència.

La vida de *Fortitut* va ser bastant agitada. Sobretot a causa de les seves denúncies d'actuacions irregulars. Varen passar per la picota el caciquisme municipal d'allò que anomenaven l'Ajuntament *impopular*. Varen acusar l'hospital de gestió corrupta i de pressió moral sobre els malalts no creients per tal que es “convertissin: és preferible passar la vida a la presó que morir-se a l'hospital, perquè a la presó, al menys, a un hom li deixen passar la vida alegre, mentres que per morir-se a l'hospital l'obliguen a complir amb els reglements de l'agonia”. Es també memorable la campanya de desprestigi contra el delegat radical a

Mataró de nom Cástulo López Garralda, que gairebé va haver de fugir a corre-cuita.

Però el moment més àlgid de la violència verbal és la llarga polèmica amb *Lo Pensament Marià* òrgan integrista de la beateria carrinclona de la ciutat de les Santes. Adduint la falsedat d'una cita, *Lo Pensament* engega una campanya de cosses dialèctiques contra *Fortitut*, i les acusacions de *cràpules*, *pervertits*, *potiners*, *herètics*, *borratxos de plaer*, *pornogràfics*, etc., són corrents en articles que ataquen la llibertat de pensament i el liberalisme que, com és sabut, en aquella època era pecat, i defensen el jesuïtisme i la inquisició. Emili Saleta en nom dels agredits, pren la defensa, i en un magistral article anomenat *La nostra moral i la d'ells* denuncia la hipocresia social com a pràctica quotidiana del catolicisme militant del moment.

La revista moria el juny de 1918 degut al fracàs electoral esmentat i a la polarització de la redacció en dues tendències: els polítics i els *terroristes*. Aquests darrers, al llibre *Memòries del Cau Grillat*, diuen que entre els seus companys hi havia "molts aspirants a burot" i que les coses s'havien posat perilloses, "estàvem perduts. Si donem uns passos més, arribem a regidors". El mateix any amb la publicació *A.F.P*. (A fer punyetes) s'acomiaden dels lectors.

Combat una experiència sense precedents[52]

La història de la premsa clandestina a Mataró en els darrers anys recull un gran nombre de publicacions: *Butlletí de la Coordinadora Cívica* (unitària), *Salut* (Joventuts Comunistes), *Mataró Obrero* (Comissions Obreres), *Aula* (batxillers), *Solidaritat* (unitària), *Lucha* (CCOO), *Unidad* (CCOO), *Autonomia Obrera* (àcrata), *Acción Directa* (Confederació Nacionat de Treballadors), *Unitat* (CCOO), *El Maresme Socialista* (Partit Socialista de Catalunya), *Pagesia* (Unió de Pagesos), entre altres. Aquestes publicacions, la majoria de les quals s'editen després de la mort de Franco, no assoliren mai, però, la importància de *Combat* i *Puño*, editades pel Partit

[52] *El Maresme* (30, novembre, 1979). La resta de l'article escrit per Josep M. Fàbregas.

Socialista Unificat de Catalunya i la Joventut Comunista, respectivament. *Puño* va publicar el seu primer número l'any 1971 i en va treure un total de 19, més 4 de suplements. L'any 1975 canvia el nom pel d'*Alternativa*, sota el qual publica tres números més.

Combat neix l'abril de l'any 1969. El seu precedent, *Unitat* (15/7/1968), fou un número esporàdic originat per la primera manifestació que es produeix a Mataró durant la dictadura. La seva funció era de ser portantveu del comitè de Mataró del PSUC, i publica les declaracions polítiques i anàlisis del partit. D'ençà del número 3 (setembre, 1970), es replanteja el paper de la publicació com a òrgan del partit i se li dóna una forma més suggestiva introduint-hi millores en la impressió i en l'estructura interna. Fites d'aquest moment són el nº8 (juliol del 1971) en el qual es saluda els 35 anys del PSUC i es fa una petita història de l'organització local. En el nº 17 (octubre del 1973) és dóna notícia de la primera sessió de l'Assemblea Democràtica de Mataró i es publica el manifest del més important organisme unitari de la història de la ciutat.

A *Combat* hi anem llegint, pas per pas, la història de la lluita antifranquista amb el seu seguit de repressió, detencions, etc. Aquests esdeveniments hi són descrits: atemptats feixistes amb crema de cotxes, repressió a les empreses, detenció dels germans Morales, denúncia de les actuacions policials amb noms i cognoms, crònica de les manifestacions... A l'apartat de notícies pròpiament locals hi ha la denúncia de l'activitat de la Caixa Laietana qualificada de *caciquil*; les embranzides contra Pedro Crespo com a prototipus d'alcalde corrupte originat pel franquisme; la gent del periòdic *Mataró* no en surten gaire ben parats, així com l'autoritarisme en la gestió del Institut de batxillerat que surt a la llum amb els noms dels seus responsables.

L'etapa, però, més important de *Combat* comença el juny de l'any 1975 amb el nº29 i acaba amb el nº40 (no distribuït) el setembre de 1976. S'incorpora la millora de la impressió amb offset i dues tintes. En l'aspecte formal pren el caràcter de publicació que vol anar més enllà d'un òrgan de partit per convertir-se en una revista d'informació ciutadana. En aquesta època, tot i no ser militants del PSUC, hi col·laboren corresponsals de premsa com Josep Català i Pere Artigas.

En aquest moment *Combat* és converteix en l'única publicació, segons la informació de què disposem, de la península amb un

rigor formal i qualitat estètica gens menyspreable. Fins i tot va tenir una menció d'honor en un certamen periodístic a París. Durant aquesta fase es publiquen importants dossiers que fan referència a la sanitat, al projecte del port, als mestres, etc. Hi apareix, també, una voluntat d'incidir en la qüestió nacional, i s'hi continuen publicant tots els esdeveniments i notícies d'àmbit local que la premsa *legal* es veu impossibilitada de fer saber. Fins i tot es reprodueixen articles de revistes d'informació general que havien estat segrestades.

Com a col·laboradors de renom cal destacar, quant a l'aportació gràfica, un dibuix d'Alfonso Usero i portades dissenyades per Pere Casanoves i Gómez-Cabot. En la part literària, s'hi troben col·laboracions destacades, com una sobre la revolució portuguesa a càrrec del dirigent del Partido Socialista de Andalucia Francisco Acosta Sánchez. Els nº40 i 41, de març i abril del 1977, i últims de *Combat*, surten en el període de la reforma Suarez i tècnicament ofereixen el millorament de la il·lustració fotogràfica i de la fotocomposició amb lletra d'impremta. En aquesta època redactaven i muntaven la publicació gent vinculada a la premsa com Antoni Albert, Josep M. Fàbregas i Francesc Costa.

El PSUC va decidir suspendre la publicació arran dels problemes econòmics de l'edició que, en un marc de llibertat, havia deixat de tenir una funció específica. La lluita de tendències, que va arribar a l'extrem de negar-se l'agrupació de Cerdanyola a repartir el nº40 de *Combat* acusant-lo de pornogràfic, va ser també un dels motius d'aquesta suspensió.

La Grandíssima: Mataró i el Maresme en fascicles[53]

El setmanari *El Maresme* té una història clandestina que encara no s'ha explicat. Es tracta d'un episodi esgarrifós en l'època de la resistència antifranquista. Corria l'hivern de l'any 1974. Una nit freda i de vent a les cantonades. Per acabar d'arrodonir el panorama es va posar a ploure a bots i barrals. Gent mig amagada anava fent camí al carrer Lepanto. Però no anaven pas a l'Alianza. No, es dirigien a un pis del veïnat. Eren desafectes al

[53] *El Maresme* (12, setembre, 1980).

règim i ho feien notar prou molts signes externs: pantalons rebregats, barbes exòtiques, ulleres singulars, un llibre a la mà i la fatal absència d'*americana*.

Quan se n'aplegaren una colla al tuguri, començà la conspiració. Es va parlar, es va discutir, i es va arribar a un acord. Endegarien un projecte sensacional: escriurien la *General, Gran i Indiscreta Enciclopèdia de Mataró*, anomenada confidencialment *La Grandíssima*. Els conspiradors estaven indignats perquè el Ministeri d'Incultura havia engegat a fer punyetes *El Maresme*. Es tractava, doncs, de donar una alternativa a la falta d'informació democràtica a la nostra ciutat. *La Grandíssima*, ho seria. A través de la publicació d'uns fascicles periòdics s'aniria fent tot allò possible per a donar les informacions crítiques que la premsa oficial no recollia. Però el projecte era més ambiciós. Es tractava, també, de fer una petita antologia històrica dels esdeveniments, personatges, aspectes artístics, culturals, polítics, etc., que al llarg dels temps havien donat a Mataró la seva personalitat.

I tal dit, tal fet. Un equip format per experts en totes les matèries –si no ho eren no venia d'aquí, que no eren temps de filar massa prim–, es van posar a la tasca dura de, pas a pas, construir la memorable obra. Aquest equip estava format pels següents subjectes: Esteve Mach, Marta Manté, Manuel Cuyàs, Josep Català, Josep Fradera, Ramon Llinés, Josep Gonzalez, Salvador Milà, Francesc Costa i El Catòlic. Aquest darrer estava dedicat amb ànima i cos a treballar el tema de la religió a la nostra ciutat. Ningú no recordava mai el seu nom i se'l va batejar a través de la seva adscripció ideològica.

Hi havia una rígida adjudicació de temes. Així, per exemple, en Mach es cuidava de les clavegueres, zones verdes, port i tot el que fes referència a pedres i construccions arquitectòniques. Però la seva especialitat confidencial era la sàtira agradosa. En Català es cuidava de moltes coses i també dels morts, l'Alianza, els tripijocs econòmics, etc. També hi havia especialistes en nens petits i tot el que feia referència a la seva educació: ho eren en Gonzalez i en Llinés. En Fradera era responsable dels aspectes populars de Mataró. Havia de parlar del folklore casolà i dels nostres personatges de sempre: el xurrero, la Cleo, el Ferm, en Persianes, i d'altres. El jove Milà era l'expert en qüestions legals, i tenia la tasca d'informar dels coneixements referits a la vida de la presó local, molt concorreguda aleshores, dels jutjats i de

l'Auxilio Social. Els temes de tipus històric i polític els sentenciava la Marta Manté. I la cultura se la repartien en Cuyàs i en Costa. Hi havia una sèrie de temes que no agradaven a ningú i es quedaven per fer. Per exemple, de les *majorettes* de Mataró ningú no en volia sentir a parlar. Cosa que no passava quan es tractava de les corresponents de més enllà dels Pirineus.

Els articles combinaven la voluntat d'erudició amb la sàtira. Així al costat de feixucs treballs d'investigació sobre els temes de més alta transcendència hom hi situava l'acudit directe i desmitificador. El fascicle primer havia d'acollir la lletra A i s'hi publicaven articles sobre: Aclamació, Acció Catalana, Adulació, Adam, Advocats, Africans, Esteve Albert, Alex, Alternativa Democràtica, Apat, Albo, Alcoy, Arbres, Arenas, Argentona, Asensio, Aristocràcia, Alzamiento Nacional, Alí Babà i els quaranta lladres, etc.

Aquest primer número ja era escrit. I quan tot estava a punt pel magne esdeveniment de la sortida a la llum les circumstàncies no ho varen fer possible. Però hem de reconèixer que aquella vegada no en va tenir la culpa *El Vigia de Occidente*. Víctimes de la crisi econòmica i de la inflació, el minvat pressupost no va servir ni per a comprar grapes. Llavors es va decidir de deixar el projecte per a temps més pròspers. I la *Grandíssima* va quedar en *Petitona*.

125 Anys de premsa a Mataró[54]

El dia 13 d'aquest mes farà 25 anys que va aparèixer la primera publicació periòdica local. Era l'any 1856 i “Mataró que cuenta hoy con todos los elementos de nuestra civilización moderna, como son la fuerza del vapor aplicada a la fabricacion y a las vias férreas, la electricidad como telegrafía, la iluminación por el gas, una sociedad de amigos de la instrucción y un colegio modelo como es el de Cataluña, ¿puede carecer por más tiempo de la imprenta?”.

[54] *El Maresme* (10, gener, 1981).

Així es donava a conèixer la *Revista Mataronesa* el subtítol de la qual aclaria que es tractava d'un *Semanario de intereses de localidad, literatura, ciencias, filosofia, revista de teatro, Ateneo y diversiones públicas*. Cal dir, per a ser precisos, que havia aparegut l'any 1820 una publicació amb el nom d'*Almacén Patriótico de Frutos Literarios* i de temàtica erudita. Però el caràcter de número únic i el contingut científic fa que no se la pugui considerar en l'origen de l'activitat periodística pròpiament dita.

El setmanari del qual commemorem l'aniversari naixia sota l'escalf del liberalisme. Era l'any 1856 i el període polític que ha passat a la història com Bienni Progressista que, sota el govern d'Espartero, va restablir una àmpla llibertat de premsa. Joan Amich editor i redactor únic del setmanari considerava que "la imprenta es la artillería del pensamiento" i donava suport a la política liberal del Duc de la Victòria. A aquest personatge li és dedicat un número extraordinari amb motiu de celebrar-se l'aniversari del pacte de Vergara.

La *Revista Mataronesa* tenia com a motiu editorial la informació de tot tipus. Però d'una manera més destacada hi són tractats els temes relatius als interessos econòmics de Mataró. Com, per exemple, l'activitat marítima ressenyada a la secció *Movimiento del Puerto* i les informacions de les drassanes locals. També la importància innovadora del tren i l'oportunitat de la seva prolongació a Arenys, que és un dels afers més polèmics del moment. Les reformes en l'àmbit de les obres públiques, per tal de dignificar la ciutat, hi són reclamades a més d'un article que descriu la condició poc estètica i insalubre d'edificis i vials. Altres temes fan referència a la vida religiosa, a les diversions públiques i a esdeveniments com el desastre marítim provocat per un temporal davant la platja.

La vida cultural hi és detallada a través de les activitats dutes a terme per l'*Ateneo Mataronés* i la *Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción*. La publicació s'arrodonia amb les seccions d'anuncis, correus, revista teatral, i la part literària, composada per poemes d'Ildefonso Llorente i Garcia Oliver al voltant de temes mataronins, amorosos i evocatius. Però la part més curiosa és la que correspon a la secció *gacetilla*, que donava d'una manera crítica les informacions dels esdeveniments ciutadans de tot tipus.

Pel que fa al contingut ideològic ja hem dit que es tracta d'una publicació de caràcter liberal. Joan Amich defensa la més àmplia tolerància i l'esperit de convivència entre les classes socials. I reivindica l'educació de la classe obrera per tal que estigui preparada culturalment per les exigències del “siglo de las luces”. El tema de la llibertat política hi és sempre present doncs “el pueblo solo debe ser esclavo del aire que repira”. I per tal de defensar la llibertat d'expressió, publica un discurs presentat a l'Ateneu i del qual va ser-ne prohibida la lectura. En aquest escrit s'ataca el fanatisme religiós i es fa un recorregut pels sistemes anti-dogmàtics de la història del pensament. Per a defensar la labor positiva en l'ordre crític de Voltaire, Cabet, Prudhon, Fourier, Blanch i d'altres reformadors.

La *Revista Mataronesa* havia editat el seu primer número el dia 13 de gener de l'any 1856 i va suspendre l'edició amb el número 19 el dia 11 de maig del mateix any. Tot i la seva curta durada va ser el ferment d'una gairebé mai estroncada continuïtat informativa que, a hores d'ara, compta amb tres-cents títols llargs.

La premsa a Mataró[55]

Això que teniu davant els ulls, col·locat amb ordre i ressenyat convenientment, és paper imprès. Però d'una classe especial, forma allò que hem convingut en anomenar premsa. O sia, receptacles dels esdeveniments i els interessos de tota mena que habiten les col·lectivitats humanes. En aquest tema a Mataró podem sentir-nos satisfets de comptar amb un aplec substanciós de publicacions, que, en alguns casos, tenen un relleu notable. Més enllà de la qualitat és significativa la pròpia existència de la voluntat d'expressar-se a través de la lletra. Perquè denota la presència d'un llevat sòlid, d'una lliçó ben apresa.

Confiar en la lletra és la principal mostra de civilització de les cultures assentades. D'aquelles tribus que han començat a superar l'estat larvari de les necessitats primàries, per arribar a formar estructures de relació no productives: la música, l'art, els llibres. Ara ens volem fixar en la premsa. I ens interessa fer ressaltar la importància decisiva que té en el desvetllament dels elements

[55] *Opuscle de l’exposició “La premsa a Mataró i el Maresme”* (Gener, 1982).

motrius de la modernitat. Va ser a través de la premsa que, en començar el segle dinou a Espanya, com anys abans en la França revolucionària, la renovació de les mentalitats va comptar amb suport material de difusió. I la burgesia, que lluitava per imposar el seu model de canvi social, de transformació del marc econòmic i polític, va utilitzar la premsa com un instrument per fer-ho possible.

Els primers anys de la premsa local

La història de la premsa al segle dinou, fins l'any 1874, ve marcada per la dialèctica entre liberals i moderats. La lluita entre ambdues posicions es va establir, d'una manera privilegiada, en el terreny de la reglamentació del dret a expressar-se amb llibertat. A Mataró, com a arreu, les lleis provinents de gabinets d'un signe o d'un altre determinaven el contingut de les publicacions. La interacció de premsa i moment polític és total, i el model informatiu –la premsa neutra–, és la resultant de tot un conjunt de pressions, censures i terrenys acotats a la llum pública. La informació, en aquests anys, i els que seguiran, deixa pas a la formació. Perquè fins temps més acostats la premsa mataronina ha estat fonamentalment de caràcter polític. Els partits i grups d'opinió feien sempre servir les possibilitats d'expressió per donar a conèixer i propagar, a través d'òrgans propis, els seus principis i alternatives polítiques. I per donar suport a les candidatures respectives quan es convocaven eleccions.

La premsa a Mataró neix a l'escalf dels governs avançats que regien els anys 1820 i 1856, dates de sortida de les primeres publicacions. I aquesta mateixa premsa ha de patir la censura fins que a l'any 1868, amb la revolució de setembre, la legislació es modifica substancialment. Títols com la *Revista Mataronesa* (1856) reflexen el progressisme d'alguns sectors de la ciutat que varen fer l'opció de les reformes. Els liberals conten amb la *Revista Mataronesa* (1864) i *La Voz de Iluro* (1872). I els republicans *Crónica Mataronesa* (1866) i *El Eco de la Costa* (1869).

La Restauració

Amb la tornada de la monarquia es fan presents de nou les restriccions a la llibertat de premsa. Fins la llei Sagasta de Polícia

i Impremta de 1883, que obra a totes les opinions el dret a expressar-se. L'agitació social en que va viure aquell règim va fer que a vegades certes llibertats fossin limitades, per motius com vagues, crisis polítiques, atemptats, etc. Els grans periòdics d'aquests anys segueixen les directrius dels partits del sistema polític enginyat per Cánovas i Sagasta. Els més notables són *El Liberal* (1883), del partit del mateix nom. I títols conservadors: *El Mataronés* (1876) i *El Cronista* (1890).

L'alternativa al règim la fa present l'òrgan dels republicans federals *El Nuevo Ideal* (1883), que lluita pel canvi institucional. També hem de fer esment del catalanisme polític en les seves dues vessants. La tendència de dreta representada pels òrgans més o menys oficials de la Lliga Regionalista: *La Costa de Llevant* (1894) i *La Nau* (1917). I els nacionalistes republicans amb *Sol Ixent* (1903), *Mestral* (1907) i *Fortitut* (1917).

La premsa obrera també va tenir molta força a partir de l'any 1890 amb *El Grito de los Oprimidos*. Tots els títols que surten, fins els primers anys del segle vint, són d'ideologia socialista. A partir d'aquell moment aquesta premsa canvia d'orientació, i amb *Nueva Vida* (1906), l'anarquisme comença la seva aparició, que tindrà una vida migrada. En el terreny religiós cal destacar *Lo Pensament Marià* (1907), que es va publicar fins el mes de juliol de 1936, i era l'òrgan del moviment catòlic mataroní. En diverses etapes va anar cobrint un espai social determinat per l'adscripció política, i al llarg de la Segona República va fer propaganda per les candidatures de la dreta. Enla temàtica religiosa és important *El Semanario Mataronés* (1883), que també tracta la informació local i aspectes de la ciutat.

La Dictadura

Amb Primo de Rivera la premsa queda sota la voluntat del Directori, que va ordenar el segrest i la desaparició de les publicacions catalanistes i esquerranes. Durant aquests anys els periòdics que continuen editant-se ho fan amb molta cautela, i tot i així surten sovint amb espais en blanc per haver hagut de treure articles a l'últim moment. *La Unión* (1926) és l'òrgan del partit oficial del règim. I l'oposició s'ha de conformar amb publicacions culturals com *Mediterrània* (1925) i el *Butlletí de la Societat Iris* (1928).

La Segona República

El règim republicà constitucionalitza el dret a la llibertat d'informació. I assistim altra vegada a un floriment de premsa política. Tots els grups volen fer sentir la seva veu: Esquerra Republicana, la CNT, Acció Catalana i els Republicans Radicals. Amb la guerra civil són suprimides totes les publicacions que s'editaven en aquell moment. Llavors neix *Llibertat* (1936) òrgan del Comitè Local Antifeixista, periòdic que durant els anys de la guerra va contribuir a l'organització de la reraguarda, donant consignes i anàlisi de l'activitat militar, i de totes les novetats que es produïen.

La Dictadura Franquista

Les diverses lleis que va promulgar el franquisme relatives a la premsa tenien com a centre el control estricte de la llibertat d'informació. Fora del partit del règim i l'església catòlica cap altre grup ideològic no tenia permès d'expressar-se. L'any 1966 la llei Fraga va obrir una mica aquestes limitacions absolutes. La premsa mataronina dels anys de la dictadura franquista es caracteritza per la seva absoluta dependència de la propaganda del sistema. I té com a exclusiva missió educar el ciutadà en els grans beneficis que rep. Feina que aquí va fer el periòdic *Mataró*, que, amb diversos subtítols, i interrupcions, explicava la veritat oficial i donava les notes de l'actualitat local. La premsa independent neix amb *El Maresme* (1969), que en temps de censura va anar obrint el silenci que pesava sobre temes mal vistos pels censors. Aquest setmanari, en la seva primera època, va acabar víctima de la repressió oficial. La premsa clandestina va tenir molt de relleu a partir de l'any 1968, i feia sentir la veu dels partits polítics il·legals, i els sindicats d'oposició. En l'apartat cultural assenyalarem la publicació *Museu* (1948), de temàtica històrica.

Els darrers anys

La Constitució de 1978 torna a deixar la llibertat de premsa al lloc que li pertoca en qualsevol col·lectivitat civilitzada. D'aquest període podem destacar la segona època del setmanari *El Maresme* (1977), la publicació informativa més important de la

ciutat. I també el setmanari *El Mataroní* (1981), que en no tenir l'èxit esperat va haver de plegar. Com a títol cultural cal citar els *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria* (1978).

Els diaris

Un dels termòmetres que més s'utilitza per a saber com va la premsa a una ciutat, quin és l'estat de la demanda informativa, i, alhora, mostra de la mateixa vida cultural, social i econòmica, és la premsa diària. A Mataró a partir de l'any 1894 fins l'any 1938 els diaris es varen anar succeint. El relleu era automàtic, i quan un defallia un altre de rejovenit ocupava el lloc deixat.

Comença la història dels diaris locals el títol *Noticiero Mataronés* (1894) que va durar vuit mesos. Va continuar aquella tasca informativa el *Diario de Mataró* (1895) que al cap de tres mesos va deixar l'espai al periòdic d'aquest gènere de més durada de la ciutat: *Diario de Mataró y la Comarca* (1895-1919). Aquest diari era d'ideologia conservadora i informava amb detall dels esdeveniments menuts de la ciutat, donant gran relleu a l'apartat de notícies religioses. L'any 1919 l'antiga publicació canvia d'empresa editora i de títol, passant a anomenar-se *Diari de Mataró i la Comarca*, llavors dóna el seu suport a la Lliga. Però al cap de vuit mesos es va convertir en setmanari, per qüestions econòmiques.

L'any 1923 neix el *Diari de Mataró*, la publicació d'aquesta periodicitat més important de les sortides a la ciutat. I ho era d'important per la qualitat informativa i la confecció acurada i moderna del producte, lluny de l'artesanal i avorrit diari que anys abans sortia. L'últim títol diari va ser *Llibertat* (1936), publicació que sortia durant la guerra civil.

L'altra premsa

Hi ha molts altres aspecte temàtics a tractar, i que ara només enumerarem, com la premsa satírica, l'esportiva, l'escolar, els butlletins, etc. Que arrodoneixen allò que va ser la història de la premsa a la nostra ciutat.

Poesia de la guerra civil a Mataró[56]

Els analistes parlen d'una activitat literària que, més enllà dels criteris estètics, assentats, fa de la urgència l'element motriu i generador. Es quan l'escriptor utilitza el seu art per a copsar el moment, i el batec del conflicte. Quan es tracta de poesia la resultant acostuma a partir el pes de la passió fugaç, i el foc acrític de la circumstància totalitzadora dels sentits. En aquests casos hi podem situar la poesia de l'ardor amorós que passa, i, també, la ideològica. Hi ha altres poemes que no són moguts per cap arborament dialèctic: d'encàrrec, d'aniversari, de compromís, etc. Són sempre mostres grises d'un quefer abandonat per la inspiració. Deixem-los.

Tractarem de la poesia que es va escriure a Mataró al llarg de la guerra civil. Concretament dels versos en lloança de la República i del ideari esquerrà dels grups que formaven el Front Popular, i dels que parlen de les fetes bèl·liques dels anys 1936-1939. Ens interessa aquesta poesia. Sense oblidar que en ser ocupada Catalunya per les tropes revoltades, els seus adeptes més lletrats no varen perdre ni un moment per cantar les alegries del nou règim. Un apreciable poeta català, Sànchez-Juan, va abandonar la llengua en què havia escrit tota la seva producció per fer elogi de les virtuts heroiques del franquisme. El seu llibre *Régimen* n'és la collita. A Mataró tenim constància de trobades poètiques en què es recitaven textos dels lletraferits locals en lloança del *Caudillo*, la seva glòria i les seves gestes. En parlarem un altre dia.

La poesia que varen fer els republicans en defensa de les llibertats amenaçades es publicava al diari *Llibertat*. Aquest òrgan d'informació, únic que s'editava en aquells anys, incloïa, a vegades, poemes sobre algun fet d'actualitat. Poemes funcionals, que parlen de la barbàrie dels exterminadors, dels joves que van al front a morir, de les experiències del soldat, dels bombardeigs, etc. Llevat d'un sol cas, els poetes també són d'ocasió. Val a dir que eren persones sense l'habitud d'escriure en aquest motlle literari. Si hi escriuen, és per la voluntat d'expressar-se davant els fets que es vivien. Publiquen poemes únics, de qualitat inèdita en

---

[56] *El Maresme* (5, febrer, 1982).

l'ordre estètic, que acostumen a tendir a la narrativa i a la rima innocent.

Joaquim Casas i Busquets publica “Oh, augusta soledat!”, el mes de juliol del 1938. Retaule de visions bèl·liques, que té com a subjecte les reflexions d'un protagonista de la batuda, amb les imatges i l'espant propi de la situació. Joaquim Palomeras escriu “El fossar xic”, que, tot i ser del mes d'abril del 1936, va ser publicat el gener del 1937. Tracta la matèria religiosa des de la vessant anticlerical. Hi ha una certa gràcia adjectiva que adorna la malícia de la intenció. Lluís Terricabres és autor de “Joventut. Dedicada als minyons de la lleva del 1939”, del mes de juliol del 1938. Variació lírica sobre l'anomenada “quinta del biberó”, amb la grandesa pròpia de la temàtica.

Un cas a part és el de Francesc Rossetti, pel que fa a la quantitat i al mestratge estètic. Aquest va escriure a *Llibertat* sis poemes d'una qualitat notable, però ja tenia al darrera una llarga vida d'interès pels temes de la cultura. Activitat difícil en una ciutat que mai no ha estat adepta a aquestes qüestions, i on els intel·lectuals eren vistos amb desconfiança si no anaven a missa una vegada cada setmana. Rossetti va col·laborar a *Réplica Artística* (1912), *Fortitut* (1917), al *Diari de Mataró* de l'any 1919 i al de l'any 1923. També en diverses publicacions satíriques d'ocasió que treia la gent del *Cau Grillat*, grup del qual formava part. Es a Rossetti a qui devem les *Memòries* anònimes que expliquen la vida de la colla alegre del carrer de les Espenyes. També havia editat diversos llibres, com el recull de madrigals *Galanies d'amor*, estampat per H.Abadal l'any 1921, i el llarg poema d'amors i aventures *El cavaller del pler,* imprès al Taller de Tria i Tarragó l'any 1927.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera dirigeix *Mediterrània* (1925), revista cultural on col·laboraven els intel·lectuals més destacats de l'època. També va escriure al *Butlletí de la Societat Iris* (1928). En aquests llocs, hi publicava articles de tema polític en defensa de les llibertats democràtiques suprimides pel règim de força. I durant els mesos de transició que duen a la República escriu a *Llibertat* (1930), òrgan del Centre Republicà Federal. Aquest ferm lluitador per la democràcia, regidor amb la República, davant la contesa civil va posar la seva ploma al servei de la causa republicana. Va escriure articles de contingut polític i poemes que relaten i denuncien els fets tràgics de la guerra. Els seus poemes tenen tots una vessant ètica fonamental,

perquè Rossetti té l'obsessió de l'home, de la figura maltractada i impressionant de la col·lectivitat ferida.

"El pas de la barbàrie" (23 de juny del 1938) tracta de les accions dels esparvers del cel, els avions que sembren la mort entre la població civil. Es "brutal, ferotge el monstre del feixisme", i només s'acontenta amb "La pau del cementiri". Dins aquesta mateixa temàtica hi ha el poema "Perill de bombardeig" (19 de maig de 1938), que recorda els jorns quan de lluny arribava la por en forma de metralla. I com als que pateixen, "sense llar i sense via", els resta només "la bogeria, per escapar de la mort". A "La guerra" (30 de juny de 1938), reflexiona sobre l'existència d'aquest mal. El poeta mira al seu voltant i queda meravellat pels elements de la naturalesa. I el sotrac de la violència el troba estrany, forà. No lliga la malura amb els elements beatífics d'un jorn exultant.

Dos poemes tracten la temàtica internacional: "L'armistici" (7 de juliol de 1938), i "Oda a la civilització" (1 de gener de 1937). Aquest darrer denuncia la devastació i l'aterrament que perpetraren els italians a Abissínia. I ironitza sobre la "civilització" imposada a través de massacres, i l'explotació salvatge dels nadius. "Campanades daltabaix" (5 d'octubre de 1936) és el seu millor poema dels escrits en aquestes circumstàncies. Té una càrrega anticlerical molt forta, i és un exponent ideològic de les actituds esquerranes sobre l'Església i el seu paper en la guerra. Aquestes campanes simbòliques són les que no varen sonar quan era menester, i que ara alimenten els canons que defensen la llibertat. "Campanades mudes per la nostra gent", que deixen de ser-ho quan convertides en metralla, malmeten el cor dels revoltats. Conjunt de poemes desigual, amb exageracions i ingenuïtats, però que té l'interès de reflectir un aspecte viu i viscut, d'aquells anys.

Els diaris tenen fortes arrels en aquesta comarca[57]

Teniu a les mans un número d'un diari que no és nou, perquè la idea s'arrossega del segle passat. Ja en aquells temps hi havia gent que considerava el Maresme una entitat geogràfica i social

[57] *El Maresme* (16, octubre, 1982).

amb prou empenta per a editar i llegir premsa. I d'aquesta manera va néixer a la nostra comarca el primer títol d'aquest àmbit que es coneix al país.

Un setmanari

Aquesta publicació tenia una periodicitat setmanal i era escrita de manera íntegra en català. Perquè *La Costa de Llevant*, que neix l'any 1894, tenia com a principal motiu de la seva existència la defensa dels drets de la terra, i estava lligada a aquell primer catalanisme de Prat de la Riba, Martí i Julià, Cambó i altres prohoms conservadors. L'arrel comarcal hi era ben tangible en aquest periòdic, que es definia com a "defensor dels interessos de la comarca en particular y de Catalunya en general". Per a refermar aquest aspecte, i per assenyalar que la comarca era una entitat feta de pobles interdependents però amb una personalitat pròpia, afegia que: "No hi ha cap poble preferit. El periòdic és de la comarca y per això s'anomena *La Costa de Llevant*. Hi havia redactors a cada un dels pobles.

Aquest setmanari no va ser només la manifestació d'un desig comarcalista, ja que la seva llarga vida és la constatació d'una realitat important i arrelada, que només va fer fallida a causa dels inquisidors. Quan Primo de Rivera va donar, el setembre de 1923, el cop d'estat que l'ha fet conegut, *La Costa de Llevant* va ser prohibit, com l'altra premsa de tipus catalanista, malmetent un tarannà brillant. L'èxit del setmanari no l'hem de cercar en l'apartat ideològic, espès i reiteratiu, el trobem, però, en la secció *Dietari de la Costa*, on es ressenyaven totes i cada una de les notícies que succeïen als pobles del Maresme. La gràcia descriptiva del gasetiller i la tafaneria universal de l'espècie humana s'encarregaven de fer atractiva una secció destinada a relatar tota mena de fets de la vida quotidiana de la gent. Casoris, festes, enterraments, obres públiques, activitat política i curiositats diverses farcien les seves pàgines que ara, molts anys després, mantenen viu aquell microcosmos heterogeni de la societat de llavors.

Els diaris

Neix una publicació comarcal, com dèiem, però té una característica precisa: és un diari. I això té un context molt precís

que es localitza en les grans concentracions urbanes. Perquè la premsa diària tradicionalment ha estat patrimoni de les ciutats importants, llocs on els lectors potencials estan concentrats. Al Maresme l'esquema s'ha repetit, i només la ciutat de Mataró ha comptat amb diversos títols de premsa diària a partir del mateix any que naixia la publicació abans citada, 1894, un any de fortuna per a la premsa.

A Mataró els diaris han estat l'eix vertebral de la informació ciutadana, i després d'uns primers intents no reeixits surt l'any 1895 el *Diario de Mataró y la Comarca*, publicació conservadora que donava suport al partit de Cánovas, i que va tenir una llarga vida, fet difícil d'entendre llegint a les hemeroteques la col·lecció mil·lenària d'exemplars presidits per la ineficàcia informativa i la retòrica més avorrida. En contrast, i prenent el seu relleu, neix l'any 1923 la publicació diària més importants que ha sortit a la capital del Maresme, és el *Diari de Mataró*, que dirigia Marçal Trilla. Amb aquest títol, la tècnica informativa entra en el segle vint, fent oblidar ràpidament les bajanades i l'encarcarament dels periodistes de sempre. No varen oblidar, però, el conservadorisme donant el seu suport a les iniciatives polítiques i socials que va dur a terme la dreta durant el període republicà.

Premsa i política

Com anem veient tant *La Costa de Llevant* com la premsa diària que ha sortit a Mataró formen part, amb més o menys il·lustració, dels òrgans que defensen les posicions polítiques de la dreta catalana i la de l'Estat. Són habituals a les seves pàgines atacs contra el socialisme, l'anarquisme, les escoles laiques, el matrimoni civil, el catalanisme d'esquerra, i tot allò que afecti a la situació de fet mantinguda per les forces dominants. Hi ha atacs força curiosos com aquell redactor que afirmava els anys vint, que a Moscou, als restaurants, se servien als clients nens a la brasa. Però al costat d'aquestes –diguem-ne– il·luminacions, també hi ha pàgines interessants dels intel·lectuals conservadors. La Guerra Civil ho capgira tot i aleshores la premsa passa a servir l'ideal del Front Popular, fins que amb la caiguda de Catalunya el franquisme va bastir un monopoli ideològic compartit amb l'església catòlica.

La premsa de la postguerra és esgarrifosa, i ens troben davant d'uns diaris i setmanaris falangistes escrits a base de “camisas nuevas bordadas en rojo ayer”, i poca cosa més. Els gasetillers i escrivents d'aquella època varen dur a terme una efectiva tasca per a desanimar els lectors de llegir diaris. I així, fins gairebé ara mateix, els periòdics del règim, només els comprava la gent per a consultar les ofertes de treball, els anuncis, i la qualificació moral dels cinemes, per a saber quina era la pel·lícula més *verda* de la setmana.

La davallada informativa va tenir fi amb el naixement dels primers òrgans democràtics, clandestins i il·legals, capdavanter dels quals va ser *El Maresme*, que naixia per a dur a terme una informació objectiva i complerta de tot allò que passava a Mataró i la comarca. Voluntat que moltes dificultats varen fer difícil en el seu moment, i que ara és el motiu principal de l’aparició del *Maresme Diari* que per molt de temps tindreu a les vostres mans.

La premsa satírica a Mataró[58]

L'any 1865 Albert Llanas edita a Barcelona *Un tros de paper*, primera revista satírica escrita en català i d'aparició periòdica. L'èxit popular amb què és acollida fa que, per damunt dels migrats assaigs anteriors, pugui considerar-se com el punt de partença del moviment que tindrà els seus moments més reeixits amb: *L'Esquella de la Torratxa*, *La Campana de Gràcia*, *Papitu*, i *El Be Negre*.

A Mataró la novetat de la premsa satírica és molt ben acollida i hi fa la seva aparició l'any 1870 amb *El Trapero*, l’única revista d'aquest estil escrita en castellà. Amb *Lo Regidor Matheu*, suplement de *El Mataronés*, que s'edita el maig del 1887, comença a Mataró la sàtira en català.

De llavors ençà, han aparegut vint publicacions d'aquest caràcter, la qual cosa és un exponent de la vitalitat constant d'un gènere que tot i ésser marginal ha assolit a Catalunya un reconeixement públic impor-tant. Però aquest bosc de logotips no ha d'amagar-nos el fet que quinze d'aquestes revistes de títols curiosos: *El Cap de Bou*, *El Milindri*, *El Truc*, *La Baldufa*, *La*

[58] *El Maresme* (30, novembre, 1979).

Llufa, *Els Panxistes*, etc., només varen editar el seu primer número. Acostumen a ser de circumstància i motivades per un fet polític precís. El cas més rellevant és *La Vespa*, que va sortir en caure la Dictadura de Primo de Rivera per tal de rebentar els polítics locals que hi col·laboraren. La virulència del llenguatge i la fúria acusadora dels seus articles produïren algun disgust als seus autors, que varen visitar cert establiment públic de la Muralla.

Cal destacar, també, *La Estaca. Publicació amb ninots*, de l'any 1907, exponent del còmic que estava naixent i precedent del TBO; i els cinc títols animats per la gent del *Cau Grillat*, en els quals vessen el seu esperit combatiu criticant el panxacontent isme del mataroní mitjà: *Mataró en Broma* (1915), *L'últim dia de la fira* (1915), *Castanyes i panellets* (1915), *A.F.P.* (1919), i *Els quatre gats* (1923).

Cinc publicacions han passat el fatídic primer número: de *El Ballaruch* (1920), no n'he localitzat cap exemplar, sabem, però, que va sortir al llarg d'uns quants anys tot i que no se n'editaren més de quatre o cinc.

De *La Llumanera* (1923), publicació que prengué el nom d'una altra que sortia a Barcelona l'any 1902, se n'editaren tres números, de matís catalanista, parodiava els costums de la menestralia d'una manera elegant i aigualida; el seu notori caràcter antiespanyol anava acompanyat d'una crítica al radicalisme obrer. De *La Klaka* (1924), sàtira esportiva de publicació setmanal que seguia l'empremta de la barcelonina *Xut*, en van sortir cinc números i la seva contribució més important va ser la part de creació gràfica.

La Pipa d'en Roc (1978), primera revista satírica editada a Catalunya d'ençà de la guerra civil, amb cinc números editats aconseguí una rellevant presència pública. Satiritzava els polítics de la dictadura franquista i les institucions mataronines d'aquell règim, però els homes públics de la democràcia també es sentien molestats pels seus comentaris. De caràcter anticlerical, fou aquest un dels aspectes que li donà més popularitat. El darrer títol és *El cementiri* (1979), dos números editats pel mateix equip de *La Pipa*.

Quan la pipa treia fum[59]

Tot va començar amb el primer número, que va sortir sense el reglamentari dipòsit legal, i com que el contingut era d'escàndol per a les autoritats franquistes i els cacics de Mataró, van fer el possible per aconseguir que el retiréssim dels quioscs. El cap de policia hi va intervenir fent-nos anar a comissaria i ens va dir *os habeis pasado*, amb un to d'amabilitat, i amb una condescendència que a algun de nosaltres, que havia passat per aquell lloc en condicions més desfavorables, no s'ho creia. D'alguna manera l'home s'excusava dient que la màxima autoritat local l'havia pressionat a fer aquell pas, i vàrem arribar a un insòlit acord entre la policia i nosaltres, innocents representants de la democràcia. Pel pacte no signat retiràvem l'exposició als quioscs de l'exemplar, però el podíem continuar venent de sotamà sense problemes.

Quan la persecució de què érem víctimes es va saber, el número es va exhaurir en un parell d'hores, que en aquells temps l'interès d'un producte era en relació directa a la seva il·legalitat. Vàrem aprendre la lliçó i a partir d'aleshores sempre col·locàvem el dipòsit legal al seu lloc, val a dir, però, que era absolutament fals, que ens l'havíem inventat. I cap més problema ens va atrafegar amb la justícia, perquè les persones i les institucions que es van amoïnar no s'atrevien a querellar-se, ni a dir res de res. La veritat és que vàrem sotraguejar la somorta tranquil·litat dels hereus de la dictadura, en un temps en què ni la democràcia no havia arribat a l'Ajuntament, ni els carques no s'havien adonat que mesos després serien catalanistes.

Les anècdotes que vàrem viure els redactors en aquells anys màgics són de primera categoria. Un cop vàrem rebre un exemplar de la publicació estripat i empastifat de caca d'un senyor, que per aquest subtil mitjà feia una crítica a la totalitat del producte. Però hi havia persones amb tanta fe que ens enviaven diners per ajudar-nos a tirar endavant en la nostra arriscada tasca. On *La Pipa d'en Roc* té lloc d'honor és a la Universitat, perquè de seguida es va convertir en matèria d'estudi i investigació per part d'estudiants erudits que volien esbrinar el què i el com del miracle setmanal que es produïa a Mataró. Consten diversos estudis sobre la revista, i fins i tot una tesina.

---

[59] *Mataroescrit* (Maig, 1988).

I es va acabar, com tot en aquesta vida, perquè el capitalisme monopolista d'Estat en la seva divisió mes histèrica, o sia les entitats que et deixen diners i volen que els tornis, ens exigien inclements el retorn de certs préstecs amb els quals fèiem possible l’edició del setmanari. I aquest va ser el taló d'Aquil·les a través del qual les classes dominants ens varen fer agenollar per sempre més a l’obediència a l’autoritat.

I ens va saber greu, perquè, de temes, n'hi havia, i n'hi ha. Imagineu-vos què hauria fet *La Pipa d'en Roc* amb fulletons tan idonis com els que passen en l’apartat regional: l’afer Banca Catalana, la Gran Timba Catalana, la Regidoria d'Expedició de Certificats de Català Autèntic, el Departament Català d'Endolls i Col·locacions, etc. I podríem fer pessigolles als capgrossos municipals, que han fet riure tothom amb l’orinador de la plaça dura de l’Ajuntament, amb les columnes megalítiques del carrer d'en Pujol, amb el llibre misteriós i car de l’olimpíada, i d'altres coses que val més no parlar-ne, que ens girarà la cara tothom. I fins d'aquí quinze anys que commemoraren el vint-i-cinc aniversari, exactament l'any 2003.

Crònica de Josep Manén
Relació breu dels successos de cada dia (1869-1895)[60]

2, setembre, 1869
Esta mañana se han celebrado los funerales para el descanso del alma del médico-cirujano D.Francisco Bru, que murió el dia 26 de agosto del presente año. Varón de probidad y dotado de una instrucción nada común se atrajo la simpatía de sus conciudadanos. Nombrado varias veces indíviduo de la corporación municipal, pasó en una de sus épocas a Madrid, en comisión del Muy llustre Ayuntamiento, a ofrecer la corona cívica que la ciudad de Mataró, agradecida a los servicios de D.Pascual Madoz, durante el cólera que azotó a dicha ciudad el año 1854, le regaló en homenaje de gratitud. Fué proclamado por sufragio universal indivíduo de la Junta Revolucionaria de 1868, fué presidente del comité progressista, donde pertenecía, médico de la casa de beneficéncia y del hospital civíl durante la peste de 1854, en cuyo establecimiento durmió en los dias mas aciagos para prestar sus ausilios con mas prontitud. (E.P.D.)

5, setembre, 1869
Por la noche celebraronse serenatas en la calle de S.Ramon y bajada del mismo nombre. Serenatas: en Mataró cada calle tiene su santo por patrón, al cual dedican una capillita y delante de cuya imajen hacen arder, según la devoción de los vecinos, una lámpara o faros todas las noches del año. Una vez a la semana pasa una comisión del vecindario a recojer lo que quieren dar los habitantes de aquella calle para solemnizar a su tiempo la festividad del santo, cuyas fiestas acostumbran celebrarse en el verano.

Llegado el dia levantan un altar a su patrón en la calle, el que adornan de flores en profusión, decorando la calle con banderas

[60] Antologia del manuscrit de Josep Manén Massó. Dades biogràfiques de l'autor es poden llegir al meu llibre: *El llibre de les famílies de Mataró* (Mataró, 2017).

españolas y de matrículas, retama, colgaduras, verdes pórticos en las entradas de la calle, etc, según el gusto y dinero de que pueden disponer los vecinos. A la una de la tarde cuatro jóvenes vestidos de gala, llevando los dos de ellos azafates para recojer el dinero, y los otros dos vasos especiales de forma caprichosa llamados *borrachas*, (los cuales contienen una disolución de agua olorosa y que adornan con flores en sus distintas oberturas), acompañados algunas veces de niñas vestidas de blanco que llevan cestillas de flores, recorren al compás de una música las calles del rededor para pedir algún dinero que les ayude a solemnizar la festividad, remojando lijeramente con el agua olorosa al que cede a su petición. A esta ceremonia llaman *llevant de taula*. Se llama asi porque comiendo a la catalana, esto es a mediodía, regularmente la hora de levantarse de la mesa es la una.

Por la tarde a las cinco o a las seis se ejecutan los juegos de sortija que alegran a los curiosos y por la noche iluminando ya con lamparitas de barro, llamadas vulgarmente 'grasoletas', ya con farolitos, ya con vasos de colores, etc, los balcones o ventanas y las paredes de las calles, los pórticos de rama y el altar del santo patrón, bailan en algunas casas adornadas al efecto con mas o menos lujo al son armonioso de la música que toca en un tablado levantado en la calle, donde se pasean o se sientan por la vecindad los asistentes a los públicos festejos. En alguna de estas fiestas, según el fondo de que pueden disponer, se disparan fuegos artificiales o se hace un entoldado para bailar en la mitad de la calle, si esta por su capacidad lo permite. Los moradores se esmeran en dichas fiestas en iluminar los hermosos jardines que embellecen las habitaciones de la ciudad.

12, setembre, 1869

Ha fallecido el Sr.D. Félix Fonrodona, uno de los socios de la acreditada fábrica de lonas de 'Oliver y Fonrodona'. Hombre muy servicial, conocedor del mundo y amable con sus conocidos, he ahi sus cualidades.

En la calle llamada de la Habana se ha hecho serenata, apareciendo aquel barrio de los gitanos adornado con banderas, colgaduras y cuadros en los balcones, dos altares, dos arcos de rama y un entoldado muy sencillo para bailar.

25, setembre, 1869

Pasó por Mataró procedente de Gerona un escuadrón de caballería que se ha dirijido a Barcelona, en cuya ciudad los republicanos obstinados en no acatar la orden del Gobierno para la entrega de las armas, han formado barricadas en varios puntos para resistir a la tropa que los atacase. Ha estallado el fuego entre paisanos y militares, no sabiendo a que vendrá a parar esta situación que tiene en zozobra los animos de todos. Huye mucha gente de Barcelona, pues casi toda la ciudad esta ocupada militarmente.

29, setembre, 1869

Ha llegado una columna de tropa compuesta de cuatrocientos hombres para aplacar el desorden que se susurra habrá, pero que no ha llegado a efectuarse, pues si bien los guardias han avanzado para deshacer los grupos que había en la calle de la Riera, no ha pasado de mera formalidad. La población permanece tranquila.

3, octubre, 1869

Esta noche pasada a la una ha marchado una partida de republicanos armados, causando a Mataró una ansiedad grande, no solo en las famílias de los insurrectos, sinó también en las demás, por temores a algún desman. A las diez de la noche ha llegado de Barcelona una columna de mil hombres, compuesta de infantería de línea, cazadores, húsares (caballeria) y guardias civiles.

1, gener, 1870

Escrich estas efemerides o dietari per tenir noticia en lo esdevenidor de lo passat, moguentme lo desitg de llegar tal volta als meus descendents o als altres de ma familia los curiosos manuscrits ab los que recordin ma existència en la terra, y despedeixin sos llabis una paraula d'amor a ma memoria cuan ja hauré recorregut la solitaria vall del món. Anotaré las funcions religiosas y teatrals, los balls y altres festivitats públicas dels llochs ahont me trobi ,com també la descripció del temps ab varias noticías historicas, políticas y literárias y altras particulars mias y de mos allegats. Ho escric en catalá perquè tinch un amor gran a la llengua llemosina.

1, febrer, 1870

Lo Casino Mataronés, instalat en la plassa de la Constitució, en la casa que antes era del Sr. Villalonga, baró de Segur, y are del Sr. Mariano Andreu, ha celebrat ball.

6, febrer, 1870

Abuy se ha fet un pregó manant, per ordre superior, que los forners tinguessin arreglats al nou sistema decimal los pesos y midas per la fabricació y venda del pa, ja desde lo dia 8 en avant, y los carnissers lo dia 22 d'aquest mes. Anteriorment ja debian tenirho arreglat los comerciants de farinas. Mataró lo ha establert antes que Barcelona y demés poblacions de nostra terra catalana.

8, febrer, 1870

En lo dematí de abuy, reunits, per disposició superior, en una de las salas del palau del municipi los comisionats dels ajuntaments del partit, han votat lo diputat provincial, sentho elejit D.Pau Sensat y Estapé, del Masnou, y son suplent, que ho es lo Sr.D. Francisco Oliver, oncle del primer alcalde y president de la reunió D.Joseph Garcia Oliver.

En la plassa de Sta.Ana se ha plantat una tenda ambulant, ahont joves catalans venen llibres protestants y altres contra la santa relijió dels nostres pares, corrompent als pobres noys de las Escolas Pias que'ls compran a un preu sumament baix, com 1 cuarto o dos, hasta regalarlos, promovent disputas y controversias publicas. ¡Miserias del cor! ¡Efectes de la llibertat de cults en un poble de arreladas creencias católicas! !Pobre nació!.

23, febrer, 1870

Durant aquesta passada semana se han plantat 204 arbres dels dits plàtanos en lo paseig dit 'camí de la Geganta', per manament del Molt Ire. Ajuntament. S'anomena de la Geganta lo dit paseig per los molts alts repartidors d'aiguas que hi habia, y dels cuals sols ne queda un.

25, març, 1870

En la parròquia de S.Joan de Mata se ha estrenat la orga, que, después de estar inutilisada per molt temps, ha sigut renovada en los dias passats.

Se ha fet una crida als habitants de Mataró per son Ajuntament, perquè voluntàriament se inscriguin en la suscripció pública que s'obrirà a fi de reunir la cuantitat necessària per ajudar als jóvens que entran a la quinta d'enguany a comprar substituts en l'exercici y servey de las armes. Per aquest motiu se han repartit fullas sueltas de la crida.

26, març, 1870

Han passat comissionats de tots los carrers a las casas dels habitants dels mateixos ab l'objecte adalt indicat de las quintas.

27, març, 1870

Aquest dematí se ha verificat una manifestació pública contra las quintas per lo partit republicà, en la que hi portaban 27 pendons ab varios lemas y alguns ab cintas de colors molt llargas, a manera de pabelló. Alguns dels pendons eran portats per donas y altres per hòmens, acompañant los indivíduos del partit ab la vermella gorra dels republicans, y per fi la bandera era portada per lo president Sor.Joseph Anton Rabella. Después de haber recorregut alguns carrers sens cap desordre y solament donant alguns crits referents a la dita manifestació, se han reunit en la plassa de Sta.Ana, ahont sels ha dirijit la paraula per vàrios oradors, desde lo balcó del Cafè del Centro, después de lo cual se ha disolt ab la major tranquilitat.

4, abril, 1870

Abuy ha sigut declarada en estat de siti Cataluña per motiu de la sublevació que, ab lo crit de 'fora quintas', ha tingut lloch en Barcelona y altres punts del voltant.

6, abril, 1870

Tot lo dia se ha passat intranquil a causa dels sucessos del Pla de Barcelona, dels cuals no se saben notícias, per estar incomunicats, puig no passen trens per ser interrompuda la via, y no pot venir ni anar ningú a Barcelona sens molt perill. Han arribat 40 carrabiners que junt ab los indivíduos de caballeria que estan acuartelats en eixa població, debian marchar a la capital, peró se han quedat per lo manament de la superioritat del Principat que han rebut aquesta tarde. Lo primer alcalde Sr.Garcia ha reunit als socios dels casinos en sos respectius llochs, demanantlos, per medi de sos presidents, si en cas de pendrer armas per lo

sosteniment del ordre secundarian la voluntat del Ajuntament, a lo cual se han adherit, responent que ho farian material y moralment. Los dits carrabiners han tingut y tindran guàrdia aquesta nit en la casa de la ciutat, esceptuan alguns que l'han tinguda en lo campanar de Sta.Maria per privar ab la forssa de tocar a somatent, si vingués la ocasió.

7, abril, 1870

Se ha passat la nit ab tranquilitat. Han continuat los carrabiners en la dita guàrdia.

9, abril, 1870

Tranquilitat reestablerta del tot, puig los de Barcelona, Gràcia y demés punts se han entregat. Continuació de guàrdia.

12, abril, 1870

Aquesta tarde se ha verificat en lo palau del municipi lo sorteig de la quinta ab lo major ordre y tranquilitat, continuant la guàrdia de carrabiners en lo mateix lloch.

13, abril, 1870

Aquesta tarde en lo teatre de Sta.Creu se ha verificat una reunió catòlica ab motiu de las próximas eleccions y a fi de votar lo Sr.Llauder, en cual reunió han pres la paraula los procuradors Sos.Clavell y Rabell, lo advocat D.Clorindo Boter y alguns altres. La concurrència no ha sigut numerosa.

Aquest dematí han arribat una caravana de húngaros de la part de Fransa que van a la colonisació de la Mancha. Se han allotjat en tendas de roba que porten sempre, formant tres tendes en la riera de S.Simón, sortint del carrer de la Habana, y una devant del gasòmetro. Segons me ha dit una noya de la compañia citada han vingut de Civitavechia a Marsella ab embarcació, y desde Marsella han seguit lo viatje ab los carros que portan de 4 rodas y en forma de panera, tirats per dos caballs cada un, plantant las tendas en lo lloch ahont se detenen. Van molt sucios de robas y cutis, sens pentinar ni tallats los cabells, en los cuals y en la part inferior de las cuas hi colocan las donas objectes de plata y cintas de colors, y los hòmens los portan llarchs, a la romana, y formant tirabuxons. Lo vestit de las donas és molt pobre, pues van descalsas y portan un mocador lligat alrededor del cap. Lo trajo dels homens consisteix en botas de cuiro hasta genoll, pantalon

obscur, una espècie de americana, també obscura, y un sombrero rodó molt baix y tombat de alas, dels que vulgarment se'n diu 'bolet'. Forman la caravana uns vint indivíduos entre homens, donas y criaturas. Demanan limosna fent patons a la roba y altres demostracions per lo estil. Tots son calderers.

26, abril, 1870

En varios punts d'esta ciutat, desde la disposició del Gobern ab la que desestancà la sal, se ven est article a un preu sumament baix, puig se llig en uns pendons, grochs ab lletres negres, y vermells ab lletres daurades, colocats perpendicularment a las fatxadas de las casas depòsits, a cuarto la lliure, establintse entre los venedors una formal competència.

8, maig, 1870

Se ha obert al públich per la temporada d'estiu lo Prado Mataronès, jardins de recreo que existeixen fora la ciutat.

25, maig, 1870

Abuy al vespre ha tingut lloch una manifestació de republicans contra carlistas, cantant aquells himnes polítichs per las plassas e intentant insultar als carlistas perquè cantaban també letrillas políticas. No ha succeït lo que's pressumia, mediant la presència del últims.

26, maig, 1870

Se ha fet un pregó privant tota clase de cants polítichs desde las 8 del vespre hasta las 6 del matí, baix pena de presó y multa.

2, juny, 1870

En lo edifici que ocupa la comandància de marina situat en la platja d'eixa ciutat se ha obert una escola de nàutica regida per lo Sr.Joseph Espín, tinent de navio.

Se han comensat las eleccions per un diputat a Corts ab motiu d'haber anulat una acta de las passadas, establintse los tres collegis electorals acostumats. Se han votat las tres mesas quedant la 1ª, o siga de las casas consistorials, per los carlistas, y las demés per los republicans.

En lo club republicà, establert en lo carrer de Palau y en la casa que antes era Casino Matarones, pròpia del Sr.Verjés, se ha verificat una reunió ab motiu de ditas eleccions.

4, juny, 1870

Se han acabat las eleccions, tenint majoria de vots en lo collegi primer lo Sr.D.Lluís M.de Llauder, candidat carlista y en los demés D.Eusebi Pascual, candidat republicà.

Han comensat los preparatius per las firas, posantse las taulas o tendas ambulants en los llochs acostumats. Ha recorregut los carrers una comparsa de hòmens que ballaban lo ball den Serrallonga, acompañats d'un pendó y un fluviol.

6, juny, 1870

Se han comensat las firas, las cuals se divideixen en tres seccions, la 1ª de plats y ollas de barro y objectes de llauna y ferro, en la plassa de Sta.Ana y principi de Riera, la 2ª tendas de joguinas, llibres, robes, bijuteria, etc, seguint hasta devant de las casas consistorials, y la 3ª, de indianas, objectes de agricultura y ferro vell hasta devant lo carrer Nou. Se han adornat las tendas de la població, renovadas moltas de ellas. Ha concorregut molta gent dels pobles d'alrededor y altres punts.

A las deu del dematí ha comensat a plourer, entristint la ciutat la negra nuvolada que preñada de llams y trons se ha posat sobre nostres caps, interrumpint hasta la una, y a la tarde hasta a una hora avansada la festa pública. Al dematí ha pedregat ab abundància y cayent pedras de bastanta magnitut, per espay de mitja hora. Se ha serenat a la nit. Balls en la tarde en lo Gran Saló de Vila y a la nit en lo Prado Mataronès (corejat) y Tívoli, així com també en lo casino Filarmònic. Ha recorregut los carrers una música de instruments de metall que tocaban 5 o 6 alemans, executant vàries pessas.

12, juny, 1870

Continuan las firas. Altres anys era costum acabarlas en lo dia de ahir, però mediant permís del alcalde han continuat en la venda dels vàrios articles durant aquest dia, en lo cual han donat fi las festas populars las que han sigut molt animadas y que a guisa dels mercaders de l'edat mitjana (edat en qué lo comers sols se feya per medi de las firas al lloch de las cuals hi anaban los comerciants en caravana) han vingut acompañats de músichs, romancistas que cantaban ab violins y guitarras vàrias cansons, totilimundis, etc.

20, juny, 1870

Ha sigut proclamat Diputat a Corts en la circunscripció de Vich, votat en las passadas eleccions, D.Lluís M.de Llauder, carlista.

1, juliol, 1870

Abuy han arribat a eixa ciutat dos coches fúnebres per la conducció dels cadàvers al sementiri. Lo de clase inferior està construït com una caixa coberta ab dos rodes y s'obre per la part de detràs, estant figurades dos persianes a cada costat. Porta un fanal y sols va ab un caball. Lo altre, que és lo bo, esta construït com los de Barcelona, formant un ataud y un pabelló de cortines negras ab ribets blanchs, rematant ab una corona y lo símbol de la fe. En lo ataud hi ha les armes de Mataró. Porta cuatre fanals y cuatre rodes. Hi van dos caballs que a voltas portan dos plumeros negres ab una placa lluenta. Cambiant las cortines en blancas ab sarrell groch, las mantas dels caballs y plumeros serveix lo mateix coche per portar los aubats.

2, juliol, 1870

A las 5 de la tarde en la plassa Gran una compañia acrobàtica ha verificat una funció per lo públich, ballant una dona de la compañia en la maroma colocada al efecte en la plassa y executant vàrios passos difícils ab espasas, grillons als peus, ab una noyeta penjada a sos peus y altre noy portantlo sobre ses espatlles, etc, continuant la funció los demés indivíduos ab jochs de gimnàstica en lo trapessio, jochs de mans, salts de difícil execució, etc.

3, juliol, 1870

En lo Prado Mataronés y en son teatro se ha donat funció al vespre executant varios balls, alguna pessa dramàtica, y finalisant ab lo 'mabillé', per 5 parellas, cual ball, anomenat vulgarment can-can, és molt indecorós, ofenent a lo pudor y alhagant la sensualitat.

13, juliol, 1870

Aquesta nit passada ha tingut lloch lo eclipsi total de lluna que habian vaticinat los astrònoms, quedant los carrers d'eixa ciutat completament en tenebras per no haber encès los fanals de gas, com és costum en los dies de lluna. Se han verificat los

fenòmenos que deya lo astrònomo conegut per lo 'Saragossa' puig han acompañats al eclipse, vent fort que ha fet al acabarse la tarde, nuboladas que al centro del eclipse han tapat lo astre de la nit y un poch de pluja durant l'eclipse, destapantse després les cortines de la reina del silenci.

26, juliol, 1870

A las 2 de la tarde un repich general de campanes ha anunciat als habitants de Mataró la festa de las Santas. Los bronzos de totas las iglesias han entonat lo toch d'alegria, primer signe del culto de las invictes y gloriosas patrícies de l'antiga Yluro.

Aquesta tarde han sortit a pasejar per los carrers de la ciutat los tres gegants, acompañats de gaita, fluviol y tamborí. Los trajos son lo següents:

Lo Gegant: túnica de llana verda ab flors grogas, guarnidas de pells grissadas baix lo vestit y dalt, així com en las mánigas perdudas del mateix vestit. Lo escut de Mataró en lo pit, un cinturon de bellut negre ab galons y estrelles d'or, y una tanca en lo centro daurada ab pedras imitades a rubis y esmeraldas. Un sabre de bellut carmesí ab adornos daurats, un casquet baix també de bellut negre així com los pañs que surten del mateix casquet, tot ab galons y estrelles daurades. En la ma porta un pergamí arrotllat ab lo sello de plom y a l'altre un ram de flors naturals.

La Geganta: vestit adamascat ab pell grisada en son estrem una casaca de bellut negre guarnida de pells, ab manega perduda, y lo escut de Mataró al pit, una corona daurada ab rubís y esmeraldas (imitació) de la que penja un vel blanch que li arriba a cintura. La casaca esta ceñida per un cinturon de estrellas de bellut carmesí y daurades, joyas al cap, collaret de perlas y pedras imitació, etc, en la ma porta un ram de flors.

La Geganteta: un vestit de color de rosa, ab farbalans, abollats y altres guarnits ab glassa blanca, ab la manega abollada, deixantli lo bras nu. Una rosa en lo pit, y altres flors en lo pentinat de rissos. Collarets de perlas, manillas, etc, en la ma un bano y en l'altre un ram de flors.

28, juliol, 1870

Han comenssat lo servey de coches fúnebres, en sustitució del que's tenia antes, per quin los morts eran portats en un llit de fusta per los fossers, o pels pobres, etc.

4, agost, 1870

Aquesta tarde molta gent ha anat al poble d'Argentona, distant de Mataró una mitja hora y situat a son N.O., ahont han guarnit un embalat en la plassa en celebració de la festa de S.Domingo. Lo capità general de Cataluña D.Eugeni Gaminde ha asistit a la festa, per estar en l'establiment de l'aigua picant situat a un tir de fusell de Arjentona, ahont també resideix la mare del general Prim, que es actualment President del Consell de Ministres, y Ministre de la Guerra.

7, agost, 1870

En un dels portals d'entrada a la Yglesia de S.Joseph se ha guarnit un altaret ab domassos verts, rama y altres objectes, a S.Albert, cual imatje portaba un rahim blanch a la ma. Devant del altar dos o tres noys daban aigua fresca de la cisterna del convent als que'n demanaban per un cuarto, tenint a tal objecte una tauleta ab anís y cantis d'aigua. Al vespre han iluminat lo altar ab grasoletas y ciris. Aqueixa costum la tenian cada any en eixa diada de S.Albert, los frares carmelitas, residents en lo mateix convent, no sabent lo significat de tal cerimònie.

1, setembre, 1870

De molt temps se acostuma en aquest dia vèndrer en la Parroquial Yglesa d'eixa ciutat uns panets dits vulgarment de S.Llop, del volum d'un panallet. Per això colocan al costat del altar ahont s'hi venera l'imatje del sant bisbe qu'està devant la capella dels Dolors, una taula cuberta de drap groch o vert, sobre la que reparteixen los dits panets fets de pasta de bescuit, y que tenen en paneretas beneïts ja anteriorment, recullint l'import dels que compren los devots en una bacina de llautó. Diu la fe que oferint un parenostre a dit Sant, menjant un panet y dient al finir 'Sant Llop, ora pro nobis', preserva de mal de coll. Això, a mon parer, tindrà l'origen en las curas miraculosas que feu lo mateix sant en Sens (Fransa) d'ahont era bisbe y en Orleans (id), ciutat que tingué son bres, puig dihuen los goigs ques cantaban en sa hermita cerca Dosrius en una de ses posadas:

Quan en Senona y Orleans
los bestiars se'ls morian
de mal de llobas venien
a vos aquells ciutadans,

cessaba al punt la dolència
benehïnt les aigües vos,
guardaunos S.Llop gloriós
de mal de coll y esquinència.

Tal volta per las curas ditas sel ha pres per avocat contra'l dolor de coll y les anjines, pues s'añadeix que cuant un se dol de dolor en lo coll no s'apitjora, bebent aigua ab polvos dels ja dits panets. Als capellans que surten a dir la missa en l'altar de dit S.Llop, que illuminan, sels regala un pa de crostons.

19, setembre, 1870
Ha cessat la publicació del 'Trapero', que comensà a sortir lo die 1 d'eix mes.

3, octubre, 1870
Han arribat alguns voluntaris de la Habana ab son jefe per recullir joves a fi d'anar a defenssar la pàtria durant l'insurrecció de l'isla de Cuba. Portan barretina vermella ab faxa verde, una brusa grissada de blanch y blau, ceñida per un cinturon, uns pantalons de mateixa, lligats a jenoll, botins de color groch y espardenyes.

28, octubre, 1870
Abuy en la hermita de S.Simon, situada a algunes passas de Mataró se han dit misses y a la tarde predicat en celebritat de tal diada. Es costum posarse algunes paradas de panellets y demés dulces devant de la hermita, ahont van las criatures y altres a comprar torrat. Es un dols aplech.

6, desembre, 1870
Han marxat alguns joves d'eixa ciutat, com a voluntaris, per agregarse al ejèrsit francés que de alguns temps a eixa part sosté guerra, per la Fransa deplorable, contra Prúsia.

10, desembre, 1870
En la plassa de Sta.Ana se ha instalat una família que ensenya una dona molt grosa y un cap que posat sobre una taula parla, figurant separat del tronch, per medi de miralls que tapant la persona fan aparèixer que lo terreno se allarga per sota la taula.

Tal cap sanomena 'cap parlant', cual cosa habia dat molt que discutir en varios punts hasta que s'ha descobert la trampa.

12, març, 1871

En lo carrer de S.Antoni se ha inaugurat un teatre nominat Talia, posant en escena lo drama 'Fueros y desafueros'. Anys atràs s'habia format una asociació de minyons catòlichs pobres baix la direcció de lo pbre. mossèn Joan Ferrer y Albareda, sots invocació de S.Lluís Gonzaga. A mes de l'instrucció que sels donaba en sa casa casino del carrer de 'tras los horts', casi tocant ab l'hospital, donaben funcions en un teatret construït exprofés, representant pessas religiosas, lo que feyan ja cuant l'associació estaba instalada en una casa de les Figueretas.

Al venir la revolució del 1868 tancaren aquell casino, puig aboliren las asociacions catòlicas y'l jovent trasladaran lo teatre al carrer de St.Joseph, denominant a la societat 'la Constància', donant funcions y fins balls ab la música que de temps estaban organitsant. Després aspiraren a mes, s'introduiren altres personas, mitjansaren influèncias y resolgueran formar un teatre públich. Al efecte s'obrà una casa del carrer de St.Antoni, al costat del passatje de la sínia. Lo teatre és d'un cos d'ample y llarch del fondo de tota la casa. Està pintat sencillament y te una galeria en la paret que dona al carrer, sota la cual hi ha assientos d'entradas, sent tot lo demés llunetas. La fatxada del teatre y ses decoracions son sencillas. Lo teatre que s'illumina ab sencills candelabros és capàs per unes 250 persones. Fan pagar d'entrada un ral y mitj de la llumeta. Aqueix any puig s'ha inaugurat baix lo nom de Talia, diosa de la comèdia.

14, març, 1871

Abuy s'ha fet l'escrutini general de las eleccions per Diputat, quedant proclamat diputat D.Rafel Serrano y Magriñà, republicà.

26, març, 1871

Em lo dematí d'abuy s'ha fet l'escrutini general de eleccions per diputats provincials quedant elegits los republicans Sors. D.Joseph Lairet y Anton Rabella, fills y vehins d'eixa ciutat.

13, juliol, 1871

Ha arribat lo fill major dels Duchs de Montpensier que habitarà com alumno o intern en lo Collegi de Valldemia.

15, juliol, 1871

Abuy l'alcalde primer ha fet dimissió verbal en mans del Ajuntament per asumptos d'autoritat particulars, no volentla aquell admetreli, esperant la resolució superior. S'ha dat de baixa per 15 dies.

30, juliol, 1871

L'alcalde Joseph Garcia Oliver s'ha tornat a donar de alta.

4, agost, 1871

Va per los carrers d'eixa ciutat un home afeitat de cap com un frare, ab coronilla de cabells, tot vestit de negre, descals, ab un S.Cristo penjat pel coll y cadena a la cintura. Predica lo amor y temor de Deu per las plassas y carrers. Alguns dihuen qu'és un estrafalari, resident en Barcelona, ab esposa y fills, a qui abandonà. No se sab la vritat.

12, setembre,1871

Abuy ha vingut a Mataró lo tinent general Milans del Bosch, actualment director general de caballeria, marxant a S.Vicens de Llevaneras, sa pàtria.

Aquesta nit a les onse s'ha incendiat lo teatre del Prat Mataronès y unas 800 cadiras que hi habia per les funcions, quedant completament reduït a cendres, poguentse salvar lo circo pels esforsos de la compañia de bombers d'eixa ciutat.

20, setembre, 1871

Aquesta tarde ha arribat lo Rey Amadeo 1 a les 3 y mitja, recorrent ab carratela los carrés de S.Antoni, baixada de Sta.Ana y Riera, retrocedint per lo mateix camí a l'estació, no permaneixent mes qu'n cuart d'hora en eixa ciutat. Descriuré separadament en una llibreta eixa festa.

30, desembre, 1871

S'ha obert l'esposició de dibuix en los baixos de la casa del comú nominada 'La Fleca', ahont està instalada l'escola pública que dirigeix lo Sor.Robreño. Al efecte s'ha guarnit la cambra ab cortinatjes carmesins, ropatjes en las parets, etc. Entre'ls dibuixos de perfil y sombra al natural y lineal, cridaban l'atenció alguns paisatjes pintats a l'ayguada y cuatre cuadros pintats a l'oli per los

jóvens Vinardell y Marfà, representant S.Joseph ab Jesús als brasos, y Ntra.Sra. en dos posicions.

6, gener, 1872

Abuy a les sis de la vetlla en un saló dels baixos del collegi de PP.Escolapis s'ha inaugurat la asociació titolada 'Juventut Catòlica', qu'alguns joves d'eixa ciutat, per allunyar l'error, han instalat en la mateixa, baix lo lema 'tot per la relijió, ni un sol pensament per la política'. Al efecte han decorat la sala de les columnes d'un modo alusiu. En la testera del saló s'ha aixecat un tablado encatifat ahont al centre estaba colocada la taula per la presidència, a la esquerra la del secretari y a la dreta la dels oradors, totes cobertes ab ropatjes carmesins. Sobre d'elles richs candelabros de plata, així com escribanias també d'argent mostraban ses perfeccions. Algunes cadires ocupaben lo altre espay del entarimat, preparadas per los socios acadèmichs y de número. Sobre la presidència un dover de bellut carmesí ab cintes daurades sostenia y abrigaba un cuadro de la Puríssima Concepció, patrona de l'asociació. Sota d'ell una columna trencada sostenia lo busto de guix del Papa Pio IX. Lo demés de la sala estaba ocupat per la triada concurrència que l'omplenaba. Los socios vestian de rigorosa etiqueta ab guants blanchs.

Ylluminat lo saló per los ciris dels candelabros y'ls mecheros de gas de las columnas s'ha obert la sessió qu'ha presidit lo rector de Sta.Maria en Francisco Pla, invocant antes que tot l'auxili de la Santíssima Verje ab lo res d'un Ave Maria. Prengueren seguidament la paraula ab ben triats discursos lo Sor.President de la mateixa, en Antoni de Bofarull, y lo Secretari en Joseph Torner, qui publicà la junta directiva y organitzadora, composta dels Srs següents: president en Antoni de Bofarull, vicepresident 1er en Joaquim de Palau, vicepresident 2on en Joseph Gibernau, vocal en Enrich Blanch, vocal en Joseph Ferrer, bibliotecari en Joseph Anglada, tresorer en Fèlix Nonell, secretari 1er en Joseph Torner, secretari 2on en Pere Renter.

Tot seguit lo nostre conciutadà y llorejat poeta en Joseph de Palau y Huguet, qui resideix en Barcelona y ha vingut expressament per eixa festa, digué un discurs que fou escoltat ab relijiós silenci y aplaudit moltes vegades per los assistents. En ell donà a conèixer sa fama de poeta y'l pervindre que li sonriu. Tocà el torn al pbre.Dr.en Joseph Nonell, qui exaltà la societat que celebraba la festa. Lo Sor. en Joan Dalmau llijí una poesia bellíssima

dedicada a Maria. Acte seguit prengué la paraula lo rector de l'Escola Pia en Joseph Draper, qui ab entussiasme donà la benvinguda a la Juventut Catòlica. Lo vicepresident en Joseph Gibernau ab un sentit discurs donà gràcies al auditori per s'assistència. Finalisà lo Sor.en Pere Nonat Renart de la 'Joventut Catòlica' de Barcelona y representant de son concell suprem en España, qui ab entussiasta veu saludà als joves de l'associació, llejint una carta autògrafa del Papa Pio IX, dirijida al concell suprem, adalt nomenat.

Després d'això un chor d'homes cantà ab armónium un himne a Pio IX, quedant los assistents complaguts d'aytal vetlla. En los corredors penjaben dues aranyes de cristay qu'i lluminaban al passatje de la concurrència. Ynvitaren per papeletas, exijintse sa presentació a la entrada.

24, gener, 1872

A les 3 y mitja d'eixa tarde ha sigut bateijada en las fonts baptismals de la Parròquia de Sta.Maria per lo rector en Joan Serra, beneficiat de la mateixa, ma filla y de m'aymia Dolores. Han sigut padrins mon oncle polítich en Domingo Mayol, comerciant, jermà de mon difunt sogre Josep Anton Mayol, y de ma mare Montserrat Masó y Vila. Han posat a la nina los noms de Dolores, Carlota y Josepha per la padrina, padrí y capellà, respective. (..) Dos cotxes han treslladat als assistents a la parròquia per lo bateij de ma filla que vestia camiseta, fasset y vestit brodats, lligat eix últim per lo cos ab una cinta de color rosa. L'abrigaba una capa o barnús emboatat, de merino blanch ab serrells, cintes y demés adornos de seda blanca. Portaba un'hermosa gorra, regalo de ma sogra Caterina de Mayol.

Arribats a la casa de nostra habitació n.13 del carrer de St.Joan nos traslladàrem en lo cuarto del devant hont estaba la partera y s'comensà'l refresc del modo següent: xocolatas ab melindros, orchatas ab ídem, confits que's passaren ab dos safatas grans, y per últim pastas bones, confitures, yemas ab vàrios dibuixos de sucre, les cuals també's passaren ab dues grans assafates.

Lo cuarto estaba guarnit com diré: en lo balcó y alcoba cortinas de crochet ab sarell de llana vermell per cenefa, sostingut en aquell per una galeria de fusta negre y daurada y en eixa per lo mateix march d'alcoba de caoba treballada y barnissada. En la paret que dona al carrer un armari gran antich però ben barnissat, lo cual és molt esculpturat, particularment en son remate. A la

part de mar un escriptori de fustas de cirerer, taronjer y altres, molt ben treballat y barnissat de nou ab màrmol sobre, que ocupaban dos jerros blanchs esculpturats que sostenian ramells de fruitas de cera treballadas per ma esposa. Al devant una calaixera ab adornos de fusta blanca y màrmol sobre, que ocupaba una escaparateta ab un St.Crist ab corona de plata y dos candeleros de crestay ab redondels de crestay y pantallas de flors. Rams de flors blancas en jerrets blanchs y daurats adornaban l'interior de l'escaparata. Lo llit estaba cobert ab un domàs vert de seda ab llansols ab puntes. Cuadros ab march de caoba y altres daurats en les parets.

20, gener, 1872

He marxat a Barcelona per una comanda del Municipi y he tingut ocasió de fer una visita al sabi frenòlech en Josep Cubí y Soler, per participarli lo nombrament de socio protector de la Biblioteca Popular de Mataró, com a secretari que so de la mateixa.

30, gener, 1872

Los guàrdies civils y carrabiners de eixa ciutat han marxat a Barcelona ahont han sigut cridats a causa del alborot produit per l'instalació dels consums.

9, febrer, 1872

Abuy per lo Sor.Alcalde s'ha donat ordre de tancar lo club republicà y la Joventut Catòlica, tancant eixa última abuy vespre lo que s'ha fet per ordre del Sor. Gobernador civil de la província.

10, febrer, 1872

S'ha tornat a obrir la Joventut Catòlica.

11, febrer, 1872

Aquest dematí a las onse ha pres possessiu lo nou Ajuntament per ordre del Gobernador civil de Barcelona. Lo nou Ajuntament està compost dels següents concejals los cuals han sigut elejits per los càrrechs que's diran:

D.Mariano Espín, republicà, alcalde primer, ex-empleat d'aduana.
D.Joseph Abadal, id, alcalde segon, impresor.
D.Joseph Vinyas y Grau, id, alcalde tercer, escribent.

D.Francisco Fontanals, id, alcalde cuart, ebanista.
D.Jaume Ros, id, alcalde quint, sabater.
D.Esteba Costa, id, concejal, ebanista.
D.Joseph Barbosa, id, id, interventor, pastisser.
D.Salvador Gusart, id, id, escribent.
D.Jaume Rosell, id, id, id.
D.Ramon Mora, id, id, baster.
D.Vicens Matas, id, id, tintorer.
D.Sebastià Riu, id, id, en feu dimissió y l'hi admeteren.
D.Olegari Mustarós, id, id, comparet.
D.Anton Dedeu, id, id, venedor de tocino.
D.Joan Agustí, id, id, síndic, teixidor.
D.Fernando Sabé, id, id, sabater.
D.Marcelino Mascaray, id, id, sastre.
D.Francisco Serra, id, id, adroguer.
D.Joan Rimbau, id, id, propietari.
D.Salvador Ruiz, id, id, comparet.
D.Desideri Oriach, id, id, fuster.

Després de la sessió han fet tancar la secretaria, cual porta han llacrat y sellat ab lo sello del Ajuntament, aixecantne acte lo notari en Miquel Tuñí. També ha tancat y sellat la porta del segon pís, pertanyent al Arxiu.

13, febrer, 1872
Han corregut bastantes màscares per los carrers, principalment a la tarde, durant la cual ha passeijat un gran número de disfressas acompanyades d'una numerosa música tocada sens to ni so, y d'algun pendó. També s'han vist moltes criatures vestides ab trajos bonichs y principalment vestides de senyores ab vestit llarch y mantellina. Al vespre ha sortit una cabalgata fúnebre, que s'ha reunit a la plassa de Cuba, la cual era formada del moda següent. Un disfrassat de senyó ab una porra, una parella de senyors, un també de senyó ab una campana, un pendó o fanal que deya 'paso a los hijos del trabajo', hòmens disfressats ab llanssols, y de monjas, capellans ab llums a la ma, cantant ab to lluït cansons polítiques. Entre ells hi anaba un arregladó ab un bastó llarch que aguantaba un gorro friji vermell, senya de republicans. Un pendó blau ab lletres daurades y cintes de color, detràs del cual seguian alguns hòmens vestits de blanch y vàries noyes ab trajos de monjes ab llibres y llums en les mans, tenint

per arregladora una noya vestida ab faldilletes y gorro friji vermell, portant un bastó que remataba ab lo triàngol, símbol dels principis republicans. Detràs d'ella alguns vestits de capellà precedian una caixa negre portada per las espatlles de cuatre vestits de blanch e illuminada per cuatre atxes de vent. Damunt de la caixa hi habia una corona y dues espasas, penjant pels costats varios ramells de sebes y en los costats de la capsalera tres cartells que deyan 'enterro de la mo.....sa', que volia dir 'enterro de la monarquia saboyana'. Molta jent ha corregut per los carrers ab motiu de sortir eixa manifestació republicana, contra la dinastia regnant y las comunitats relijiosas en escarni de la doctrina santa. Entre les disfresses dites n'hi habia dos que tocaban ab trist to dos tabals.

14, febrer, 1872

Abuy dimecres de sendra molta jent ha anat al veïnat de Batlleix, a fer brenàs, comprar ballanas, per enterrar lo Carnestoltes.

21, febrer, 1872

Aquesta vetlla en lo saló de ball del carrer de Bonayre s'ha fet un concert per uns 15 joves del Ampurdà, que han tocat vàries pesses pròpies de son pays ab los corresponents instruments, com tótaras, tamborí, fluviol, clarinets, etc. Ha alternat lo coro de eixa titulat 'L'Antígua' cantant varios chors, acudinthi ab lo pendó de la societat, en lo cual penjaben los premis obtinguts en varis concerts generals de Barcelona per son mèrit en la execució de les pessas de son repertori.

23, febrer, 1872

Abuy la comissió d'arreglo interior del palau del municipi ha tret de la sala de sessions del mateix lo busto de guix del Rey Amadeo 1, que estaba colocat detràs de la presidència baix dosser, traslladantlo a un dels cuartos del segon pis. També s'ha desfet lo dosser que'l abrigaba.

25, febrer, 1872

En lo teatre de Sta.Creu s'ha fet una funció de jochs de mans, sonambulisme, electricitat, etc, per los artistas accidentalment trobats en eixa Srs.Pou y Grau y l'esposa d'aquest últim, sonàmbula.

27, febrer, 1872

Abuy dia de San Baldomero, nom del general Espartero, en lo Círcol Liberal, a cual instalació se fan obras en la casa cafè del Sor.Ybran, en lo carrer de la Riera, s'ha guarnit tota la fatxada de banderes espanyoles y en lo balcó del primer pís lo retrato del general dit davant un domàs carmesí, la cual imatje han illuminat a la nit ab cuatre atxas.

9, març, 1872

Ha plogut tot lo jorn continuant lo vent. Lo mar està en fort temporal, tenint que marxar un barco inglès que s'habia fondeijat devant la ciutat per descarregar lo carbó de pedra que porta per una de les fabriques de filats d'eixa. Antes de marxar ha perdut un'ancora y ha deixat anar l'altre que'l sostenia, puig d'altre manera tapantlo les aigües o haguera anat al fondo del mar o hauria embestit a terra.

30, març, 1872

Aquest any han sigut molt animades les caramelles, puig entre les varies collas que ab carros guarnits de mata y ab fanals de color cantaben desitjant les bones pasqües, ja ab acompanyament de guitarres, flautes, etc, n'hi habia dues particularment que animaban la vesprada. L'una era la composta per los socios del Casino Filarmònich que cantaban ab tota orquesta, y portaben un carro que figura un templete cuadrilongo de mata, ab una torreta a son cim també de mata, voleyant algunes banderes e illuminat lo templete ab fanalets de color. Al devant, sobre la cornisa que formaba'l dit templete, hi habia una lira, símbol de la societat.

L'altre colla era la de indivíduos de la Juventut Catòlica que cantaben cansons e himnes relijiosos, també acompanyats de una bona orquesta. Ha sigut la millor. Portaben en son carro una torre rodona, figurant de pedra ab los finestrals y portalades transparents. En son centre transparent y voltant la torre se llegia: 'Any 1872. Els joves amans de las antigas tradicions'. Remataba la torre un estandart blanch ab cordons y borlet y ab l'escut de Mataró colocat en son centre. Ha corregut molta jent.

7, abril, 1872

Aquesta nit s'aixecat als voltants de Barcelona una partida de carlistas manada per un tal Castells, sent la primera que s'ha

aixecat en tota Espanya, donant lo crit que tal volta ha de portar una guerra desastrosa entre espanyols lliberals y carlins.

11, abril, 1872

Abuy lo Alcalde ha manat tancar la Juventut Catòlica per ordre del Governador civil de la província, que aixís ho ha manat en totes les de la província.

26, abril, 1872

Aquesta tarde han sigut posades en estat de siti les quatre províncies catalanes, ab motiu de la gran insurrecció carlista que trepitja a les montanyes de algunes províncies espanyoles.

30, abril, 1872

Ha sigut sospes per ordre del Gobernador lo periòdich republicà d'eixa ciutat titolat 'L'Eco de la Costa'.

5, maig, 1872

Ha aparescut un nou periòdich titolat 'El Eco del Litoral', que supleix lo suspès 'Eco de la Costa', sent també republicà federal com eix.

14, maig, 1872

Aquest dematí un capità d'infanteria vingut de Barcelona, ensemps lo batlle y'ls quatre agutzils d'eixa han fet un rejistre en la casa habitació del Dr. en Bonaventura Castella pbre. tingut per opinió carlista, no trobantseli res que'l comprometés en lo mes mínim en eix partit. Tal volta ha sigut efecte d'una mala volensa.

19, maig, 1872

Han comensat les fires ab tota la tavola acostumada de totilismundis, cegos cantants, etc, etc. Assistinthi molts forasters de Barcelona y poblacions del entorn.

S'ha fet lo primer ball en lo bon saló del Cassino Circo Lliberal instalat en eixa ciutat carrer de la Riera sobre'l cafè Ybran, titolat 'Cafè Nou'. Es un saló estrenat abuy de bastanta capacitat y dos pisos de altura, estant ben pintats en son techo y en medallons los retratos de Espartero, Prim, Madoz y Mendizabal. Los assientos que'l voltan son un sofà cobert d'hermós reps de varis colors. Eixa festa ha inaugurat lo casino polítich. A aytal objecte han

illuminat la fatxada ab varios candeleros de gas ab tres brots fixats en lo balcó del primer pis.

16, juny, 1872

Aquesta vetlla hi ha hagut una alarma falsa ab motiu d'haberse dit que volia entrar una partida carlista a eixa ciutat, sent una equivocasió, puig no s'han vist per los voltants de Mataró ni pobles circomvehins tal jent.

29, juny, 1872

En lo teatre Principal ha fet funció un francès nomenat Auboin Brunet, qui ha presentat bons quadros disolvents, per medi de l'òptica, espectres, diables, etc, los que han aparescut en l'escena formant l'ilusió per medi de miralls molt grans y llums elèctricas, fent a mes varis jochs de prestidijitació. Dit profesor és fundador y propietari del teatre màgich de París, y així presenta varis jochs y aplicacions recreatives de física, òptica, mecànica y màjia, prestidijitació, ilusió y aparició.

2, juliol, 1872

En eixa diada de la visitació de Nostra Senyora ha vingut a posar l'alarma entre'ls ciutadans la nova de haber entrat en alguns pobles circomvehins una partida de carlistas, manada per un tal Guiu, qui porta uns dotse trabucaires a caball. Les autoritats d'eixa han pres vàrias precaucions per si acàs entrar volguéssen, com se deya entrarian a la nit.

3, juliol, 1872

Ha continuat l'alarma dientse que la partida den Guiu forta d'uns seixanta homens s'habia unit a la den Soliba, sent junts uns doscents carlistas, ab l'objecte, segons se deya, d'entrar en eixa. L'alcalde ha telegrafiat al Capità general y Gobernador Civil de la província demanant tropa, passant, en efecte, ab lo ferro-carril, a les 7 de la tarde uns trescents hòmens en direcció a Arenys per córrer desde dita vila las montanyes, a fi de sorpendrer la facció carlista avans nomenada.

15, agost, 1872

En lo carrer d'Arjentona eixa tarde s'ha fet corrida de conills, donant un premi al noy que a la passada del conill corrent, li dongués un cop de bastó y'l matés.

24, agost, 1872

S'han comensat les eleccions per diputats a Corts y compromissaris per senadors, votantse abuy las mesas definitivas, guanyant totes les de la ciutat los republicans federals, fentse altre volta eleccions per haber dissolt lo Gobern les anteriors Corts elejides a 2, 3, 4, y 5 d'abril prop passat.

25, agost, 1872

S'ha votat sens oposició en los collegis electorals la candidatura d'en Pere Cisa y Cisa (ex presidiari, segons uns per homicidi y moneder fals y segons altres per fets polítichs), per diputat a Corts d'eix districte y ha tingut lloch així mateix la de compromisaris per senadors.

1, setembre, 1872

Aqueixa nit los carrabiners qui's troban en eix quartel han posat centinellas en los balcons de las cases del Sor.Boter y del Sor.Freixas qui fan cantonada al quartel y en altres parts per saber que la partida carlista den Saballs se trobaba no molt lluny d'eixa encontrada, prenent aytals precaucions tant sols per si acàs succehia sa vinguda a eixa.

S'ha fet l'escrutini de compromisaris per senadors, sentho los Sors. Maurici Roca, jornaler, Joseph Barbosa, rejidor, y Joaquim Viada, fabricant, tots son republicans.

10, setembre, 1872

Han comensat eleccions per diputat provincial, no formantse mesa sino en lo collegi 4, o sia Ateneo, sent molt poca la gent que hi pren part.

11, setembre, 1872

Continua l'elecció tant sols en lo collegi 4, formant la mesa'ls republicans. Va per candidat lo Sr. en Joseph Anton Rabella, republicà, fill d'eixa ciutat, qui fins are ja estat membre de la corporació provincial.

15, setembre, 1872

Abuy s'ha inaugurat en eixa ciutat l'estació telegràfica concedida pel Gobern a instància de l'Ajuntament. Està instalada

en la casa nova del carrer de la Mercè que ve enfront lo de Montserrat, molt prop del pont de la Rambla.

16, setembre,1872
S'ha fet l'escrutini del diputat provincial en un saló del palau municipal, quedant elejit per uns 100 vots, sens oposició, l'avans dit senyor Rabella, republicà.

22, setembre,1872
Aquesta tarde ha vingut lo Gobernador Civil de Barcelona, entornantse ab l'últim tren, després d'haber visitat lo collegi de Valldemia, hont entrarà son fill per alumno.

21, octubre, 1872
Aquesta vetlla a dos quarts de deu lo Sor.Baladia, fabricant de gèneros de punt, ha sigut víctima d'un atentat d'homicidi en lo carrer de la Riera, habentli la bala foradat els pantalons, no poguent tirar mes l'assessí per veurers abrassat per lo Sor.Baladia y despullat de la pistola que pogué pendreli. Lo tribunal s'instalà en casa la ciutat fins a la una de la nit, prenent al malvat, després de fetas las convenients declaracions.

28, octubre, 1872
Aquesta tarde en l'hermita de S.Simon s'han plantat algunas taulas ab confits y pastas, ahont van los noys y noyas a comprarne.

3, novembre,1872
Abuy s'ha inaugurat ab un lluït ball un nou casino dit 'L'Armonia' situat en lo primer pis de la casa-cafè n.60 del carrer de la Riera, pròpia de Anton Subirà. La obra està ben repartida, sent de notar sobre tot lo saló de ball. Es d'estil grech tot lo qu'ell conté. En lo elevat sostre s'admiran hermosas motlluras de guix pintades y daurades imitant porcelana, sobresortint entre las mateixas y en las parets magnífichs baxos relleus, especialment los caps mitològichs qu'en medallons mostren sa bellesa en las parets. La pintura es dels Sors.Mestres y Planella. Vàrios candelabros de cristall y una magnífica aranya també d'estil grech illuminant ab sas profusas llums aquest saló que no te rival en eixa ciutat. Lo paviment és de mosaich formant ab petites pessas

ben combinadas figuras geomètricas. Abuy lo han deixat visitar al públich.

21, novembre,1872

Abuy l'Ajuntament en sessió ordinària ha votat lo secretari del municipi, per estar vacant la plassa per renúncia del qu'ho era en Francisco Rafart, ab motiu de sa falta de salut, quedant elegit per vuit vots en Víctor Fructuós Simal, ex diputat provincial republicà y'l quefe, segons dihuen, de las barricadas de Gràcia en lo moviment que contra las quintas hi estallà en los dias desde'l 4 al nou d'abril de l'any 1870, segons es de véurer en les efemèrides de dit any.

24, novembre,1872

Aquest dematí ab motiu de la declaració del'soldats per la quinta de 40 mil hòmens d'anguany, s'han agrupat'ls joves a casa la ciutat, donant crits en oposició de dita declaració, no habentlos pogut convèncer l'Alcalde y alborotantse, no poguentse fer la tal declaració per haberse donats per no compareguts.

7, desembre,1872

Abuy la societat cooperativa 'La Obrera Mataronesa' formada per obrers que emancipats dels amos han format en societat e instalat una fàbrica, ha tingut junta general.

8, desembre, 1872

Ha sortit una fulla impresa baix lo títol de 'L'esperitisme en Mataró' contenint vàrias comunicacions rebudas, segons se diu, dels bons esperits, per conducte dels mèdiums. Bona filosofia disfrassada! Farsa dels mals esperits.

En la parròquia de S.Joan s'ha instalat la Societat de Mares Catòlicas, com està establerta en Barcelona y altres punts, baix la protecció de Sta.Mònica. Al efecte s'ha cantat un ofici solemne per las religiosas, predicant lo Dor.Amores, finalisant ab lo solemne cant del Tedeum.

20, desembre,1872

A las sinch d'eixa tarde ha arribat una columna de tropa que venia de la part d'Arenys, comanada pel brigadier Arrando, composta d'uns sinch cents homes entre infanteria, carrabiners y francs de Tarragona, de uns quinse caballs y cuatre pessas

d'artilleria de montanya ab 80 matxos. Conduheixen 40 presos entre carlistas, republicans, desertors y per delictes comuns.

1, gener,1873

Abuy s'ha inaugurat l'arreglo de las plassas, donant un puesto a cada venedor o venedora de verdura, fruita, cassa, etc, pagant per ell dos cuartos diaris, aixís com las peixateras cuatre, entrant tot en arcas del Municipi per cubrir lo gran dèficit del mateix. També fan pagar dos cuartos per cada sach que's posa en lo mercat.

19, gener, 1873

En la parròquia de Sant Joan s'han cantat, com en los demés diumenjes, desde Nadal, solemnes y pastorils completas, finalisant ab la adoració de Jesús, durant la cual s'han cantat per les monjes, ab castanyoles, pandero, etc, bellas cansons pastorils.

En eixa ciutat hi ha una comissió que recull firmas per una esposició que dirijeix al Congrés de Diputats, protestant contra la abolició de l'esclavitut en Puerto Rico, proposada per lo Gobern radical presidit per en Ruiz Zorrilla.

21, gener, 1873

Abuy han arribat uns cuants voluntaris armats d'Arenys de Munt, ahont se n'han fet per defensarse dels carlins, cridant l'atenció per son trajo blau, ab barretina vermella.

11, febrer, 1873

Hi hagut molta ansietat ab motiu d'haber comunicat los periòdichs que lo Rey en Amadeo 1er ha renunciat la corona d'España.

12, febrer, 1873

S'ha rebut la notícia d'haber sigut proclamada ahir per las Corts soberanas la república per forma de gobern de la pobre Nació espanyola, sabentse a primera hora de la tarde qu'ha sigut elegit son president en Estanislau Figueras, diputat republicà y fill de Catalunya. Ab eix motiu l'Ajuntament de Mataró totalment republicà ha tingut sessió a las deu del matí, acordant fer la proclamació solemne de la república, com se veurà en lo següent bando que s'ha ficsat pels cantons:

Mataroneses. El Gefe del Estado ha resignado sus poderes en las Cortes, estas han declarado la República como la forma de Gobierno de la Nación Española. La Nación entera acojerá con júbilo este cambio, y la libertad, de hoy mas, quedarà asegurada. La República que se establece no puede ser otra que la que el pueblo español aclama con entusiasmo. Asi lo comprende vuestro Ayuntamiento popular y en sesion de hoy ha acordado proclamarla. Asi, pues, Viva la República Democrática Federal. Mataró, 12, febrero, 1873.

Seguian las firmas dels indivíduos del Ajuntament, cuals noms y càrrechs se trobaran en lo die onse del mes de l'any prop passat.

Així doncs s'ha fixat las dos de la tarde per la proclamació, invitant antes als Sors. jutjes y fiscals de primera instància y municipal, y al comandant de marina, de quins oficis invitatoris han tret el 'Dios gde a V.merced', etc, y han posat en son lloc: 'Viva la República Democrática Federal'. Issada la bandera espanyola en la casa de la ciutat, mes habentne ja tallat l'escut del centre, y posats los belluts en los balcons ja des lo matí, ha vingut l'hora de la proclamació, deixant entrar lo poble en la casa de la ciutat. L'Alcalde Mariano Espín acompañat dels de l'Ajuntament y'l poble ha tret la bandera tricolor en lo balcó, llegint lo bando que he transcrit, y dient després alguna paraula en defensa de la república, donant alguns vivas qu'han sigut contestats per los del poble baix, que estaban en lo carrer en gran nombre, y que ab eix motiu no han volgut treballar en las fábricas. Acte seguit ha pres la paraula lo secretari de l'Ajuntament en Víctor Fructuós Simal dient, entre altras cosas en pro de la República, si atacarian al partit carlista qu'està en armas, a lo que han contestat que si, donant alguns vivas a la República Federal. Per eix acte los alcaldes y rejidors anaban ab ses respectives medallas. La bandera tricolor de seda ha estat colocada en lo balcó, illuminantse a la vetlla la fatxada de la casa de la ciutat ab palmatòrias de gas, y lo club republicà y alguns cafetins del mateix partit ab cera. Tota la tarde ha corregut jent. No hi hagut lo menor desman.

13, febrer, 1873

Han continuat los treballadors fent festa, assistintse a la tarde a las balladas de la sala. Han arribat 200 fusells que per demanda de l'Ajuntament ha enviat lo Capità general per armar lo poble republicà.

14, febrer,1873

S'han repartit los fusells a dalt dits formant cuatre companyias de la Guàrdia de la República.

22, febrer, 1873

Lo Casino Mataronès ha fet ball de trajos. També ha fet ball de màscaras lo club republicà, instalat en lo carrer den Palau, hont era avans casino Mataronès, o sia dels senyors.

23, febrer, 1873

Han corregut lo carrers vàries màscares, algunas d'ellas tocant descompasadament vàrios instruments, y altres en un carro guarnit. En lo Camí Ral, casi enfront lo carrer S.Francisco han penjat un globo aerostàtich que portaba en sa barqueta un carnestoltes ab lo gorro frigi republicà, rodejat de vàries banderetes ab los colors també republicans.

Ha cessat la publicació del setmanari d'eixa titolat 'La Voz de Iluro'.

24, febrer, 1873

A la una d'eixa tarde uns setanta obrers d'abdós secsos disfressats han recorregut alguns carrers ab pendó, acompanyantlos una música que tocaba la 'Marsellesa'. Han plegat totes les fàbriques, corrent dita colla tota la tarde mes sens música.

25, febrer, 1873

Aqueixa tarde ha recorregut los carrers una cabalgata formada per unes siscentes persones d'abdós secsos disfressades, precedida per lo ball de bastons y acompanyada de uns quinse pendons ab varis lemas polítics y una música que tocaba la 'Marsellesa'. N'hi habia varis de disfressats de capellans ab trabucs, y altres vestits de blanch que portaban un llit ab lo carnestoltes, detràs del que hi anaban alguns disfressats de dimonis, capellans, etc, y tres en un carro guarnit que llegian en varios punts de la ciutat lo testament den carnestoltes ab un grandiós llibre. Moltes de les noyes anaben vestides de república ab lo gorro friji, altres pajeses, sardanas, etc. Ab eix motiu han corregut altres màscaras y molta gent.

A la vetlla s'ha organitsat l'enterro den carnestoltes, ahont hi anaben en professo unes cinch centes persones entre homes y dones, vestits ab llansols blanchs y altres trajos del mateix color, portant cadescun un fanalet a la ma y cantant ab to trist vàries cansons polítiques. Ha estat molt animada la població. S'han donat alguns vivas a la República Federal, a la Internacional, y moris als carlistas, etc. Entre ells hi anaban dos tocant lo tabal.

26, febrer, 1873

Abuy molta gent ha anat a Batlleix al enterro de la sardina. Molts han menjat pollastres y tocino, sent jorn de peix.

13, març, 1873

Aquesta tarde ab lo tren de las 3 han marxat a Barcelona uns 150 obrers que s'han allistat eixs dias com a voluntaris de la república movilitsats, estant a disposició del Capità general del Principat, per anar a combàtrer als carlistas. Los han despedit molts indivíduos del Ajuntament, famílias dels voluntaris, y altres treballadors, en nombre casi d'uns dos mil. Anaba com a cap d'ells un tal Genaro, obrer internacionalista.

10, abril, 1873

A la tarde mentres se cantaben les tenebres en les esglésies, ha corregut la veu de que en lo poble d'Argentona tocaban a sometent per haber vist una partida carlista. Tot seguit ha corregut l'alarma, armantse a tota presa'ls voluntaris en eixa, prenentse varis punt, posant centinellas en las bocas dels carrers y en lo campanar de Sta.Maria. Alguna companyia ha marchat per la carretera de dit poble, tornant a Mataró al cap d'una hora. Entretant han vingut uns cuants voluntaris d'Arenys. Ab eix motiu los capellans de Sta.Maria qu'estaben en lo cor han parat tot seguit lo cant de les matines, deixant lo temple. Desde les hores molt poca gent ha quedat en los monuments retirantse a sa casa. Tot han sigut preparatius per la nit, posant guàrdia a casa la ciutat, en lo casino Fènix y altres llochs. Després s'ha sapigut lo motiu verdader de dita alarma. Era que uns cuants hómens han anat a buscar farigola per la serra y al veurelos los voluntaris d'Argentona s'han pensat qu'era una partida carlista, tocant a sometent y alarmantho tot. Podem dir qu'ha sigut 'lo somatent de la farigola'.

20, abril, 1873

Han marxat los voluntaris de Barcelona que vingueren jorns avans, habent, durant sa permanència, insultat als capellans y altres personas.

8, juny, 1873

S'ha sapigut per telègrafo qu'habia sigut proclamada per les Corts constituyents la República Democràtica Federal per forma de gobern de la per tants conceptes malhaurada nació espanyola. Es president de la República en Fco. Pi y Margall, diputat català.

Cada jorn hi ha disturbis, insurreccions en l'exèrcit, actes de gran indisciplina amenassant de mort a llur general y jefes, insults als ministres de Deu, tots los vicis sens careta passejan per los carrers, tot lo mal ha romput ses cadenas abatint la moral y bones costums. Mes la Providència vetlla y tal volta no tart trionfarà lo be donant ab sos raigs tranquilitat y goig als cors que tant ho desitjan.

Ab motiu de dita proclamació a la tarde una música precehida d'alguns republicans ab un pendó vermell del club del carrer den Palau, ha recorregut los carrers tocant la Marsellesa y altres himnes republicans. L'Ajuntament ha fet un pregó noticiant dita forma de gobern, y felicitant per aixó als mataronins a so de trompeta per les cantonades de la ciutat. Al vespre hi hagut iluminacions en la casa de la ciutat ab palmatòrias de gas en lo primer pis, quins balcons estaban adornats ab los belluts de costum y ab la bandera republicana colocada en son centre. En las casas dels regidors y alcaldes y algunes dels clubs y altres republicans també s'han illuminat, sent ab escasès eixas.

9, juny, 1873

Aquesta tarde s'ha fet la proclamació solemne y oficial de la República Democràtica Federal. Reunits en la Riera los voluntaris forasters que estant en lo quartel, lo batalló d'eixa y la companyia movililisada que paga l'Ajuntament, ab trajos comuns y sens distintiu s'han dirijit, precedits d'una música que tocaba la marxa d'en Pere Camps, y ab la bandera del batalló que tragueren del balcó de casa la ciutat, cap a la platja ahont han fet las salvas per solemnisar la vinguda de la federal. Formats a la Riera, al compàs de la música s'ha tornat la bandera al balcó, desde quin puesto l'Alcalde 2º en Joseph Abadal, acompanyat del comandant militar y altres concejals, ha declarat agafant la bandera,

proclamada la federal. Acte seguit tot lo batalló y demés voluntaris han desfilat per devant de la bandera cridant vivas a la República Democràtica Federal, que han donat los respectius capitans de les companyies, y treyentse les gorras, barretinas, vivas que donaba també lo poble qu'omplenaba lo carrer. No's veya cap senyó, sinó hòmens y dones de fàbrica y altres treballadors. Al vespre han seguit les iluminacions si be ab l'escasès del jorn avans, apareixent alguns balcons guarnits ab robes de color, cuadros, etc. Una música ha tocat vàries pesses en la plassa de Sta.Ana en què algunes cases estaben illuminades. Ab eix motiu los treballadors de fàbrica no han volgut treballar, corrent tot lo dia en grupos pels carrers.

12, juny, 1873

Eixa tarde s'ha fet una manifestació pels republicans, hont hi anaben primerament los nanos y la geganteta (pubilla) ab gorro frigi vermell al cap, y en las mans una bandereta dels colors federals blau, blanch y vermell, y un triàngul, símbol del principi republicà 'igualtat'. Seguian hòmens y dones en número d'uns vuit cents ab varis pendons ab levries republicans qu'aguantaben ab vàries cintes els acompanyants entre'ls cuals una música tocaba la Marsellesa y altres himnes patriòtichs. Els manifestants donaben varis vivas a la República, al poble soberà, a la democràcia, etc, y moris als capellans, als carlistas, etc, cridant contra les monjes, esglésias, etc, demanant la iglésia major per cuartel y lo convent de Sta.Teresa per club.

30, juny, 1873

Hi hagut en la casa de la ciutat una reunió de fabricants de mitjas y camisetas de punt y'ls treballadors per venir a un acort en l'aument de preu d'obra de ma. Son efectes de l'Ynternacional.

1, juliol, 1873

S'han comensat les eleccions de nou Ajuntament, ab tant poca animació que solament s'ha pogut constituir la mesa del Ateneo y no las de les cases consistorials, de Sta.Ana y del Hospital.

13, juliol, 1873

Continuan les eleccions desanimadíssimas puig tant sols votan pochs electors en lo collegi del Ateneo, sent abuy lo primer jorn de l'elecció d'Ajuntament.

14, juliol, 1873

Continuan les eleccions com ahir, sols que a última hora s'ha fet un esfors gran per constituir mesa en los demés collejis, ahont no n'hi habia.

15, juliol, 1873

S'han acabat les eleccions ab molta fredó, puig s'han fet esforsos per poderse votar sens resistència ni oposició la candidatura presentada.

17, juliol, 1873

Los forts que s'han fet per defensa d'eixa ciutat son los que are, ja acabats, descriuré, senyalant los punts fortificats. La comissió d'armament y defensa determinà fer un cos de defensa que anomenaré cos primer o de avansada, puig abuy s'ha comensat un segon cos de fortificació dins la ciutat del que també parlaré cuant estigui acabat.

Los forts primers que s'han construït son los següents:

1.- Al peu de la línea del ferro-carril y recolzada en un angul de muralla de la fàbrica dita de las faixas, una torra de dos pisos ab marlets y disset aspilleras per fusell en cadascun pís, que defensa la via y tot lo pla de sínias del costat de la carretera llindant ab la platja.

2.- A l'entrada del carrer de la Mercè un portal ab dues parets semicirculars y deu aspitlleras de fusell en cadascuna, que defensa la carretera y costats.

3.- A l'entrada del carrer de S.Benet, un tambó que fa cara també al carrer d'Yluro, del qu'arranca una paret ab un portal al centre contenint en junt 30 aspitlleras. A mes en la paret del forn del vidre que dona al camí de Cabrera hi ha una paret alta ab dotse aspitlleras. Defensa lo dit camí y costat de mitjdia.

4.- A l'últim del carrer de S.Joaquim una paret que s'apoya en l'àngul de l'última casa y en lo de la muralla de la cereria, ab un portalet y 13 aspitlleras que defensa la part del camí de la pelleria y sos entorns. A continuació de dita paret forma cerca la muralla de la cereria, tancantse per la part de ponent ab altre paret ab 8 aspitlleras, sens portal, que defensa tot lo pla que mira.

5.- Al centre del carrer de Altafulla y prop la surtida del de la Concepció una paret ab portal gran ab tretse aspitlleras, que al

mateix temps que serveix d'ausiliar al prócsimament dit, defensa la entrada per aquell cantó.

6.- Al estrem del carrer d'Argentona un tambó ab 18 aspitlleras del que arrenca una paret ab un portal de pas de carro al centre y 14 aspitlleras que defensa la carretera y sos costats. Fora lo portal de la sínia de Catalunya hi ha una paret baixa ab nou aspitlleras, com avansada del fort.

7.- Lo carrer de St.Sadurní està tancat ab una paret ab porta de pas d'home y 4 aspitlleras que priva l'entrada per la part d'Argentona.

8.- Lo carrer de St.Elias te en cada estrem una part sens portal ab 8 aspitlleras cadascuna.

9.- Lo carrer del Carme una paret ab porta de pas d'home y 4 aspitlleras en son estrem forà.

10.- Lo Caminet està tancat en la part del nort per una paret llisa, tenint la paret trasera de la casa del costat fortificada ab 5 aspitlleras.

11.- Lo carrer de S.Albert o Massavà està tancat per la part de la Riera de Cirera ab una paret ab portalet per pas d'home.

18, juliol, 1873

Abuy s'ha fet, presidint l'Ajuntament, l'escrutini general de l'elecció de concejals pel nou Ajuntament, resultant elegits los següents:

Col·legi 1er, o sia de casa la ciutat, ciutadans: Joseph Barbosa, pastiser, Miguel Vilardebó, jornaler, Joaquim Sauleda, mitjer, Joseph Abadal, impresor, Esteve Costa y Costa, ebanista, Francisco Fontanals, ebanista.

Col·legi 2on, o sia de Sta.Ana: Pere Subiñà, abacer, Juan Grau, texidor, Joseph Viñas y Grau, escribent, Joseph Cunill, cafeter.

Col·legi 3er, o del Hospital: Jaume Riudor, texidor, Vicens Matas, tintorer, Jaume Xarau, propietari, Joseph Morera, texidor, Juan Martí, escribent y Joseph Anglès, fabricant de vidre vert.

Col·legi 4t, o del Ateneo: Desideri Oriach, fuster, Manuel Cerbeñó, clavetayre, Domingo Clivillés, mestre de cases, Pere Seda, dependent de comers, y Joaquim Viada, mitjer.

Tot los dit son republicans democràtics-federals y alguns d'ells internacionalistas, sent reelegits molts dels que ja ho son are, com es pot veure en lo dia 11 de febrer del any passat, en què prengué posessió lo actual Ajuntament.

22, juliol, 1873

Diada de Santa Magdalena. Per eixa diada cuant no s'habian fet encare obras per reconstrucció de la casa de la ciutat e hi habia en sos baixos y en lo lloch qu'are és vestíbul de l'escala, la capella de Sancta Magdalena, l'Ajuntament pagaba un ofici ab musica y sermó y la novena de la Santa, adornantse ab domassos e illuminantse ab profusió dita capella. Los agutzils anaben a tirar espígol devant les cases dels alcaldes y regidors y una comissió del Ajuntament assistia al ofici ab lo clero de la Parròquia de Sta.Maria, posantse una gran vela a fora per major comoditat. Alguns anys també's feya serenata a la vetlla. Tot això are s'ha perdut.

23, juliol, 1873

Aquest dematí s'ha passat tranquil, mes a las dos de la tarde s'ha rebut un telegrama en què's deya que las forsas den Savalls passaben per Vallromanas, dirijintse cap a la part d'orient y que per conseguent vigiléssim, puig no se sabia ahont atacarien.

En aqueixa hora se trobaba reunit a la Riera per marxar lo batalló arribat ahir, y habent telegrafiat l'Alcalde al Capità general de Barcelona perquè's quedessin aixfs ho ha contestat aquella superioritat.

La vigilància en conseqüent s'ha redoblat y's procura aixecar algunes barricadas en varis punts principals de la ciutat, formades de bigas y caixons de fusta plens de terra, preparantse ya varios materials que s'han anat a buscar a alguns particulars y a la aduana quin senyor aduaner els ha franqueixat totas las caixes buidas de tabacos. Tota la tarde s'ha estat treballant, a quin fi s'han fet plegar tots los mestres de cases, fusters y oficis útils per dits treballs. S'han tallat les branques de alguns arbres de devant lo collegi de Sta.Ana, a fi de que no privessin la vista dels voluntaris qu'en son cas debian tirar de les aspitlleras de les finestres dels estudis que donan a la plassa. L'agitació ha sigut grandiosa, veyentse molta jent qu'anaben a buscar les criatures als estudis y altres que fujien ab baguls, farsells, matalassos, etc, quedant moltes portes de las cases tancades, emigrant unes 3 o 4000 persones, de manera que no poguent contenir lo últim tren de Barcelona tota la gent que volia marxar, se n'ha fet venir un altre estraordinari a les nou del vespre. N'obstant tanta alarma, la companyia esploradora den Piu ha sortit a reconèixer la montanya, no veyent carlistas.

No s'pot figurar l'espant y tremolo dels habitants de Mataró y lo exagerat de ses esplicacions en les parts qu'anaben, produhidas per una imaginació calenta de po. Al acostarse la nit han guarnit be los punts, arribant cerca las dotse un altre batalló de voluntaris, que s'allotjat per las cases a l'una de la nit, trobantne moltes de tancades. La nit s'ha passat ab tranquilitat, si be tement sempre ser atacats per lo gros de la facció carlista. Les sènias dels entorns han estat plenes de gent y fins les barques se vejeren casi plenes de fujitius.

24, juliol, 1873

A les set del matí ha fondeijat devant Mataró lo vapor de guerra Ulloa ab sis canons que ha vingut del port de Barcelona, per si acàs vinguessen los carlistas a atacar la ciutat, ajudarnos a la defensa. S'ha estat treballant en les barricades. S'ha passat tranquil lo jorn, emigrant n'obstant algunes famílies.

26, juliol, 1873

A la tarde no han vingut a ferir ab alegre tonada les orelles dels mataronins les sagrades y entusiastas veus dels bronzos de les esglésies qu'altres anys pregonaben ja la festa de dues verjes y màrtirs, tot ha restat mut, ni un senyal de goig en los carrers ni plassas de la ciutat, tan sols nostres ulls oviraben les barricades que s'preparaben perquè no vaja a doll la sang dels defensors de la ciutat en cas de venir los voluntaris de Carlos setè. !Tot és tristor! Los ministres del Senyor han cantat molt sencilles maitines y laudes, sens aparato ni ostentació, a honor de nostres Santes Juliana y Semproniana.

31, juliol, 1873

S'han acabat de construir los forts interiors o sia la segona línia de defensa que son:

En las Escaletas, en sa meytat, una paret ab cuatre aspitlleras per part y un portalet de pas d'home per lo trànsit de la gent. En las Espenyas, un altre pas del mateix modo que en las Escaletas. En la baixada de Feliu altre de la mateixa manera. En la porta de Batlleix una altre paret sens portas peró que deixa pas obert, ab vuit aspitlleras, tenint a alguns passos en lo carrer dit dels Àngels pals preparats per una barricada. Altre paret ab portalet tanca la muralla dels Genovesos.

En lo carrer d'Argentona y sobre la llisa de las fonts de Sant Domingo s'han alsat dos parets ab cuatre aspitlleras en cadascuna, oferint al centre un pas que està preparat per la construcció d'una barricada. Tanca la muralla de la pressó un reixat ab porta gran, construït de fusta y fil de ferro gruixut, que dihuen seria per destorbar lo pas de la caballeria. En la muralla de S.Llorens y a pochs passos de s'entrada, enfront de dit reixat s'ha construït un pont ab vàries aspitlleras, ahont se puja per la muralla del costat de casa Torner.

En lo carrer de St.Josep llindant ab dita muralla, s'han eixecat sobre las llisas dues parets ab aspitlleras. En la Riera y en la part que entra a la plassa de Sta Ana s'ha construït una paret llarga que fa una espècie d'àngul ab moltes aspitlleras y a son devant una barricada ab taulons, deixant pas. Al cap de vall de la muralla den Quicus s'ha construit també una paret.

7, agost, 1873

Aquesta tarde una cuadrilla de lladres disfressats de carlins han robat a casa en Llibre y casa en Homs de Canyemàs, sabentse en la ciutat a hora avansada del vespre y practicantse tot seguit diligències.

8, agost, 1873

Aquest dematí s'han agafat dos minyons sens dupte de la cuadrilla de lladres dita, qu'anaben a Barcelona ab lo cotxe que surt d'eixa a la matinada. Un capità de voluntaris ab alguns indivíduos armats els ha portat desde Mongat ahont han fet deturar lo cotxe. Portaben en un mocadó doscents cincuanta cuatre duros en monedas d'or, entre elles algunes onses en pessa. Los han posat incomunicats a la presó.

23, agost, 1873

Aquest dematí a les set han arribat uns cent cincuanta voluntaris que forman part del batalló que mana lo coronel Martí (a) Xich de la Barraqueta.

24, agost, 1873

Aquesta matinada han surtit de Mataró los voluntaris qu'arribaren ahir del Xich. Portan brusa blava ab coll, giras de mànega y tapeta verda, pantalons usuals, y una gorra plana blanca ab cinta verda y un triàngul de llautó al devant.

4, octubre, 1873

Aquest matí en la casa de la ciutat s'ha fet l'escrutini general de les eleccions d'Ajuntament, quedant concejals los següents:

1er collegi. Casa de la Ciutat: Jaume Carbonell, Juan Rodon, Joseph Fornells, treballadors internacionalistas.

2on collegi. Hospital: Pere Subiñá, tender, Jaume Batlle, Jaume Brasó, tender de robes.

3er collegi. Sta.Ana: Juan Roca, Jaume Riudor, Benito Sains, barber, Juan Grau.

4rt collegi. Ateneo: Miquel Serra Francolí, Manel Vilá, president de l'Ynternacional en eixa, Ysidor Lleonart, Pere Renau, torner y fideuher.

Alguns d'ells son intransigents, internacionalistas y no crehuen ab res de Deu. La majoria son treballadors de fàbrica.

7, octubre, 1873

Abuy lo Sor.Alcalde D.Joseph Abadal ha rebut la Gaceta de Madrid la que ha portat un decret del Sor.Ministre de la Gobernació anulant les eleccions d'ajuntaments fetas desde el dia 20 de setembre. Y com hi van compresas las d'eixa ciutat tenim que son nulas, no pujant l'Ajuntament que habia d'entrar, y quedantse servint l'actual hasta nova ordre.

16, novembre, 1873

En lo teatre principal s'ha fet lo drama 'Juan sin tierra', y un sainete. Acabat dit drama lo poble ha cridat quels músichs toquessins la Marsellesa, y habentsen anat ja eixos complerta sa obligació, alborotantse mes lo poble s'han anat molta jent del teatro, invadint a les hores los palcos y llunetas los alborotadors que no respetaben l'autoritat. Lo Alcalde ha fet avisar los músichs, quins habent tornat al teatre han tocat la Marsellesa per complaurer al poble. Lo comandant militar ha fet posar guàrdies en las portas del teatre, no tenint ulterior resultat. Se diu si en vista d'aytal escàndol no s'donaran mes funcions.

24, novembre, 1873

Abuy s'ha sabut que en l'estació del Empalme habia sigut atacada pels carlins la companyia de franchs que manaba en Genaro, teixidor d'eixa, y en la que n'hi habia alguns de Mataró, que sortiren d'eixa lo die 13 de mars d'aquest any, morint dit

capità y uns cincuanta mes, entre ells cuatre d'eixa, habentsen salvat 14 o 15 qu'eran pressoners per medi d'un sarjento 1er de caballeria carlista, qu'es de Mataró, y un capellà de la facció. Aqueixas notícias les han portat l'administrador de l'estació de l'Empalme, qu'es fill també d'eixa, y casat ab una noya de can Betas, qui ha arribat a peu fugint de la mort, y dos voluntaris ferits, també mataronins.

25, novembre, 1873

Aqueixa tarda s'ha emboyrat l'atmosfera, habenthi hagut algun cas de varola, enfermetat que regna en algunes parts.

Comenso eix any [1874] ab tristesa. Estem en plena guerra civil entre carlins y lliberals. Sang de jermans corra regant nostres montanyas. !Vergonya per Espanya! !Qui sap ahont arribarem, qui'n serà l'fi de tants trontolls! !Deu hage pietat d'aqueixa terra que tant ingrata l'hi és! Perduda la fe, tot s'ha perdut. !Oh segle de tenebres! ¡Segle de tots mals!.

3, gener, 1874

Aquesta matinada ha disolt l'Asamblea Constituyent de Madrit, reunida en lo dia de ahir, lo general Pavia, capità general de Madrid. Ha cridat a tots los hómens polítichs per formar un gobern nacional.

5, gener, 1874

Abuy los partes telègrafichs dels diaris han anunciat que lo Capità general de Madrid D.Manuel Pavia, veyent que las Corts anaban a fer un ministeri d'intransijents, o sia de destrucció de la Pàtria y desorganitsació del exèrcit, ha reunit totas las tropas de Madrit y s'ha dirijit al Palau de las Corts, manant disòldrer l'Asamblea constituyent, que s'ha verificat als pochs minuts per medi d'un piquet de guàrdias civils y una companyia de cassadors d'infanteria que han entrat al Congrés y tirant algun tiro al ayre han fet buidar lo saló de sessions ple de diputats. Acte seguit ha cridat a tots los partits, menys al carlista y cantoner, per formar gobern. Ab eix motiu l'Ajuntament republicà d'eixa ciutat ha reunit a las dotse del matí los alcaldes y capitans del batalló de voluntaris de la república d'eixa per resoldrer lo que habian de fer. També s'han reunit los treballadors en lo saló de Vila.

7, gener, 1874

Abuy s'ha sapigut que forman lo poder los Srs. següents: lo Capità general en Francisco Serrano, duch de la Torre, progressista, president del poder ecsecutiu de la República Espanyola, lo tinent general D.Joan Zabala, ministre de la Guerra, lo contra-almirant de la Armada D.Joan Bta.Topete, progressista, ministre de Marina, lo Sor.D.Pràxedes Mateo Sagasta, escriptor, ministre d'Estat, lo Sor.D.Eugenio Garcia Ruiz, republicà unitari, ministre de la Gobernació, lo Sor.D.Cristino Martos, radical, advocat, ministre de Gràcia y Justícia, lo Sor. D.Joseph Echegaray, radical, ministre d'Hisenda, lo Sor.D.Tomàs Mosquera, radical, ministre de Foment, y lo Sor. D. Víctor Balaguer, progressista, escriptor, ministre d'UItramar.

8, gener, 1874

S'ha estat ab ansietat per haberse alterat l'ordre en Barcelona, Sans y altres poblacions del entorn, ab motiu de voler desarmar la milícia republicana.

9, gener, 1874

Aquest dematí los del batalló que guarneix a eixa han romput lo telègrafo, fent tocar llamada y tropa al trompet qu'acompanyaben entre cuatre armats, a fi de reunirlos per marxar a ajudar als revoltosos de Barcelona, no volentho sos quefes qu'ho han assossegat. Lo telègrafo ha sigut recompost. Lo de Barcelona ha sigut sofocat. A la nit continuaba en eixa ciutat la ansietat per veurer l'actitut del dit batalló d'artilleria. Han sortit alguns de dit batalló a incorporarse ab los carlins.

10, gener, 1874

Los diaris del matí han portat un bando del gobernador militar y civil de Barcelona en Aleix Cafres, disolent la societat internacional d'obrers de tota la província, incautantse el Gobern de llurs edificis. Tot seguit l'agitació ha comensat, los del batalló de artilleria s'han apoderat de l'estació telegàfica y de l'estació del ferro-carril, rompent lo telègrafo y no deixant telegrafiar al comandant militar que s'hi ha acercat al objecte. Han fet parar las fàbricas y fet tocar llamada al batalló de republicans d'eixa, quins ab son trajo y armament han acudit devant la casa de la ciutat. Per estar mes segurs han detingut lo comandant militar y l'alcalde en la casa consistorial. A cosa de las deu y mitja lo comitè del

club republicà del carrer den Palau, s'ha declarat en rebelió contra l'Gobern, constituyentse en Junta revolucionaria, fent publicar un bando per lo nunci a so de trompetas entre cuatre voluntaris armats, en lo que s'deya que s'proclamaba'l Cantó de Mataró y que'l que volgués els seguís a combàtrer contra'l Gobern que'ls habia tancat l'Ynternacional. Han anat a casa l'Dipositari Sor.Ros alguns voluntaris a demanarli los cuartos que tenia del Ajuntament, qui'ls ha entregat 300 y pico de duros baix recibo. Lo president de la Junta Revolucionaria Manuel Vila, home petit, geperut, y president de la Internacional, ab la carrabina a la espatlla, ha pujat a casa la ciutat y encarantse ab l'alcalde li ha dit '¿que fem?, encara no son fora, ja sen poden anar d'eixa casa, que nols necessitem per res', responentli l'Alcalde Sor.Abadal 'qui ve a pendrer possessió?', y contestantli en Vilà 'ningú, tanquin las portas, encara gràcias que conservem la casa', se n'ha anat altre volta al club. Es un home dolent, segons lo vulgo.

También lo segon comandant del batalló d'artilleria ha romput l'espasa, dient que no's rebeleria, y lo comandant primer Arqué ha dat ordre a alguns voluntaris que'l busquessin y l'matessin, mes gràcias a Deu después d'haberlo buscat per hostals y casas no l'han trobat en lloch.

Al fi reunits tots los revoltosos han sortit a dos quarts d'una cap a la carretera del mitx en nombre d'uns cinqcents ab los dos canons, portant a son cap lo dit comandant del batalló d'artilleria Arqué, en Anton Rabella, ex-diputat provincial, en Joseph Viñas, alcalde segon de l'Ajuntament, acabant les ansietats dels mataronins per témer que no vingués tropa mentre fossen aquí. Al marxar han donat vivas a la República Federal, a la Ynternacional, etc.

L'Ajuntament y autoritats s'han reunit a la una, y han acordat que s'prenguessin tots los medis per guardar la ciutat, vist que quedaba sens gent armada, fent un pregó lo comandant militar dient que tots los que tinguessin arma en son poder y'ls que voluntàriament las prenguessin se presentessin a casa la ciutat, ahont donarien disposicions. La tarde s'ha passat ab tranquilitat, no veyentse sinó grupos que contaban y feyan comentaris sobre'ls fets citats. A mitja nit han arribat de Calella carrabiners y guàrdias civils.

11, gener, 1874

Aquest dematí y tarde han arribat molts dels indivíduos que sortiren ahir sublevats al crit de 'Visca la República Democràtica Federal', que s'han acullit al indult concedit per lo comandant militar d'eixa, autorisat pel Capità general de Catalunya.

A la vetlla la guàrdia de la torre de S.Simón ha mort a un tal Vinader, hostaler de la Habana, home sort, que després d'haberli cridat cuatre o cinch vegades lo 'quien vive' sens respóndrer, e icnorant son defecte lo guardià li ha tirat deixantlo mort.

13, gener, 1874

Aquest dematí lo comandant militar en Rafel de Cramer ha destituit l'Ajuntament per orde del Capità general a las deu del matí, habent los concejals sortins, cobrat tots sos comptes, de modo que han deixat la caixa sens cuartos. (..) Est ajuntament esta compost de persones de ordre y coneixement de la població, habenthi entre ells de progressistes y alfonsins. (..) S'ha presentat encara algun dels que marxaren sublevats dissapte.

15, gener, 1874

Los caps dels sublevats que marxaren lo dissapte ja tornan a passejarse per Mataró, acollits a indult.

16, gener, 1874

S'ha admès pel Ajuntament la dimissió de secretari del mateix qu'ha fet en Víctor Simal, qui hi ha alguns dias que faltaba d'eixa ab motiu del moviment polítich de la nació, sent un home generalment antipàtich a la ciutat.

24, gener, 1874

Abuy han arribat uns 25 guàrdias civils y a la tarde han anat a les fàbriques prenent 6 treballadors de l'Ynternacional, ocupant les direcccions, escapant alguns per no ser presos. Los qu'an pres los han portat a la ciutadela de Barcelona.

A las dos de eixa tarde han tornat a tocar les campanes de les esglésies per disposició del Ajuntament, després de haber 8 mesos y onze dias que no habian tocat.

26, gener, 1874

Abuy han sigut llibertats los presos internacionalistas de dissapte per instància del Ajuntament.

2, febrer, 1874

(..) lo Sor.Rector ha benehit los objectes de l'associassió de la Creu Roja, dedicada a socorro de ferits en la guerra, consistents en un estandart blanch ab una creu roja al centre y una lletras que dihuen 'Distrito de Mataró. Socorro a heridos', en dos banderins ab los mateixos emblemes y draps, benas, desfiles, etc, molt ben colocats y aguantats ab cintas vermelles que formaban creus. Los de la societat anaban ab una gorra blanca plana ab una creu roja y un tros blanch de drap al bras ab la creu. Los objectes tots los han trasladat a S.Joseph, destinat per hospital de sang, en lo cas convenient.

5, febrer, 1874

Abuy s'ha sospès la circulació de trens, en forsa d'haber mort los carlistas un pobre mosso en l'estació de Caldetas, sobresaltantse los mataronins. A la tarde hi hagut una alarma per haberse sentit tiros y tocat generala, habent produhit tancament de portas y carreras, no sent la causa sinó qu'habent anat uns minyons a robar taronjas, alguns del vehinat han tirat en l'ayre per espantarlos.

1, març, 1874

Ha sigut nombrat secretari del Ajuntament d'eixa lo jove advocat en Ramon Saborit, fill d'eixa, y trobat actualment empleat en lo ministeri de la Gobernació en Madrid.

5, abril, 1874

Abuy lo comandant militar ha manat péndrer tres indivíduos treballadors ab motiu de l'alborot produit en la tarde del Divendres Sant en la fàbrica de filats y teixits dels Sors.'Mas hermanos', entre asociats, o sia internacionalistes, y no asociats, o sia 'esquirols'. L'Ynternacional funciona com avans, reproduhintse sas escenas tumultuosas.

8, abril, 1874

Aquesta vetlla han sigut agafats tres o cuatre treballadors internacionalistas per lo comandant militar.

18, abril, 1874

Aqueixa setmana s'han finit las novas obras de fortificació que la junta d'armament y defensa, nomenada al entrar eix Ajuntament, y de la que forma part en Joseph Carrancà, capità d'artilleria retirat, ha manat fer per la defensa de la ciutat. Ja llestas passo a descriurerlas:

S'ha fet un portal y paret aspitllerada en lo últim del carrer de St.Francisco de Asis, que defensaba també la muralla dels Genovesos. Una ganta en lo fort del carrer de S.Joaquim. Vàrias avansadas aspitlleradas y aspitlleras en varis punts del edifici dels escolapis. S'ha pujat mes la torre del estrem de tot de lo carrer de S.Ramon, modificant també lo fort de dit carrer. Un fosso en lo carrer d'Yluro y modificació de son fort. S'ha aspillerat la fàbrica de Ferrer y Alsina en la plasseta que forma lo carrer de l'Habana. Un tambó aspillerat en lo carrer de S.Culgat, la part que surt fora ciutat, veyentse ab lo fort del carrer d'Yluro. Un pont y portal ab aspitlleras en la meytat de las Espenyas. Una paret aspitllerada en la muralla de la Coma. Un fort ab portal en la baxada de Feliu. Vàrias obras en lo cuartel. Fortificar lo carrer d'Altafulla. Un tambó en lo carrer de Mossèn Albàs. Vàrias obras en lo Caminet per tancar lo tambó. Aspitllerar lo campanar de Sta.Maria. Y per últim una torre artillada en la Riera però emporta dos canons.

19, abril, 1874

Aqueixa tarde la compañia d'en Piu ha pres lo recaudador carlista que cobraba la contribució en Argentona, l'alcalde y altres del poble, portantlos a Barcelona.

7, juny, 1874

Aquest dematí s'ha sapigut que una partida carlista habia anat a Badalona y al Masnou per cobrar la contribució emportantsen al Alcalde de Badalona y alguns altres. Tot seguit ha marxat en Piu ab sa ronda y'ls carrabiners ab lo comandant militar, tornant aquell a la tarde ab lo Sor.Badia, alcalde de Badalona y un altre pres qu'han sigut rescatats en Orrius, puig al presentarse els den Piu ells estaban menjant y pensantse que la descarga que sentian era d'una columna s'han dispersat los 40 de caballeria y una vintena de infanteria carlista que'ls habia pres, donant a sa entrada en eixa varis vivas a la llibertat, a la ronda de Mataró, etc. La milícia s'ha reunit tota y ha guarnit els punts fortificats.

27, juny, 1874

Aquesta nit hi hagut una alarma per haber anat los carlistas a Argentona y haber egafat alguns del poble.

7, juliol, 1874

Aquesta nit passada han pres per orde del comandant militar, qui las reb del Capitá general de Barcelona, los pares o parents dels joves que estaban fora d'Espanya y que perteneixian a las reservas passadas. Los han portat a casa la ciutat y a la presó. També abuy la ronda d'en Piu ha portat presos los d'Argentona y Cabrera, posantlos a la presó.

8, juliol, 1874

Altre volta la ronda d'en Piu ha portat presos los parents mes pròcsims dels joves de las reservas de S.Vicens de Llevaneras.

19, juliol, 1874

Abuy han sigut destituits pel gobernador civil a proposta del comandant militar d'eixa los regidors en Pau Biscarri, 2on tinent d'Alcalde y en Anton Fàbregas, entrant a ocupar llurs puestos en Miquel Ribas, matalasser, home, segons dihuen, tirotlirot, y en Xerapi Viñals, home processat per haber engañat a una dona de la que nasqué una criatura.

23, juliol, 1874

Abuy los carrabiners han agafat alguns treballadors afiliats a l'Ynternacional en nombre de nou.

23, agost, 1874

Ha sigut destituit lo comandant militar en Rafel de Crame, sent rellevat per lo coronel d'infanteria en Domingo Pascual Torrejón, qu'ha arribat aqueix dematí.

10, setembre, 1874

Abuy ha sigut jorn d'alarma. Los carlistas en nombre de mil han entrat en Arenys de Mar, posant avansadas en las Animas, arribant fujitius de dita vila l'Ajuntament y altres particulars. Altre partida de mil han estat al Masnou y atacat a Vilasar de Dalt, tirant-hi canonades, ab un canó que portaben, entrant en dita població y saquejant algunas casas. Lo coronel Torrejón, comandant militar d'eixa, ha pres precaucions, destacant grupos

de la ronda den Piu per la montanya en vigilància, tancant la major part dels forts, en quins ha posat guàrdias y creant rondas de tropa y milícia a la nit.

Lo capità Piu o Ybran, ab uns trenta o cuaranta hòmens de sa ronda marxant al dematí ha arribat a las tres de la tarde a Vilasar de Dalt mentres hi eran los carlins, entrant a la plassa a la bayoneta y tirant, matant dos carlins y fent un presoner, tancantse en lo castell de dit poble que se resisteix ab uns set o vuit hómens dins. A no ser per sorpresa los carlins els haurian mort pel major número. Per eix fet lo Gobern ha concedit al capità Piu la creu roja del mèrit militar.

Los carlistas a la tarde han arribat a Argentona, venint alguns al turó de Serdanyola, que han tingut foch ab un grupo de la ronda den Piu. S'a pasat la nit sens novedat, però ab molta vigilància. La partida de la part d'Arenys al dematí ha marxat a Canet després de cremar lo registre civil y tirar a terra algun fort de dita vila.

24, setembre, 1874

Aquesta tarde han arribat hermanitas dels pobres, anant tot seguit al palau novament construit.

25, setembre, 1874

Aquest dematí ha entrat lo primer pobre vell a las hermanitas dels pobres.

29, setembre, 1874

Han sigut destituits pel Gobernador Civil los dos concejals en Francisco Cabot y en Joseph Ricart, comandants de la milícia, quedant també fora d'eixos càrrechs, nombrant per nous concejals en Francisco Sadó, fabricant, y en Joaquim Saurí, jove d'uns 23 anys, estudiant, donant facultat al alcalde per nomenar comandants de milícia a personas de sa confiansa.

17, octubre,1874

Benedicció e inauguració de la casa dels pobres, fundada per D.Anton Martí Cabanellas, y dirijida per las hermanitas dels pobres, heroinas de la caritat. Abuy Mataró, la noble pàtria de dos santas verjes, ha presenciat la gran escena de la caritat, l'obertura solemne de la casa ahont'ls pobres vells troban lo menjà del cos y la pau de l'ànima. Ja fa tres anys y cuatre mesos

que en una pessa de terra situada en la part dreta del cementiri qu'era avans de D.Francisco Rafart, los albaceas del difunt metje D.Anton Martí Cabanellas (..) cumplint la voluntat de dit Cabanellas de donar la sua fortuna als pobres, ben madurada la idea, colocaren la primera pedra per axecar l'edifici qu'avuy és l'albèrch dels vells y pobres. Encomanaren los planos y direcció a D.Jeroni Boada, qui s'ha esmerat en procurar per Mataró un edifici digne.

3, novembre, 1874

A la una y mitja de aqueixa matinada s'ha declarat un incendi en una casa del Sor.D.Joseph Arenas, carrer del Hospital, ahont està instalada part de la fàbrica de belluts de D.Lluís Soler, habentse pogut aislar lo foch gràcias als esforsos de la companyia de bombers que acudiren ab dos bombas al lloc de la desgàcia, y de la bomba y dotació de la fàbrica dels Sors.Rius y Sala. Han assistit al lloch las autoritats civils, militars y judicial, per ajudar ab ses disposicions a apagar lo foch, que a las 7 del matí ha quadat completament apagat.

1, desembre, 1874

Han comensat las obras en casa la ciutat per la construcció del saló de sessions semi-circular, que's troba situat en la part del detràs de la casa.

11, desembre, 1874

Aquesta tarde ha arribat la ronda ab en Piu, de Tordera, habent mort aquest matí ab dos tiros de fusell al comandant d'armes carlista, qu'han agafat a casa seva, hebentse dit després que no era tal sinó un minyó pacífich.

20, desembre, 1874

Aquest vespre per odre del Gobernador Civil s'ha tancat y disolt lo Círcol Lliberal, situat damunt lo cafè Ybran, ab motiu, segons se consta, dels maneijs den Cabot y Ricart, regidors y comandants de la milícia que foren. Desde sa destitució han treballat per treurer l'Ajuntament actual, intrigant cerca lo Gobernador y Capità general de Barcelona per alcansarho. ¡Pobre Mataró si ets víctima de la política!

26, desembre, 1874
Aquest vespre ha tornat a obrirse lo Círcol Lliberal.

27, desembre, 1874
Abuy han colocat la primera pedra de la fabrica que la societat titolada 'La Cooperativa Mataronesa' ha d'aixecar en la sínia dita de la bomba, pròpia de D.Joan Camín. A est abjecte han vingut los socis treballadors que tenen los talers en Gràcia y vàrias comissions de la prempsa de Barcelona y societats de Foment. A las dotse han sortit l'Ajuntament de casa la ciutat ab les demés autoritats militars marítimas y judicials, precedits de la música de la milícia, a qui s'han unit los adalt nomenats que' s reuniren en casa l'ex-alcalde en Joseph Abadal, trasladantse al lloch dit, qu'estaba adornat ab un templet de ramas y banderoles, una taula ab sa escribania de plata, un silló y vàries cadires. Lo secretari del Ajuntament ha llegit l'acta en pergamí en la que'e fa una ressenya històrica de la societat, y s'hi assentan los socis d'ella, firmantla las autoritats y comissions, y ficantla dintra la pedra, qu'ha sigut colocada a terra, y dada la primera paletada pel Alcalde. Tot seguit eix ha dit un discurs alusiu, formantse la comitiva acompanyada de la nomenada música. Los socis han obsequiat als invitats ab un dinar en la fonda de Montserrat y ab un the en los salons del Círcol Lliberal.

L'història de dita societat és que alguns treballadors de fàbrica posaren una petita cantitat cada semana en fondo fins que'n tingueren per comprar un taler, que feren anar ab forsa llogada. Arreplegaren mes diners y'n compraren un altre y aixís successivament, veyentse en l'actualitat ab setanta talers que fan anar en la vila de Gràcia ab local y ab forsa llogada. A fi de tenir fàbrica pròpia han pres terreno en aqueixa ciutat, com s'ha dit. Dita societat te un giro el present de 100.000& cad'any.

31, desembre, 1874
Abuy los diaris han anunciat per parte telègrafich que'l general Martínez Campos s'habia sublevat a Murviedro (Sagunto) ab dos brigadas del exèrcit del centre al crit de 'Viva D.Alfons XII, Rey d'España'. S'està ab molta ansietat.

1, gener, 1875

A las tres d'aqueixa tarde lo cadàver de ma tia Teresa ha sigut portat al cementiri per sis pobres ab cota negre y sombrero, portant atxa 18 pobres, acompanyantla tota la comunitat de Sta.Maria y parents, cantantli l'absolta general en la entrada de la parròquia. Los capellàs l'han acompanyada fins a las monjas caputxinas, portantla després los pobres en sos brassos fins a la capella del cementiri, d'ahon, despedida per lo capellà y escolà, ha sigut portada a la sala mortuòria, lligantlhi un cordó a las mans que aguantaba lo batall de la campana per un cas que fos viva.

Abuy los diaris han telegrafiat que habia sigut proclamat Rey d'Espanya D.Alfons de Borbó y Borbó, per l'exèrcit del centre, del nort, y per las guarnicions de Madrit y altres punts importants. Ab eix motiu lo comandant de la tropa que guarneix a eixa ha fet dar vivas a D.Alfons XII, per proclamarlo Rey, a lo que s'ha oposat lo comandant militar Sor.Domingo Pascual Torrejón per no tenir ordre del Capità general, promoventse un altercat que podia produhir un conflicte, puig lo comandant de la tropa s'ha fet gobernador destituhint al coronel y redactant un bando que no ha tingut efecte. La tropa ha pres la torre de la Riera, y estaba sobre las armas, però gràcias a Deu no ha resultat cap dany. S'ha tancat la casa de la ciutat, obrintse després.

2, gener, 1875

A las cuatre de la tarde s'ha reunit en parada la tropa y rondas d'eixa ciutat devant la casa de la ciutat, qu'estaba adornada ab los belluts en los balcons de primer y segon pis, la bandera y lo retrato en fotografia de D.Alfons penjat en lo centro de la barana del balcó del primer pis. Lo coronel ha revistat la tropa y rondas y desprès'ls ha dit que D.Alfons habia sigut proclamat Rey d'Espanya per la tropa de Barcelona y que com a soldats faels debian també ferho, donant tres vivas al Rey que han sigut contestats pels soldats y rondas, desfilant per devant lo retrato. Al mateix temps las autoritats civils, militars, marítimas, administratives, judicials, los jefes de la milícia y altres, reunits en lo saló de la casa consistorial han suscrit un acta proclamant dit Rey. La música de la milícia mentres tant tocaba la marxa real. Al vespre hi hagut il·luminacions en la casa de la ciutat, en la dels empleats del Estat, y varios significats en la nova situació.

10, gener, 1875

Atach dels carlins. A les sis y cuart d'eix dematí, cuant los voluntaris anaben ja a abandonar la guàrdia del fort del Rebalet s'hi han acercat dos carros tapats, a qui han fet fer alto, baixant tot seguit varis trabucaires carlistas dels carros qu'han tirat a la porta del fort qu'ha sigut ab un moment tancada per dits voluntaris. Desde a las hores, en que intentaben una sorpresa que no han pogut fer, s'he comensat l'atach per l'Habana ab major nombre de forses carlistas que venien de la part d'Arenys. Tot seguit s'he llevat lo comandant militar, que descansaba, y s'ha tocat llamada, reunintse la milícia y altres persones qu'espontaneament han defensat le ciutat. Lo foch ha durat fins a las deu en que s'han retirat, ja per la resistència, ja per veurer un vapor que s'acostaba, creyent tal volta que desembarcaria tropes, no sent sinó'l correu de Cette a Barcelona y viceverse.

Los carlins han sigut resistits ab esfors heròich per las 8 rondas que s'trobaban reunidas en eixa, apoderantse n'obstant de la torre de S.Simón, dins de la cual han mort dos voluntaris, que s'han defensat fins al últim extrem, escapantse los altres que s'han tirat daltabaix de la torre. Volien apoderarse de la torre del gasòmetro, però no han pogut per la intensitat del foch de fusell que desde las barcas de la platja y altres paratjes, sobre tot lo terrat de casa Vicens Matas, tintorer del capdevall del Rebalet, sels feya.

Colocat un canó en un bojit d'una sènia de l'Habana han tirat deu o dotse canonadas entre'ls mil tiros de fusell que aislats y en descargas dirijian contra l'fort del Rebalet y Tras dels Horts, hostilisantlos molt desde lo terrat que he citat. Han foradat alguna de las casas de l'Habana y pres algunas prendas. En dit carrer fou ferit un comandant carlí anomenat Muñoz, que s'ha sapigut ha mort després. Anaba acompanyat d'un gos que s'ha quedat a Mataró. Se diu que entre caballeria e infanteria eran los carlins mil doscents hómens. Han deixat un mort tot despullat en la carretera, que s'ha recullit y portat al Hospital. Las forsas de Mataró entre rondas y milícia era d'un millé d'hómens. S'ha dit que los carlistas entre morts y ferits han tingut unes 50 baixes. Han detingut lo cotxe den Tets qu'anaba a Arenys a les sis del matí, fent baixar als passatjers en número de sis que s'han emportat, sent jent pacífica y pobres treballadors de sa casa, posant dins lo cotxe algun mort y ferit qu'han obligat a portarlo a Calella, ahont se trobaba lo general Savalls, quefe de la partida carlista.

Las baixes qu'ha tingut Mataró han sigut tres voluntaris morts y 5 ferits, entre ells un oficial de tropa. Los indivíduos de la Creu Roja han instalat l'hospital de sang en lo convent de monjas de St.Joseph, ahont hi habia issada la bandera blanca ab creu vermella, anant a recullir los ferits ab camilla y una bandera com la dita, portant una gorra blanca ab la creu roja y un drap blanch en lo bras també ab dita creu los citats indivíduos. Las banderas dels viceconsulats de Fransa, Portugal y Uruguay estaban issadas en les casas, collegi de Valldemia, Bofarull y Palau del carrer del mateix nom, respective. A la retirada lo capità Ybran ab la ronda els ha tirotejat la reteguàrdia acompanyantlos fins al Perico (vehinat de Batlleix).

Acabat l'atach tothom se miraba pels terrats la retirada, veyentse moltas barquetas plenas de gent en la mar promptes a fugir. ¡Quin dia d'angúnies y sustos! A la tarde ha arribat lo batalló de franchs den Massons que està en S.Celoni. Los carlistas també atacaben per la part del Camífondo per ahont han sigut també resistits, acercantse al fort de las monjas caputxinas que també han atacat sens poder entrar y al cuartel no logrant en cap de dits punts rendir la forsa que'l guarnia. L'ansietat de Mataró durant l'atach ha sigut gran. Los sustos sens número.

20, gener, 1875

Aquesta tarde ha arribat de Clot lo Capità general de Barcelona D.Arseni Martínez Campos, ab algun quefe d'estat majó y una escolta de vint y cinch soldats de caballeria (husars). Lo centinella del Camifondo, quin portal estaba tancat, nols ha deixat passar en virtut de ordres que tenia del comandant militar de no deixar passar forsa armada, voltant a les hores per la riera de S.Simón y entrant pel ferro-carril, sens que deixés de produhir alarma en los de la torre de S.Simón y altres que veyent una forsa de caballeria sens saber de qu'era, han donat lo quien vive, posantse sobre las armes. Lo general ha marxat ab lo tren de las cuatre, despedintlho en l'estació les autoritats y altras personas. La escolta de caballeria s'ha quedat.

25, gener, 1875

S'han presentat a indult dos carlins de la partida den Socas.

7, febrer, 1875

S'ha fet un pregó del Alcalde en què prohiveix que los disfressats portin careta al vespre y que no usin trajos militars d'ara ni relijiosos. S'han fet balls en los casinos. A la tarde han paseijat algunes disfressas, sobresurtint una colla que portaben un pendó ab flors y coronas de mata en lo que hi habia una inscripció per demanar almoyna pels voluntaris ferits en la defensa d'eixa ciutat lo dia 10 de jener. Varis voluntaris disfressats demanaben caritats ab safates, seguintlos una música de cinch o sis instruments, anant al últim un cotxe descobert ab tres voluntaris ferits.

1, març, 1875

Abuy ha vingut al capità de la ronda d'aqueixa ciutat Jaume Ybran lo nomenament de comandant d'una columna composta de tres o cuatre rondas y uns vinthisinch caballs, que correrà part de Marina y Vallés. S'han suspès las obras de fortificació.

4, març, 1875

Aquest dematí ha pres posessió lo nou Ajuntament nomenat pel Gobernador Civil de Barcelona ab motiu de la dimissió presentada pel actual ja fa algun temps. Lo nou Ajuntament se compon de personas de caràcter y representació sent d'ordre y encarnats ab la monarquia del Rey D.Alfons XII, las quals son las següents:

D.Pelegrí Gallifa, advocat y propietari, alcalde.
D.Anton Bonet, fabricant y propietari, 1er tinent.
D.Casimiro Boter, propietari, 2on tinent.
D.Anton Gualba y Subirà, 3er tinent, industrial y propietari.
D.Miguel Cruixent, adroguer y propietari, 4t tinent.
D.Salvador Blanch, baster y propietari, regidor.
D.Jaume Julià, procurador, regidor.
D.Joseph Mora, comerciant de farines y propietari, regidor.
D.Joaquim Fontrodona, fabricant y propietari, regidor.
D.Joseph Vinardell, blanquejador y propietari, regidor.
D.Agustí Vidal, barber y alcalde de barri, regidor.
D.Ygnaci Peradejordi, tractant en calsat, regidor.
D.Joan Proubasta, professor del collegi de Valldemia, regidor.
D.Joaquim Esquerra, fabricant y propietari, regidor.
D.Miguel Matas, industrial y propietari, regidor.

D.Gregori Arch, mestre d'obras y propietari, regidor.
D.Ramon Puig, comparet de coneixements, regidor.
D.Agustí Segalès, sastre y propietari, regidor.
D.Jaume Baladia, fabricant y propietari, regidor.
D.Fernando Mauri, propietari, regidor.
D.Joan Valdé, propietari, regidor.

25, març, 1875

S'han fet las funcions própias d'eix dia ab tota tranquilitat, sent molt solemnes las de la parròquia de Sta.Maria, ahont ha assistit l'Ajuntament ab sos massers y agutzils, portant los regidors lo escut d'armas de la ciutat, penjat al coll per un ample cinta de mora carmesina. Tots vestian de negre. No ha anat la corporació pels carrers per no esposarse tal volta a haber d'usar de la autoritat ab energia, sortint al efecte de la capella del Sagrament de dita parròquia y sentantse en lo banch semicircular que cobert de domàs vermell hi habia preparat en lo presbiteri. Ha asistit a la profesor del monument detràs del tàlem, lo cual portaben cuatre militars y dos particulars. Desde l'any 1868 l'Ajuntament no habia assistit a las funcions relijiosas, restablintse are aqueixa bona costum.

29, març, 1875

Aquest dematí han estat esposadas en lo saló de la casa de la ciutat las dos espasas d'honor que la ciutat de Mataró ofereix per suscripció al coronel comandant militar Sor.Torrejón y al capità Ybran, per los serveys prestats en lo dia 10 de janer, en què los carlistas atacaren eixa ciutat, y d'altres jornades. La del coronel te una rica fulla de Toledo ab un puñ ben treballat d'arabescos y altres adornos, ostentant en ell dos escuts de plata, l'un d'Espanya, l'altre de Mataró. La vayna es de cuyro ab contrera y adornos en las parts superior e inferior. Eixos adornos y l'puñ son de plata sobredaurada.

La del capità Ybran te una fulla toledana y un puny mes sensill sens cap escut peró també de plata daurada, sent sa vayna tota de bruñida plata. Eixes dos espases estaban tancadas en dos caixetes forradas de bellut, tenint sobre d'elles dos inscripcions en dos escuts de plata que deyan *Al coronel D.Domingo Pascual Torrejón*. *Mataró agradecida. 1875. Al capitan D.Jayme Ybran y Masó. Mataró agradecida. 1875*. Valen las dos doscents duros.

31, març,1875

Abuy ha sigut esclòs del Ajuntament per rahó de sa edat de mes de seixanta anys lo concejal D.Anton Bonet, que tenia lo càrrech de 1er tinent d'alcalde, sent elegit nou concejal lo Sor.D.Pau Biscarri, sastre, pujant un grau los tinents d'alcalde y sent nomenat 4t tinent lo concejal D.Jaume Baladia.

18, abril, 1875

Abuy ha sigut per orde del Alcalde tancant lo Círcol Lliberal d'eixa ciutat, com a societat política.

21, abril, 1875

Aquesta tarde hi hagut una forta alarma per haber sapigut que la caballeria carlista ha sigut a Caldetas sorprenent la ronda de Vilasar que hi era, de la que n'han mort un que han portat a eixa ciutat. La columna del Rayo ha sortit tot seguit en sa persecució trobantlos en la Casa Blanca, estant una partida de mil doscents hómens en Arenys. Ha tingut foch ab los carlins, matantne y ferintne algun, portant per proba dos trajos carlins dels qu'han mort y despullat. També ha vingut la ronda sorpresa, arribant al efecte fins a Caldetas. La columna ha arribat a cuarts de vuit del vespre. En la ciutat s'ha reunit la milícia, veteranos que han donat guàrdia en la casa de la ciutat, artillers, etc, cubrint tots los punts y rondant los quefes.

24, abril, 1875

Al vespre s'ha dit que lo capità de la ronda d'eixa ciutat Ybran habia mort en Breda formant part de la columna del Rayo, que ha tingut foch ab los carlins.

25, abril, 1875

Aquest dematí s'ha sapigut segú que lo dit capità Ybran habia mort d'una bala carlista o d'un sablaso segons dihuen altres, en los voltants del poble de Breda y en una acció haguda entre la columna y las forsas facciosas de Savalls, Tristany y Miret. !Deu l'hage perdonet! Era un home molt valent y honrat y qu'habia salvat a Mataró de molts conflictes. Sa mort ha sigut sentida per tota la ciutat y mes de cuatre han plorat sa falta, puig en moltas ocasions de perill, animaba solament saber que l'Ybran, àlias Piu, era a Mataró.

29, abril, 1875

A las sis d'eix dematí ha arribat ab un carro de S.Celoni, lo cadàver del capità Ybran, qu'era ja enterrat a Breda, lo que ha disposat lo tinent coronel del batalló de franchs Sor.Massons, a instància del Ajuntament. Tot seguit ha sigut portat al cementiri sens entrar en la ciutat, tancantse dit lloc sagrat, ahont han entrat a examinar lo cadàver los metjes, comissionats del Ajuntament y sanitat, trobantlo encare conservat per ser remullat ab un líquit fort. Del examen ha resultat que tenia tres sablasos al cap, un furat de bala prop d'un ull y altre cop de sabre en una ma. Han posat guardià de veteranos a la porta del cementiri perquè no hi entrés ningú.

A las dos de la tarde los metjes y ditas comissions han mudat lo cadàver trayentli la roba que portaba cuant fou mort y posantli lo trajo de gala de capità de ronda, colocantlo en una caixa de zinch que tenia un vidre sobre forrada per altre preciosa de fusta coberta de bellut de seda negra ab varis richs adornos de cinta de seda y altres objectes de dol.

Colocat així un piquet de veteranos ab tambor batent lo han portat a la capella del Hospital per aguardar los funerals de l'endemà, anant a veurelo molta gent.

30, abril, 1875

Aquest dematí s'han celebrat los funerals del capità Ybran qu'han sigut molt solemnes. Al efecte s'habian invitat los ajuntaments dels pobles del partit que han vingut, especialment de Vilasar de Dalt, ahont tant estimat era per haberlos salvat vidas, honras y fortunas, en lo die 10 de setembre de l'any passat, veyentse molta gent de dit lloch plorar sa mort, y tota la ciutat d'ahont era fill. Reunidas las autoritats, comissions, clero parroquial y demés en la casa de la ciutat ha sortit d'ella la fúnebre professo ab lo següent ordre: obrian la marcha tres guardas rurals ab gorra y sabre, seguint alguns trenta voluntaris de la ronda de dit capità ab atxa, que portaban un llas negre en lo bras, venia tot lo clero parroquial de Sta.Maria ab creu alta precedint al bagul que tancaba lo cos del malaguanyat Ybran, portat ab lo ataud dit dels capellans, aguantant las sis cintas que penjaben pels costats, un capità de ronda, un d'exèrcit, un de la milícia, lo de la companyia de veteranos, un amich y lo síndich del Ajuntament. Presidian lo dol lo coronel comandant militar Sor.Torrejón, l'Alcalde D.Pelegrí Gallifa, lo comandant del 2on

ters de rondas en eixa ciutat D.Lluís de Alcalà y lo jendre del difunt. seguint detràs en agradable confussio, lo Ajuntament d'eixa ciutat ab llurs insignias, las autoritats judicials, de marina y demés, lo cos d'advocats, notaris y procuradors, los quefes y oficials de la guarnició, de rondas, de milícia, la compañia de veteranos, los casinos, las comissions de societats d'instrucció y altres molts en los cuals s'han trobat representadas totas las classes de la societat, així com los pobles del partit per medi de llurs ajuntaments qu'han vingut a pagar un tribut de cariño al qui per ells procuraba, sent en nombre d'unas setcentas las personas que formaban lo trist acompanyament. Tancaba la colla la música de la milícia que tocaba trista marxa y un piquet de voluntaris de la ronda del difunt ab bayoneta calada, los qui portaban també un llas negre al bras.

Ab eix ordre ha sortit de la casa de la ciutat dirijintse a la parròquia, trobantse molta jent qu'ab relijiós silenci contempla-ban la demostració d'afecte que Mataró feya a son capità. Se li han cantat los funerals a cos present ab tota orquesta, colocantse las autoritats en lo presbiteri y los invitats en las cadiras preparadas en la nau, que sent tant espayosa era plena de gom a gom.

Lo temple s'ha decorat convenientment, colocantse en lo presbiteri y parets de la nau las bayetas negras qu'endolen lo temple, ostentantse en lo centre del presbiteri la esculptura de Cristo en la creu, iluminat per sis grans blandons y cuatre llànties funeràrias, y per las dos atxas qu'aguantaban los ànjels dels costats. Lo passamà de la barana del presbiteri y las tronas eran cobertas ab negras bayetas guarnides de cintes blancas. S'ha aixecat en la nau lo gran túmbol que s'guarní per los funerals del general Concha, lo cual corona la estàtua de la mort, illuminat per moltas atxas posades en los candeleros y piràmides laterals de dit aparato, sent colocad lo bagul en lo templet del centre del túmbol. A mes de las inscripcions pròpias s'hi han posat als costats del mateix las dos següents:

De Breda entre las asperas montañas
Exhalaste el suspiro postrimero;
Si la muerte apagó tu aliento fiero
La luz no apagará de tus hazañas.

!Tu pecho, do el temor no halló guarida
jamás ya latirá, ya es polvo inerte...
Mas el soplo letal de infausta muerte
darà a tu nombre perdurable vida!

S'han guarnit als voltants del túmbol grupos de trofeos militars, ab canons qu'aguantaben grans banderes espanyolas y altres de la matrícula de Mataró ab bona combinació y fusells formats en pabelló ab cornetas. Al cap de vall del temple s'ha posat una bayeta negre ab creu blanca y cuatre grans candeleros ab bladons. Acabat lo funeral, ab lo mateix acompanyament y orde ha anat a portar lo cadàver al cementiri, sent enterrat en la tomba dels jermans Pesant, construida en la galeria de la capella, costat dret, interí se li construeix un panteon, a quin fi s'ha obert ja la subscripció pública. Lo cementiri ha estat ple de gent qu'ha mirat lo cadàver de Ybran ja bastant descompost, avans de ser enterrat.

11, maig, 1875
Abuy han comensat lo servey sis guàrdias municipals qu'ha creat l'Ajuntament actual ab lo sou de quinse duros mensuals quiscun. Per ara portan una gorra de blau fosch ab las inicials de metall blanch G.M. Dehuen vestir com los de Barcelona.

26, maig, 1875
Aquesta tarde han sortit a paseij los gegants y la geganta de la ciutat per ser abuy la vigília de Corpus, després de haberhi 5 anys que no habian sortit, ab los trajos que s'descrihuen en las efemèridas de l'any 1870, die 26 juliol.

28, juny, 1875
Aquesta vetlla al repartir las guardias la milícia en la casa de la ciutat s'ha insubordinat excitada per grupos de fora, a quins lo comandant militar ha repartit cops de bastó, renyant en sa consecuència al Ajuntament per la desorganitsació que se nota en dita milícia, estant conferenciant ab los alcaldes mes d'una hora. L'Ajuntament ha tractat de presentar la dimissió.

30, juliol, 1875
Aquest vespre s'ha vijilat per haberse sapigut que las faccions catalanas y valencianas en nombre de set o vuit mil hómens eran a Tordera y Calella.

31, juliol, 1875

Aquesta matinada s'ha sapigut que ditas faccions eran per Arenys y Caldetas, posant avansadas a las Animas ab intenció d'atacar a eixa ciutat. Ha sortit la columna del Rayo fins a les Animes tornant a entrar a la ciutat per ordre del general interino de Barcelona Sor.Negrón. Tot lo dia s'ha estat vijilant molt ab gran ansietat, puig s'ha sapigut que intentaba tant numerosa forsa venir a Mataró, no habentho esecutat per oposarsi los valencians, atenent lo gran cansament de 14 horas de jornada y'l poch coneixement que tenien del país.

Cap al vespre s'han preparat los dos canons de la torre de la Riera en la terrassa de Santa Ana ab sas enserias y la companyia d'artilleria, los bombers ho tenian ja preparat tot per acudir ahont fos necessari son ausili per apagar un incendi en cas d'atac, la companyia d'inginyers ab sos arreus per fer barricadas y obrir fossos, varios carros per portar municions ahont convingués en differents punts de la ciutat, la companyia de veteranos en la casa de la ciutat y aduana, retents de tota la milícia, rondas y tropas per tota la ciutat, la columna del Rayo en lo saló den Vila (carrer nou), y rondas que voltaban lo recinto de la ciutat, en una paraula, hi habia molta animació y una forsa preparada a la lluita de dos mil doscents hómens. L'aparato ha sigut imponent. En tota la nit no hi hagut un tiro, presentantse a las onse uns sis carlistas ab armas de la facció valenciana que s'han acullit a indult.

1, agost, 1875

Las forsas den Adelantado y Savalls que estaben en Arenys, Canet y Calella, s'ha marxat cap a montanya, sabentse que tenian foch a Breda ab la columna del general Weyler. Ha finit tot l'aparato de defensa aqueixa matinada. Desde la una de la nit durant tot lo jorn s'han anat presentant en grupos doscents vuit carlistas armats, sent la major part valencians, entre ells cinch o sis oficials, un dels cuals habilitat d'un batalló ha donat 100& al mariner que'ls ha portat en una barca. Los carrers per ahont passaben semblaban un jubileu de tanta jent que habent vist una remesa esperaben l'altre que venia detràs. Los uns vestian com els soldats diferentciantse tant sols ab la boina vermella, els altres vestian tots vermells, altres blaus, altres usualment, cubrint sos caps boinas de varis colors y mocadors lligats. Han vingut molt cansats y afamats. Han sigut depositats en lo quartel.

2, agost, 1875

De bon matí 178 carlistas presentats han sigut treslladats a Barcelona, quedant los restants en lo cuartel. Durant aqueix dia també se han presentat alguns.

3, agost, 1875

Ha sigut del tot acabada la sala d'espera en lo primer pis de la casa de la ciutat, habentsi fet un cansell y colocat portes grans, adornantse las del saló ab escuts de Mataró y Província qu'han sigut pintats per en Miquel Valls.

28, agost, 1875

A la una y quart d'eixa tarde s'ha sapigut per parte telegràfich que la ciutadela y castell de la Seu d'Urgell s'habian rendit a las sis de la tarde del dia 26, quedant la guarnició presonera de guerra, inclòs lo jeneral carlista Lisarraga y l'Bisbe d'Urgell Sor.Caixal, que estaba en la ciutadela.

Per això y en senyal d'alegria per ser aquesta victòria los preliminars de la pau a Catalunya, han repicat totas las campanas de les esglésias de la ciutat per espay de mitja hora, issantse la bandera en la casa de la ciutat qui ha aparescut ab los belluts en los balcons de primer y segon pis al acte de sortir la música a las sis de la tarde, recorrent los carrers als acorts del bèlich himne de Bilbao. Las cornetas de la tropa y la columna han sortit també a passejar per los carrers tocant airosas marxas. Ha aparescut guarnida la torre de la Riera ab multitut de banderas posadas en las aspilleras del primer pis y en los marlets, aixecantse en son centre la espanyola. A la vetlla la música de la milícia ha tocat en la casa de la ciutat, quina fachada era iluminada ab las palmatòrias de costum, apareixent també iluminadas varias casas de particulars, los casinos Fènix y Filarmònich, y sobre tot la torre dita la que s'illuminà per medi de grasoletas colocadas en los replans de sos marlets d'aytal modo que se veia sa figura en llums.

La música de la milícia ha anat a donar una serenata al comandant militar, al Rayo, y al comandant de la milícia qu'are s'troba alcalde accidental, retirant a cosa de les dos de la nit y movent molta gatsara. Las portellas dels portals dels forts han estat obertas tota la nit en celebritat de la victòria.

24, octubre, 1875

Aquest dematí s'ha fet l'inauguració oficial de la societat cooperativa 'Obrera Mataronesa'. La comitiva ha sortit a las onse de la casa de la ciutat, precedida de la música de la milícia, anant al lloch de la fabrica (carrer de la Merced) qu'estaba guarnit ab ramatje, cortinatjes y grupos de banderes, situats en la sala dels telers y asentats en una gran taula en figura de estrella ha llegit lo conseller de la societat en Avelí Brunet un discurs, donant l'història de la clase obrera en general y resenyant la de la cooperativa, objecte de la festa, donant coneixement del estat actual de la societat.

Tot seguit l'Alcalde en Pelegrí Gallifa digué que presidia en nom del gobernador civil, que no habia pogut assistir per sas ocupacions y que desitjaba en nom de dita autoritat y del ajuntament la major prosperitat de la societat. Lo Sor.Mañosas, mestre qu'habia sigut de Mataró y ara de Gràcia, ahont instrui'ls socios, els aconsellà amor a l'escola que ja tenian instalada, deguent ser religiosos, nobles, humils.

Aixecantse els invitats anaren a veurer enjegar la màquina de vapor treballada en los tallers d'Alexander y Compañia de Barcelona, quin senyor se trobaba present, treballant tota la maquinària, estant los obrers tots en llurs puestos.

S'ha obert als convidats un esmorsar esplèndit servit per una fonda de Barcelona en la casa qu'era antes masia, pasant tot seguit a pèndrer lo cafè y postres en la dita taula de la fàbrica ahont han parlat varis, entre ells lo representant del 'Diari de Barcelona' en Roca y Cornet, lo poeta en Albert de Quintana, lo Sor.Bosch y Labrús, del Foment de la Producció Nacional qui'ls digué qu'un dels obrers aniria ab ell a l'esposició de Filadèlfia, un delegat del Banch de Barcelona, lo catedràtich de l'Universitat de Barcelona Sr.Valls y Castillo, y altres personas notables que formaban part dels invitats junt ab l'Ajuntament, comandant militar, jutje, comandant de marina, y altres autoritats y comissions d'eixa ciutat y de Barcelona.

28, octubre, 1875

En la capella o hermita de S.Simón s'ha venut torrat com és costum anyal.

7, novembre, 1875

Abuy l'Ajuntament ha rebut lo cuadro de S.M.lo Rey Alfons XII pintat al oli per Federich Català, pintor de Barcelona, sent son cost, junt ab lo march, lo de 150&.

18, novembre, 1875

A las sinch de matinada las cornetas de la milicia y'ls tabals del cos de veteranos ha tocat diana y llamada per la marxa. A las sis la campana major de Sta.Maria ha comensat a tocar somatén, veyentse una animació gran per los carrers, entre'ls que marxaben al compliment de son deber y'ls que presenciaban los preparatius de la marxa. Reunits tots en grupos en los punts designats per l'Ajuntament a las set s'han posat en marxa per distints camins a fi de cubrir tot lo terme, sortint per la porta del Camífondo en direcció a casa Bruguera del Planell lo cos de veteranos y els inginyers ab los atxeros y música de la milícia tocant, tenint a son devant los comandants de la milícia Sor.Biscarri y Sisternes montats a caball, així com l'alcalde en Pelegrí Gallifa, jefe del somatent.

També han seguit per dit punt lo primer grupo del primer districte dels que'ls uns anaben ab escopetes y la major part ab bastons, per lo que son coneguts pels 'bastonés', veyentse en agradable barreja barretinas, gorras y barrets. Arribats a fora s'ha donat lo socorro de pesseta y mitja a cadascú, segons és manat, renunciantho alguns y s'ha tornat a emprendrer la marxa, passant avans lo comandant militar ab una escolta. S'han registrat totas las casas y racons de las seccions que tenia cada grupo a son càrrech, acampant desprès per menjar, en quins moments per tot se veya gent y grans fumeras que s'alsaben dels fochs que tenian missió de courer botifarras. La música de la milícia ha tocat varias pessas entre altres los 'Nets dels almogàvers', recorts de la guerra d'Africa, antes que lo dinar y després d'haber dinat la plana major en lo dit mas Bruguera. A la tarde tothom s'ha dirijit a Mataró per varis punts, entrant los bastoners en grupos a encesa de fanals. A las sis y mitja los veteranos qu'han voltat ab los inginyers y la plana major per Argentona, en quin poble han donat ball en la plassa ab la música de la milícia y dos companyias d'eixa que sels ha reunit han entrat per lo carrer d'Argentona tocant la música, quin carrer estaba tot iluminat, dirigintse per la Riera y desfilant devant la casa de la ciutat ahont s'han donat vivas a la pau. No's pot dir la gent que hi ha hagut

pels carrers a s'arribada, com ni tampoch en eix dia la animació de las montanyas.

Han sortit avuy com s'és dit lo cos de veteranos, la companyia d'inginyers y la primera y segona de la milícia, junt ab lo somatén compost de vehins del primer y segon districte de la ciutat, dividits en tres grupos cada districte manats per un concejal cadascun. La poca tropa que hi ha de guarnició també ha sortit.

19, novembre, 1875

Han sortit a sometent ab la mateixa organitsació d'ahir las companyias 3a, 4a, y 5a de la milícia ab los bastoners dels barris 3r y 4t, entrant per lo carrer d'Argentona y Riera, qu'estaben il·luminats, principalment lo d'Argentona, decorat ab banderas penjades al centre y en los balcons y finestras ab varis lemas alusius a la pau de que ja disfrutam enterament en Catalunya. Los ha anat a rebrer la música de la milícia, acompanyantlos ab unas 30 atxas de vent. Dits carrers eran plens de gent de gom a gom. Ja entrat lo somatent s'ha fet un pregó suspenent per ordre del Capità general lo sometent de demà, sabent greu als que devian anarhi, per no poder passar un dia de camp divertit, que no és altre cosa.

20, gener, 1876

S'han comensat eleccions per Diputat a Corts y compromissaris per senadors, establintse els cuatre collegis electorals, segons s'ha dit altres vegades. La elecció s'ha fet encare per sufragi universal. Se presentan dos candidats per diputats. En Joaquim Valentí, abogat y propietari, y en Jaume Fonrodona, propietari y del comers, fill d'eixa ciutat, ahont te generals simpatias. Avuy s'han votat las mesas, quedantse tres per Fontrodona y una per Valentí.

21, gener, 1876

Han continuat las eleccions votant ja avuy lo diputat. Hi ha animació. En Mataró guanya en Fontrodona.

23, gener, 1876

Han acabat las eleccions. D.Jaume Fontrodona ha retirat sa candidatura de diputat, pasant un escrit en los diaris.

5, febrer, 1876

Han fet l'enterro del nomenat D.Manel de Sistemes rich propietari y noble, qu'ha sigut alcalde algunas vegadas y are era comandant de la companyia de veteranos. L'ordre ha sigut, pobres ab atxa, la comunitat de Sta.Maria, lo cadàver portant per sos parens y custodiat per veteranos ab bayoneta calada, la música de la milícia tocant marxas fúnebres y l'acompanyament, presidit per lo fill del mort, lo Dr. Valldemia, lo comandant militar y l'Alcalde, seguint indivíduos del Ajuntament y de corporacions y altres clases de la societat. Tancaba la marxa la companyia de veteranos ab bayoneta y dos tambors batents cuberts de negre y'l cotxe fúnebre de 1ª clase. Se li ha celebrat un bon ofici de rèquiem, ahont ha assistit molta gent, donantli guàrdia en los cuatre ànguls del túmbol quatre veteranos.

26, febrer, 1876

S'ha rebut telegrama que diu que en las provincias del Nort s'han presentat 18 batallons carlistas a las tropas del Rey ab armas y banderas, donantse la guerra per acabada. Ab eix motiu s'ha issat la bandera, guarnit los balcons de casa de la ciutat i illuminat a la nit, així com varis altres edificis, sortint una música a tocar per los carrers.

28, febrer, 1876

S'ha rebut la notícia de haberse acabat totalment la guerra en las províncias vascas y Navarra habent entrat ja D.Carlos a Fransa ab sos principals cabecillas. Tot és alegria per la pau tant desitjada. En la casa de la ciutat s'ha issat bandera, s'han guarnit los balcons qu'a la nit han illuminat ab canonadas de gas, recorrent la música pels carrers.

27, maig, 1876

S'ha inaugurat lo jardí i saló de ball d'estiu nomenat d'Euterpe, situat en lo costat de la presó. Es un bonic lloch.

29, juliol, 1876

A las cuatre d'eixa matinada los pitos dels bomberos sertalaban foch en lo districte 5è, lo que s'ha declarat en la fàbrica dels Sors. Bonet y Comp. del carrer de S.Bonaventura, lo edifici ha anat cremant en sentit vertical, salvantse en los primers moments algun genero. Era imponent l'espectacle. La tropa y alguns

particulars han fet grans esforsos perquè no's propagués a las casas del carrer de San Bonaventura quins habitants en mitj de la confusió y alarma anaban trayent los mobles de las casas. A las set ha acabat est perill, per haberne pogut aislar lo foch qu'ha consumit casi tota la fabrica. La companyia de bomberos ab totas sas bombas y arreus ha treballat molt. Hi han assistit las autoritats.

16, setembre, 1876

Ha comentat la publicació del nou semanari 'El Matarones', que dóna a llum l'Institut de Indústria, Arts y Comers, instalat en l'edifici de la plassa que abans era Cassino Mataronés, a casa dita de Vilallonga.

28, novembre, 1876

Abuy lo secretari, oficials y ausiliar de secretaria y'ls empleats en la Administració de consums en casa la ciutat han regalat al Sor.Alcalde 1er D.Pelegrí Gallifa la placa de la encomienda de la Real Orde de Carlos III, ab que fou agraciat dit senyor, per quin honor adquireix lo títol de Molt Ylustre Senyor.

29, desembre, 1876

Avuy ha mort víctima d'una violenta malaltia lo tinent d'alcalde D.Jaume Baladia, inginyer industrial y fabricant de generós de punt, estantse construint al present una gran fàbrica baix la seva direcció al estrem del carrer de S.Benet.

30, abril, 1877

Romeria al santuari de la Misericordia a Canet (...) Al arribar a las 7 tocadas per mar, carrers de St. Antoni, St. Agustí y Plassa de Sta.Anna era ple de gent de fàbrica, quins han xiulat y cridat desaforadament als peregrins, insultantlos ab paraulas y algun ab pedras, habentse escapat molts d'ells per las sínias. Es de notar que en Mataró ni apariència de peregrinació podia tenir, puig tots s'han anat per grupos a sas casas sens organitsarse professó alguna. L'autoritat ha tingut d'obrar ab prudència, puig d'altre modo s'hauria mogut una revolta, ocasionantse desgràcias.

17, febrer, 1878

Avuy ha recorregut los carrers posat dalt d'un carretó un gran bombo que tocaban dos hòmens, un a cada part, anunciant la sucursal que hi ha en aquesta ciutat de las màquinas de cusir d'Escuder de la Barceloneta.

5, setembre, 1879

A las 8 1/4 del vespre han arribat los peregrins de Mataró, sent insultats; ab xiulets, malas paraulas y alguna pedra per la multitut de gent baxa que hi habia entre la platja y carrer de St. Agustí. Això és fet en nom de la llibertat, per lo que escuso comentaris.

14, febrer, 1880

Actualment en la rada d'aquesta ciutat hi ha un bergantí, dos goletas y un vapor descarregant carbó de pedra per las fàbricas.

26, juliol, 1880

La societat Obrera Mataronesa ha probat la llum elèctrica en la Rambla, fent una llum molt viva.

19, setembre, 1880

Avui en lo circo Clavé hi hagut disputas entre mariners, a quí diuen 'pops' y terrassans.

20, setembre, 1880

En lo carrer de la Riera hi hagut baralles entre mariners y terrassans, interveninthi l'autoritat.

18, desembre, 1880

Avuy uns mariners han tirat ab un revolver a varis terrassans en la Rambla, ferint lleujerament un noy. Ho motiva la antipatia que temps ha regna entre ditas clases.

19, desembre, 1880

Aquest vespre los mossos d'escuadra han atrapat lo joch dels daus en lo cafè d'en Careta de la Riera, agafant-ne vintidós, quals han portat a la presó per disposició de el tinent d'Alcalde D.Francisco de Asis Recoder Poy, que fa d'Alcalde.

18, juny, 1881

Avuy han parat totas las fábricas de vapor filats y teixits ab motiu de la huelga de casa Bonet y Fontrodona ocasionada de diferencias amos y treballadors.

19, juny, 1881

Aquest dematí hi hagut una molt numerosa reunió de treballadors y vehins de Mataró en lo Euterpe ab motiu d'esplicarse lo paro de casa Fontrodona y conseguent paro total de las fábricas. Dias ha que se nota un malestar entre amos y treballadors. Vingut lo gobern Sagasta que doná la llibertat d'associació, los treballadors instalaren altre volta la societat 'Ynternacional' depositant al efecte un tant mensual cada obrer. Exigiren per medi de la direcció de la societat aument de preus en la fábrica Fontrodona-Bonet y son representant accedí al aument, pero estigueren en mala inteligencia ab la proposició presentada pels treballadors de cobrar las cuotas semanals en la matexa fábrica, no volentho després y vegent que a pesar de la prohibició posterior se cobraba despedí a 4 treballadors, dientli la direcció que si no admetia aquestos, com no los admeté, pararian la fábrica con ho feren, fa uns quinse dias. Veient assó los amos s'han associat y han determinat parar tots si los treballadors se mantenian en lo paro de casa Fontrodona, com ho han fet. Deu fassa que 's vinga a una intelijencia, y no tinguem que deplorar consecuencias per tots fatals, quedant sens treball 2 o 3 mil personas.

20, juny, 1881

Aquest dematí hi hagut una reunió de treballadors. S'han obert las fábricas per orde del Gobernador civil a a una y mitja de la tarde, inclosa la de Fontrodona, anan a treballar.

9, setembre, 1881

Aquesta tarda s'ha enfonsat la teulada de l'hermita de S.Jaume de Treyá, cerca la Riera de Argentona, quedant intacte la imatja del Sant. Dita hermita era panteón dels antecessors de sos propietaris D.Ramon Caralt y D. Carlos Fortuny, quin senyor morí ahir a Barcelona , sent enterrat aquesta mateixa tarde en lo cementiri de dita ciutat. La capella estaba en estat ruinós y

enfonsada ya la tomba de casa Caralt per no haberhi volgut gastar sos duenyos, a pesar de tenirhi enterrat los cossos de sos passats.

1, octubre, 1881

Avuy ab motiu d'haber demanat los treballadors aument de jornal en la fábrica de Fontrodona y Cª, coneguda per can Bonet, sens haberhi consentit los amos, s'ha parat per part dels obrers lo treball a cuarts de vuit del matí y per un conveni establert entre tots los fabricants associats ha parat lo treball al cuart de jornal seguent, en las demés fábricas de filats y texits, quedant en vaga una multitut de familias que passa de dos mil.

9, octubre, 1881

Continuant la huelga y paro de fábricas, a pesar dels esforssos fets per lo Gobernador civil, los obrers han passat per las casas una suscripció semanal per sostenir-se.

11 a 15, octubre, 1881

S'han repartit racions a las famílias dels obrers sens treball coma resultat de la suscripció popular.

31, octubre, 1881

Continua la huelga de treballadors de fábricas de vapor.

13, novembre, 1881

Continua la huelga de treballadors y fabricants no podentse venir a un acort a pesar dels molts esforsos que's fan.

5, desembre, 1881

La clase obrera ha tingut una numerosa reunió en la sala del carrer Nou, explicant las jestions fetas per tornar al treball, resolent en vista de son estat, continuar la huelga.

gener, 1882

Lo dia 3 han obert las fábricas de filats y teixits los fabricants a vapor, termenant la huelga qu'ha durat 14 setmanas.

febrer, 1882

Atentat d'assessinat contra en Frederich Fonrodona que passà del modo següent. Al exir dit Sor lo dia 1er d'aquest mes a entrada de fosch de la fábrica dita den Bonet del carrer de

S.Bonaventura, de la qu'es soci y director, anant acompanyat del majordom. Al passar per la baxada de Feliu devant las Figueretas y pas de la muralla de la Coma han sortit dos de dit carrer delas Figueretas y li tiraren dos tiros per detrás, ferintlo en una anca y altre al bras, escapant per la muralla de la Coma, que's comensa a urbanitsar. Lo ferit ha sigut ausiliat tot seguit y trasladat a casa Sisternes ahont se li feu la primera cura y després ab carruatje a sa casa del Camiral nº49. Alguns dias després se li feu l'estracció de la bala, seguint be. Ha causat molta indignació, sent efecte de l'Ynternacional y resultat de la última huelga.

abril, 1882

Han sigut posades en estat de siti las provincias catalanas ab motiu del aspecte de Barcelona y altres poblacions resistents al projecte del Ministeri d'hisenda en vers la contribució industrial y al tractat de comers ab França. Alguns hòmens s'han posat barratina vermella, símbol de provincialisme per demostrar sa enemistat ab los projectes del gobern liberal.

1, gener, 1884

S'ha inaugurat un observatori metereològich en lo Collegi de Valldemia, setne director lo intelijent profesor y ingenyer industrial en Antoni Ferrer y Arman.

28, desembre, 1884

S'ha descubert aquesta nit una casa de moneda falsa en lo carrer de la Beata Maria, prenent los autors que es un matrimoni, nomenat lo marit, Escobet. Sels han trobat los motllos, pasta y demés propi d'aquesta indústria.

18, gener, 1885

En lo teatre d'Euterpe s'han reunit varis promovedors de la instalación d'escolas laicas en aquesta ciutat, venint de Barcelona entre altres en Gabarró, ex-escolapi, apòstata, Amalia Domingo, espiritista y altres per l'istil. Era ple de gent y habent comensat a parlar contra la religió lo delegat de l'Alcaldia los ha fet parar, habenthi un alborot y disolguentse la reunió.

8, febrero, 1885

Ha parat sos treballs la gran fàbrica de Mas jermans.

9, febrero, 1885

Se diu haberse arreglat lo assumpto del treball en la fàbrica de Mas jermans.

10, febrero, 1885

A les 5 del matí al dirijirse lo majordom de la fàbrica dels SS. Mas jermans, Josep Rovira (a) Nissa, al treball, ha sigut ferit mortalment per l'espatlla ab arma de foch. Ha produït molta alarma e indignació, pues era estimat de la población y deixa 3 fills y sa esposa. Tenia 32 anys. Ha mort després de haberli extret la bala. Lo Jutjat instrueix dilijencias no descubrintse res, puig han quedat en lo misteri los atentats que s'han comès en vàrias èpocas contra fabricants de la ciutat. S'han fet algunas presons.

20, febrero, 1886

En l'actualitat hi ha dotse cassinos en Mataró. Lo Mercantil, Fènix, Mataronès, Del Comers, Ateneo de la clase obrera, Unió, república federal, Foment (progresista), lo republicà posibilista, tots aquests situats en lo carrer de la Riera, l'Yndustrial en lo circo Clavé (Rambla), lo zorrillista (frente l'iglesia de S.Joseph) y l'Ateneo catòlich, en la casa Peramàs del carrer Nou. Lo número de cassinos y societats es gran. ¡No'ns entenem pas!

24, febrero, 1886

Aquest vespre han sigut convocats los obrers a una reunió a la sala de ball del carrer Nou, ahont han assistit uns mil entre hòmens y donas, habentlos exposat las bases del partit obrer sens entranyar, segons ells, ideas políticas de cap clase un delegat vingut de Madrid y un altre de Barcelona. Un tal Llorens Masoller, clavetaire republicà federal, ha pres la paraula contrariant las pretensions dels delegats y apostrofant de miserables als assistents, lo tragueren del lloch, insultantlho y escupintlo.

22, abril, 1886

A la tarde los libre-pensadors han fet un banquet de promiscuació barrejant carn i peix, fent gala de son ateisme y despreocupació.

24, abril, 1886

S'ha baxat la carn de bou a 20 cts la tersa y per competència fins la venen a 16 cts.

13, gener, 1893

Ha marxat una comissió del Ajuntament a Martorell de la Selva ahont s'enterrà lo capità de voluntaris en Salvador Palmarola, mort en acció contra los carlins en lo Empalme en 23 novembre 1873, per exhumarlo y tresladar sos restos en lo panteó contruhit en lo cementiri d'eixa, tenithi molt empenyo los republicans per ser d'el partit lo difunt. Era capità dels voluntaris de la república 'Guias del general'. Son ofici era mitjer, habent treballat en la fàbrica del jermà del autor, qu'era de gèneres de punt.

15, gener, 1893

A las onse y 1/2 lo Ajuntament en cos y gran nombre de gent han rebut los restos den Salvador Palmarola colocats en una urna, que han vingut de Martorell de la Selva, ahont foren enterrats en l'any 1873. S'han colocat en lo cotxe de lucso dels morts, aguantant las glassas varis republicans que foren voluntaris de la companyia que capitenejaba lo difunt. Precedint el clero parroquial de Sta. Maria ab creu alta y al compàs de marxas fúnebres han sigut portades les despulles al cementiri, portant l'urna tres coronas ab inscripcions. Arribat al lloch dels morts s'ha dit una missa, habenthi un garbuix extraordinari, reparant lo celebrant que no continuaria si no se termenaba aquell desacato dels assistents.

Preparats ja també los restos del capità de la ronda de Mataró en Jaume Ybran y Masó, mort en 24 abril de 1875 y els voluntaris de la república Fco. Oliver y Bartomeu Teixidó, morts en exa ciutat en 13 maig 1873, foren colocats en urnas en lo panteó que lo Ajuntament aixecà en lo baix del cementiri per dits enterraments, colocantse las lápidas ab inscripcions y las coronas en sos llochs respectius, sembrantse en lo sol varias plantas de sementiri y euras per enfilarse per lo pedestal y columna que sosté una matrona ab una corona de llorer. Al vespre en lo centre federal, en la Riera, s'ha celebrat una vetllada necrològica a la memòria de las víctimas ditas.

7, febrer, 1893

S'està obrint en tota sa altura la muralla en la part dels Genovesos per donar entrada al carrer de Sant Pere mes Alt, ahont hi habia un portalet que s'tancaba.

11, febrer, 1893

Aquest matí a las 6 una dona de 50 anys s'ha tirat al mar, treyentla uns mariners que si be han fet esforsos per donarli vida no han pogut, morint poch després. Lo jutjat ha acudit per las degudas diligencias.

Lo cassino federal ha guarnit lo balcó colocanthi un gran quadro de la República, illuminantlo ab gas y adornatho ab banderas. Al vespre un coro ha cantat ab orquesta la Marsallesa.

13, febrer, 1893

Avuy s'ha donat un ball de máscaras per la goma de Mataró o jovent d'alta alcúrnia en la casa de viuda de Palau, en lo carrer de Palau, veyentse molt moviment de cotxes al vespre.

19, febrer, 1893

S'ha obert una altra societat de velocipedistas titolada 'El Club Pedal Mataronés'. Ja son dos.

21, febrer, 1893

Abuy en la sala del carrer Nou s'ha celebrat al vespre un melting, perorant en Pau Iglesias, socialista, pretendent a la investidura de Diputat a Corts.

Un jovenet anaba ab un velocipedo per la baixada de Sta.Ana y no poguentlo aturar embestí un carro, anant sota d'ell quedant molt atropellat.

12, mars, 1893

S'ha celebrat aquesta vesprada un meeting anarquista en la sala del carrer Nou, perorant alguna dona, que mes valdria que cuydés de sa casa y bon nom. S'han proclamat utopias irrealisables.

18, mars, 1893

En la casa nº13 carrer Nou, centre socialista, s'ha guarnit e illuminat lo balcó, posanthi lo retrato de Víctor Hugo, en conmemoració de la proclamació de la Commune de París l'any 1871.

11, abril, 1893

A un quart de cinc de la tarde, hora de berenar los treballadors, y mentres estaban arreglant alguns una corretja de trasmissió en lo quarto de calderas en la fàbrica dels Srs. Sala y Baladia, al estrem del carrer de Sant Benet, s'ha després par de la planxa d'un bullidor sortint lo vapor tant espès y atapahit que esparramat n'hi hauria hagut per emboirar tota la ciutat. La forsa ha obert lo sostre y ocasionat varis enfonsaments. Los treballadors han acudit, veyentse un cuadro llastimós. Lo vehinat de Mataró alarmat s'ha trasladat, axí com las autoritats, al siti de la desgràcia. Lo xorro cremant y ab molta espessó y potència s'ha exparremat per lo quarto, ahont acababan de fer la citada feina lo Director de la fàbrica Ramon Comballer, lo jornaler Fco. Pau, lo majordom Joaquim Font y lo fugonista. ¡Quins laments, quins ays! Lo Director fou tret ja cadàvre tot cremat, per haberlo rodejat de ple a ple lo vapor bullint, puig se trobaba sobre lo punt que ha reventat, lo Fco. Pau ha sigut portat al despatx de la fàbrica per ferli la cura, pues ha estat tan grave son estat per las grans cremaduras de fora y de dins, ab motiu de l'aspiració del vapor, que ha sigut precís confessarlo y extremaunciarlo, no podent combregarlo per las cremaduras de la boca y coll, morint després de molts sofriments a las 7 1/2 de la nit, ausiliat espiritualment per lo vicari de St.Joan y un de Sta. Maria. En Joaquim Font y lo fogoner, malgrat son mal estat, han sigut trasladats a sas respectivas casas. Lo gerent de la fàbrica D. Fco. Sala ha anat a Barcelona, rebentlo alguns amichs en Vilassar per arribar al últim tren y anunciarli la desgràcia.

12, abril, 1893

S'ha fet a la tarde l'enterro del Director de la fábrica y lo jornaler Pau, assistinthi mes de 1000 personas y sent lo transit ple de gent, sent conduhits los cadàvers, ab lo cotxe de lucso y lo de 1ª classe, sortint del pati del Hospital a hont foren treslladats ahir, anantlos a vèurer molta jent. Ha presidit lo dol, lo Sr.Sala, los ecònoms de Sta.Maria y St.Joseph, lo Sr.Alcalde y altres autoritats, sent constituit per totas las classes socials. Precedia la comunitat de Sta.Maria ab moltas atxas. Ha mort al vespre lo majordom en Joaquim Font. De manera que han sigut tres morts y un contús las víctimas de la desgràcia d'ahir.

21, abril, 1893

S'ha celebrat una vetllada literària musical en la sala 'La Cubana' per lo Club Mataronés de Velocipedistas per solemnisar la inauguració de dit son lloch d'instalació. La sala adornada ab gallardets de l'Ajuntament, guirnaldas, plantas tropicals y grupos alegòrichs oferia bon aspecte. S'ha llegit poesias y cantat varias peses ab piano.

1, maig, 1893

Ha passat lo jorn sense gran moviment. Los obrers han tingut reunió en la sala del carrer Nou. Lo Centre Socialista s'ha guarnit e illuminat . Molts obrers han anat a passar lo dia en lo camp. Alguns han intentat fer parar los treballadors de la fàbrica del gas y los de algunas pellerias, mes han desistit al protejirlos la guàrdia civil.

21, maig, 1893

S'han comensat las firas, estenetse desde lo portal del cuartel, fins casi a la fi de la Rambla, veyentse molts forasters.

2, juny, 1893

S'ha reorganisat en exa ciutat l'Associació de la Creu-roja, nombrantse una junta presidida per D. Ramon de Caralt.

18, juny, 1893

Aquest matí s'ha fet en lo teatre Euterpe una reunió de espiritistas, parlant homens y donas. Hi ha concorregut molta jent. Lo Sr. Manuel Sanz Benito, és lo nou catedràtich de psicologia de la Universitat de Barcelona, qu'ocasionà perturbació y revoltas entre los estudiants lliberals y catòlichs, per no voler exos per sos ideas masònicas y esperitistas.

28, juliol, 1893

A las cinch de la tarde s'ha inaugurat lo velòdromo de Mataró, o siga lloch per las carreras de velocipedos. Està situat a la part ponent de la riera de Cirera y nort del camí de la Geganta, fent cantonada a aquella. Era una vinya del Sr.Anton Regàs, que s'ha arrendat per los clubs de velocipedistas d'exa ciutat, arrencantse los ceps y fruits que hi habia. Ne pagan d'arrendament uns doscents duros anyals. La pista és en lo centre y de forma ovalada, tenint de vol 333 metres 33 centimetres. En son curs te

pujadas y baxadas suaus, estant en pendent mes o menys pronunciat tota la pista, o espay per ahont voltan las bicicletas. Als voltants s'hi construiran lo cafè, passeijs y altres llochs per diversió de grans y petits. Hi ha anat molta jent, arribant potser 6 o 7000 personas.

29, juliol, 1893

A mitj dia en la rambla la música de St.Quintí ha tocat algunas sardanas, ballantlas lo jovent.

14, agost, 1893

Actualment se fan tres fàbricas, dos de gèneros de punt en l'horta de Catalunya y carrer de Sant Joaquim y continuació, y altre de Fradera y Fonrodona en la continuació carrer de Sant Benet, enfront la farinera. També s'acabarà d'urbanisà l'horta entre lo carrer de Cuba y la Providència, continuació del carrer d'Yluro, pròpia de Màrgens. Mataró aumenta de dia en dia, fentse un gran centre de la fabricació de gèneros de punt en Espanya, de la que en dit gènero és capital.

3, març, 1894

La grippe fa de les sebes matant a personas atxacosas. Es una enfermetat o malaltia que dihuen esquerda a los sencers y treca los esquerdats.

1, juliol, 1894

Velòdrom, a la tarde funció de costum. Música, sardanas, enlayrament de globus y joch dels sachs per los noys. Hi ha assistit molta jent, portant molts joves y noyas la gardènia en lo trau de l'americana o sobre son pit les donsellas.

18, gener, 1895

Van accentuantse los odis polítichs y particulars entre los mataronins per rahó de l'administració municipal. Es molt poc catòlich aquest espectacle. ¡Quant serà que nos estimarem los uns al altres! Y practicarem lo gran principi d'amor y justícia: Lo que no vulguis per tu no ho vulguis per ningú. ¡Pobre ciutat! Una gàbia tan bonica y tant malament que canten sos aucells.

25, gener, 1895

Aquesta tarde, a conseqüència de disputas tingudas en lo Cassino Fènix entre lo ex caxer del Ajuntament Ysmael Guañabens y en Fco Vinardell del partit de la majoria del actual Ajuntament, o conservador, s'han bofetejat al enfront del casino y acera del matex, ahont sota vela s'estan los socis prenent la fresca y begudas, retallant a tothom y xarrant a tort y través de tot, menys de assupmtos com cal, assentantshi los vagos y curiosos. Alguns socis los han detingut, amenassant tornarhi. Efectes d'aquesta guerra que's fan los periòdichs polítichs, insultantse y rebaxantse al nivell de qualsevol cosa. ¡Quina ciutat de passions tant ruhins! Bona gàbia y mals aucells.

18, març, 1895

Al matí un home mulato d'uns 40 anys s'ha suicidat tirantse un tiro ab un revolver al cap per rahó d'uns amors contrariats d'una noya que canta en lo cafè d'en Careta, de la Riera. Ha succehit enfront de l'estació del ferro-carril.

1, maig, 1895

Las fàbricas y casi tots los establiments del treball han estat parats, sortint las famílias dels obrers a fora la ciutat ab viandas, veyentse molta animació per la Riera a entrada de fosch per la tornada dels obrers, fent un dia molt agradable. A la tarda hi ha hagut ball en la sala del carrer Nou y funció en lo teatre Euterpe, representantse la sarsuela 'El valle de Andorra' y la nomenada 'Chateau Margaux' estant ple de gent, sent l'entrada a ral a benefit dels obrers. No hi ha hagut lo mes petit desordre.

4, juliol, 1895

Aquesta tarde a 2/4 de 6 s'ha comès un assessinat a lo carrer de St. Antoni per un jove carnisser venedor de menuts nomenat Joseph Vinyals. Una família que sofria expatriació en exa ciutat, sent de no bona fama, debia al Vinyals una quantitat feya temps y habentla demanat algunas vegadas l'habian insultat, promovent algun escàndol y amenassantlo. Habent aquesta tarde, sortit del matadero anat a casa lo tartaner Rovira a pagar un compte y habent-lo vist han anat a esperarlo que sortís lo pare nomenat Gallemí, la mare y lo fill y dos dispensers, preparats per fer una mala jugada. Lo Gallemí te casa de dispeses en lo carrer de Sant Antoni a poca distància de casa Rovira. Al sortir lo han embestit,

insultantlo y la dona mare, nomenada Maria Tetas Martí lo ha agafat per lo clatell, treyent a las hores un ganivet de matar moltons y clavantli cayent morta tot seguit y sent tresladada a sa casa, ahont hi anà lo Sr.Jutge. Lo assassí fují per los carrers de St.Antoni, platja, St.Agustí y Cuba y S.Benet, sent agafat y portat a la presó per un municipal. Te 33 anys, és casat y te una noya, sent de bons antecedents.

5, juliol, 1895

Avuy s'ha fet un enterro civil per la família Gallemí a la dona assassinada ahir en lo carrer de Sant Agustí. Es una família no cristiana.

25, agost, 1895

No s'ha fet la corrida de toros anunciada per no ser bons los caballs. Hi habia molts forasters de las poblacions vehinas. ¡Quina pega los cap de bou!

14, setembre, 1895

Dia serè sentintse altre volta caló.

Convent de frares carmelites descalços de Mataró

Fou instalat dit convent en 5 febrer de l'any 1588, venint frares de Barcelona (Llibre 'Speculum Officialarum' de la Cúria eclesiàs-tica de Barcelona), no tenint notícias importants fins l'any 1822 en què los frares tingueren que abandonar son convent en temps de la constitució, passant a Lorca y altres punts.

En 1823 habian arribat a Mataró tropas francesas ab un gran tren d'artilleria qu'anaban a posar siti a Barcelona ab motiu de restablirhi lo sistema absolut, mes habent arribat la notícia de rendició de la capital se quedaren acantonades en aquesta ciutat, posant lo parque d'artilleria en l'hort del convent de caputxinas (quina brecha encare's coneix en lo mur del hort) allotjant la tropa per las casas. Habent desaparegut alguns soldats, lo general francès las acuartelà, d'acort ab lo comandant o gobernador de la ciutat coronel D.Domingo Caralt, en lo convent de caputxinas,

manant a la comunitat que dintre 24 horas se trasladessin al convent de St.Joseph, cumplintho axís en 13 de juny y ocupantho los francesos, que feren serví l'iglésia per magatsem de galeta, palla y tot lo menester.

Moltas molèstias sufriren las monjas en lo convent de carmelitas per no tenir las condicions de clausura necesàrias, morintne tres que foren la Mare Maria Eulària Escolà, de 50 anys, natural de Cardedeu, en lo 10 de octubre, Ma.Lloisa Alà, de Barcelona y 85 anys en 15 novembre, y Ma.Bonaventura Fàbregas, de Tiana, de 70 anys, en 17 desembre, que habia estat dos voltas abadesa, las que foren enterrades en los nichos dels frares en la tomba baix lo presbiteri de l'iglésia.

Pochs dias avans de Nadal las tropas francesas desocuparen lo convent de caputxinas, ananthi al següent de la marxa ab carruatjes, menos la Ma.Josepha Rovira que malalta de gravetat hi fou portada en llitera, viaticantlha al arribarhi, morint als 24 de desembre 1823, algun tant consolada de veures en sa casa.

Trobaren lo convent molt brut y destrossat, tenint que demanar com a llimosna los 300$ que costà sa reparació, no habentlashi complert la promesa que feu lo gobernador d'indemnisarlas dels gastos que's fessen per sa reinstalació.

En 1 octubre de 1823 expedí lo Rey D.Fernando 7e desde Cadis una reyal disposició perquè las ordres relijiosas que foren espolsades de sas moradas tornessin a ocuparlas, venint los frares carmelitas altre volta a son convents.

En 26 de juliol de 1835, imperant la revolució, tingueran que abandonar per última volta son convent avans de ser assessinats, habent intentat los caps calents pegarhi foc dos vegades, habentho impedit lo valor dels zelosos vehins desde un principi, tapiantse després las obarturas exteriors.

Durant la guerra civil s'establí en lo convent la principal del batalló de milicianos sedentaris de la ciutat, 17 de línea de la província, dit després 2on de Mataró. Fou també cuartel d'unas companyias nomenadas de cansats y resagats, compostas de convalescents de malaltias y feridas de varis rejiments que no estan disposats per las fatigas de la guerra las dedicaban al servei de guarnició.

En 1 de maig de 1836 lo capità general D.Fco. Espoz y Mina dictà una circular ordenant que fossen tancats los pobres que demanaban caritat y las donas públicas, cumplintho en lo convent de St.Joseph que fou convertit de casa de pau y oració en casa

d'inmoralitat. En 1837 s'hi donà instrucció a noys y noyas pobres dedicantlos ademés en la fabricació de mistos de cartró y teya.

En 1838, durant lo gobern militar interino del coronel D.Evaristo Calleja, sent gobernador militar de la ciutat D.Antonio Garcia de Haro, s'establiren en lo convent las oficinas del rejiment d'Amèrica o, segons altres, Zamora, qu'estaba en campaña, donant la guàrdia el cuadro de caballeria que restà de la desgraciada acció que tingué lo general D.Narcís Carbó comandant general de Girona, sent ademés lo punt d'inspecció dels jefes retirats y ferits qu'estaban de cuartel aquí.

Rendida la vila de Ripoll després d'heròica resistència, entraren en ella los carlistas al mando del Conde d'España a las 10 del matí de 27 maig de 1839 y després d'haber fet moltas víctimas feren presoners a tots los que habian pres part en la defensa, feren marxar los demés vehins y guarniren tota la població. Un gran número d'estos desgraciats vingueren a refugiarse a Mataró, acullintlos ab entussiasme y hospedantlos en lo convent de Sant Joseph, nombrantse una comissió de socorros que per medi d'una suscripció general en diners y espècies va atendrer en tot lo necesari als espatriats.

En 1840 probablement per l'aglomeració de tropas que hi habia en Cataluña entre las que terminaren la guerra civil y l'exèrcit que vingué del fort ab lo general Espartero, Duch de la Victòria, s'establiren en St.Joseph las oficinas y cuadro del rejiment caballeria del Ynfant 4t de línea, estant ocupat lo cuartel principal per lo de la mateixa arma de Navarra 7è lleujer.

En setembre o principis d'octubre de 1840, establert en Mataró lo cuartel del general D.Federico Roncali, ocupà lo convent lo batalló provincial de Múrcia no.10, fort de 1200 homens, que s'habien allotjat per las casas. En lo cuartel de la Riera estaba lo batalló provincial de Màlaga no.25, y dos baterias de muntaña.

Per Real Ordre de 7 juny de 1842 fou cedit lo convent y hort contíguo a l'Ajuntament per establirhi una casa de beneficència que s'inaugurà en 10 juliol del mateix any ab 8 donas vellas baix la direcció de Da.Rosa Mir, y per una presó, a quin objecte en 3 desembre del mateix any, sent alcalde D.Bruno Martí, se posà la primera pedra en l'hort que dona al carrer de S.Llorens, invertintse sobre los 100$ en sos fonaments, abandonantse després. A principis de 1843 s'obri l'iglésia al culte públich, guarninthi monuments per Semana Santa.

En el maig de 1846 vingueren a establirse 6 monjas o relijiosas de Loreto per ferse càrrech de l'educació de noyas pobres, com també de las ancianas que foren aumentadas al número de 21, donant principi lo dia 15 de juny al exercici de la caritat. En 16 de juny de 1850 s'espanyolisaren las relijiosas que volgueren reconèxer lo Sr.Bisbe de la diòcesis y se separaren las que no, quedant ab lo nom de relijiosas concepcionistas las primeras.

En 4 d'agost del mateix any a las 10 del matí en l'iglésia parroquial de Santa Maria, assistinthi l'Ajuntament, junta de beneficència e instrucció y molta jent, se presentaren y s'assentaren baix lo presbiteri en lo lloc preparat las 26 religiosas que prestaren sos vots y sumissió devant l'Excm. prelat. Fou senyalat eix convent per residència de la Generala de la Ordre, trasladantse a Barcelona en 1879. En mars de 1851 se rebé una comunicació confirmant la cessió del convent y hort feta al Ajuntament en 1842 per beneficència y colleji de noyas pobres en lloch de presó.

L'iglésia de Sant Josep fou erijida parròquia, ab títol de Sant Joan, prenent posessió son primer pàrroco Dr.D.Narcís Canet en 17 d'agost de 1868. Exas notícias han sigut donadas per D.Miquel Cruxent, adroguer y propietari, y D.Mensior Borràs, propietari, personas molt aymants de sa pàtria.

Festes que s'feren per la vinguda del Rey d'Espanya en Amadeo Primer, fill del d'Ytàlia en Víctor Manuel, en los die 20 de setembre [1871]

Una de les poblacions que estaben contengudes en l'itinerari del viatge de nostre Rey a les províncies catalanes fou eixa ciutat de Mataró. Ab motiu d'això s'feren preparatius per rebrer del modo mes digne al primer mejistrat de la Nació. Se nombraren comissions de festeijs, convidant als habitants dels carrers senyalats per lo passatje del Rey perquè adornessen los balcons y fatxades de llurs cases ab lo següent pregó publicat per lo trompeter y fixat per los cantons:

'Mataronins: demà arriba a eixa ciutat S.M. el Rey Amadeo 1. Al respecte y consideració que debem tots al cap del Estat s'uneix

eixa volta la circumstància d'esser un monarca qui obehint els principis constitucionals y regnant per lo poble y pel poble ha sapigut captarse les simpaties de la Noble Nació Espanyola. Vos convido, puig, a que donant descans per un moment als treballs a què com a catalans ens dediquem tots, aneu aquell jorn a donar la benvinguda al noble viatjant y adornant los balcons o fatxades de vostres llars demostreu lo respecte'ls uns y'ls altres la estimansa que se sent en eixa terra clàsica de la lleyaltat envers lo jove y bondadós Rey d'Espanya'.

Arriba lo die vint y al primer toch d'oració se fa repich de campanes per los bronzos de les esglésies de la ciutat en solemnisació de la pròxima reyal arribada. A les vuit hores del dematí la brillant música, del batalló d'infants de S.Fernando que vingué per fer los honors deguts al Rey y la dels paysans en nombre de vint y sinch recorregueren los carrers tocant ayrosas marchas. Vingueren comissions dels ajuntaments dels pobles del partit, arribant ab lo segon tren lo Gobernador Civil de la Provín-cia en Bernat Yglesias y en Víctor Balaguer, director de comunicacions y diputat a Corts, a les hores y are Ministre d'Ultramar en lo ministeri Candau.

A les 2 de la tarde un segon repich de campanes donà senyal per reunirse els convidats en les cases del consistori, des les que se dirijiren en comitiva, precedits d'una música, a l'estació passant per los carrers de la Riera, baixada de Sta.Ana, St.Antoni y S.Feliciano, qu'estaben plenes de gent. Per últim lo tren reyal arribà a dos cuarts de quatre per l'estació qu'estaba adornada ab algunes banderes en les columnes del tinglado y parets foranes, mentres vint y un tiros de morteret ressonaben en l'ayre. Baixà S.M. del vagó reyal als acorts de la marxa del Rey que tocaba la música militar. Entrà lo Rey a la sala de la 2a clase hont l'esperaben les autoritats, y dinà, enrahonant a peu dret ab l'alcalde en Joseph Garcia Oliver un breu rato, donantse alguns vivas que foren contestats per la comitiva. Dita sala no sufrí cap alteració colocant no mes qu'una cortina de domàs carmesí al fondo que tapaba la porta y a son devant un silló de setí blau y fusta blanca y daurada sobre una alfombra.

Sens descansar se dirigí lo Rey a la carretela descuberta que tirada per dos caballs se li tenia preparada, ocupantla ademés lo general Còrdova a les hores Ministre de la Guerra, lo general Rossell, quefe de la Cambra del Rey y l'Alcalde 1er, seguint detràs altre cotxe ocupat per indivíduos del Ajuntament, comple-

tant lo seguit las comissions d'Ajuntament de la comarca revestits ab ses bandes carmesines y demés autoritats y comissions. Passeijà per lo carrer de S.Feliciano, que estaba adornat ab cobrillits d'indiana y domàs en los balcons y finistres, de S.Antoni, baixada de Sta.Ana y Riera, retornant per la mateixa via a la estació per continuar la marxa. Los carrers dits estaben plens de gent lo mateix que los balcons de ses cases, estant decorats de la manera que vaig a resseñar.

A l'entrada del de St.Antoni per la platxa s'aixecaren cuatre pals molt alts cuberts de rama ab banderes al cim, y en sa meytat grupos de dues banderes encrehuades qu'aguantaben una doble guirlanda de verde rama qu'unia els cuatre pals, formant ondes entre ells. Tot lo carrer estaba adornat ab banderes penjades al centro y altres en los balcons ademés de domassos y altres adornos, esmerantse entre elles algunes cases que guarniren baix dosser lo retrato de S.M. En lo cap de la baixada de Sta.Ana y en l'àngul de la nova casa del Sor.Renter i aixecà un arch de triunfo per lo Partit Lliberal. Lo formaben cuatre pals vestits en la part baixa de rama y en la part alta de tires de roba vermella y groga en espiral qu'aguantaba en sa meytat lletreros pintats de fondo blau clar y bordats de rama imitada en què se llegien, en lo de la fatxada principal de cara al mar: 'El Partido Liberal de Mataró a S.M. el Rey D.Amadeo 1ero'. En lo de la fatxada que donaba de casa a la muralla de S.Llorens de llegia: 'Protecció a la Yndústria'. Y en las dels costats: 'Libertad y orden. Moralidad y justícia'.

Dessota els cartells dos archs en perspectiva per part ab rama pintada y en llurs centres unas petites carteles ab la lletre A inicial d'Amadeo y una I significant primer. En lo centre de la part superior de dits cartells de las dos principals fatxades se colocà un escut d'España ab la creu platejada de Saboya al centre. Un grupo de banderes espanyoles se colocaren en mitj del arch trionfal, formant remate y altres gallardets en las puntas dels cuatre pals que pujaben a l'altura d'un segon pis. Completaben l'arch altres dos petits en los costats formats de mata ab un escut en lo centre de cada arcada, lo un sobre fondo vermell ab la lletra A daurada y l'altre sobre'l mateix fondo la creu d'argent.

Lo carrer de la Riera estaba també guarnit ab domassos en los balcons, banderas, etc, esmerantse lo Casino Filarmónich, quals socis monàrquichs aixecaren devant del mateix un arch de triunfo figurant una portalada ab columnes, cornises y arcada, vestit tot

de rama y adornat ab algunes banderes espanyoles. Voltant l'arcada se llegia ab lletres grogues a l'una part 'A.S.M.D.Amadeo 1er', y a l'altre 'Viva S.M.el Rey'.

La casa de la ciutat també estaba adornada alusivament en sa fatxada. Los ropatjes de vellut carmesí ab cintes y borles d'or que s'acostuman a posar en algunas festes anyals se colocaren en los balcons, ostentant lo del centre l'escut d'armes de la ciutat brodat. Las portalades dels balcons del primer pis ostentaben cenefes de bellut carmesí ab cintes d'or, escepte la del centre qu'estaba tapada per un dosser de domàs carmesí ab cenefa de bellut del mateix color ribeteijat de cintes d'or que abrigaba lo retrato busto del Rey imitat a marbre blanch, sostingut per una columna pintada. Ab un escrit ab las lletras A. e I. iguals als qu'he descrit del arch de la baixada de Sta.Ana, se colocaren en les parets y en los ànguls dels balcons entre grupos de banderes. Lo retrato estaba rodeíjat de banderes y ramatje. En lo cim del dosser se veya una corona reyal. Els balcons del segon pis portaben ropatjes y banderes, sent en junt un decorat majestuós.

Durant lo trànsit del Rey per dits carrers se tiraren flors, aucells, coloms y sobre tot en l'arch del Partit Lliberal, y ademés poesies impreses dedicades a la venguda reyal per lo Sr.en Ramon Golart y lo cos de carrabiners d'eixa, qu'aquí enganxo. Los soldats formaben lo cordó per los carrers del trànsit. La fatxada de l'estació del ferro-carri y estaba adornada ab un templete de rama verda devant son portal, completantlo banderas espanyoles.

Com he dit avans després d'arribar ab la carretela descuberta a la Riera sen tornà lo Rey a l'estació, entre la confusió dels acompanyants y de la música dels paysans que seguia detràs, quedant completament enganyats, puig pensaben que se' detindria dues hores, com de públich se deya, no permaneixent mes qu'un cuart, si be l'Alcalde 1er instà al Ministre de la Guerra per allargar sa estància, considerant lo compromís que tenia, no conseguint mes que la negativa.

Los carrers del Camí Nacional, Hospital, S.Agustí y alguns altres qu'estaben aparellats ab domassos y banderes en los balcons, los establiments de beneficència de St.Joseph y Hospital que treballaren en l'arreglo interior y adornos, pensantse que'ls visitaria S.M., lo col·legi de Valldemia, la fàbrica de veles dels Sors.Oliver y Fontrodona y la de filats de cotó dels Sors.Rius y Sala, y finalment en casa Sisternes en què se li tenia preparat un

esplèndit dinar per 30 cuberts, per cual motiu estaba la casa lucsosament amoblada, tots eixos establiments que estaben esperant la reyal visita quedaren sorpresos al rèbrer la notícia de tant inesperada marxa.

Cuan lo Rey anaba a pujar al cotxe lo bibliotecari popular d'eixa ciutat en Joseph Grau y Cruixent, en nom de la Biblioteca li regalà un reglament y taula de la mateixa encuadernat ab moaré blau en son exterior ab adornos y una dedicatòria ab lletres daurades, ab crehuetas de plata sobre posades, aixis com dos mosquetes sobredaurades. Estaba cobert interiorment de moaré blanch. Per fi pujà al vagó reyal, anant vestit de general de marina en trajo de campanya, sens rèbrer ni despedirse de las corporacions, autoritats y comissions ni deixar caritat alguna per las casas de beneficència ni pels pobres. Al marxar lo tren 21 salvas de morteret ressonaren per l'espay.

Al vespre ab motiu de la vinguda reyal se feren lluminàries en algunes cases de regidors que guarniren sos balcons, esmerantse lo Casino Matarones que guarní los balcons del 2on pis ab domassos, escuts y altres objectes alusius e illuminà ab atxes al vespre, lo Partit Progressista, cual junta adornà lo balcó del cafè del Sor.Ybran en la Riera ab lo retrato del Rey entre domassos y flors e iluminà ab atxes, y la casa de la ciutat il·luminada per 10 palmatòries que contenien 30 llums de gas y dos candelabros qu'i lluminaban lo retrato del Rey ab sis llums de gas dins globos de cristall. La música tocà durant lo vespre devant la casa del Sor.Alcalde, que també s'illuminà y devant les cases consisto-rials, recorrent los carrers ab atxes de vent tocant sonatas patriòticas com l'himne de Riego, la marxa reyal, etc.